

47

I. T. Thistle

27

436

Alex: Thistlethwayte Esq.

47

I. T. Thistle

27

436

ERYCI PUTEANI
~~SVADA ATTICA;~~
SIVE
ORATIONVM
SELECTARVM
SYNTAGMA.

Item PALÆSTRA Bona Mentis,

prorsus innovata.

Wadham College Library

L2-6

OXONIÆ,
Excudebat GUILIELMUS TURNER,
Impensis THO: ROBINSON, 1640.

ERRATA
SYNTAGMA
ORATIONVM
SELECTARVM
SYNTAGMA

JOH. PALATIA DONT

UNIVERSITY OF LEUVEN
LIBRARY

TRIBUS
ORDINIBVS
BRABANTIAE,

VIRIS
INFULA, STEMMATE, TOGA
INCLYTIS,

ERYCIUS PUTEANUS

D. C. 2.

ENTIS lumen atque Rationis
Oratio est; quam non eadem
omnes ingenii face accendunt.
Sed si examen instituimus, tan-
tum unusquisque sapere videtur,
quantum sive loqui potest, sive
eloqui; alterum naturæ beneficio, alterum disci-
plinæ. Loquitur, qui linguæ usum habet, ani-
mæque sensum vocis ministerio velut animat &
aperit: eloquitur, qui colore hoc agit, verbis
nitidior, sententiis gravior, numeris instructor,
majestate animosior. Hunc cultum nisi adhibet,

qui ingenium polit, rudis & indoctus est, nulliusque rei magnæ capax. Ut sciamus sine facundia sapientiam prudentiamque nullam esse, sacro & necessario nexu in unum velut numen coalescere Mercurium Minervamque Antiquitas voluit: eadem religione oris facundi prudens ubertas Herculem Gallicum consecravit. Sed alia aliis tamen forma dicendi placuit. Ab ipsis Eloquentiæ incunabulis quosdam brevitatis studium, & casta frugalitas; quosdam luxus, & denso verborum acervo exstructa copia nobilitavit. Sic postquam virtus esse cœpit bene loqui, sectæ enatæ sunt; rejeceruntque nonnulli quicquid superfluum esset, ut Attico Genio limati & emuncti haberentur: aliqui circumducere generoso spiritu sensum cœperunt, ut Suadæ filii ex Asia prodirent. Sed quid est? Liquidus ille Eloquentiæ torrens, postquam intumuit, tanquam alveo egressus, modum servare non potuit: neque fluxit, sed stagnavit, ignavus ipsa copia. Attici quoque tam severis alibi angustiiis fregerunt impetum, ut exarescerent; cumque torosi esse nollent, non succum, non sanguinem reliquerunt; eloquentissimi scilicet, si jam verba deessent, omnemque copiam sterili paupertate proscriberent, vix dicentibus similes. Utrique cum naturam sequerentur, vitio decepti sunt. placuitque hisce macies, cum brevitati studerent: illis tumor, cum copia lascivirent. Omnino ut populi hominesque sunt vultum Suada capit; rebus,

rebus, locis, temporibus servit, & florem servat;
alibi liberior, & quamdiu non inflatur, pulchra;
alibi pressior, & quamdiu vigorem servat, am-
plectenda. Ita enim existimo, Atticum dicendi
genus & optimum esse, & nunc quoq; in Schola,
Curiâque decorè usurpari. *Optimum* sanè Quin-
tilianus ipse censuit, lenissimi magister stili, imò
Attice dicere, esse Optime dicere. Hinc & in Re-
publica olim Scipio, Lælius, Cato velut Attici
Romanorum fuere; Lysia potissimum exemplo
fortes, cùm breves essent; & facundi, quia non
diffiuebant. Hos deinde excepit Cicero, & flo-
ridam suâque eloquentiæ vim complexus,
ostendit nihil Romano ingenio difficile fuisse.
Atque hic igitur, quia Asiatico sapore imbu-
it, suo exemplo plures traxit. Nemo orator
visus est, nisi qui sermonem inflaret. Tot ubique
flaminæ & fulmina, tot fluctus & tempestates
erant, similésque verborum minæ, ut vel incen-
dium, vel naufragium timeres. Ac sanè jam ex-
ulare Atticismus poterat, si semper Tullius loque-
retur. Sed postquam ille Triumvirali furore ob-
ticuit, simul jam remittere majestatem oratio
cœpit. Post Ciceronem facilius erat, brevitate,
quàm copia tueri disertum nomen: à mole ad
pondus, à robore ad acumen ventum est, in eò-
que deinceps sudavit Eloquentia, ut aptis vivis-
que sententiis exurgeret, sermonem ipsum acri
sensu superaret. Temporum quoque necessitas
exegit hanc formam: & postquam libertas Po-

puli Romani sublata est, constringi ipsa Suada
amavit. Nimirum, dignam Imperatore oratio-
nem imitari quisque, & suam facere conatus est,
neque in brevitate tamen numeros omisit. Ad
me nunc quod attinet, quid præstiterim nescio:
sed tanquam Atticus, titulum usurpavi; & ut
magis designarem conatum meum, **SUADAM**
inscripti. Viginti Orationes sunt, sic è pluribus
collectæ, quarum aliqua Mediolani, cætera Lo-
vanii habitæ, legi nunc à vobis simul audent, ve-
stroque beneficio vitam sperare. Ac sanè si
rectè calculum pono, Primus hic meorum ope-
rum Tomus, vobis potissimum debebatur; par-
tim quia primus, partim verò quia Oratorius.
Reliqui enim, qui sequuntur ordine quodam
suo, sic conscripti & digesti sunt, ut è Museo &
umbra; hic verò, ut è Schola & luce prodire vi-
deatur, velut testis muneris, quod & Serenissimi
PRINCIPIS mei, & vestro non solum benefi-
cio adeptus sum, sed patrocinio sustineo. Volu-
istis enim lingua mea etiam loqui **LIPSIUM**,
mea industria velut vivere mortuum; aut certè
superasse artes, quæ tantum virum intermori
non sinunt. Ipsum referre ac repræsentare, ar-
duum imprimis omnis eruditorum curia censuit:
imitari facilius fuit. Et tamen tantum ingenio
indulsi meo; ut, quia Successorem esse voluistis,
non cessaret æmulatio. Igitur postquam sequi
conatus sum, quæ præstitit; intendi industriæ
vires, & præstare quoque ausus sum, quæ omisit.

Nam

Nam etsi Oratoris laudem quocumque chara-
ctere & argumento sustinere os illud illibatum
potuit: non ego mihi tamen videbar eloquens
esse, nisi Orationes darem; nec illustrare satis
suadæ cathedram, nisi dicendi majestatem eru-
ditioni jungerem. Ut ingenuè exprimam: sic
ferè quotidie docui, ut toties colore adhibito
dixisse videar. Lectio quæcumque, sive illa Hi-
storica, sive Ethica, sive Politica, nunc in De-
clamationem, nunc in Dissertationem, nunc in
Orationem surrexit: quasi cibus non esset, nisi
condimentum accederet; omneque doctrinæ
epulum lautiori facundiæ apparatu indigeret.
Ac postquam Palæstram Bonæ Mentis institui,
frequenti exemplo ostendere conatus sum, quid
esset extempore dicere. Ergo quemadmodum
aliquæ Orationum mearum scriptæ fuere & præ-
parata, priusquam haberentur: ita nonnullæ
sola cogitatione adumbratæ, & rerum duntaxat
imaginibus divisæ, repentino verborum imbre
effluerunt; aliæ subitæ prorsus, & in ipso pul-
pito natæ, universam à dicente formam accepe-
runt. Triplici hac quidem industria consecutus
sum, ut quibus gradibus ad Eloquentiam iretur,
intelligere potuerim. Scribere quod dicas, plus
curæ habet; cogitare, plus fiduciæ; effundere
denique, & ingenii fortunam experiri, plus te-
meritatis. Atque hic tamen jucundissimus stu-
diorum fructus est, præclarum stili laborisque
præmium, posse ex tempore dicere: non ut malit

hoc semper; qui verba facturus, sed ut possit.
Quid tamen est? totum illud extempore fusum
genus, & sola cogitatione ordinatum promp-
tūque, quia ad stilum non revocaui, frustra
jam conor repræsentare. Arbitrii mei non est,
quicquid sic dixi; & evanuit, postquam dixi:
eò etiam facilius, quia nasci quotidie poterat.
Itaque ex orationibus scriptis, & velut domo
allatis, habitisque constabit hoc munus. E scrip-
tis, sed Selectis: quæ, ut mea est opinio, rerum
curiosa varietate ad omne porro dicendi argu-
mentum juventutem provocent. Etenim, quæ
ubique locum habere possunt, dixi: & ut mu-
nus sustinerem meum, ostendere annisum, non
postremam literarum partem Eloquentiam esse,
non postremam Reipublicæ. Omitto Literas:
de Republica dico. Vos enim ipsi, quia facundi
estis, felicius gubernatis; quia prudentes, Sua-
dam colitis. An plura? ostenditis quid docere
debeam; & cum vos juvenus intuetur, tam
necessarium putat, Eloquentiam discere, quàm
pulchrum, in Republica eminere; tam utile
disertos esse, quàm gloriosum, bene mereri de
omnibus. Id agitis, & tanquam magna solidâ-
que Provinciæ membra, sub uno capite, id est
Principe Optimo & Clementissimo, in salutem
publicam conspiratis. Video pedes & tibias
(liceat sic loqui,) video manus & lacertos, de-
nique video & viscera. Vos ANTIISTITES,
velut inconcussa fulcra, atque tibicines ferti:
hanc

hanc molem, & insigni constantiæ exemplo com-
monstratis, stare posse, quicquid pietate nititur.
Vos NOBILES, velut robora huic corpori dati,
agendo fortes, consulendo prudentes, natalium
splendorem Patriæ impenditis, digni Majorum
stirpe & indole; quia avitam gloriam novis vir-
tutum subsidiis sustinetis. Vos tandem, qui MA-
GISTRATUM GERITIS, cara & selecta urbium
pignora, legum vincula, Patres populi, vos in-
quam, admirabili concordiae studio hoc etiam
consecuti estis, ut quantum ipse PRINCEPS
amat subditos, tantum persolvere civibus possi-
tis: placetis civibus, & sic cari etiam PRINCIPI
estis. Salvete igitur, ô pia fulcra, ô firma robora,
ô benigna praesidia; cum optimi, fortissimi, pru-
dentissimi estis. divinas PRINCIPIS virtutes
exprimitis; & cum omnia singulari cura, animo,
consilio agitis, perfectissimæ eloquentiæ instru-
menta rebus adiungitis; confessi, verba regenti
necessaria esse, sed exsurgentia, apta serie exten-
sa, jugi nexu vineta, colore florida, sensu foecun-
da, acrimonia valida. Unde quàm magni, tam
diserti estis; & quàm pulchrè facitis, tam ve-
nustè etiam loqui consuevistis. Concilium ve-
strum Prudentiæ & Integritatis laude inclytum,
omniûmque virtutum velut templum, etiam Do-
ctrinæ & Facundiæ gloria illustratur. Quæ cum
ita sint, admittebis SUADAM hanc meam in tam
augustum sacrarium: admittebis munus, quod
benignitas vestra dignum posteritate faciet. In

en enim jam libri hujus fama consistit & felici-
tas, ut vobis placeat: ac frustra equidem in ora-
tionibus istis Atticus fuerim; imò frustra Atticæ
ipse, siue bonæ sint, nisi efficiam, ut bonas esse
credatis. Hoc ipsum nisi persuadeam, in vantum
toties dixisse videar. Vehementius etiam com-
mendari juventuri non potest eloquentiæ stu-
dium, quàm si in ipso eam Professore ametis.
Quod reliquum est, quemadmodum antea, ut
insinuarem cultum meum, præstantissimi Viri
Juanni Faneli, urbis Lovaniensis Syndici, amica
opera usus sum: ita nunc ejusdem manu donum
fero. Placebo igitur: imò, si meo minùs ingenio,
ac certè Amicis officio facundus, ne tum quidem
loqui desinam, cum vivere. Orationes enim hæ,
si annuitis, vivent, cum ipse fato conticescam;
audientur, quamdiu apud Belgas in pretio Suada
erit: erit autem, patrocinio vestro ac tutela, æ-
ternum. Lovanii, in Arce, Kalendis Martiis, 1604.

1604. xv. **QUIN-**

QVINCTILIANVS

L I B. XII. C A P. X.

De differentia orationis.

ANTIQUA quidem illa divisio inter Asia-
nos, atq; Atticos fuit; cum hi pressi & inte-
gri, contra inflati illi & inanes haberentur: & in his
nihil superflueret, illis iudicium maxime ac modus
deesset. * Mihi autem orationis differentiam fecisse
& dicentium & audientium natura videtur, quod
Attici limati quidem & emuncti, nihil inane aut
redundans ferebant; Asiana gens tumidior, alioqui
& iactantior, vaniore etiam dicendi gloria inflata
est.

SUADE IMAGO E

MARCIANO CAPELLA.

SUBTILISSIMI corporis, ac fiducia gran-
dioris, vultus etiam decore luculentus, femi-
na insignis ingreditur; cui galeatus vertex,
ac regali caput maiestate sertatum; arma in ma-
nibus, quibus se vel communire solita, vel ad-
versarios vulnerare, fulminea quodam corruse-
ctione renitebant. Subarmalis autem vestis illi,
peplo quodam circa humeros involuto, latialiter
tegebatur: quod omnium Figuratum lumine va-
riatum, cunctorum Schemata praeferbat. Pedes
autem exquisitissimis gemmarum coloribus bal-
theatum.

theatum. Hæc cum in progressu arma concusse-
rat, velut fulguræ nubis fragore colliso, bombis
disultantibus, fracta diceres crepitare tonitrua.
Denique creditur, quodd instar Jovis eadem pos-
set etiam fulmina jaculari. Nam, velut impotens
rerum omnium Regina, & impellere quod vellet,
& unde vellet deducere, & in lacrymas flectere,
& in rabiem concitare, & in alios etiam vultus
sensûsque convertere tam urbes quam exercitus
proeliantes, & quacumque poterat agmina po-
pulorum. Hæc etiam Senatum, Rostra, Judicia
domuisse in gente Romulea: Athenis verò, Cu-
riam, Gymnasia, Theatraque pro arbitrio reflex-
isse, ac totam funditus Græciam miscuisse fere-
batur. Hæc verò loquente, qui Vultus Vocisve
sonus! quanta excellentia celsitudôq; Sermonis!
Audire etiam operæ pretium Superis fuit, tantæ
Inventionis ingenium, tam facundæ ubertatis
Eloquium, tam capacis memoriæ Recordatio-
nisque thesaurum. Qualis Disponendi ordo?
quam Pronunciandi congruens modulatio? qui
Gestus in motu? quæ profunditas in conceptu!
Denique Exilis in Modicis, in Mediocribus Fa-
cilis, in Elatione Flammatrix: reddebátque cun-
ctos in ambiguis Dociles, in Persuasione Ceden-
tes, in Collisione Discordes, in Laudibus Arro-
gantes. At verò cum quid commorum publici
nominis attestatione clamaverat, fluctuare, per-
misceri, ardere omnia videbantur.

-led audinolo
SYLLA-

SYLLABUS. ORATIONUM.

I. Pro titulo Professorio Gratiarum Altio, ad Senatum Mediolanensem.	PAG. 1
II. Biennii Apologismus, quo Rhetorici officium adumbratur.	16
III. De Rhetoribus & Scholis Palatinis Mediolanensibus.	29
IV. Pro Libertate Litterarum.	68
V. De usu fructuque Librorum.	75
VI. De facilitate lingua Græcæ.	84
VII. Pro Raphaelæ Montorfano.	92
VIII. De L. Julio Floro; deque titulo ac munere meo Historiographico.	97
IX. Juventutis Belgicæ laudatio.	107
X. Epithonema uniuersarium, sive Laudatio funebris I. LIPSI.	152
XI. De Libris & Libellis.	170
XII. Exhortatio ad Litterarum studia.	178
XIII. De Palestra Bonæ Mentis.	190
XIV. In Sclopum Declamatio.	230
XV. De Sapientia mystica.	243
XVI. Democritus, sive De Risa.	253
XVII. De Putali Libonis.	264
XVIII. De Purificatione Virginis Matris.	285
XIX. In Q. Curtii Rufi Historiam præfatio.	310
XX. Ovi Encomium.	342
XXI. In Tacitum Affectus, breui Encomio expressus.	393
XXII. De Officio Iudicis.	408

Siquis hoc scire velit: Octoprime Mediolani, ceteræ Louani habitæ. Ille omnes in Schola Palatina, excepto ea que pro MONTORFANO. Hæ pleraque in Auditorio Trilingui, sive Palestra Bonæ Mentis: sed x. in summo templo, xiii. in Schola Mathefeos, xv. & xvi. in Schola Artium, xviii. in eade Sodalitatis.

CHARACTER HARUM ORATIONUM.

ET si quæ dicenda erant, Præfatione expressi;
induci tamen potui, ut obiter hîc tibi, qui-
bus scripta mea leges, eorum Genium & Cha-
racterem depingerem. Robustus malo, quam
solutus esse: rem, quam verba loqui. Sed placet
brevitas, displicet sterilitas. Brevitas, quæ colore
quodam suo sana est, flore amœna, acumine seria,
& quam *Atticam* possis appellare. Si qui erunt,
qui Numerum religiosè exigent; & hunc mihi
vindicare. Pondere ipso numerosa esse oratio
potest. Nam quid ludibrio inanium vocum di-
stendas periodum, aut farcias? Non copia *puδμὸν*,
sed copulatio vocum, siue structura gignit. Ecce
concisus, & acutus, siue, ut cum Cicerone dicam,
egregiè subtilis scriptor atq; elegans Lysias fuit: &
tamen Orator, tamen numerosus, tamen è decem
unus, in Græcia maximè celebratus. Ipse apud
Homærum Menelaus *μαῖεξ μὲν, ἀλλὰ μάλα ληέως*.
De hac igitur brevitate præclarum illud Phavo-
rini apud Noctium Atticarum Scriptorem judi-
cium est: *Si ex Platonis oratione verbum aliquod
deruas, mutæ sue, atq; id commodissimè facias, de
elegantia tantum detraxeris: si ex Lysia, de sen-
tentia.* Ego sic existimo, Potiorem elegantia sen-
tentiam esse, sed elegantem.

PLINIVS
LIB. I. EPIST. XX.
AD TACITUM.

OPTIMUS modus est : quis negat ? Sed non
minùs servat modum qui infra rem, quàm
qui supra : qui astrictius, quàm qui effusius dicit.
Itaque quod audis frequenter, ut illud immodicè &
redundanter, ita hoc jejunè & infirmè. Alius ex-
cessisse materiam, alius dicitur non implese : aequè
uterque, sed ille imbecillitate, hic viribus peccat.

ERYCI PUTEANI
ORATIONVM
SELECTARVM
SYNTAGMA.

ORATIO I.
PRO TITULO PROFESSORIO
GRATIARUM ACTIO
Ad Senatum Mediolanensem.

Uo rei literariae esse munimenta,
Amplissimi SENATORES, usu re-
rum, & lapsu temporum disci-
mus: viroꝝ doctorum indu-
striam, ac copiam: & fautorum
auctoritatem ac potentiam. Do-
ctores autem fautorum aurâ navigare; fautores
sine doctorum operâ non prodesse. Utrosque
bono literarum post literas natas, urbs magna
Mediolanum habuit: post denatas retinuit aut
restituit; ut cùm ubique terrarum ruina ac fatum
B studiorum

studiorum esset, hic vigor & honor, inter media arma in tumultu ac rabie Barbarorum. Postquam verò excusso illo iugo, respirare passim liberè Elegantiæ cœperunt, & pallentes facies artûsque laborantes in vires calorémque pristinum reducere; dici non potest, quis fervor ingeniorum exarsit in urbe vestra non conservandæ, sed ampliandæ dignitatis. Inter curas Reipubl. fuit, litteras, in literis autem ELOQUENTIAM quàm maximè florere. cui muneri admosos patrum seculo (ne noctem illam temporum repetam) præstantes aliquot viros: nostro, MERULAM, MAJORACIUM, & CICEREIUM meminimus, viros Eruditione & Industria magnos; majores autem postquàm meminimus; sic homines æquiùs aut benigniùs censemus, cùm homines reliquerunt. Tanti erat ultima illa lumina non extinguere; ut Scholæ ipsæ luctum induentes, silentio ingemuerint; & PRIMAM ELOQUENTIÆ REGULAM paullisper consistere atque obmutescere passæ sint. Vos etiam Amplissimi Viri, fautorum nomen professi, ardorem publicum quietis aliqua patientia, velut cinere tectum, cohibuistis; ut novam hanc scintillam excitando, ab intervallo alicujus caliginis commendaretis. Fecistis: & quid nisi prudenter fecistis? Equidem vellem hac imaginatione modestiam meam obumbrare, ruborem tegere, verecundiam probare: sed res ipsa cogit sine ullo verborum nubilo aut schemate loqui; ut frequentissima illa, neque minus

minis attenta à multis retrò annis corona, quæ
confluxit, audiendi velut fundamenta quædam
accipiat. Jam Peregrinationis ætas & ingenium
meum patiens videbatur; & doctorum virorum
consilio in Italiam veni: in Theatro hoc homi-
num, virtutûmque substiti: ore & stilo innotui,
ac melioribus me probavi. Quid multis? eò
multorum desideria ac vota ibant, ut successor
CICEREO darer. Cùm interea Hygeiam ini-
micam experirer, Pataviûmque aëris, & Perillu-
stris J. O. VINC. PINELLI causa secedens, lite-
rario otio recrearer, Decretum SENATUS ac-
cessit; & absens ELOQUENTIÆ PROFESSOR
creatus sum. O spes! ô vota! Quid magnifi-
centius, quid gloriosius sperare, imò optare hoc
Münere potui? cujus si magnitudinem spectro,
fateri cogor panè immerenti collatum esse: si
promptitudinem eorum qui contulerunt, sine
molestia illa obtentum: ut sic beneficentia SE-
NATUS undequaq, perfecta & absoluta videatur,
nec merito meo imminuta, nec petitione extor-
ta. Merentem enim munerari, præmium, haud
beneficium est: beneficii quoque gratiam peti-
tio labefactat. Ego verò neque petivi hunc ho-
norem verecundia retardatus; neque merui,
ætate destitutus: tu tamen, Amplissime ORDO,
tanquam petenti confers; nequid negasse ei vi-
deare, quem meruisse existimas: tanquam me-
renti exsolvis, ut debuisse te illi fateare, qui non
petierat. Sic igitur agnosco beneficium, ne in-
gratus

gratus videar; & gloriator quoque, ut æstimare me ostendam: intelligere enim non possum, nisi palam profitear; nec profiteri, nisi meruisse videar. est enim demum verum beneficium, beneficio dignum censeretur. Jure quodam affirmare possum, etsi tot eruditos & claros viros, quorum in locum veni, & provectior ætas, & virtus maturior ad publicum hoc Munus evexit; me tamen felicitate quadam secretum ab illis videri. Si qui fuere, quos ambitio exercuit, non prensavi: qui assiduitate expressere, non coëgi: qui oblata occasione, non adfui. Cogitatione tamen suspendi hic sermo meus à nonneminis possit, & Veritatis Modestiaeque vadimonio fuiti, sive qui falsum, sive qui ambitiosum existimabit. Amici operam absenti dederunt, causam egerunt. Ego verò gaudeo, & ingenio meo gratulor, quod nullo Patriæ, nullo sanguinis jure commendatus, amicos, & amicos veros reppererim in alieno solo: qui quod amant, hoc tam sedulam operam præstiterunt; quod verè amant, hoc opinioni alicujus virtutis adscripserunt. Qui tamen Amici illi sunt, quorum ipse opera ambivisse, ipse extorsisse, ipse adfuisse videar? Quinam? num in hoc ipso confesso adsunt? adsunt, imò eminent: adsunt, nec à Senatu remoti sunt. Ego jam oculis notavi, aut mente concepi singulos; ac profectò vereor, ne si aliquos nominem, in idem omnes officium beneficiumque includi debeant. Nominio tamen: sed eos duntaxat, qui nomine

nomine meo petiisse videantur : ut non petiisse, aut propemodum à se ipsos petiisse dicas. Excellentissimum DIDACUM SALAZARIUM, Cancellarium Magnum : Perillustrem FREDERICUM QUINCTIUM, Regii Fiscii Advocatum : Clarissimum JO. BAPT. SAC-
CUM, Senatui à secretis. Viros, in suo quem-
que gradu, eximios. Honoris nostri Petitores quidem : sed tamen velut Datores. Petitores ; sed tua unius, Doctissime LUD. SEPTALI, causa : qui, etsi ea omnia, quæ à patre filius speret, amore mei fecisti, & facis ; laudem tamen non admittis, quod merito te meo facere existimas. Ego verò & debeo laudem, quia sic existimas : & dicturio, quia non admittis. Incitor enim, quia prohibes, & quemadmodum illi qui de clivo ruunt, pronus feror, ardens ipso motu. Utinam verò jus mihi potestàsque fervorem hunc & æstum orationis quodam torrente restinguendi, ut æstimare beneficium videar. Sed nec onerabo modestiam tuam ; & quia Petitionis honorem tu recusas, ne petiisse ipse videar, transferam vela, patiârque ut nictu & nutu tuo, velut clavo quodam, dictionis meæ prora ad rectum cursum inclinetur ; etsi hic quoque difficultatem ac remoram esse intelligam, periculúmque, ne si laudes SENATUS persequar, impar conatui oratio evadat. Obstrictus equidem sum Ordini gravissimo ob Auctoritatem, splendidissimo ob Dignitatem, prudentissimo ob Doctrinam rerúm-

que usum. Ut Cyneas olim Pyrrhi Regis legatus Romam: sic Mediolanum ego iustrans, de Urbe & Senatu Mediolanensi, quod ille de Romano, pronuncio: *Illam Templum, hunc Regum quendam confessum videri.* Priscorum enim & à Romulo conscriptorum Patrum gravitatem, sapientiam, maiestatem recognoscere mihi videor, quoties illustres hosce viros, an heròes dicam, contempler: pauciores numero, sed virtute meliores; posteriores tempore, sed famæ certiores. Hactenus quidem è numerosa illa multitudine, quam urbis Conditor conscripserat, & ævum postea auxerat, paucorum admodum memoria vivit; reliquos oblivionis velut tenebris involutos, & quasi sepultos nec Anna Perenna ab ignoratione vindicare, nec scire Posteritas potuit: horum autem omnium & Nomina, & Virtutes vitales, omnique ævo diuturniores auguror. Nomina non trabibus aut saxis tantum, quibus ruina sua est; sed monumentis æternæ laudis incidenda. hanc enim gratiam literæ referent, nec interciderè eorum cognitionem sinent, per quos ipsæ vivunt. Virtutes autem, tanquam *Lucida sidera*, stricturas radiósq; immortalitatis suæ ad posteros immittet: & si per naturam liceat, retrò flectent ad memoriam Majorum. *Qui* conduxerint, amplius non dico: quæ conduxerint; sed quo *Stipendio*, quâ *Etate* paucis multorum causa dico. Et sane quod ad Stipendium attinet, modesta hæc quædam felicitas est, quæ nullius invidiam pascere meritò debeat.

Quod

Quod de SENATUS liberalitate non queror, beatus sum : beatior autem, quod immodico lucro minimè afficior. Itaque jactet Eumenius Rhetor sexcenta HS. sua : alii quingena sua : alii centena sua : ego NOVENA mea aestimans, non stipans, in lucro honorem ponam. Epicuri vocem minimè Epicuream veneror & imitor: *Cui paucæ non sufficiunt, ei nihil satis esse. Scio etiam, quemq; non quanto plura possidet, sed quanto pauciora optat, tanto lacupletiore.* Plurimum enim habet, qui desiderat minimum : habet autem quantum vult, qui vult minimum. Si rectè philosophari volumus, *omnibus ad vitæ munia utendis* (ut Madaurensis ille scribit) *quicquid aptam moderationem supragraditur, oneri potius, quàm usui exuberat.* Igitur & immodica divitiæ, velut ingentia ac enormia gubernacula, *facilius mergunt, quàm regunt; quod habent irritam copiam, noxiam nimietatem.* Illud verò ad Stipendium accedit, quod illo tantopere, quo ad Remp. Excellentissimus PRINCEPS noster PETRUS ENRIQUEZ ACEVEDIUS, Comes Fontanus accessit; ad publicum hoc Munus à SENATU promotus sim. Ergo non alia me pagina Professore rem quàm PRINCIPEM Gubernatorem accipiet; & obscurum humileq; nostrum nomen addetur fastis, quibus ille præscribitur. O lumen, quod accipio; imò quod accipiam ab illo Sole ! unus e paucis, quia pauci in conspectum ejus famæ veniunt : unus e Belgis, & ab illo, qui Bel-

gas unus victoriis suis maximè illustravit. O lumen, quod cum ipso *Thalete* meo *I. Lipsio* participo ac diffundo ! Nam qualem tu, ô *Princeps*, Doctorem meum, cum Regii Historiographi titulum, à Rege datum, conferres, invenisti : talem, te Principe, me Auditorem *Senatus* Regius fecit. Professor ille erat, ego factus sum : & ne Honoris intervallum periret, Historiographus ille factus, ut Professor fierem. Gratulor itaque Doctori qui muneris sui consortem patitur, quem fecit : gratulor mihi, qui eodem cum Doctore nomine utor : gratulor utrique, quod Honoris hostitulos ad eundem illum *Principem* referamus. Ad *Ætatem* me vocas ? Sequor ; etsi invitus : os sanguis, animum pudor occupat, cum me ipsum & annos cogito : cum hunc locum, quo conspicio : cathedram, quam impleo : vestigium, quod premo : vocem, quam sequor, non dicam tot Clarorum ac Doctorum virorum ; sed, à quo uno majestas quædam, & æternitas huic Muneri, & Scholæ promanat, *D. Augustini*. ô Virum ! ô Doctrinam ! Quis nunc ingenii mei vires non culpet ? sed imprimis *Ætatem* non rejiciat ? *Senatus* tamen judicium suum interposuit, & Honorem hunc *Ætati* habuit ; imò *Ætatem* prævertit, merito an immerito, invitus mehercules decerno : quia nec fas est, *Senatus-consulto* de me facto derogare : & onerosum admittere laudem, cui *Ætas* sufficere non videatur. Magnam provinciam cepi ;
hoc

hoc tamen minorem, quod accepi: in qua
 siue annos animo Collatores donant, extra inui-
 diam sum; siue ingenium promovent, extrare-
 prehensionem. Iniqui autem & ignari humanæ
 conditionis simus, si annariarum Legum tenaces,
 indolem virtutemque omnem temporis limiti-
 bus concludamus. Quemadmodum fruticem in-
 terdum fructu lætum ac floridum, arborem
 contra proceram vetulamque, infelicem: sic in
 puero virum vidimus, & puerum in viro. Er-
 ras, erras, si Virtutis, quam Ætatis cursum tar-
 diorem existimas. *Veteres illi (ut Marcus Tul-
 lius ait) Leges Annales non habuerunt, quas
 multis post annis attulit ambitio, ut gradus es-
 sent petitionis inter aequales: quâ re factum
 fuit, ut magna sæpe indoles virtutis, priusquam
 Reip. prodesse posset, extincta fuerit. Annos i-
 taque, & simul eruditionem mihi deesse conce-
 do: animum & temporis spatium ad profectum
 superesse contendo, illo Mênandri utens:*

Πολλὸς ὁ χρόνος ἀνδράς ἐκ ὄντας ποιεῖ.

Plerosque tempus non viros, viros facit,

Quid igitur? virum dabo si vita suppetet: cu-
 jus tam breve incertumque curriculum est, ut
 metam quisque tangat, etiam ante metam.
 Metam inquam, sed ab Æterno illo Finitore præ-
 scriptam, ut ille qui iter facit, miliaria jam sibi
 lapidum distinctione præmensa invenit, non di-
 stinguat; sic qui vitæ hujus viam ingressus est,
 annos suos complet, non proterminat: accipit,
 non

non sumit; finit, non definit, Motum itaque nostrum habemus, sed & modum; nullamque ætas securitatem vitæ præstat: virtutis tamen præstat. Insigne & argutum existat Platonis dictum, quo Agrigentinos, convivia pariter & ædificia ad ambitionem struentes percussit: *Agrigentini ædificant, tanquam semper victuri: & comedunt, tanquam semper morituri.* Ego verò ita literarum illud nectar hauriam, ita Auditores meos instruam, tanquam parum victurus: ita vivam, tanquam semper docturus. Nam etsi discendo aliquantum profeci; superesse tamen non nego quod discam ad docendum, nec discantibus tantum; sed docentibus suum quoque tirocinium esse, incunabula, & rudimentum. Qui currum regit, & habenas moderatur, dum vectores suos transfert, ipse etiam transfertur: sic qui bonas Artes proficitur, dum alios instruit, seipsum instruit; & tanquam dux viæ, sternit viam, quam non stratum ipse instituerat. Ne verò ingenio meo diffidam, laboremque susceptum refugiam, tu J. LIPSI, delictum generis humani: tu Jo. VINC. PINELLE, Italiæ tuæ oraculum, facitis, qui ea instillastis, infuditistis, quæ palam promere, & in publico possim eliquare. Duo igitur hi viri, quorum alterius Schola pro Lare ac domicilio, alterius domicilium pro Schola fuit, delibatum honorem suum querantur, si modestia mea omnem omnino eruditionis confessionem excludat. In qua illud observandum mihi esse intelligo, ne tam quid
ego

ego didicerim ; quàm quid ab illis acceperim, in-
 notescat. Rectè à Thalete Milesio id præscrip-
 tum fuit, qui Mandraitum Prienensem, cum no-
 va & subtilia quædam de cælo, & sole docuisset,
 hanc unam à liberalitate offerentis mercedem
 doctrinæ admisit, ut docuisse intelligeretur. O
 veram mercedem ! O magnam mercedem !
 quam Doctoribus tuis tu quoque Juventus de-
 pendes. Perit enim institutio, nisi auctorem agno-
 scas; perit profectus, nisi per quem profeceris, fa-
 tearis : perit beneficium, si admittas, nec æsti-
 mes. Meritum enim facientis quidem conatus
 affectat; sed voluntas accipientis facit, ut etiam
 exigua beneficia maximorum gratiam induant,
 si in liberalem & consistentem contuleris : ma-
 xima autem apud ingratum minora fiant ac vile-
 scant. LIPSIUS meo olim (lubet enim meminisse)
 in Apobaterio piè magis, quàm ornatè cecini :

Mercedem dabo quam recepit ille.

Septem de numero THALES Sophorum,

Non bulgâ, ast animo : nec ære, sed pre:

Mea LIPSIUS Eruditionis,

Si quicquam tamen Eruditionis:

Mei LIPSIUS auctor est Honoris,

Si quidquam tamen est, erit ve Honoris.

Ego verò hac te necessitate, mi Auditor, libero:
 nihil tecum paciscor, nihil mihi posco dependi.
 Si quis mea opera profecisse se intelliget, me ri-
 vum esse, & ab ipso fonte accepisse. Quod tibi
 & Doctrinæ debes, exsolve : ne virtutem literis
 posteriorem

posteriorem habeas. In uliginoso agro, qui molem struit, ruinam struit, qua sepeliatur; vitii qui doctrinam jungit, adfert vitium, quo laedatur. Phileras Cous Monogrammus ille, cum corpore tam macro esset, ut non tantum impulsu ictus; sed etiam vehementiori vento concussus in terram daretur, plumbeis uti soleis solebat, ut consisteret, sic tu debes, quisquis à charitis pallorem, ac maciem à studio trahis, virtutem tibi substernere, ne admiratione tui adstatus in perniciem Reip. rapiaris ac concidas. Fallor? an ex supervacuo te vocis meæ remigio impello, meliori jam exemplo motum, velut spirante aura, quæ à subselliis istis, à PATRIÆ inquam PATRIBUS proficiscitur? Hi illi, qui cum in amplissimo Honoris gradu Doctissimi sint; Doctrinæ tamen Prudentiæque fructum in Virtute ponunt, Docti per Virtutem, per Doctrinam Boni. Sunt autem Studiis tanti; ut nobiliores sint proprio Ingenio, quàm Latoclaro: Virtutibus tanti; ut Ingenium superent. Hi illi, qui cum Doctrinam sine Virtute non agnoscant, Virtutem Doctrina exerceant; malunt tamen rectè agere, quàm scire, Reipublicæ causa: scire etiàm, quàm sciri, Modestiae lux causa. Sic igitur in illo culmine Dignitatis omnibus magni sunt, sibi ipsi parvi: & verè magni, quòd dici recusent. Celebrantur enim ab omnibus, qui omnium præconia fugiunt: & locum honori faciunt, dum honore Modestiam exonerant.

rant. Honorem capiunt; nec ipsi tamen capiuntur. Tanta verò Virtutis confidentia est, autæ popularis contemptus; ut vitam domesticam in publicum patiantur: publicam velint in occulto esse, sic laudem declinantes, quam in publico merentur: & Continentiæ exemplo in publicum consulentes, quod formant in occulto. Tu igitur flos Urbis, ipse Patriæ Juventus, per stratam aut monstratam hanc Virtutis viam ad Doctrinam perge: & dum in ipsa Studiorum velut incude posita es, formantis manum admitte, disciplinæ illum ignem sustine, & exercitationi te compone. Quid est? num prægestum aliquem laborum flagitas: dabo, quia flagitas: nec passis solutisque verbis, sed carmine prisca scriptoris; ut ipsa auctoritate, & numerorum vinculis capiaris. Quid dico, capiaris? infidiis minimè opus est: animum, non laborem hæc studia poscunt. Si quis ergo magnis mentem applicat, & cultum ingenii amat:

———*Det primos versibus annos,*

Mæoniumq; bibat felici pectore fontem.

Mox & Socratico plenus grege, mittat habenas

Liber, & ingentis quatiat Demosthenis arma.

Hunc Romana manus circumfluat, & modò

Graia

Exonerata sono mutet suffusa saporem.

Interdum subducta foro det pagina cursum,

Et fortuna sonet celeri distincta meatu:

Dent epulas, & bella truci memorata canore,

Grandiæq;

Grandiaq; indomiti Ciceronis verba minentur.

His animum succinge bonis : sic flumine largo

Plenus, Pierio defundes pectore verba.

Ecce tibi disciplinae exemplar, ecce studiorum gradus; ut lectione severa ingenium mitiges; ut sapientiae praeceptis animum componas, ut atroci stilo verba effodias. Habes verò ubi id praestes, publica & privata Gymnasia: habes & PALATINAS has Scholas. Hic, ut Sol omnibus, sic eruditio lucet: ut in publico flumina, sic ELOQUENTIA manat. Prodi igitur, & à privato sudore publicè quoque disce, ut Reipublicae te causa discere intelligas. Quemadmodum lactentes, qui maternis uberibus nutriuntur, nutricem non refugunt: sic in illa Doctorum copia, dūe Collegisque meis hauries, quod pro palato & profectui tuo sit. Tu modò marcescere aetatis tuae florem otio aut torpore ne sinas, sed magno animo gradiare, ne citra annos ingenium consistat. Cogita, quam spem alas, & quò viatico tibi utendum. Ad Theologiam, Jurisprudentiam, Medicinam transis? Litterarum haec studia dirigent: ad Rempublicam & latum clavum? ducent: ad Militiam & arma? hinc praecepta, hinc exempla suppetent. Sed quid ego ista copiosius? Bonas litteras amare & tractare aequè necessum est, ac non necessum laudare apud amantes. Deinde hunc campum liberum tibi faciam, hanc viam sternam, ut universa haec Humanitatis scena à te explicetur, elogio ornetur,

tur, studio commendetur. Ita enim universæ
 Professionis meæ rationem instituam, ut me ip-
 sum in Auditoribus quàm brevissimè cernam.
 quàm unam imaginem maxime opto, quàm u-
 nam contueri desidero; animi, non corporis; in
 homine, non in lapide. Sic, Latium Græciam-
 que peragrarè institui; Ritus, Sacra, & Histo-
 riam præcæ inspiciere, ad Ciceronianæ Acade-
 miæ spacia, & Romana nostra cuncta relaturus.
 Tu DEUS Æternæ omnium Genitor, ipse non
 genitè, principio antiquior, fine diuturnior, in-
 funde ab alto Sapientiæ Tuæ radium, & mentem
 meam illustra, ut cum honore tuo, cum fructu
 nostro ego docere; juvenus ista à me doceri
 possit. Sic finio, & votum meum ad vos trans-
 fero, Amplissimi SENATORES, quos vivere &
 vigere jubeo; imò cum vigere desistitis, tamen
 vivere: ut si vigeatis, prudentiæ vestræ fru-
 ctum, si ultra vivatis, præsentis felicitatem sen-
 tiamus. Vivere, & feliciter Rēque Publicam
 & Literariam gerere: vivere, ut bonæ artes vi-
 vant, ut nos ipsos vivere delectet. DIXI.

ORATIO

ORATIO II.

BIENNII APOLOGISMUS, QUO
RHETORIS OFFICIUM ADUMBRO,

Ad Populum Mediolanensem.

IANUM Antiquitas, Auditores, Bicipitem,
velut Prudentiæ quendam Imaginem ty-
pūque fixit : ut in rebus consiliisque non
tantum quid actum, sed quid agendum quo-
que esset, pari quisque lance expensum haberet,
non minus sollicitus, quam providus cautusque.
Sanè præteriti ratio, forma quædam futuri est,
ut si quid feliciter successerit, hoc ipsum securo
exemplo affectari; si quid præter animi sententi-
am passi simus, evitari possit. Ego verò cum in
hoc Studiorum principio, & non Jani dicam, sed
Suadæ limine, Orationem more majorum habi-
turus essem, Muneris publici causâ; ætatem hanc
meam, dicendiq; verecundiam prudentiæ qua-
dam affectatione supplere conatus sum; & Bi-
frontem cogitans, elapsi successum anni breviter
referre, & instantis simul rationem disputare
constitui; ut bono omine, vos quoq; Auditores,
mentis illâ remorâ paullisper in præterito confi-
statis, mox orationis meæ liquido & leni cursu
in futurum transferendi. ita enim alii, industria
mea perspecta, palam intelligent, quem fructum
deinceps

deinceps ab ingenio meo spondere Reipublicæ possint, si specimen de præterito habeant: alii ab otio & umbra emergentes, publicè discere, & simul videri cupient, si Oratio s hoc gustu sive illice fuerint excitati. Conuersastis enim partim tanquam Auditores, ut subductam anni ratiunculam habeatis, quam sequamini: partim tanquam Iudices, ut cognoscatis, an Auditores merear. Ego verò in memoria omnium quæ dixi docuique, in oculis & conspectu esse cupio, quæ dicturus docturusq; sum: cùm docendo dicendoque non necessario ad lucrum, sed spontè ad laudem nitar, ab umbratici Doctoris nomine & inertia alienus. Ad laudem dico, quam publica utilitate metior. Publicè enim prodesse (respondeat modò Juuentus, & agnoscant ii à quorum Juuentus imperio pendet) Prodesse inquam publicè mens & voluntas mihi fuit, eritque, dum munus ipsum erit. Sic cum laude munus functurus, etsi omnino effectum non consequar; *quòd omnibus bonis in rebus, ut Apuleius scriptum reliquit, conatus in laude, effectus in casu est: ita ut contra in maleficiis etiam cogitata scelera, non perfectà adhuc vindicantur; cruenta mente, pura manu. Ergo sicut ad pœnam sufficit, meditari puniendà: sic & ad laudem satis est, conari pradicandà.* Vos autem, qui utriusque arbitri præsentia vestra facti estis, aures animumq; sultis advertite, atque decernite, conatum meum duntaxat, ad effectum quoque laudandum

C

dandum in iis, quæ feci, censeatis : in iis autem, quæ facturus sum, an præter conatum, effectum quoq; sperare debeam. Quemadmodum illi, qui cœlestes è terreno domicilio regiones animi quodam itinere pererrant, ac Deorum stellis illustres orbis, siderumque cursus ad legem numerumq; supputant, à Sole solent & orbe principe initium capere : ita ego ad Eloquentiæ hoc munus evectus, ab ipso Atlante Cicerone, in quo uno potissimum nititur Latini eloquii Suada, auspicatus sum. Hunc igitur & *pro Milone fortissimo viro orantem* repræsentavi ; & *de Legibus, ad exemplum Platonis, philosophantem* produxi. Quo consilio ? ut & Philorhetores mei rudimentum quoddam juris acciperent ; & Juris tirones, oratorio hoc pulvere perfusi, læta ac matura in forum curiamq; studia proferrent. Tam arcto enim hæc inter se nodo juncta & nexa sunt, ut sine Jurisprudentiæ adminiculo, trunca & imperfecta Oratoris laus ; & sine Eloquentiæ armis, imbecillis ac enervis Jurisconfulti conatus exsistat. Date mihi paullisper prisca illa Juris Lumina, quorum Responsa vim Legum jure meritò obtinuerunt ; illa antiqua Eloquentiæ decora, quorum in dicendo venus, ardor, majestas emicuit : pariter omnino in Juris studio, & Oratoriis præceptis elaborârunt. Sed de omnibus nimis longum esset singulatim dicere : unum Ciceronē, de quo sermo est, in verborum meorum subsidium voco. Prodi igitur tu Oratorū Princeps, & in Attici persona scribens,

scribens, studiorum tuorum rationem ob oculos nobis pone: imò tu potiùs Attice tributum tibi à Tullio sermonem exsequere; ut alienum testimonium videatur, verbaq; fidem faciliùs inveniant. Atticum è primo de Legibus audite: *Quin igitur ista ipsa explicas nobis his subsecivis, ut ais, temporibus, & conscribis de Jure Civili subtilius quàm ceteri? Nam à primo tempore atatis Juri studere te memini, cùm ipse etiam ad Scevola[m] venissem: neq[ue] unquam mihi visus es ita te ad dicendũ dedisse, ut Jus Civile contemneres.* Sed nunc ipsum quoq; Ciceronem proferre lubet, quem è Bruto vobis sisto: Ego autem Iuris Civilis studio, multum operæ dabam Q. Scevola P. filio, qui quanquàm nemini ad docendum se dabat, tamen consulentibus respondendo, studiosos audiendi docebat. Quod Cicero igitur fecit, faciendum Auditoribus meis censui; eò etiam magis, quia ipse, & trienniũ, postquàm Philosophi titulo donatus sum, antiquarum Legum tabulis impendi, illud autem quàm maximè in aliis cernere libido est, quod in nobismet ipsi expressimus; inprimis, si cum fructu aliquo, atq; emolumento expressimus. Quia verò universa hæc Philologia nostra in Lectione & Stilo posita est, *Rationem Legendi optimos auctores, & Eligendi Methodum tradidi. Scribendi Normam, & Declamandi Leges dedi, ea industria, & modo, quem (nisi me ingenium fallit) docti probent, indocti appetant: illi intelligant, hi suscipiant.* Deniq; *De Distinctionibus Syntagma composui,*
C 2 dictavi,

dictavi, edidi: de quo gaudere ipse, quàm dicere malo; ne non tam indicare industriam meam dicendo, quàm laudare velle videar, illam jam publicis typis consignatam, publico iudicio commissam. Si quis fuit, qui calumniæ suæ dentem innoxio & innocuo libello imprimere tentaverit, non me profectò læsit, sed suum potius delirium patefecit, ridendūmq; proposuit. Quid autem? cur me ipse torqueam? *hoc quoq; genus invenitur (ut olim Platonici ille conquestus est) qui meliores obrectare malunt quàm imitari; & quorum similitudinem desperent, eorum affectent similitatem.* Hæc quidem in publico fuere: possem nunc quoque privatas *Exercitationes, Dissertationes, Scriptiones*, è musæo & Laris silentio, è Sole & umbra, è campis & spatiis, huc in conspectum vestrum & clarissimam lucem proferre, quas nullo privato commodò publicis Lectionibus adjeci, & corollarii loco sectatoribus meis admensus sum; nisi jam publicè publico stipendio satisfacisse, & communi omnium respondisse expectationi viderer. Sic igitur quæ transacta sunt dixi; imò quæ dicta sunt feci, dixi autem quia feci; nec feci tamen uti dicerem. Ego tamen vereor, ut quærundam ingenia sunt, ne hæc ipsa, quæ alio quopiam referente magnifica laudisq; fecunda fuissent, me ipso, qui feci, recensete, evanescant. *Homines enim, uti Plinio subscribo, cum rem destruere non possunt, jactationem ejus incessunt: ita si silenda feceris, factum ipsum; si laudanda, quòd non sileas*

fileas ipse, culpatur. Quare jam conscientia mea subnixus, brevi facilique tractu temporis de præterito in futurum Orationem transmitto, ut quæ deinceps, quo ordine, quo modo aggressurus sim, in antecessum videatis. Cum verò diligentius rem universam expendo, difficiliorem Oratoris partem, postquam è præterito emerſi, perſensus mihi videor, securè, ac sine ulla deinceps remora aut obstaculo dicturus, quæ enim transacta sunt, dicendo corrigere non licet: quæ verò præmanibus sunt, exsequendo, pro consilii ratione, mutare. Quocirca si probatis quæ transacta sunt, iusto quoq; iudicio censete quæ futura sunt; ut hæc quoq; approbetis. Cum dicendi facultas Arte, quæ Naturam; & Exercitatione, quæ Imitatione comitem sibi adſciſcit, conſter; Eloquentiæ velut quadrigam quamdam paratam mihi video quam inſcendam, & quam regam ad cæleſtem & Phœbeum illum motum, donec anni ipſius conversione, ad novū Doctrinæ ordinem fuero transſatus. Ab Arte igitur, ſive *Præceptis* initium faciam: quæ dubium fuit, è priſco aliquo ſcriptore, Ariſtotele, Cicerone, Quinctiliano deſumerem; an ex his omnibus meo quodam filo ac methodo concinnarè; eoq; tandē, libratis expenſisq; utrimq; rationibus, ſententiæ meæ lancē inclinavi, ut ipſe dictanda potiùs congererem; quàm explicanda aliunde deſumerem: ſic deſiderio multorum obſecuturus, qui excipere doctrinam calamo, quàm auribus malunt: ſic quoq; temporis compendiū

facturus, ne universus ille annus soli Arti impēdatur. Tu qui voles, sume tibi *Quintilianī Institutiones* interpretādas; sed quid? annon tot libros, quot mēses inveneris? Sume *Ciceronis de Oratore* luculentum opus; annon citiūs ad anni terminū, quān librorum finem appuleris? Sume laudatam *Aristotelis Rhetoricam*; annon plus tibi operis, quān temporis? Hujusmodi sanē libros inchoare publicē cum pompa & ostentatione licet: absolvere, nisi privatim, cum emolumento non licet. Quid exemplis rem probo, & defectus Scholarum publicos hīc recenseo? sed nec sententiam meam auctoritate defendo; etsi vestigia quorundam video, qui rectam docendi viam strenuē calcarunt. Multos equidem offendo, si rem ipsam in vitio positam culpem: paucos mihi demereor, si probos honestosque conatus elogio prosequar. Eò enim (ignoscat mihi Scholæ Genius) pravo usu declinatum est, ut cū plura in disciplinarum docendarum ratione culpanda quā laudanda sint, si laudavero, parcus; si culpavero, nimius fuisse videar; quamvis & laudando copiosus, & culpando restrictus existam. Quid igitur? is ego sum, qui ab Aristotele, Cicerone, Quintiliano, reliquisque docti pulveris magistris Juventutem abduco? nequaquam: ad eosdem potiūs duco. omnes enim explicare aggredior, dum singulos negligo; & ab omnibus doctrinæ subsidium accipio, dum in nullius verba pertinaciter juro. Et sic tamen, cū meo omnia Marte dixerō, dictavero, explicavero,

explicavero, aditus ad luculentissimos Auctores liber est lectio integra, iudicium impeditum. De *Arte* habuistis, Auditores; ut *Naturam*, id est, ingenium adferatis, verbis non præcipio. id enim à Deo pendet, & à Deo hominibus datur; etsi corrigere Naturæ aliquem defectum, ipsa *Exercitatione* concessum est. Quare ad *Exercitationem* transeo, ac de eâdem consilii mei putatam rationem expono. Bonarum literarum, omniumq; artium intertrimentum ac defectum, ab otio & desidia natum esse, manifestum evadet, si prisca illa sæcula & studia contemplare. *Quis enim ignorat* (verba Quintiliani sunt) & *Eloquentiam*, & *ceteras Artes* descivisse ab illa vetere gloria, non inopia hominum; sed desidia *juventutis*, & *negligentia parentum*, & *inscientia præcipientium*, & *oblivione moris antiqui*? Non profectò inopia hominum, aut ingeniorum. Ineptum enim esset, lassam aut effœtam jam Naturam dicere, quasi ingenii nobis vim conservare non potuerit; cum familiarem quoque desidiam nostram (tantum enim ingenio crescimus, quantum industria deficiamus) velut sollicita mater mentis quodam incremento supplere videatur. Quo magis adnendum esse arbitror, ut cum Natura ipsa conspirantes, tantum *Exercitationi* è more prisco impendamus, quantum *Eloquentia* delectamur. Itaque, ut ad exemplum veterum, ad profectum discantium omnis institutio dirigatur, vocem stilumque Auditorum meorum simul exercere institui; ut hac

velut face, & hoc viatico, ad vota festinent, & Famæ se inferant. Hæc enim Doctoris laus est maxîma, ad laudem Discipulum promovere; imò hic universæ Professionis meæ finis est, ut ad meum ipsius nomen & munus quispiam è juventute ista exsurgat. Quod ut Exercitatione consequamur, *Imitatio* àdjungenda est; sed Imitatio non unius tantum, sed unius potissimum Ciceronis, è quo sine periculo ullo electionis decerpere omnia atque libare liceat. Nam etsi inter veteres illos alii quoque fuerunt, qui dicendi gloriâ floruerunt, inveneris tamen, velut in amplissimo quodam campo, noxias alibi herbas sterilesque plantas, quas sine ætatis ac stili confirmati subsidio non discernas, sine scriptionis tuæ damno non decerpas: nisi Hortensius ipse, aut ex Hortensiis fueris, magnoque judicio, ac selectu decerpseris. Si fueris, repagulo ac limite omni remoto, ad nulla non Scriptorum te vireta ducam, imò impellam. Interim Ciceroni eundem in Scholis, & in hac Eloquentiæ Palæstra locum faciam, quem pro Rostris & in Academia olim dicendo ac scribendo obtinuit; ut primus legatur atque audiatur. Sed quemadmodum periti Sculptores non universam statim imaginem, verum dignissimam hominis partem caput præfigere tironi solent; ut ab ipsa artis arce laboris auspiciam sumatur: ita ego in ipso Cicerone selectum faciens, illud potissimum scriptum, five fragmentum delineare aggrediar, in quo velut capite, elegantiarum omnium meatus

ac domicilia, ipsiusq; Philosophiæ ac Philologiæ sedes posita est. Equidem cum attentionem & intentionem vestram intueor, prævisse tacita mente indicium & nomenclaturam meam videri: & concepisse librum, quem indicare gestio: etsi nullum ego vobis conceptum malim, ut integrum potius assensum vestrum meo iudicio merear, quam aut revocare mentem, si conjectando erraveritis, aut ex supervacuo monere videar, si divinaudo fueritis adsecuti. Sed ne verborum cunctatione vos suspensos habeam, Nomenclator ecce fio, ac titulum pronuncio. *M. Tullii Somnium Scipionis* est: scriptum & elogiis veterum illustre, & per se utile jucundumque, velut *Κλέος ἀναιδείας*, uberrimos ac latissimos doctrinarum fructus representans. Evolvite librum, excutite dictionem, expendite argumentum; iratas omnes Musas perpetuo habeam, nisi volentes lubentisque in sententiam meam pedibus eatis. De Cicerone quidem cum sermo instituitur, necessum non est elegantiam stili verbis adstruere: necessum fortasse, persuasum habeatis, latere in aureo aurei huius scripti fundo, præter Grammaticæ Rhetoricæque thesauros, Arithmeticæ abacum, Musicæ modos, Geometriæ pulverem, Astronomiæ imagines, Moralis, Politicæque ac Naturalis Philosophiæ quamdam umbram: quæ omnia & cognoscenda futuro Oratori sunt, si tam augustum sustinere nomen velit: sed ipsi *Eloquentia Professori* cognita esse debent, nisi impar humeris

meris onus suscepisse videatur. Quid mirum? Eloquentia quædam quasi Sapientia, id est, scientiarum omnium artiumque Orbis, Græcè ἐπισκοποποισία appellari potest, Priscis enim illis temporibus, quibus rerum cognitio nata est, hæc una scientia existimabatur, scientias omnes possidere. Postquam verò paullatim hominum genus procliue à labore ad fastium luxumque iret; vel certè latius hæc suos artes terminos propagarent, nimis que arduum videretur in universo genere singulos elaborare; secerni scientiæ cœperunt, & tamquam ex aliquo monte, rivorum: ita ex hoc sapientiæ quasi jugo sunt doctrinarum divortia facta: quæ in unum tandem Eloquentiæ pelagus receptæ, denuò uniuntur. Etenim hæc illa studia, velut florida quædam prata sunt, & varietate constant. Quot istic flores, hîc artes: quot istic herbæ, hîc disciplinæ. Quarum omnium radices Oratori indagandæ sunt, succi exprimendi, vis & ratio edocenda; si modò, ut hortorum experimenta ad corporis usum: sic studiorum exercitia ad animi cultum referre nitatur. Quod mortalium vita in arctum à Natura conclusa, morborum molestiis, periculisque obnoxia sit, quis neget herbarum sive neglectu, sive abusu maximè fieri; cū aut infestos nobis succos imperitia libamus, aut inertia negligimus? Primos enim illos mortales non tantū Macrobios, sive longævos, sed etiā sanos robustosque; hac potissimum de causa fuisse existimo, quod herbarum virtute, quarū perfectissima cognitione præditi

præditi erant, corporis contractum aliquod viri-
um, aut naturæ mendum, statim ac facile corrige-
bant. Pariter prisco illo a vo, cum in honore,
& cultu Artes ingenuæ essent, non tantum pu-
ra, ac læta Eloquentia florebat; sed spoliatum
omni motu, ac cupidine animum virtute quisque
induebat: nunc verò quia ludibrio litteræ sunt,
ignavia, vanitas, ferocia Juventutem tenent. Et
sic Doctores ipsi *necesse habent cum insanienti-
bus furere. Nam nisi dixerint, quæ Adolescen-
tuli probent, soli in scholis relinquentur. Sicut
ficti adulatores cum cœnas divitum captant, nihil
prius meditantur, quam ut quasdam insidias au-
ribus faciant: sic Eloquentia magister, nisi tam-
quam piseator eam imposuerit hamis escam, quam
scierit appetituros esse pisciculos, sine spe præda
moratur in scopulo.* Sed quid hoc aliud, quam
quod apud Agellium Taurus Philosophus con-
queritur, legem discipulos dare qua discant?
*Alius ait: hoc me primum doce. Item alius, Hoc
volo, inquit, discere, istud nolo. Hic à Symposio
Platonis incipere gestit, propter Alcibiadis ca-
messationem: ille à Phædro, propter Lysia oratio-
nem.* Quid ergo est? studio vincenda obrep-
tia vitia sunt, & cum Eloquentia cæteræ quoque
artes delibandæ, sine quibus aridam insipidam-
que Eloquentiam habeas. Pictorem censere so-
lemus, non qui faciem duntaxat hominis, sed qui
reliqua quoque membra, totumque hominem, &
nudum curiosis oculis objicere, & induere colo-
rum

rum quadam purpura queat : ita planè oratorem arbitrari debemus , qui non tantum ipsam suam Rhetoricam clamare, de *Quæstionum differentiis, causarum generibus*, cæterisque aliis publicè differere : sed ex omnium rerum pulvillis nectere hanc floridæ Eloquentiæ corollam possit. A Græcis, Latinis, Barbaris, res & exempla petenda sunt, quæ verbis exornentur ; & ex omni Scientiarum penu (quemadmodum Cicero copiosius in libris de Oratore profecutus est) materia depromenda est, quæ oratione explicetur. Sic prisci illi Rhetores : sic nunc quoque (nec enim recentia exempla spernenda sunt) qui voce & stilo publicè Juventutem ducunt : alii alibi ; sed in Ticinensi vestro, Athenæo, ille, quem proximè inspicio & suspicio, *Henricus Fersius*, cujus ego industriam stimulum, doctrinam subsidium, auctoritatem exemplum habeo . Ac sic quidem quæ secundo hoc anno facturum sum, satis superque dixisse mihi videor . Dixisse, inquam, sed docenda publica causa, ut dicta docendo exsequar. Quod dum facio, conanti mihi album calculum vestrum adjicere : quemadmodum dicenti tranquillum silentium tribuistis. Qua spe fretus, non amplius disputo, an cum fructu anni circulum partitus sim ; sed laboro potius ut eundem illum fructum, jam spe maturum, & promisso uberem feliciter percipiatis . Vos hortor, quorū vacuum ingenii, ut ita dicam, etiam nunc horreum est : ut ex hac Ichola, tanquam è publico

lico agro, copiosam messem colligatis. Vos rogo, quorum ut cum Poëta dicam,

--- *immensa ruperunt horrea messes*,
ut si non annonæ, certè animi causa spicas aliquot collectum eatis studii ac doctrinæ : sic clarissimum indicium habituri, quid Juventus vestra proficiat : quo pretio tempus literis, silentium Scholæ, seipsam Professori impendat. DIXI.

ORATIO III.

DE RHETORIBUS ET
SCHOLIS PALATINIS
Mediolanensium:

Ad Præfectum, & XII. Viros Urbis.

ALTERAM ROMAM MEDIOLANUM dicere, Perillustres Viri, vetus, verumque elogium est. Quæ enim duo :

Romanos rerum dominos, gentemque togatam
ad Deos panè evexerunt, armorum disciplina,
& literarum studium, ita urbs vestra olim complexa est, ut domi militiæque ad Romanam gloriam processerit. Sed arma quidem, etsi internis seditionibus sæpius fatigata, ad terrorem orbis fuissent,

fuiſſent, niſi Virtutis Fortuna invidiſſet. Inter arma collisæ ſæpius Reipublicæ vulnera literarum ſubſidio ſanata, nunc quoq; jaſtari gaudent. Sic felix *Roma*, totius orbis victoriis clara: tu quoque felix *Altera Roma*, quæ victa, Victricis gloriam æmularis. Illius fortunam Mars, & horrida quædam virtus: tuam famam literæ promoverunt; ut mihi quidem videre Martem ipſum literis, & inprimis Eloquentia, debellare. Eloquentia inquam, quæ Mediolani potiſſimum floruit, publicè in foro, & in Scholis quoque culta: an in his ipſis in quibus Suadæ nunc quotidie litamus? in his ipſis, quæ *Palatina*, publico nomine dicuntur? id inveſtigatum eo, ut oſtendam Scholas iſtas, inter antiquiſſima Urbis ornamenta, dignas juventute veſtra eſſe; & munus ipſum honeſtiſſimum, inter titulos civiles. De *Rhetoribus* enim dicam, eos à mille, & octingentis ampliùs annis perpetuos; nec è plebe, ſed meliori ferè numero hîc fuiſſe: non minus Profeſſionis gloria, quàm ſtirpis claros: qui libentius Profeſſionis gloriam, quàm ſtirpis uſurparunt. Decuit, & nunc decet; cum illuſtrius, mereri poſteros Profeſſione nobiles, quàm ſtirpe parentes recensere: facere ſibi nomen, quàm accipere; niſi acceptum nova induſtria extendatur.

*Tota licet veteres exornent undique cera
Atria, nobilitas ſola eſt, atque unica virtus.*
Virtuti proximum, largo & exundante ingenii
fonte

fonte irrigare juventutem publicè posse, & ad prudentiam præparare. Ego certè, cui post tot insignes, & eruditos viros, docere in his Scholis contigit, etiam extra Scholas, & majorum aliquod lumen, & pompam imaginum habeam; longè tamen suaviorem in Scholis famam degustare videor, quia ex me natam. Ecce autem, ut panè in periculum modestiam meam voco, dum à publicis vestrisque laudibus meas derivo. Vestra enim laudes istæ sunt, qui Scholas istas, à majoribus institutas, publico sumptu liberaliter foveris: non meæ, qui tantum gloriæ duntaxat capio, quantum alii à me fructus. Itaque meum potius sit exsequi docendo munus, ad quod promotus sum; quàm ornare felicitatem dicendo, qua potitus sum. Civis succedat, & rerum Mediolanensium peritus, qui piè ac faciliè subeat hunc laborem. Et tamen conabor ipse, cum bonâ utriusque venia; ut in comparisonem, non dicam peritiæ specimen, sed pietatis diligentiam accipiat, si quis concurret. Ego enim, ut nec civis titulum, nec periti laudem jactem: audebo tamen, velut inter cives adscitus, periti conatum, & velut inter peritos adscriptus, civis officium Reipubl. impendere; quæ publicè me & Laris jure velut civem, & *Eloquentiæ Professione* velut peritum adscivit. Quid igitur? Patriâ & sanguine alienus sum? sed Professione, & pietate vester. Vos aures animûmque mihi, imò Scholis ipsis paulisper date. Magnum & mirum est, quod dicam

cam, ad veterem Urbis *Rhetorum*, & *Scholarum* vestrarum gloriam: vester est qui dicet, & ad vestrum etiam nutum aut restringet dictionis seriem, aut extendet. Ordinem intra leges lineasque Historiæ habiturus, veritate & selectu distinguam. Ut qui prolixum aliquod iter facit, non in stabulis cunctis & villis commoratur, sed in locis aut religione sacris, aut situ amœnis, aut antiquitatis famâ claris: ita ego in hac Dissertatione non ubique vocem impediens, sed rebus excellentioribus impendens, vagabor, & decerpam quidquid ad veram laudem componendam cum delectatione rarum aut eximium erit. Multa quidem curiosâ inventio protrudit, quæ silentio contemnenda sunt; multa item temporum obscuritas involvit, quæ inprimis explicanda: ut non minus supersit, quod dictu vile, quàm desit, quod inventu difficile sit. Seligenda autem digna auribus materia, quæ verborum pompa vestiatur. Vetustatem & ipsam senectutem, quæ in homine venerabilis, in locis structurisque sacra est, inprimis repræsentō; ut, si cui in angustum compressa nunc dignitas videatur, retro ad memoriam majorum cognitiones reflectat: minus enim despiciet, quid *Rhetores* & *Schola Palatina* esse desiderint, si recordabitur, quid aliquando fuerint. Eloquentia, cum devicta Græcia, liberum populum quæreretur, Romam, & mox Mediolanum, quasi ad socios fratresque Populi Romani commigravit: ita utrobique commorata; ut cum priscos suos

sua Rhetores & Scholae Roma jactet: Mediola-
num Rhetores ac Scholae ipsa. Roma namque
Suetonio scribente, Senatusconsulto. C. Fannio
Strabone, M. Valerio Messalla Coss. & postea
iterum Censorio Edicto Scholae Rhetorum sub-
latæ sunt. Scilicet Martiales illi manu esse stre-
nui quam lingua, & cum Sallustio dicam. Op-
rimus quisque facere, quam dicere sua ab aliis
benefacta laudari quam ipse aliorum narrare ma-
lebat. Et tunc tamen Mediolani adolescentes
declamationibus continebantur, & in toga Elo-
quentia quædam quasi arma quæiebant. Resum-
pfit verò mox Roma artem, quam spreverat:
produxit Mediolanum, quam adsumpserat: &
colonias quoque studiorum circumquaque duxit.
Nam, ut idem Suetonius auctor est, in provincias
quoque Grammaticæ penetraverat, ut nonnulli de
notissimis Professoribus peregrinos docuerunt, maxime
in Gallia togata: inter quos Octavius Tuccer, &
Siscennius Iacchus, & Oppius Cares. Quod
autem de Grammatica dicitur, ad Rhetoricam
quoque referendum. Veteres enim Grammatici,
ut ibidem Suetonius, & Rhetoricam docebant, ac
multorum de utraque arte commentarii feruntur
secundum quædam consuetudinem posteriores qua-
qua existima, quanquam jam discretæ profes-
sionibus, nihilominus vel utriusque vel instituisse, &
ipsæ quædam genera Institutionum, ad Eloquen-
tiam præparandam: ut, Problemata, Periphra-
sæ, Elocutiones, Ethologias, atque alia hoc
genus;

genus: ne scilicet sciti omnino, atque aridi pueri
Rhetoribus traderentur. Sed cur non prælucent
 Historiæ faces, & tot illustrium virorum nomi-
 na distinguunt, qui Mediolani docuerunt? Divi-
 sum orbis imperium gremio vestro accepisse glo-
 riamini: quin potius jam antè Eloquentiæ ac
 literarum studio meruisse, ut acciperetis. In con-
 temptam, aut neglectam denuò amcenior, ille
 animi cultus Romæ lapsus, ut Mediolanum
 transmigraret: secuta imperii majestas; quasi a-
 libi consistere non posset, nisi ubi Literæ ipsæ
 fundamentum substravissent. Luxus, Tyrannis, &
 mille senescentis Urbis morbi pepulerant bonas
 omnes artes, sine quibus firma aut robusta Imperii
 dignitas esse non poterat. Ergo Mediolani, velut
 in novo regno le Virtus explicuit, Literæ in-
 creverunt, Eloquentia effloruit. Professores
 admisi aut conducti, qui Suadæ semina priya-
 tim, & mox publicè spargerent. Sed facile fuit
 proclivem naturam arte subigere, & innatas ra-
 dices culti ad fructum provocare. Fecunda e-
 nim, & quod Aufonius in laudem magnæ hujus
 urbis scripsit, *Facunda virorum ingenia*, vim &
 laudem Eloquentiæ propagant, Plinius ex-
 emptum ad municipes suos transferre conatus
 est, &, Scholæ hujus gloriâ insigni & magna-
 nima liberalitate in urbe Patria adfectans, lucu-
 lenter celebravit. Ego pluscula verba recensere
 pensum habeo; ut, quod ille juventuti suæ factum
 cupit, ego vestræ gratuler, Lib. IV. Epist. XIII.

Tacito

Tacito scribens: Proximè cùm in Patria mea fui, venit ad me salutandum municipis mei filius prætextatus. Huic ego, Studes? inquam. Respondit. Etiam. Ubi? Mediolani. Cur non hic? Et Pater ejus (erat enim unà, atque etiam ipse adduxerat puerum) Quia nullos hic Præceptores habemus. Quare nullos? Nam vehementer intererat vestra qui patres estis (et opportunè complures patres audiebant) liberos vestros hic potissimū discere. Ubi enim aut incundiùs morarentur quam in Patria; aut pudiciùs continerētur, quā sub oculis parentū; aut minore sumptu, quā domi? Quantulum est ergo collata pecunia cōducere Præceptores? quòdā nunc in habitationes, in viatica, in ea quæ peregrè emuntur (omnia autē peregrè emuntur) impēditis, adjicere mercedibus? Atq; adeò ego, qui nondū liberos habeo, paratus sum pro Republ nostra, quasi pro filia, vel parente tertiam partem ejus quam conferre vobis placebit, dare. Tot bona olim Mediolanenses habuerunt, & nunc habent: benè, si habere se intelligant; benè, si fruuntur. At nunc juvenis otio vitiisq; demersa, ne paratas quidem artes haret cognoscere. Nos stipendiū accipimus, ut doceamus: & rogare imò ambire plerosq; debemus, ut audiamur. Quid diceres, aut scriberes Plini, si hæc tropica videres? Vos prohibete patres, & cogitate quanti momenti sit in urbe Patria filios ad Remp, præparari: vos prohibete filii, & exemplum posteris tradite, quod accepistis. Sed quid ita præceptus ab aureo illo literarum seculo ad

hanc nostram infelicitatem prolabor? Gressum refero, & priscos illos *Rhetores* inquirō: quorum etsi fugitiva quædam memoria est; conabor tamen ex oblivionis latebris eruere aliquam seriem, & xvi nostri locordiam castigare. Bordigalenses sups Professores, Aufonius celebravit; Romanos illos, Lucium Ploriam, Lucium Oracilium, Epidium sextum Clodium, Caium Albutium Novariensem, Suetonius, sive alius auctor est. Ex his *Albutium* Mediolani quoque docuisse, aut certe calissas egisse, idem Suetonius testatur. Et rursus in cognitione cadis, Mediolani apud Lucium Pisonē Proconsulem defendens reum, cum, cohibente li-
 core nimios laudantium voces, ita excandisset (Albutius) ut & deplorato Italia statu, quasi iterū in formā provincie redigeretur; Marcum insuper Brutam, cuius statua in conspectu erat, invocaret legum ac Libertatis auctorem & vindicem, pæne pœnas luit. Fuisse autem Mediolani statuam Bruti, & etiam magna gloria urbis fuisse, Plutarchus in ejus vita refert. Fuit verò Mediolani in Gallia *Ci. Fulpina* (Bruti) statua area vultum ejus referens, & aff. bre efficta. Hanc postmodum, ut Caesar conspexit, præterlit: mox subsistens, Magistratus vocavit, palam querens à civitate eorum foedus pacis ruptum: quippe in qua hostis servaretur. Illi principio negare, ac dubii quem significares sese mutuo intueri. Caesar verò ad statuam conversus, contracta fronte, Numquid, ait, iste hic consistis hostis noster? ac tam amplius illi perculsi obmutescere

tescere. *Cesar autem arridens, laudavit Gallos, quod amicis essent etiā in rebus adversis stabiles, iussitque statuam superstitem servari.* Nunc verò concedamus & Albutium Romanis; si vobis illi *Aurelium Augustinum.* Concedunt; & gloriari urbs vestra professorem potest, quem orbis Christianus doctorem. Quid illustrius relinquere Famae Mediolanensium potuit Antiquitas? quid vovere aut sperare posteritas? Felicem Romam *Gregorio & Hieronymo* dicitis: vos Roma ipsa *Ambrosio, & Augustino.* Augustinum autem, ut vobis orbis universus: ita vos Scholis istis debetis, in quibus docuit; & è quibus in Ecclesiam venit. Sed *quomodo docuit: qua aetate? quo stipendio?* Dicam, quantum potero, distinctè, & succinctè, ut sine verborum tædio voluptatem meam, & simul gloriam vestram pascam. Exulto enim ipse memoria tanti viri, quem oratione celebro, munere repræsentō: vobis autem jucundissimum esse debet, remota oblivionis nubē, prisca quadam literarū luce resplendere. Erat olim solemne huic urbi, non è proprio gremio, & sinu doctores, sed aliunde adsciscere; quasi major quadam reverentia atque auctoritas externi. Etsi enim benignius ad docendi præmia popularis vocatur, & familiaris civis civem docet; utiliùs tamen securiusq; ille, qui severiori iudicio conducitur, nec potest imperitiæ suæ tanquam à Patria indulgentiam conciliare. Cum etiam vago quodam errore ad absentes discendi cupiditas festinet, & ju-

ventus libertatis quadam affectatione alienos lares, & Scholas Patriis præferat; prudenti quodam consilio utraque corrigitur; ut domi & in conspectu parentum ac patriæ peregrinari, & alienis in terris institui quisque videatur, quia ab alieno. Majori quidem sumptu exteri, quàm proprii conducuntur; cùm Patriæ civis laborem debeat, quem impendit: exterus verò, non tamquam ad officium vocetur, sed impendio ematur ad alienum opus: publica tamen Juventutis utilitas tanti esse debet, ne impendio retardetur. In hoc etiam gloria Reipubl. versatur, non suis tantùm civibus, sed alienis quoque florere. Urbem namque ut hortum laudamus, qui inter patria semina exoticam, & aliunde transportatam herbam alit. Id profectò jam olim prudenter civitas vestra usurpavit, ne quis hodiè externum arietet; & maximam famam ab externis accepit. Vacabat ante mille ducentos, novemdecim annos, cùm magnus *Ambrosius* Ecclesiæ Mediolanensi præesset, hoc munus: & quæsitum Professore civitas publicè mittit. Quò? Romam: & ad quem? num privatum aliquem? at de Repub. agebatur. Ad Q. Aurelium Symmachum V. C. & Præfectum urbis. qui diligentia sua usus *Augustinum*, tum fortè Romæ docentem, dignum repperit, cui *Scholæ Palatinæ* Mediolanensium committerentur. Venit Mediolanum *Augustinus*, docuit, placuit. Deus bone! ipsæ mihi Scholæ ad felicitatis suæ memoriam subsilire gaudio

gaudio videntur : urbs ipsa gestire ad sanctissimi viri nomen. Sed licet pronus in lætis assensus: nolo tamen tam insignis & luculenta gloria sub dubia fide vacillet. Docuisse *Augustinum* Mediolani jam aviditatem encomii mei non expler, nisi ostendam docuisse: & si docuisse gloriosum, gloriosius, si fatetur aut gloriatur ipse, qui docuit. Tu magne Antistes, qui Rhetoricum pulverem olim ab ineunte pæne ætate docendo collegisti: qui ex hac ipsa cathedra in Rempub. Christianam adoptatus es, patere illustrem tuo nomine cathedram esse, quæ nunc Reipub. Christianæ servit. Lib. v. Confessionum scriptum reliquit: Itaq; postea quàm missum est à Mediolano Romam ad Præfectum urbis, ut illi civitati Rhetoricæ Magister provideretur, imperita etiam evectione publica; ego ipse ambivi, per eos ipsos Manicheis vanitatibus ebrios (quibus ut carerem ibam, sed utrique nesciebamus:) ut dictione proposita me probatum, Præfectus tunc Symmachus mitteret. Et veni Mediolanum ad Ambrosium Episcopum, in optimis notum orbi terræ, cujus tunc eloquia strenuè ministrabant adipem frumenti tui, & lætitiæ olei, & sobriam vini ebrietatem populo tuo. Perge, perge *Augustine*, & magnum Antistitem, teque ipsum ampliùs depinge. Ad eum autem ducebar abs te nesciens, ut per eum ad te sciens ducerer. Suscepit me paternè illa homo Dei, & peregrinationem meam satis episcopaliter dilexit. Et cum amare cœpi, primò quidem non

tamquam doctorem veri, quod in Ecclesia tua prorsus desperabam, sed tamquam hominem benignum in me. Et studiose audiebam disputantem in populo, non intentione qua debui, sed quasi explorans ejus facundiam, utrum conveniret fama sua, an major minorve proflueret, quam predicabatur; & verbis ejus suspendebar intentus. Rerum autem incuriosus & contemptor adstabam, & delectabar suavitate sermonis, quanquam eruditioris, minus tamen hilarescentis atq; mulcentis quam Fausti erat, quod attinet ad dicendi modum. Ceterum rerum ipsarum nulla comparatio. Totus quidem erat in Eloquentia studio Augustinus, & in ipso meo mediae ætatis flore, ad Ambrosii nectar famæ suæ desiderium irritans. Ab Ecclesia, & Viri sanctissimi ore verborum mellitos globulos ad Scholas transferebat, ipse mox à Sanctissimo viro ad Ecclesiam transferendus. Cum verò docendi munus auspicaretur, annum agebat plus minus trigessimum, qui erat Christi CCC LXXXIV. & sub ipsa initia mox Panegyricum Bautoni Consuli dixit: quod ipsius iterum verbis breviter signabo, non eloquar, calculatorum more, qui ingentes summas aris brevioribus exprimunt. Lib. III. Contra literas Petiliani: Quam multa alia falsa consequenter non utcumq; dicere, sed etiam inscribere mirâ temeritate non timuit, cum ego Mediolanum ante Bautonem Consulem venerim, eiq; Consuli Kalendis Januariis laudem in tanto conventu conspectuq; hominum, pro meâ tunc Rhetorica Professione recitaverim.

*citaverim. Similiter lib. vii. Confessionū: Quam
 ego miser eram, & quomodo egisti (Deum allo-
 quitur) ut sentirem miseriam meam die illo, quo
 cum pararem Imperatori laudes, quibus plura
 mentirer, & mentienti faveretur, ab scientibus.
 De eodem enim Panegyrico intelligendus hic
 locus, tametsi istic se Consulis laudēs, hic Im-
 peratoris explicuisse scribit: Cum enim Arcadi-
 us Imperator, & Flavius Bauto Consules hoc
 anno fuerint, ille in Oriente, hic in Occidente;
 utrumq; laudavit: magis tamen Imperatorem,
 quam Consulem; quod laudandi sive adulandi
 copiam absentia & dignitas Arcadii dicerent;
 ut restrictior veriorq; esset apud praesentem, &
 privatum. Labet nunc in re Antiquitatis curio-
 sum amplius esse, & de Stipendio quoq; dicere,
 an divinare? ita, ita: sed grande & luculentum
 fuisse. Mel quidem splendor, & liberalitas Medi-
 olanensium non sinit angustè sentire, qui cum
 ipse honesto sumptu doceam, non videor tamen
 priscam illam saeculorum felicitatem experiri.
 Vespasianus, ut Suetonius refert, *Ingenia & ar-
 tes vel maxime fovit: primus è Fisco Latinis Gra-
 cisq; Rhetoribus annua centena constituit; nostra
 moneta, bis mille quingentos Philippaeos sive Du-
 catos. Quæ tamen liberalitas si Romanos pro-
 priè ornat, vestram accipite. Diocletianus, &
 Maximianus (hos enim vestros appellare pote-
 stis Eumenium Rhetorem salarium, (verba ejus
 sunt in Oratione pro Scholis instaurandis) in*
*sexcentis**

sexcentis millibus nummum jusserunt, id est, Quindecim millia Philippaeorum. Ergo nunc Augustodunum, ubi ille docuit, cum Mediolano; Eumenium cum Augustino; Diocletianum, & Maximianum cum Theodosio, aut Arcadio comparate; nec difficile erit ad magnam aliquam summam Augustini professionem vocare. cujus illa quidem in errore æstuantis ætatis cupiditas fuit, ut honorarium ingens inhiaverit: illa Eloquentia & doctrina, ut obtinuerit. Cupiditatem verò sæpius severiusq; vir sanctus fatetur, & castigat, in primis lib. vi. Confessionum, ubi vitam munusque suum apud Mediolanenses persequitur: *Inhiabam honoribus, lucris, conjugio; & tu irridebas. patiebar in meis cupiditatibus amarissimas difficultates, te propitio tanto magis, quanto minus sinebas mihi dulcescere, quod non eras tu.* Paullo post: non enim possum silentio præterire elegantissimum typum magnarum, & vanarum cogitationum, quibus tumida quædam eruditio solet ebullire: *Transiens per vicum quandam Mediolanensem, animadverti pauperem mendicum, jam credo saturum, jocantem atque videntem; & ingemui, & locutus sum cum amicis meis qui mecum erant, multos dolores insaniarum nostrarum, quia omnibus talibus conatibus nostris, qualibus tunc laborabam; sub stimulis Cupiditatum trahens infelicitatis mee sarcinam, & trahendo exaggerans, nihil vellemus aliud, nisi ad securam latitiam pervenire, quò nos mendicus ille jam processisset,*

cessisset, numquam fortassis illuc venturos. Quod enim jam ille pauculis, & emendicatis nummuli adeptus erat, ad hoc ego tam arumnosis anfractibus, & circuitibus ambiebam, ad latitiam scilicet temporalis felicitatis. Non enim verum gaudium habebat: sed & ego illis ambitionibus multò falsius quarebam. Et certè ille latabatur, ego anxius eram: securus ille, ego trepidus. & si quisquam percunctaretur me, Utrum mallet exultare, an metuere; responderem, exultare. Rursus, si interrogaret, Utrum me talem mallet qualis ille, an qualis ego tunc essem; meipsum curis timoribusq; confectum eligerem; sed perversitate, non veritate. Non enim eò me praeponere illi debebam, quò doctior eram, quoniam non inde gaudebam; sed placere inde quarebam hominibus: non ut eos docerem, sed tantum ut placerem. Propterea & tu baculo disciplina tua confringebas ossa mea. Recedant ergò ab anima mea, qui dicunt ei. Interest unde quis gaudeat. Gaudebat mendiculus ille vinolentia, tu gaudere cupiebas gloria; qua gloria Domine? qua non est in te. Nam sicut illud verum gaudium non erat: ita nec illa vera gloria. & amplius vertebat mentem meam. Et ille ipsa nocte digesturus erat ebrietatem suam: ego autem cum mea dormieram, & surrexeram, & dormiturus, & surrecturus eram inde quot diebus? Hæc cupiditas æstuantis adhuc animi; imò hæc facundia cupiditatem detestantis: ut tantum quidè bene dicendo meruisse, quantum malè cupiendo

cupiendo adfectasse videatur. Docuit igitur *Augustinus* in hac urbe, & in hac Schola, atque magno docuit: an etiam scripsit omnino. Perfectus enim absolutusque Professor esse non potest, nisi ~~etiam~~, ut ita dicam, sit, & vocem stili diligentia subsequatur. Juventus ipsa stilo sibi viam expedire ad Eloquentiam debet, quam ore exerceat; scribere, ut recte dicat. Quomodo autem ad scribendum excitabit Professor, nisi & ipse scribat? Non audiri solum, sed legi quoque debet, ut continuo doceat. Absentes & posterius in partem fructus veniunt, si expensa tabulis doctrina duret. Brevis est vocis cursus, & ambitus: stilum nec orbis, nec unius seculi spatia terminant. At enim, inquires,

— *Fungar vice cotis, acutum*

Reddere quæ ferrum valet, exors ipsa secandi.

Munus & officium nil scribens ipse docebo.

Id verò ignavum, aut inglorium est: pulchrius præstare ipsum te quæ doceas. Ego certè in derelicta & sterili Schola scribendo consequor, ut florentissimum semper auditorium habeam. Pauci & ipsi rogati sunt, qui vocem meam excipiunt: sed cave ad tam exiguum numerum professionis fructum restringas. Pleraque Italia, Gallia, Germania Puteanum audit, quia legit. quam ego laudem non mihi, sed Scholæ vestræ tribuo, qui potissimum scribo. Agnoscite hunc animum, imò hoc beneficium (cur non sic æstimem?) vel

fut liberale corollarium vocis. Beneficium enim
 est, quod necessitati non obnoxium prodest: nisi
 tamen officium putetis, quidquid bene publice
 sit. Professor quidem docendo præstat, quod
 Scholæ, & Juventuti debet: scribendo otium
 ipsum, & privatam libertatem in publicum con-
 fert. Sic Priser illi Rhetores, sic vester *Augusti-
 nus*, cujus & ipse exemplum cepti imitari. Ex
 illis enim, quæ hoc biennio in lucem produxi,
Panegyricus circumfertur, *Genialium sermonum*
 liber legitur, *Musæthena* canitur, *Iter Nonianum*
 teritur, *Epistolarum promulsis* libatur, *Eloquentiæ*
auspiciis celebrantur, *De distinctionibus Syn-
 tagma* laudatur. *Augustinus* autem quid stilo
 Mediolani Professor emoluitus est? Ex ipso volo
 audiat, ne quis ambiciosam iudicet propria
 scripta recensere. *Lib. I. Retractionum*. Per
 idem tempus, quo *Mediolani* fui, *Baptismum* per-
 cepturus, etiam *Disciplinarum* libros covatus
 sum scribere, interrogans eos qui modum erant,
 atque ab huiusmodi studiis non abhorrebant: per
 corporalia cupiens ad incorporalia, quibusdam
 quasi passibus certis, vel pervenire, vel duci. Sed
 earum solum *De Grammatica* librum absolvere
 potui, quem postea de armario nostro perdidi: &
De Musica sex volumina, quantum attinet ad
 eam partem, quæ *Rythmus* vocatur, sed eosdem
 sex libros jam baptizatus, jūmq; ex Italia re-
 gressus, in *Africa* scripsi. Inchoaveram quippe
 tantummodo istam apud *Mediolanum* discipli-
 nam.

nam. De aliis verò quinque Disciplinis illic, similiter inchoatis, De Dialectica, De Rhetorica, De Geometria, De Arithmetica, De Philosophia, sola principia remanserunt, quæ tamen etiam ipsa perdidimus: sed haberi ab aliquibus existimo. O indefessum ingenium! o lucubrationes dignæ tali ingenio! Præstitit verò ista in literis Deo jam (ut ipse loquitur) servientibus, sed adhuc in Superbia Schola, tamquam in pausatone, servientibus. Quid si etiam plura? Quid si Contra Academicos Libros tres? Quid si De Beata Vita Librum singularem? Quid si De Ordine Libros duos, accuratum opus? Quid si Soliloquiorum Libros duos? Quid si De Immortalitate Anime Librum singularem? Enimverò dicatis, non ad docendum; sed scribendum conductum, & tamen scripsit, sicuti in libris Retractionum ipse testatur. Felicem urbem, quam tot egregia volumina natalem habent! Felicem Scholam, cui acceptam referre hanc famam suam urbs debet! Quid autem si hæc omnia intra biennii spatium, quo Mediolani fuit? Scripta enim antequam Baptismatis Sacramento initiaretur: initiatus autem anno secundo postquam Mediolanum venit, cum interea Scholam renunciasset. Cur autem renunciavit? quia difficultas spirandi, continuo per ætatem ultimam studio contracta, vocis officium impediebat: quia Deus ipse Augustinum deprecabatur. Rem prodicam è Lib. ix. Confessionum. Et placuit tibi (Deus)

in conspectu tuo, non tumultuose abripere, sed leniter subtrahere ministerium lingue meae. Nundinus loquacitatis; ne ulterius pueri meditantes, non legem tuam, non pacem tuam, sed insanias mendaces, & bella forensia, mercarentur ex ore meo arma furori suo. Et opportunè jam paucissimi dies supererant ad vindemiales ferias; & statui tollere illos, ut solemniter abscederem, & redemptus à te jam non redirem venalio. Paulo post de morbo apertius; Quid etiam, quod ipsa astate litterario labore nimio pulmo meus cedere coeperat, & difficulter trahere suspiria, doloribusque pectoris testari se faucium, vocemque clariorem productione meue recusare; primò perturbaverat me, quia Magisterii illius sarcinam penè jam necessitate deponere cogebar; aut si curari, & convalescere potuissem, certè intermittere. Amplius ex eodem libro. Renunciaui, peractis Vindemiis, ut Scholasticis suis Mediolanenses Venditorem verborum alium quærerent; quod & tibi ego servire delegissem; & illi Professioni praedifficultate spirandi ac dolore peccatis non sufficiens. Denique, ut sermonem transferam. Et venit dies, in qua etiam actum solvere à Professione Rhetorica, unde jam cogitata solutus eram. Et factum est: & eruiſti linguam meam, unde hanc erueras cor meum. Fecit igitur Augustinus Mediolani, quod paullo antè Victorinus Rhetor Romæ, ille, ut Augustinus ipse loquitur lib. vii. Confessionum, doctissimus senex, & omnium liberalium

betalium doctrinarum peritissimus; quique Phi-
 losophorum tam multa legerat, & dijudicaverat,
 & dilucidaverat; doctor tot nobilium Senatorum;
 qui etiam ob insigne Magisterii, quod cives hujus
 mundi eximium putant, statuam Romano fora
 meruerat, & acceperat; usque ad illam etatem
 venerator idolorum, sacrorumque sacrilegorum
 particeps. Is autem quid fecit? Scholas Roma-
 nas deseruit; & exemplum Augustinus accepit,
 quod Mediolani sequeretur. Verba eius sunt,
 lib. viii. Sed ubi mihi homo tuus Simplicianus
 de Victorino ista narrabit, exansu ad imitandum,
 ad hoc enim & ille dixerat. Quid igitur? ego
 Professionem Augustini nomine insignire aude-
 bo, quam Augustinus ipse tamquam vanam reli-
 quit, tamquam noxiam perstrinxit? vocat ecce
 Superbe Scholam, Mundinas Loquacitatis, in-
 sanas mendaces, & alibi. Mendacii cathedram:
 seipsum, Verborum venditorem. Ita est: sed cau-
 te dicendi ille fervor explicandus est; ne tam
 vetustas memoria illa durat. Non dum Christia-
 na modestia Gentiles Scholas penetraverat: non
 dum loquacem saltum Meritatis professio repress-
 erat: rebellata Gentilis etiam in Scholis tri-
 umphabat. Recens & valida etiam apud impios
 lex Juliani erat, qua a Professione literarum Chri-
 stiani arcebantur: Augustinus ipse signato loco,
 de Victorino. Postquam vero & illud addidit
 (Simplicianus) quod Imperatoris Juliani tempo-
 ribus lege data prohibiti sunt Christiani docere
 litteraturam:

literaturam : & Oratoria (quam legem ille amplexus Loquacem Scholam deferere maluit, quam verbum tuum, quo linguas infantium facis disertas) non mihi fortior, quam felicior visus est; quia invenit occasionem vacandi tibi. Ammianus Marcellinus Lib. XXI. Illud autem inclemens, obruendum perenni silentio, quod arcebat docere Magistros Rhetoricos, & Grammaticos, ritus Christiani cultores. Statum igitur, & conditionem Scholarum Augustinus, non ipsas detestatus est: qui cum Religionem non inveniret in Scholis, Scholas deseruit, ut Religionem potius quam Eloquentiam profiteretur. Erat Eloquentia in Scholis, Religio non erat: & cum Augustino Eloquentia ipsa Scholas deseruit, ut Christiana libertas intraret. Intravit: & foeda stigmata venustis encomiis dispunxit. *Superbia Schola* erat? *Modestiae* domicilium factum: *Nundina loquacitatis*? tranquillae *Suadæ* sacrarium exstitit: *Insania mendaces*? Bonæ mentis regula evasit: *Mendacii cathedra*? Veritatis quies & magisterium successit. *Verborum venditor* ipse Professor? Christianæ facundiæ promus esse cœpit. Tales profecto reliqui aliquo post intervallo, qui secuti: & jam ubique terrarum Gentilitate prostrata *Bonvicinus Rivius*, per noctem illam temporum in Scholis nostris clarus, in Republ. potens: qui, si lapidi fides, Xenodochium in oppido Legnano hodiè pietatis fama superstes exstruxit; qui in hac ipsa urbe piissimum, & toto

E

orbe

urbem venerabilem ritum, quo ad æris signum humanæ salutis initium religiosa memoria quotidie recolimus, instituit; denique qui Italicam linguam rudem etiam tunc, &, ut ita dicam, infantem, stilo & eloquio colere aggressus est, cum ne in Scholis quidem Barbaries Latinitati pepercisset. Erant quidem illa tempora, velut in nubilo posita, sine ulla pænè cura aut cogitatione Posteritatis: obdusta memoria insignium Professorum, donec tandem illa Barbarorum ultima tempestas detonuit, & res Mediolanensium in serenitatem data. Tum nova undique lumina exorta priscam ingeniorum felicitatem reduxerunt. Docuit vir disertissimus *Franciscus Philolphus*, qui à Jo. Maria Galeatio annum agens LXXIV. Mediolanum vocatus, postquam Romana, & Bononiensi Professione inclaruisset, non minùs senectute venerabilem hanc Scholam, quàm eloquentia senectutem effecit. Quasi urbem vestram reveritus, experiri alibi conatum suum voluit, ut matura, & adulta huc studia inferret. Senectus autem, cum ubique venerabilis, tum in pulpito religiosa & sacra est, pænè discensibus adorata. Ut enim imperium potentioris sustinemus, æqualis fastidimus: ita præcepta junioris, aut senis. Quid igitur? tantum decrepitos habebit nostra Schola, & vicinum cathedræ capulum faciemus? absit. Floreat interdum cum adolescente, vigeat cum viro; quia & hi senes esse possunt. Studiorum Præsidi Apollini non canos, sed

sed lanuginem Antiquitas consecravit; & me-
 quidem causa plurima eorum exempla confer-
 rem, qui præmaturè docuerunt, nisi ætatem im-
 petrassem. Post *Philelphum* gloria, & fructus se
 Scholæ ampliùs diffudit: ac Professores Fama
 clarissimi exstitère, etsi in caligine aliqua etiam
 ævi. Inter hos, Jovio referente, *Antonius Pa-*
normitanus, à Philippo Vicecomite salario octin-
 gentorum Aureorum conductus. *Petrus Candi-*
dus December, qui sub Francisco Sfortia I. ad
 annum usque LXXX. docuit; non modò liberali-
 tatem Principis vivus, sed pietatem etiam, cùm
 vixisset, expertus: quippe arca marmorea (in
 vestibulo templi D. Ambrosii exstat) honoratus.
 Etiam *Demetrius Chalcondyles*, è Græcia pro-
 fugus, quem in Urbem, in Scholam, imò in Ami-
 citiam quoque Ludovicus Sfortia excepit. atque
 hujus sepulchrum in æde Christi Passi. Fuère
 iisdem temporibus, *Philippus Beroaldus*, ut in
 ejus vita testatur Pinus Tolosanus. *Georgius*
Merula, qui in templo S. Eustorgii conditus.
Lud. Celius Rhodiginus, qui, ut in Antiquis suis
 testatur, à Rege Francisco adscitus, publicè Li-
 vium Juventuti Mediolanensi explicuit. Mox
Janus Parrhasius, Chalcondylis gener: atque
 hunc ob insignem facundiam Magnus Jacobus
 Trivultius Provinciæ Gubernator audire quoti-
 die in his ipsis Scholis solebat. *Baptista Pins*
Bononiensis, qui à Paulo III. Farnesio Romam
 vocatus, obiit. Jungunt se huic numero & ordi-

ni serie quadam *Stephanus Niger, M. Antonius Majoragius, Otho Lupanus, Aovius Palearius, Franciscus Cicereius,*

Multi praterea quos fama obscura recondit.

Ego tandem suffectus sum, ut tot eruditos viros studio, & diligentia referrem. Adnitar verò, ut referam, sic juvenus faveat; ac viam ad Eloquentiam ituris faciam, quæ à Virtute non abducatur. Quorsum enim linguam instruamus, si animus incultus? Non eloquentes tantum, sed bonos Resp. cives à Professore expectat: nec ille verè eloquentes exhibere poterit, nisi si bonos. *Eloquentia* namque, ut *Stattius Cæcilius vester* (velter inquam, & sic propriè vobis scripsit) *Innocentia est.* Scribere hoc nisi *Mediolanensis* non poterat: & sic nulli rectius quàm *Juventuti vestræ præscribi.* Ergo retinere nomèn, & laudem priscam *Innocentiæ*; ut *Eloquentiæ* inveniaris. *Neque enim* (ut *Quintiliani* verbis sententiæ meæ pondus appendam) *esse Oratorem, nisi bonum virum judico: & fieri etiam si possit, nolo.* *Scholas* antiquitùs fuisse, satis ostendi: sed *Palatinas* fuisse, reliquus labor: jucundus facilisque futurus, si benignam deinceps favoris vestri auram experiar. A Romano Palatio, *Palatinum* dici, clarum est. Non autem continuit se Romæ Palatii majestas, postquam Cæsarum esse domicilium cœpit; sed per Provincias sparsa; ut toto terrarum orbe Imperator habitaret. *Schola* verò *Palatina* quasi Palatio digniores, in alteram

alteram duntaxat Romam, postquam Romæ esse cœperunt, potuerunt traduci. Tantum inter Imperatorem & Eloquentiam intererat. Ille humilia passim tecta, & mœnia subibat: hæ non inveniebant dignitatem suam, si aliò, quàm in urbem vestram commigrarent. Fuisse autem Romæ Scholam, sive Auditorium *Palatinum*, in quo Carmina, Historiæ, sed & Orationes, & Dialogi publicè recitabantur, inficias Romanitatis peritus non ibit. *Palatinum* inquam; quia in templo Apollinis Palatini. Nam cùm se hac recitatione abstinere Horatius scriberet,

—— *Hac ego ludo,*

Quæ nec in æde sonent resonantia, iudice Tarpe;

& alibi item *adem* nominaret,

—— *Vacuam Romanis vatibus ædem;*

Scholia vetera *adem* utrobique *Apollinis Palatini* interpretantur. Plinium huc voco de Claudio Imperatore, Lib. I. Epist. xiii. *Memoria parentum Claudium Casarem ferunt, cùm in Palatio spatiaretur, audissetque clamorem, causam requisisse; cùmque dictum esset Recitare Nominum, subitum recitanti inopinatumque venisse.* Ecce Palatium, ecce Recitationem. Si autem vicinus iste clamor. & si in æde; ubi, nisi in Apollinis Palatini? Dicerem & de Schola Palatina Ciceronis, nisi privata ea fuisset: quam quidem domi se habuisse sæpius scribit; & Lib. II. Epist. IV. ad Atticum, *Palæstram Palatinam* nomi-

nat : *His temporibus, tam dubia vita optimi cuiusque, magni aestimo unius aetatis fructum Palastra Palatina, scilicet quem in domo sua Palatina docendo, & differendo capiebat. Lib. vii. Ad familiares, Epist. xxxiii. Volumnio scribens: Quod Declamationibus nostris cares, damni nihil facis. Quod Hirtio invideres, nisi eum amares, non erat causa invidendi; nisi forte ipsius Eloquentia magis, quam quod me audiret, invideres. Ibidem: Nam & Cassius tuus, & Dolabella noster, vel potius uterque noster studiis iisdem tenentur: & meis aequissimis utuntur auribus. Iterum Lib. ix. Epist. xvi. Hirtium ego, & Dolbellam dicendi discipulos habeo, cœnandi magistros. Puto enim te audisse (si forte ad vos omnia perferuntur) illos apud me declamitare, me apud eos cœnitare. Quid Romæ? quid in privato adhuc moror? Mediolanenses nostras, & publicas Palatinas per Antiquitatem investigo: an jam distinguo? Nominare enim Symmachus videtur, qui Mediolanum, ad Minervium scribens, lib. iv. Epist. xxxv. Amicitia aetatem ac fidem ab Eloquentia Palatina ducit: Præterea cum Palatina Eloquentia militares, porrexi amicitia tue dexteram. Si verò Palatina ista Eloquentia Mediolani, ubi, nisi in Schola Palatina? unde etiam firmior robustiorque amoris nodus, quam è communibus studiis & Scholis? Neque enim, ut verissimè Quinctilianus, est sanctius, sacris iisdem, quam studiis imitari. Mediolani igitur*

tur olim *Schola Palatina*. Ego tamen, videte confidentiam meam, quasi aliunde dictionis votum impleturus, Symmachi loco non utor: quem ad aulæ tribunalia, & advocaciones militares, quibus Palatium perstrepebat, sciam posse referri. Augustinus noster pro hac sententia scripsisse videtur Lib. viii. Confession. *Venit & ad me, & Alipium Politianus quidam civis noster, in quantum Afer, præclare in Palatio militans.* In Palatio autem Mediolanensi. Et Ammianus Lib. xxx. de hoc idem genus Advocatis: *Qui tenuiorum negotia Militaris rei Rectoribus, vel intra Palatium validis, venditantes, aut opes, aut honores quasi vere præclaros.* Militum autem Scholæ illæ Palatinæ fuerunt, ad quos multarum redire partes solebant. Ita Historiæ passim, & libri Juris docent, Scholâsque Palatinas nominant.

Idem Ammianus Lib. xiv. De Thalassio: *Scribens ad Casarem blandius, adjumenta illi paulatim subtraxit, sollicitari se simulans, ne quod militare otium, ferè tumultuosum, in ejus perniciem conspiraret; soliſq; Scholis jussit esse contentum Palatinis.* Paullo post: *Montius tunc Quaestor, asper quidem, sed ad lenitatem propensior, consulens in commune, Advocatos Palatarum primus Scholarum allocutus est mollius.* In Codice verò Justinianæo quoties, & quot modis *Schola Palatina* repetuntur? Cui otium, & curiositas, per sparsas, & confusas illas leges erret. Ego hoc

addo, totum illum aulicum sive Palatinum gregem in Scholas distributum, varios honoris titulos prætulisse. Ut tamen & nostræ huic Militiæ litterariæ jus augusti nominis Palatium concedat, Antiquitatem flagitabo. Romani, post varia bella & discrimina, Italia potiti, & in quædam quasi studia pacis dati, cum in urbe Patria ornanda ambitionem fatigassent, Mediolanum conversi sunt; ut in populum Romano nomine dignum, Imperii opes, & opera effunderent. Sic igitur alius novo murorum ambitu, & velut complexu venustam, & amatam urbem strinxit. Alius templorum majestate Deos ipsos è cælorum erroribus evocavit. Alius & residues aquas, & novos amnes velut æstuantis urbis visceribus infudit. Alii Circum, Theatrum, Curiam, Capitolium, quorum nunc reliquias corradimus, &, uno verbo, Romam ipsam Mediolani struxerunt. Nerva postea Imperium quoque communicans, Palatium Augustale condidit: aliud Trajanus; aliud Maximianus, pariter enitentes, ut structuræ & habitationis quodam jure in originem *Scholarum Palatarum* laudarentur. Ut Scholarum nomen duraret, plura Palatia condita: & duravit; ut quisque Palatii memoriam Scholarum confinio deberet. Ubi essetis superbi conatus, nisi hæ Scholæ nostræ essent? vixistis: & tamen vivitis, quia illæ vivunt. Tanti refert domicilium sibi Princeps, an Musis exstruat. Maximianus verò, ut universam hanc gloriam ad se traheret,

traheret, & Hercules dici voluit, quasi cum Hercule ipso (qui Genius urbis olim habitus) tutelam Mediolanensium gerens; & Herculis sanum, cujus sedecim illæ striatæ, & ingentes è marmore columnæ exstant, Musarum sacrario junxit. Ille qui consortem Imperii Diocletianum ferebat, ab origine Scholarum Nervam, ac Trajanum removit: & in hoc fortè bonus laudatusq; Imperator, quasi gloriosius, solum in Litteris, quàm in Imperio nominari. Erat jam Romæ templum Herculis Musarum, quod in Circo Flaminio Fulvius ille Nobilior ex pecunia Censoria fecerat: Mediolani Imperator ipse studiis tutelarem concilians, structuræ miraculo Herculem Musagetam coluit; ut Musarum quies hic quoq; defensione Herculis, & Herculis virtus voce Musarum æterna esset: vos autem, non solum benè dicendi disciplinam, Musarum cultu; sed benè faciendi, Herculis subsidio acciperetis. Hercules tamen in hac urbe Romana etiam fata expertus, & inter rudera sepultus, nomen pænè ipsum memoriamque exspiravit. Sic musæ, sine duce per ruinas urbis errantes, in humiles tandem parietes augustum Palatii nomen intulerunt. Sed cur non te video, ô prisca urbs, & vultum priscae Scholæ? Convulsa, & pænè ejecta sedibus tuis jaces: quid nisi funus antiquæ majestatis repræsentas? Urbem tamen per umbram, & nebulam lustrare in Elogio Aufoniano ausim; ut Scholam inveniam.

*Et Mediolani Mira Omnia, copia rerum,
 Innumera cultaq; domus, Facunda virorum
 Ingenia, antiqui mores: tam duplici muro
 Amplificata loci species, populique voluptas
 Circus, & inclusi moles cuneata Theatri:
 Tempa, Palatinæque Arces, opulensq; moneta:
 Et regio Herculei celebris sub honore lavacri.
 Cunctaq; marmoreis ornata peristyla signis:
 Omnia que magnis operum velut amula formis,
 Mœniag; in valli formam circumdata labro
 Excellunt: nec iuncta premit Vicinia Romæ.
 Ecce Mira Omnia: sed inprimis Arces Pala-
 tine: illæ inquam Maximiani, quæ divino etiam
 cultu, licet impie insignitæ sunt; ut illustrius
 Scholæ denominarentur. Mamertinus in Ge-
 nethliaco: Quid illud, Dii boni? quale pietas ve-
 stra (Diocletianum, & Maximianum compel-
 lat) spectaculum dedit, cum in Mediolanensi Pa-
 latio, admissis qui Sacros Vultus Adoraturi e-
 rant, conspecti estis ambo; & consuetudinem sim-
 plicis venerationis geminato numine repente tur-
 bastis? Inter Urbis igitur miracula Palatium
 conspiciamus. ubi autem Schola? Itane, Auso-
 ni, maximum ornamentum Elogio secrevistis?
 at tuum hodiè Elogium, & imaginem Schola
 recepit; imò in fronte præfert, velut suum pro-
 prium, & urbis decus. Repeto, & altiori voce
 increpo: ubi, Ausoni, Schola? An Palatio
 inclusisti? Ita existimo, dignius enim habitare
 Litteræ non poterant, nisi ubi Imperator: nec
 debebant*

debebant alibi, nisi ubi imperator : Oculos vestros appello : hic ipse situs annon veterem memoriam exponit ? Non in publico tantum, aut in foro, aut in Comitio, sed in ipso hodie Palatio docemus. Postquam enim *Oldradus Tressenus* Prætor, anno .cc. xxxiii. novum Palatium istud in novo foro extruxisset : hic locus Gynæceium, sive Palatium minus, in quo Prætorum uxores habitarent, factum : quod à *Matthæo Vicecomite*, .ccc. xvii. in minorem Curiam transmutatum, mox *Scholas Palatinas* admisit. In Palatium igitur, atque adeò Curiam à *Jo. Maria Galeatio* litterarum amantissimo Principe Eloquentiæ sedes, velut proprium regnum, translata est ; ut in novo loco avitum nomen inveniret : an & Principem, novumque Musagetam ? Omnino : vicinus enim ille : imò in conspectu, tametsi recessisse autem videtur, ut locum Scholæ daret : neque tamen recessisse, qui nunc etiam contubernii ac præsentiae felicitate Scholas perfundit. Ubi enim habitare Princeps videtur, nisi cum Repub. ? ubi autem Respubl. nisi ubi jus, & justitia urbis ? Intra hæc septa comitia fervent, suffragia feruntur, & privatus quisque velut in Populi causa versatur. Nunc verò Schola ipsa, quid nisi Palatium ? pulpitum, & suggestum, quid nisi solium ? Professor, quid nisi imperantis imaginem adumbrat ? In publico, & cottidiano consessu hic unus eminet, dicit, docet : in hunc

unum

unum oculi omnium coniecti; unus omnes respicit: ab hujus omnes ore pendent, ad hujus omnes nutum moventur. Etenim Suadae Myſta, ſi orat, potentior imperante eſt: ſi docet, melior. Impellit enim quod vult orando auditores ſuos: & hi ipſi affectum accipiunt quemcunque Orator induerit. Docendo verò rudem, & ligatum, ut ita dicam, diſcentis animum linguamque expedit, ad benè pariter faciendum ac dicendum. Similitudinem igitur Principis Profeſſor repræſentat. ubi? in Schola; imò in Palatio. Scholaſticum enim hoc Palatium eſt, atque adeò *Palatini Schola*. Palatium; in quod ſine ruboris impedimento introire: Schola: in qua diſcere, ætas & ordo quiſque poſſit. Tu qui junior, obſcurior, pauperior, puta te in Scholam venire: tu qui maturior, nobilior, potentior, in Palatium. In Schola alendus, & roborandus eſt animus, ut in Palatio conſiſtat. Bone Deus! quæ hæc ratio eſt? quod benè diſcas publicè, pudor eſt, quod malè facias, laudem habet? Ad publica vitia, & libidines corrupta verecundia ruit; ad publicam vocem ſi quis pedem intulerit, erubeſcit: poſtquam retulerit, puſillum temporis *queritur ſe, quia non perdidit, perdiditſe*. Quid malum ſportulis aut cœnis conducendi Auditores ſunt, aut nummo conducendi, priſco vitio, qui ſubſellia mihi compleant? qui applauſum commoveant? qui Scholæ dignitatem ſuffulciant? Nec Sophocles, nec
Laudice-

Laudicenos moror : voveo tantum , ut sint qui dignentur doceri : nec enim ut ipse disertus videar laboro , sed ut alios faciam . At jam privatim , inquiet aliquis , Eloquentiam haurio , jam puer hausi . Nescio , sed tamen , qui audire fastidit , quæ semel didicit , quid nisi poenitere videtur se didicisse ? Rectum bonumque ingenium libenter audit quod docere quoque possit . Adde quod rerum omnium fragilis & fugitiva quædam memoria est . Licebit autem alieno sudore varias doctrinæ imagines irrigare , ut vivant . Si non fructum hunc capies , ut discas ; voluptatem capies , ut scire te intelligas . Quid si etiam meliora quædam paro , non in umbris Scholarum obvia ? Post cœnam , bellaria nemo spernit . Per ripam ego fluminis , & supercilium rivi spatium soleo , non ut bibam , sed ut vitreo colore oculotum hilaritatem pascam , aut Nympharum gratissimo murmure auribus delicias faciam : ita hîc licet . Marcum Ciceronem , ipsum Eloquentiæ Principem , & Scholæ nostræ Dictatorem , Suetonius . M. Antonii Gniphonis Grammatici Scholam frequentasse scribit , *etiam cùm Prætura fungeretur* . Imitare , & ad honestam voluptatem veni , ad amœniorẽ aliquam doctrinam , ad quam à principe , & Republ. vocaris . Publica enim hæc institutio est , qua cives sibi princeps format , Resp. adoptat . Ille , ut dignos Republ. hæc , ut Principi devotos faciat . Bonos esse cives ,
salus

salus Reipubl. est: & Princeps bonus hoc à Re-
 publ. meretur, ut tales regere possit, qualis ipse
 est: hoc etiam officium Reipubl. ut Principi si-
 miles subditos exhibeat. ita enim facili freno
 ab uno multi reguntur, si in unius multi exem-
 plum conspirent. Noster verò Princeps ille ab
 ipso Marte creatus, etsi bonus sine litteris, & uti-
 lis Reip. contigit; intelligit tamen se bonos sine
 litteris cives habere non posse. Illius quidem
 tantum tamque divinum ingenium est, ut sine
 litterarum adminiculis boni ac gloriosi Guberna-
 toris nomen tueatur. bonus ex eo quòd profit:
 gloriosus, quòd sine litteris. Noscat igitur Ju-
 ventus Principem suum, & sub illo florentem
 Rempublicam: noscat in hac Schola. Capita
 ecce proscriptionum civitatis oculis pro Porticu
 nostra exponuntur; proscriptionis minæ procla-
 mantur; ut in illo potissimum loco civium ju-
 re, & commercio scelerati priventur, ubi ad Pa-
 triam conservandam, augendam, ornandam in-
 stituuntur: illic potissimum pœnam suam po-
 pulo offendant, ubi ad præmium promoven-
 tur. Hic enim usus Scholarum, quas qui amat, &
 frequentat, seipse dignum Reipubl. & Fama
 parat: qui negligit, & spernit, iners otium ad
 enormia facinora fovet. A Schola igitur ipsa
 Reipubl. pendet: ac tantam quidem Rempubl.
 habituri estis, quantam Scholam facietis. Hæc
 enim, quemadmodum in ipso homine cor, ita in
 civitate vestra censerī debet, unde vis, & vita
 omnis

omnis ingeniorum per universum & diffusum
istud corpus derivatur. Hæc vultum ipsum civi-
tatis recipit, & facit. Si publicum aliquod gau-
dium est, ubi effusius exultatur? si dolor, ubi moe-
stius plangitur? ut mihi quidem videatur uterque
Reipub. status, seu prosper seu adversus, in Au-
ditorio isto posse explorari. Intra modò, ut si
pars aut membrum Reip. videri vis, te ipsum in-
venias. Intra, *Nam & hic Divi sunt*. Non
ego ædificium tibi commendo, sed Professio-
nem; non pulpiti pretium, sed dignitatem;
non sedilium ordinem, sed usum; non laquearia
ista, sed errantem imaginem Suadæ; non adi-
tum, stationem, proscholium, porticum, signa,
columnas, non denique marmoream illam, &
augustam faciem: quia sine his omnibus utilitas
ac majestas Scholarum infracta est; & hæc om-
nia, aut meliora, aut deteriora esse temporis,
aut benignitate, aut injuria possunt. Ipsum
tantum nomen inculco, *Palatinas* esse: &
quod nomini conjunctum, in meditullio civi-
tatis sitas. *Scilicet ut in cælo, mediam ferè re-
gionem Sol obtinet aux & princeps & modera-
tor luminum reliquorum, mens mundi, & tem-
peratio*: ita hæc Schola centrum urbis inter tot
Gymnasia; Collegia circumfusa, è quibus faci-
lius breviusque ad publicam Suadam Juventus
concurrat. Itaque Scholæ principi minora illa
astra serviant, illi conspirantes cœtus, illæ no-
væ, & adultæ faces, quæ per caliginem hanc
litterarum

litterarum accensæ, umbratiles cathedras im-
plent. Renalcitur priscum *Schola Palatina* no-
men ac numen, sed etiam nunc in crepusculo
gloriæ positum, & frigore: obseptum fuligine
quadam, & velut reliquiis noctis, quæ magno
animo evincendæ sunt, aut certè contemnen-
dæ, dummodo ne noceant. Sed quid animi cru-
cior? terrebunt magis, quàm nocebunt; ac im-
pedire lumem publicum poterunt, motum non
poterunt. Impelletur enim altiori auxilio vo-
rum bonæ mentis; ac uret delebitque coactas
illas nubes. Ego quidem non solus, sed tamen
primus Eloquentiæ hunc currum ago: felix, si
non primus vocis stilique impedimenta experior.
Sed carpe, & simul cave quisquis infestus conati-
bus meis es. Ita enim contra publicam livoris
petulantiam animum obarmavi, ut & concoque-
re reprehensiones possim, si merear; & judica-
re, an merear. Longè quidem à spe gloriæ re-
motus est, qui reprehendi non consuevi: longi-
ùs, qui contemnit reprehendi. Ille enim qui
non consuevit, simplicitatis vitio errare in mi-
nimis se putabit, si modo reprehendatur: qui
contemnit, arrogantia impostura ne in maximis
quidem posse; cum tamen maximè possit. Ego
autem, & reprehendi assuevi dum eruditus sum;
nec contempsi, ubi reprehensus sum: hoc in-
primis meo bono, quod supra reprehensiones
citiùs evasi. Correctorem enim qui sustinet,
priusquam didicit, scientiæ proximus est; qui
postquam

postquam didicit, scientia major est. Nunc quoniam de situ Scholarum dicere cœpi, circumferre etiam oculos, & circumfusam aliquam pompam, imò laudem agnoscite: illas circumquaque subservientes Bibliothecas, illam supellectilem Musarum: illum toto foro Mercurium sollicitum: illos è pegmate perstreptentes aretalogos, mimos, histriones, quique spuriam quamdam Eloquentiam gesticulationibus vestiunt, ex ipsius Scholæ confinio linguæ præsidium captantes: Scholam ipsam non humi neglectam, sed in sublimi suspensam, supra fordes, & studia vulgi. Suspensam: ut in ipso consensu studiorum difficultatem aliquam, & molestiam præsentias: postea, quietem ac voluptatem. Experire, & si in publico eminere vis, in publico disce; imò Eloquentiam, si eminere. Hæc enim artis illius natura est, ut parari non possit, nisi ubi usum habet; usum autem habet in publico. Itaque privatim loqui disce; publicè, eloqui: ad loquendum enim Natura, aut privata institutio sufficit: ad eloquendum Ars, & Exercitatio publica necessaria est. Hinc Quintilianus, optimus dicendi Magister: *Ante omnia futurus Orator, cui in maxima celebritate, & in media Reipub. luce vivendum est, adsuescat jam à tenero non reformidare homines, neque illa solitaria, & velut umbratili vita pallescere. Excitanda mens, & attollenda semper est, qua huiusmodi secretis, aut languescit, & quendam velut in opaco situm ducit,*

cit, aut contra tumescit inani persuasione. necesse est enim sibi nimium tribuat, qui se nemini comparat. Ubi autem excitanda mens, nisi in luce Scholæ Palatinæ? in hac imagine Antiquitatis? in hac gloria urbis? Demus, demus è privato pulvere Eloquentiam aliquam posse excreſcere: ferant tamen amceniorum ac valentiorum libera hæc spatia; sicuti indomitus ager herbas lætiores. Quid verbis opus est? Eloquentiæ imaginem quandam Scholæ privatæ adumbrant: faciem ipsam publicæ repræsentant. Refert etiam in umbra, an in luce verſeris; liber, an sub jugo. Magnum animum prodit, magnâque de se spem Reipubl. præbet, qui discit ubi non cogitur. Nam privatæ illæ Institutiones ultra leges suas ingeniorum fructum vix producunt: & in vinculis illis studet magis quàm proficit juvenus, simul cum vinculis studia excussura, nisi jam publicè sua sponte exercere ingeniū adſueſcat, dum cogitur privatim. A privatis exercitationibus neminem abstractum cupiam: tantum a publicis non seclusum. *Nemo ire quemquam publica prohibet via.* Quæ enim hæc miseria, aut infelicitas Mediolanensium, habere veterem illam Eloquentiæ Scholam, habere Professores: Eloquentiam qui discant non habere? Non ego mea, sed vestra, & urbis causa crucior: ideoque publico damno verborum iusta querela ingemisco. In tanto populo, in tanta juventute, quàm pauci ad audiendum, & quàm pigrè conveniunt? Plures (ignoscat mihi

hi Scholæ Genius) pœnè qui audiuntur , quam qui audiunt. Ego tamen ad ambitionem, aut illecebras adulationis non descendo , ut Auditores colligam: sed ingenii experimentum Scholæ impendo, ut merear. Quisquis es, & dicendi desiderium aliquod habes, Priscos illos Rhetores cogita, & in *Scholis Palatinis* disce, ubi gloria quæ est, didicisse: disce, ubi *P. Virgilius Maro* aliquando didicit: ubi *Valerius Maximus* vester: ubi *Virginus Rufus*, III. Consul, Rhetor insignis; ubi *Franciscus Petrarcha*: ubi *Andreas Alciatus*: ubi *Hieronymus Cardanus*. postremo, ubi tot insignes, & præclari viri: quos omnes eorundem studiorum consortes jactare, & horum aliquem imitatione exprimere poteris, si eandem Scholam frequentatis. Non quidem Augustinum auditurus; sed illum, qui longo post intervallo susceptus Augustino ejusdem munus obit. Etenim si Eloquentiæ fructum Professor publicis Scholæ impendit; à Schola Auditor capit: tot professores audire videre, quot in Schola unquam docuerunt; si in Schola audieris. Sed ego, non quem aut quos audias; sed quid audias, considerare te volo: non professorem, sed eloquentiam ipsam: illum enim jactare ad privatam tuam; hanc ad publicam Scholæ gloriâ spectat. Scholæ? imò Urbis; cum florentem sine Schola Eloquentiam habere non possimus, nec sine Eloquentia Urbem. DIXI.

ORATIO IV.

PRO LIBERTATE
LITTERARUM.

Ad Matronas, Virginesq, Mediol. à virguncula decenni habita.

SI Quantum in me animi, tantum virium esset, Matronæ Virginesque Mediolanenses, nihil Amœsiæ Sentia clarissimæ feminæ, & causam suam olim publico in judicio facundè feliciterque agenti cederem: Nunc verò non sexus tantum, aut ætatis; sed infantia verecundia quadam impedita, trepidè virum dicendo agam; ut oratio potius mea, quàm vita aut mores in publico laborent. Cùm enim instinctu bonæ Minervæ Litterarum studia amplexa, non minùs stilum, quàm acum cœpi exercere, multorum, quàm vitium sexui adderem, non perfunctoriis reprehensionibus pulsata sum. Quæ me, sive iniquitas, sive invidia tam graviter adfecit, ut comasculata fronte, meam, totiusque sexus nostri causam suscipiens, omnia facere *pro libertate Litterarum* in animum induxerim. Etsi enim longa temporis præscriptione jus ad se omne viri pertraxerunt; non tamen eò infelicitatis projectæ mulieres sunt, ut abstinere ab animi cultu

nudebeant, postquam corporis ornatu lascivire
maximè cœperunt. Publicè hoc dico, & sic pub-
lica judicia provoco, ut universam hanc causam
publicè & ex amissim disputem. Vos autem qui
judices estis, adsentite & juvate, si æqua profe-
ro: si iniqua, reprehendite, & damnite. Adsit
igitur animumque advertat Virorum patronus,
aut si quis Virorum suffragio censuram littera-
rum gerit, & pauca mea verba recto purgato-
que examine dispungat. Litteras Virorum esse
propriais: sed quam ob causam ais? quâne or-
namento sunt? at mulier tibi ornata placeat: quâ-
ne voluptati sunt? at voluptas minori vitio in
muliere toleretur, quâne usui sunt? at vitæ usus
æquo jure ad mulierem se extendit. Etenim sine
litteris Rempub. laborare sapientes prodidère;
quâ verò Oeconomia, morumq; disciplina par-
tes Reipub. sunt, & muneris quoque nostri: ne-
scio equidem cur non & litteræ esse debeant.
Vita privata à feminis pendet, publica à priva-
ta, & qualis domus cujusque privata, talis quoq;
civitas, quasi magna multorum domus unione &
communione quadam vitæ constituta, quæ sine
feminis esse non potest, sine viris aliquando
fuit: ut à sola femina quàm à viro rectius, faci-
liusque vidua familia gubernatur. Ego tamen,
ne miscere omnia videar, Rempubl. jura, leges
sino virorum esse; & hætenus litteras, sine qui-
bus stare neque Respubl. neque jura, neque le-
ges possunt: sed vitam privatam, curamque
F 3 familia.

familiarem sub jicio imperio nostro; & unâ literas, quibus & vita privata, & cura familiaris prudenter administretur. Itaque sumite vobis publica, ô Viri, sumite Literas; ut ad certam quasi cynosuram normamque navigantes, sine periculo publica habeatis. Nos in privatis occupatæ, literas etiam adhibebimus, velut commune rerum negotiorumque omnium instrumentum, quo domum, quasi minutam aliquam Rempubl. temperemus. Sed profectò nimium ego quidem de jure meo cedo, ac communi mulierum causæ prævaricari videor, quæ in partem literarum viros admittam, cum femininæ ac castæ omninò literæ sint, virorumque commercium omne fugiant. Fugiant certè, etsi non effugiant, olim & nunc quoque velut Sabinæ raptæ, & præter jus omne gentium iniquo imperio pressæ. Enimvero, duo mortalium studia præcipua sunt, Armorum, & Literarum: quemadmodum duo tempora, belli & pacis. Sed mortalium quidem nos quoque pars sumus, nisi una ætate genus humanum finiamus. Quare, cum Armorum studia tamquam propria viri usurpent; Literarum non injuria vindicare nobis videmur, ut in partem & nomen humani generis admittamur. At verò, inquires, ut mentis, sive ingenii, & corporis munia copulantur: ita arma quæ ad corpus, & literæ quæ ad ingenium referuntur, conjungi debent. Sed cum ordo Naturæ arma & militiam viris concesseris, concessisse etiam literas videtur, quibus

quibus Urbes & Leges condant, jura præscribant, Religionem firment, & uno verbo Kemp. constituent. Quid illuc est? Siccine sine dolo togam profiteris? insidiæ verborum sunt, quas ego non Literarum, sed Armorum præsidio; periculi secura, quasi per ludum eludam. Itaque absit pavor, absit terror: Arma feminis, & sic cum Armis (negas enim disjungi posse) Literas consigno. Quid enim? animi aut lacerti nobis desunt? Vis, aut dolus? Sensistis olim viri, & nunc sentitis etiam, quàm altè mulieres vulnerent, quàm non ad sanguinem exhorrescant. Vestras clades Historiæ referunt, cicatrices revelant, ut sciatis pugnasse olim Amazones, sed & nunc pugnare. Etiam hiscitis? Deus ipse mulierem formans, quasi virili robore ad quæcunque munia corporis obeunda instructam, Viraginem nominavit. Et divinus Plato mulieres voluit (verba Apuleii usurpabo) *omnibus partibus quæ propriæ virosum putantur conjungendas esse; Bellicis etiam: quippe cùm utriusque natura una sit, eandem esse virtutem.* Subscripsit Gentilitas, quæ certo quodam erroris consensu, non minùs Bellonam nobis, quàm Martem vobis dedit: quæ amplius vobis infesta, clara armis mulierum exempla literis celebravit: quæ, ut uno ictu te absolvam, Armorum ac literarum conjunctionem non in Deo, sed in Dea repræsentans, Palladem, præsidem illam Literarum, armatam finxit. I nunc bone Vir, & ad arma confuge, ut Literas

tibi vindices ; I, & plenus tumore è finibus humani juris, ac nominis feminam projice, quasi solus homo. Hoc age potius, & missis Literis, supplex feminis esto, ut arma recuperes, ut teipsum hominem adferas. Ego quidem, ne tam armorum terrore, quàm rationis quodam jure usurpare literas videar, jam quidem sine arma in medio esse, ac pacis tranquillo habitu Literas quasi proprias amplector. Etenim si conditionem naturamque Mulierum, ac Literarum componas & examines, natas Mulieres ad literarum exercitia, & Literas ad ornamentum Mulierum inventas esse fateare. Ecce, quietem, otium, ac solitudinem Literæ requirunt. qua etiam de causa altissimorum montium cacumina à Musis delecta & culta finguntur, & inter mortales Literarum domicilium *Schola* sive *Otium* vocatum est, ut extra motum & strepitum omnem, plenam quietem studia invenirent. Ubi verò hæc quies, hoc otium, hæc solitudo ? anne apud viros, qui ad negotia natos se jactitant, & in æstu curarum ac turbine vota sua consumunt ? Profecto virum cum video, navem videre irato in pelago videor, quam novi & novi fluctus semper succutiant. Quem enim ambitio non inquietat ? avaritia non torquet ? scelus non infestat ? Mulieres verò, quæ in vado & portu tranquillitatis sunt, nullis impietatis procellis expositæ, vacare literis sine impedimento ullo possunt. Inter domesticos parietes vitam quietè, & sic feliciter agunt, remotæ à platearum

à platearum rumoribus, remotæ à vitiorum col-
lue, remotæ ab infelicissimo strepitu fori. La-
rem curant, liberos educant, & in securo otio
tranquillam, & amatam Musis mentem possident.
Viri contrà (non enim possum quin comparatio-
nem hanc extendam) animo, & corpore distra-
cti sunt; nec per quietis ulla intervalla, tot foris
haultas, tamque confusas rerum imagines delent
aut digerunt. Vexant noctu inquietudine men-
tem, quam interdiu onerant: laxant domi, ut
denuò foris impleant: & sic infelicitatem suam
continuò ordiuntur, ne umquam finiant. Quid
autem? in hoc motu & astu tranquilla & fœ-
cunda esse studia existimas? scilicet, ut quietæ
nubeculæ sunt, cum venti & procellæ faviunt.
Ut aqua succussa nullam, aut confusam imaginem
reddit: sic motu impedita studia sunt, nec se
invenire animus contemplantis in rerum, & cu-
rarum illa confusione potest. Sed quid ego men-
tem, atque adeò linguam in his scopulis amplius
allido? curas loquor, curas video, & jam, ut ad
confusum clamorem aures solent, mihi animus
ipsa cogitatione tot molestiarum quasi obsurduit.
Quare ad me ipsum, & quietem meam revertor:
quam meam esse, non verbis tantùm, sed habitu
& ipso sexu convinco. Verbis si fidem demitis,
habitum noscite, totum ecce otii, modestiæ, tran-
quillitatis; si habitui, sexum, & hunc totum otii,
modestiæ, tranquillitatis: Noscite inquam ha-
bitum & sexum, hunc literis aptum, illum desti-
natum.

natum. Hinc quidem erudita illa Antiquitas, quæ generis differentia ipsa quoque nomina distinxit, Scientiis, Artibusque omnibus femininum concessit. Grammaticam enim, Dialecticam, Rhetoricam, & cæteras si audias, feminae sunt; si legas, feminae; si videas, feminae; & sic propria quoque femininarum optimo jure censeantur. At enim hæcenus virorum semper fuere, sed injuria: & hoc illud est, quod à priscis corruptum temporibus prava consuetudo publico damno tenet. Non tamen usque adeo ingenii feminibi libertas atque præstantia oppressa fuit, quin se per intervalla illustribus exemplis erexerit. sed quando penitus asserenda? Nolo protollere ad posteros votum meum, cum longum nimis nimisque incertum sit præsumere ab aliis, quod ipsa declinem. Vos hortor & rogo, sive nuptæ, sive virgines estis, ut mecum pariter *Pro Libertate Literarum* conspirantes insigne & gloriosum sæculis facinus audiat. Nostræ literæ sunt, & jam neglectu horrent squallentque sub iniquo imperio Virorum: sine injuria invademus, quæ nostræ sunt; cum laude excolemus, quæ desertæ sunt. Jungite animos, date dexteras; vicinus, si volumus, sine cæde aut sanguine victoriam maximam, imperium Orbis, & æterna memoria triumphum habituræ. Ipsæ literæ, jam excusso quasi jugo, non tam opem, quam tutelam nostram implorant, non minus infestæ ac infensæ viris, quam Tarquinius olim Romani fuere.

Protrive-

Protriverant Superbi illi tyrannide populum : & nostri hi Superbi literas ; ut nesciam profectò majora populus ille olim , an nunc literæ passæ sint : Quid literæ ? imò verò nos ipsæ , quarum communis cum literis conditio est . Viris servivimus hæcenus ; quia literæ : in contemptu & ludibrio fuimus , quia literæ : tot injuriis agitata , quia literæ . Itaque ut ipsæ nos liberæ , salvæ , vivæ simus , Literas faciamus . Equales enim viris sumus , si faciamus . *Dixi.*

ORATIO V.

DE

USU FRUCTUQUE
LIBRORUM.

Ad Illustriss. & Reverendiss. Cardina-
lem BORROMÆUM.

MAGNA & immensa moliri cœpit humana solertia , ut semel Naturæ conditiones sprevis . Angustæ terrarum plagæ vise ; & in aliena ac negata Elementa imperium prorexit ; libera simplex , sobria vita erat ; Leges , Artes , Delicias induxit . cum omnia fecisset , in ipsam quoque Leti necessitatem vires experta Immortalitatem adfectavit . Quia igitur corporis animiq ; compago & copula fato deficeret ;

deficeret; inventæ imagines & signa, quibus corpus; litteræ & libri, quibus animus sive ingenium sibi superstes esset atque perentaret. Sic vitæ aviditas modum invenit, quo in Posteris natus quisque duraret, post mortem tamquam mortis exfors. Quid deinde? Famae gloriaeque occasio ingenilis nata, & faces Virtutibus subjectæ magnam magnorum virorum lucem memoriamque pepererunt. Alius facere digna scriptione, alius scribere facta, sive factu digna; & ad exempla Posteritatem provocare. Id quanto nostro fructu, breviter, & cum laude Bibliothecæ Musæique, ingenti quæ animo ac sumptu instruis ornasque, dicere constitui; imò debui, tamquam auctor æterni operis, aut certè suggestor. Ut qui iter facit, vestigia amat: sic qui ad Virtutem grassatur, exempla. Discrimine tamen isto; quod vestigia, quæ recenti pede pressa; exempla, quæ longo ævo remota. ita facilius veteribus cedimus, & magistræ agnoscimus Antiquitatem. Hæc igitur in libris virisque exempla exhibuit; & pro exemplo libros atque viros, illos: quos sine tædio legeremus; hosce, quos sine invidia sequeremur. Sic ad imitationem libros legimus, & viros in libris. Ac profectò nisi legeremus, omnis fuisset virorum fama, omnis Doctrinæ & Virtutis usus. Etenim lectionis fomite viger animus, & recti honestique amore accensus supra præsentis ævi socordiam se effert. Quid? lectionis præsidio pacis bellicque negotium geritur;

rietur : &, uno verbo, summa Reipublicæ con-
stat. Miramur, fufisque querelis ingemiscimus,
irrepfisse in animos Virtutésque ignaviam. Le-
ges Iusticiamque ambitu & avaritiâ vacillare,
vigam morésque mortalium fœdissima vitiorum
scabie deformatos : sed causæ in proclivi sunt;
quòd sacros illos æternósque Virtutum Magi-
stros non solum intra ipsas voluptatis & pecu-
niarum sordes depressimus, sed exilii velut a-
cerbitate dignos, ex usu pretiòque projecimus.
Magistri illi libri sunt, felicioribus seculis, in de-
clinantis ævi exemplum, conditi ; quibus imbe-
cillæ Naturæ errores Posteritas corrigeret, ha-
bitumque ipsa induceret Antiquitatis. Sed nos
quidem, quantum à libris, tantum à Virtute
Gloriaq; recessimus ; sine quibus cæca & prona
ad voluptates mortalium vita & vota. Libros
tolle ; quidquid præteritum est, nox & oblivio in-
volvitur ; quidquid futurum, error & caligo. Hæc
temporis faces sunt, quibus à præfenti circum-
quaq; res humanas distinguas ; & Majores simul
Posterósque, velut præfentes. Circumscriptum
verò hoc ipsum lumen, etsi immenso ambitu ;
circumscriptum, ut infiniti curiosa mortalitas
temporis obstacula haberet. Extra fines suos Na-
turam quærimus, &, quasi ad præterita aut futura
hæti, quid ante mille secula fuit, quid post mille
secula erit, indagamus. Fuère multa, etiam cum
non fuisse ; aut aliter, quàm fuisse arbitramur :

Tantum ævi longinqua valet mutare vetustas :

& re-

& rerum artiumque plurimarum origo ad ultimarum Antiquitatis memoriam reflexa; tamen velut in crepusculo quodam citra inventores suos vacillat. Quia res ipsæ & artes quodammodo æternæ sunt; sed siderum instar, occasum, ac denuò ortum suum habent. Nam & abeunt à notitia hominum, velut in oblivionem fugientes; & in lucem aspectumque emergunt postliminio atque renascuntur. Scilicet prono cursu mortalia cuncta properant; & longo intervallo Oblivio sequens, carpit à tergo memoriam, & extinguit. Ut enim qui curru aut navi fertur, ambientem orbis terminum variat, motuque suo librat: sic res humanæ fatali lege euntes. Horizonte, ut ita dicam, temporis clauduntur, & perenni vicissitudine amittunt simul & adquirunt memoriam, dum extendunt. Quid miramur? Naturæ hæc necessitas est: benignitas tamen, quod transferat, non contrahat temporis illud spatium sive lumen. Sed quantum quantum hoc ipsum est, libris debetur: magnum & diffusum, cum magna fax librorum lucet: exiguum & contractum, cum dubio illa radio aut adulto laborat. Primoribus illis & beatis seculis, cum summum inter homines certamen esset, ut Doctrinæ Virtutisque gloriam æternitas exciperet, quanto in pretio, & numero libri fuere! Græcos Romanosque videamus, apud utrosque inter præcipua opera Bibliothecæ. E Græcis, studium Policratis Samii, Pisistrati Tyranni, Euclidis Atheniensis, Nicocratis

Nicocratis Cyprii, Euripidis Poëta, Aristotelis Philosophi admirêre. E Latinis verò Cæsares ipsi studiosa & impendiosa cura ornare, imò munire urbem imperiûmque voluere; & *Ingenia hominum*, ut cum Plinio dicam, *rem publicam*, æternamque fecerunt. Primus Cæsar, quasi post ultimam victoriarum Fortunæque felicitatem, restaret etiam quod ambiret, *Destinabat*, verba Suetonii sunt, *Bibliothecas Græcas, & Latinas quàm maximas posset publicare, data M. Varroni cura comparandarum, ac dirigendarum*. Secuti, Augustus, Tiberius, Vespasianus, Trajanus, alique: & in urbe Roma, notante P. Victore, *Bibliotheca publica undetriginta* exstiterunt. Sed hos thesauros (ô infelicitatem!) panè deleuit ætas, dispersis cum imperio imperii ornamentis: quorum tu reliquias (ô felicitatem!) magna & gloriosa cura colligis, Illustrissime & Reverendissime *Cardinalis*; imò promis, in urbis hujus, atque adeò orbis; in ætatis hujus, atq; adeò æternitatis totius, non spectaculum modo, sed usum. Agnoscant urbs, orbis, ætas, æternitas,

Hæc opera, atq; hæc sunt generosi Principis artes. Quid dicam? fugientis renovatur memoria Antiquitatis; & ipsa in rebus humanis Æternitas auxilio tuo erit, imò hætenus videbitur fuisse. Curæ namq; & impendii magnitudo, æquo beneficii circuitu, utramque temporis immensitatem includens, & Posteris è futuro in obligationem trahit, & è præterito Majores, Præclara & divina ingeniorum

ingeniorum monumenta, quæ benignioris fac-
 clementia flammam publicam barbariei evale-
 rant, ævi inertia & iniquitate denuò periclita-
 bantur; tu succurris, & servas; corrigis infausta
 & profana tempora ipsasque orbe & memoria
 pulsas Litteras unâ cum Libris manu reducis.
 Litteras inquam, quia Libros. Nam ut sine anima
 vitam, sine sanguine colorem non habemus: ita
 nec Litteras sine Libris. Hinc infelici illo ævo,
 cum furore quodam Barbarica sævitia Bibliothe-
 cas demolita esset, facile meliores omnes artes
 abolevit: sed postquàm tempestas illa sedata, &
 cura aliqua Librorum aut veneratio rediit, mox
 spirare Litteræ & vivere cœperunt. Primus ta-
 men ille flos & vigor perierat: &, velut post son-
 ticum aliquem morbum, pallor etiam & languor:
 & uterq; morum ac divitiarum intemperie pro-
 ductus. Unde remedium, nisi ab iisdem Libris?
 imò nisi à te, Illustrissime & Reverendissime
Cardinalis, quem in Sacro illo & purpureo fasti-
 gio eminere Deus voluit, ut mortales reliqui, a-
 motis vitæ pariter & doctrinæ ineptiis, tuo ex-
 emplo atq; etiam beneficio agerent, saperentq;
 ad antiquam normam. Ita loquor, tuo; & illorum
 quoque, qui publico titulo & præmio tui erunt,
 & veneranda Virtutis sapientiæque volumina,
 publicè à te dicata sive dicanda, evolvent; imò
 qui scribebunt ipsi, & ingenio, voce, stilo, tuum, &
 Litterarum nomen propagabunt. In urbe tua ve-
 ternosum etiam ingeniorum silentium est, an
 fuit?

fuit ? & velut in alta melioris Doctrinæ nocte, somno, & sopore omnia occupata: tu aureis quadrigis diem Musasque revehis, & purpurea Dignitatis tuæ luce bonas omnes artes circumfundis, & bonas omnes mentes. Miraris ipse: & sic tamen sub aspectu tuo se artes mentesque, depulso inertiae jugo attollunt eriguntque; & faustissimis Famæ auspiciis provectæ, prisca libertatis ornamenta in nova *Bibliotheca*, novoque *Musæo* sumunt. O & regium hoc vetusque institutum ! ô sacrum domicilium doctis scriptionibus, & Recitationibus exstructum ! doctis clarisq; hominibus destinatum: Abeant igitur amusi & obscuri, quisq; tumida persuasione pleni jactant se in umbris. Abeant inquam, & obscurum nomen ignobilis doctrinæ latebris muniant. Pueris placere in proclivi est; & à rudibus plautum ingenii quovis colore impetres. Qui doctus, qui bonus es, prodi. Prodi inquam, ut frontem animumque magnus ille censor noster inspiciat, ille doctus, ille bonus, qui securo judicio Famæ sententiam laturus est,

An dignus venias Ederis, & imagine macrâ:
imò an dignus titulis præmiisque, neglectæ aut sprete quibus Litteræ vindicentur. Nihil humile aut plebeium cernis. Humilis autem ille & plebeius, quem præmium ad Virtutem, ad Litteras lucrum pellit. Et tamen præmium cum Virtute, lucrum cum Litteris Illustrissimus noster proposuit, ut plebeia etiam ingenia excitaret; imò emendaret:

emendaret : ut à pueris ad viros Remp. Litterariam transferret. Nam profectò quid potest ineptius ? panè ad crepundia factus & ignavia seculi Musas relegarunt. Sic merus in ludo ludus est ; discitque juvenus nostra primas artes, ut deferat. Aliò Parentes vocant, Magistri ducunt, transvortum ad divitiarum studia & ambitionis. Sed utrique stultissimi, quòd à vera laude & Virtute avertant. Sic magnis, sed vanis postquam votis animus juvenilis intumuit, prima & cruda elementa in quæstum confert, totus in eo,

Ut juris nodos & Legum Aenigmata solvat.

Si quis subductum à multitudinis erroris animum, meliori cultu ornare instituat, & ad exemplum ævi melioris (bono Musæ!) naufraga ubiq; studia trahens, etiam inter suos tanquam alienus errat. Forum ingreditur ? unus è plebe est : curiam ? cum plebe : templum ? infra plebem. Jam domi nisi patrimonio lautus, videri possit & forum, & curiam, & templum invenisse.

Nemo tamen studiis indignum ferre laborem

Cogetur posthac, necit quicunq; canoris

Eloquium vocale modis, laurumq; momordit:

Sed quietem suam privatim, dignitatem publicè in Musæo inveniet publicus simul & privatus. Hic scribet quisque, pangenet quisque, altum securumque otium nactus ; & ingenii sui monumenta supra invidiam & malignitatem ponet. Me miserum ! quod malum nomino ? retrum, rabificum, & quod veneni sui auram circum me exhalat.

exhalat. Quisquis es frontem castiga superciliose, & virus linguæ purga. Non est Philosophus, qui fastu vultum subrigit: non est vir bonus, qui malè adfecti animi amaritudinem in bonos evomit. Te, & tuos nosce; meliores, doctioresque reverere. Utrique extra ordinem tuum, & supra ordinem tuum sunt; & nunc magis erunt, cum publico isto Musarum sacramento liberam in lucem se diffundent. Magnum meherclè nacti ducem sumus & auspicem, qui illustri exemplo gloriosa omnis Doctrinæ & Virtutis signa explicuit.

—*Sequimur te sancte Deorum:*

sequimur, & piscam Litterarum libertatem atque gloriam stilo vocæque adsertum imus, malis artibus labefactatam. Ego inter primos, Illustrissime & Reverendissime *Cardinalis*, qui primus æterni consilii tui confors, Bibliothecam, & Musæum glorior promovisse. Sed tu nunc conatum meum fove; Virósque junge, qui novo Honoris præmio insigniti, supra plebem locati, Musis, Famæ, tibi operentur. Sic vive, & sceptrum aliquando cape,

—*que mundi valeant evolvere curas.*

DIXI.

ORATIO VI.
DE FACILITATE
LINGUÆ GRÆCÆ:

Ad Iuventutem Palatinam.

MAGNA inter mortales vis, & tabes opinionis est, humana, & divina veneno suo infestans. Nam si rerum naturam extra nubem contemplemur, longè diversa, quàm se per vanas, falsasq; species ingerit, conditio, & ut ita dicam, facies universitatis sit. Sed mens opinione corrupta circa Deum olim lusit, in Religione, vita, scientiis sectas distinxit: quod bonum, malum; quod malum, bonum; quod facile, difficile; quod difficile, facile persuasit. Hæc illa, quæ cum mores, leges, & imprimis linguas variaverit, aut miscuerit; Græcam illam, Disciplinarum omnium matrem, tamquàm difficilem, morosam, ingeniorum tor-turam, ex usu communi, & pænè è Scholis ipsis, librisque eiecit, Vernaculis, ut ita loquar, Disciplinis Artibusq; contenta. Neq; recens hoc malum: olim Attica illa, toto terrarum orbe civis, damnata & ejecta, vix in orbe invenit exilii locum. Nam in illo Musarum lapsu, & rerum, ut ita dicam,

dicam, Metamorphosi, cum meliores linguas Barbaries imminuit, Mortales, sive novitate exotici sermonis, sive opinionis fuco illecti, & fascinati, in planam, facilem, & velut exlegem loquendi rationem desciverunt. Ita quam semel quisq; desuetudine & incultu linguam sprexit, coepit difficilem judicare, quod non cum ipso materno lacte imbiberet; sed arte & industria adquirere cogeretur. Quæ hominum ignava opinio, longioribus ævi fibris nixa, eousq; succrevit adolevitque, ut jam quidem nihil difficilius lingua Græca judicetur. Quam arduum sit, tam perniciosum & pertinacem ex hominum mentibus morbum evellere, non ignoro: & tamen, ut evellam, *De Facilitate* breviter disserere, & optimam pulcherrimamque linguarum gravissimo crimine liberare constitui. Vos, Judices, Auditores estote; & dum causam hanc disputo, æquo animo rationes meas excipitote. Ut moribus & instituto: ita lingua, quæ ab instituto est, distincti, & secreti jam olim Mortales fuere, sicuti variè per orbem hunc terrarum sparsæ. Voluit enim quæque seipsam natio, eadem tessera à reliquis separare, qua universum genus à brutis distinguitur. unde septuaginta illæ duæ linguæ exstiterè, aliæ aliis magis celebres & cultæ: ut populi fuerunt. Septem præcipuè æstimatæ sunt: Assyriorum, Arabum, Ægyptiorum, Hebræorum, Græcorum, Latinorum, Dalmatarum, cumq; aliæ alias virtutes sibi vindicent,

G 3

nobilitatem,

nobilitatem, nitorem, gravitatem, volubilitatem, divinitatem : una Græca facilitate commendatur. Vide veteres, vide nostros, quicumque studio & industria cognitionem hujus linguæ nacti, quàm exiguo tempore, quàm facili negotio Græci evaserunt ? Non secula, non lustra, non anni absorpti ; sed pauculi aliquot menses ingentem parvi laboris usuram dederunt. Ad exempla privata cur descendam ? Sanè nisi facilis hæc lingua, non tam facilè in omnes se gentes diffudisset : quarum ut sacra ; ita linguam difficillimè moveas. Ingenium autem humanum primum & præcepta ad ea quæ facilia sunt. Sed tu jam quisquis es, & fidem verbis negas, galærum cape, ac omnes illas partes compendio mecum lustra, quæ commercium Græciæ linguæ è Græciæ finibus circumquaque admiserunt. Ecce Græciam magnam ; ecce tot insulas ; peninsulas ; & amplissima regna, Peloponnesum, Cyprum, Cretam, Asiam minorem, Macedoniam, Epirum, Mysiam, Illyrium, Thraciam, Dalmatiam, Syriam, Ægyptum. Longum iter sit, si subistam in singulis, & ortum, progressum, vigorem linguæ investigem : majori verborum, & ut ita dicam, viatico opus, quàm instruxi ; temporis, quàm accepi. Planè errandum cum Ullisse foret. Neque tamen uniformis aut simplex lingua ubique mansit, sed Genium mutans, præcipuis se Græciæ populis singulari dialecto commendavit : atque ita vario quodam ornata compta,

compta, velut in publicum se efferens, totum
panē orbem, non peragravit modō, sed inse-
dit. Labet vicina vestigia legere, imō venerari,
& in Gallia, Germania, Italia cursū Græciam
libare. Olim quidem Celtarum sacerdotes Ju-
lius Cæsar, lib. vi. de bello Gallico refert, in
publicis privatisq; rationibus, Græcis literis usos.
Si in publicis, sanē diffusum & in pretio hoc idio-
ma: si in privatis, familiare & in usu erat; scili-
cet ob Facilitatem: & Gallicæ linguæ liberaliter
se postea miscuit. Jam verò Germani in cultu &
usu hanc linguam habuerunt, etiam postquam
imperium nacti sunt. Quid plebem sector? & ra-
men in hac fæce flos quoque Græcanicæ linguæ
fuit. Illustria exempla proferenda sunt: & cu-
jus illustrius, quā ipsius Imperatoris? Otho i. i.
bello quod in Apulia cum Saracenis, Græcisque
gerebat, insidiis interceptus, Græcō sermone ho-
stem fallens, levi lytro tanquam Græcus elapsus
est. Et in Germania non vocabula tantū, sed
loca quā plurima nomenclaturam Græcam
reddunt. Nos verò Belgæ, qui vicini, & affines,
ut ita dicam, Germanis sumus, annon habui-
mus olim hanc linguam, & reliquias quoque ho-
diē retinemus? manifestas. In Italia denique
ipsa Latinitatis sede, pallium Græcanicum ser-
mones omnes olim vestiebat. Publica, priva-
ta, seria, ludicra inspicere; invenies. Quin de-
licie ipsæ & libidines Græcæ fuere, postquam
sequior ille sexus linguam Attico, & peregrino

fuco tinxit. Juvenalem audite.

*Nam quid rancidius, quàm quòd se non putat
ulla*

Formosam, nisi quæ de Tusca Gracula facta est:

De Sulmonensi mera Cecropis & omnia Gracè,

Cùm sit turpe magis nostris nescire Latine.

Hoc sermone pavent, hoc iram, gaudia, curas,

Hoc cuncta effundunt animi secreta, quid ultrà?

Concumbunt Gracè.

& paulo post :

—— *Lasivum intervenit illud,*

Ζῶν ἡ Ψυχὴ. Quid censes, eousque usum Græ-
cæ linguæ penetrare potuisse, nisi facilitas viam
stravisset? Jam verò hæc vernacula vestra, non
minùs Græca, quàm Latina est, ex his potissi-
mum velut elementis conflata. Ego Belga sum,
ac timidè me linguæ vestræ arcanis misceo: ta-
men linguæ causa, in uno, alteròve exemplo
rem noscite, Vos purgare, *nectare* dicitis: Græ-
ci abluerè, *νίτλειν*. Vos bellum, *guerra*; Græci
arma, *ῥέπον*. Quid verò bellum nisi usus & ne-
gotii armorum? Vos sceleratum sive improbum,
Furbo; Græci inhumanum, *φύλον*. scelera au-
tem ab inhumanitate profiliunt. Vos verborum
jactantiam, sive minas, *Braveria*: Græci va-
niloquium, *Βλαβερία*. Vos coactionem, & vio-
lentiam *Angheriam*: Græci pariter *ἀγγελία*. Sex-
centa hujusmodi sunt, & scriptores vestri adno-
tarunt: ut mihi quidem Gracè loqui videamini,
cùm difficultatem accusatis. Sed Facilitatem, ut

Linguas

Linguas omittam, Artes ipsæ & disciplinæ agnov-
erunt, quæ Græcè potissimum tradi & doceri,
quò se facilius humano generi insinuarent, feli-
cibus illis seculis voluerunt. Sic igitur omnium
scientiarum colonix è Græcia per orbem univer-
sum ductæ, velut rivi ex ubere aliquo fonte: &
ex hac lingua Artes, Præceptiones, & ipsa ele-
menta omnis eruditionis copiosa scaturigine ma-
narunt. Enimverò, qui difficilem hanc linguam
faciunt, aut superbiam suam ostentant, quasi in
re magna magni, aut ignorantiam excusant, ne
in re facili rudes videantur. Quòd si usus ad-
fuerit, non minus pueruli nostri Græcè, quàm La-
tinè balbutirent. Olim quidem ita fuit, & Græ-
ca, ut Quintilianus scribit, *cum Latinis non
tantum conjungebant pueri: sed à Græcis etiam
auspicabantur*. Nunc vetò corrupti seculi vitio,
aut tardè, aut nunquam ad Atticos hos fontes
itur: alios lucrum ad tumida nescio quæ studia,
alios otium ad voluptatis præcipitia pessum tra-
hit, non minus linguæ quàm animi omni cultu
destitutos. Etenim si seposito opinionis onere
justa judicii lance rem examinemus, quid grave
obsecro, aut tædiosum? Rudimenta, aut præce-
pta? at magna ex parte cum Latinis expli-
cantur. Quod de animis nostris Plato, obdu-
ctos corporibus reminisci eorum, quibus mul-
tò antè divinitus fuissent imbuti: id Latino
homini evenire dixerim Græca discenti:
non nova sumi, sed resummi vetera, & pulsa
oblivionis

oblivionis nebula intelligi . Quid igitur grave, aut tædiosum ? Mutatio, aut varietas Dialectorum ? at hæc ipsa ornamenta linguæ sunt ; recreant, non fatigant ; alliciunt, non absterrent, haud aliter quàm in dubia cœna ad nova fercula se fessa deliciis gula laxat. Quemadmodum in pictura varietas colorum oblectat oculos ; cum tamen difficilius uno colore pingamus : ita linguam ipsam Dialectis distinctam , suaviorem ; destitutam, simplicemque, difficiliorem experire. In exemplum linguam Latinam vocemus. Quid igitur ? facilis ista, an difficilis ? profectò difficilis . Simplex, an varia ? profectò simplex, æqualis, uniformis . Non igitur in varietate difficultas est . Sed fortassis ad Pronunciationem ducor. Ego verò hanc qua utor, & ad quam hortor, veterem Græcæ linguæ Pronunciationem aio facillimam & suavissimam fuisse , & jam esse posse, si corruptelam , superioribus seculis natam, deferamus. Nam quæ per Deum ista ratio est, in unius jota exilem, & femineum sonum tot vocalium & diphthongorum varietates intrudere ? & ut confundere ? omnia obscuritate & amphiboliis implere ? Audacter dico, defecisse pulcherrimæ linguæ usum, postquam nova ista & adulterina pronuntiatio introducta. Nunc enim si Græcè loquimur ne peritus quidem intelligat ; si docemus, imperitus plane non capiat ; ut mutam mortuamque linguam jure dixeris, ad solius lectionis silentium

um redactam. Rejice has nebulas, & veram veteremque pronunciationem admitte, ut Facilitatem invenias. An fortassis copia impedire, aut onerare ingenium cujuscumque possit, & illa diffusa tot vocabulorum supellex? Sed tamen copiam & divitias nemo spernit: & linguæ, ut auri, divitiæ quædam sunt. Longè latèque vocabulorum rivi sparsi; sed qui ad principia & fontes suos facillimo compendio reducantur; paucis præceptis colligantur. Etiam dissero? Similis hæc lingua instrumentis quibusdam videtur, quæ laxata & expansa machinam efficiunt, compacta & commissa minuuntur. Itaque ejicite ex animis de Difficultate opinionem; & in hac Schola quasi per ludum & otium Litteras Græcas discite: quibus ad solidam, & numeris omnibus absolutam eruditionem conscendatis. In hac inquam Schola, quæ destinatum huic muneri Professore accepit, utinam eruditum & exercitatum! cui honorem hunc habere, ne à solis puerulis audiatur. Majores quidem vestri non Latino tantum, sed Attico etiam lepore imbui voluerunt: ut perfectæ eruditionis & simul famæ exemplum vobis relinquerent, quod affectaretis. An fortassis post recessum illorum, faciem Natura mutavit, & in veterem linguam nova difficultas irrepsit? Nostri ingenia nefesto quæ socordia occupavit, ut ne attollere quidem desiderium ad honesta & egregia possimus; aut si conamur, falsa difficultatis opinione deterriti

deterriti concidamus. Ego voveo pura aut purgata mente finus ; & fugientes ex Italia Linguas, Musásque, aura , studio , industria retineamus. Quod si irritum hoc votum meum erit : sequar ipse aliquando Linguas Musásque , & in beata Patria, inter dulces verósque Amicos, extra strepitum & invidiam, *Lare secreto* & tranquillo utar. *Dixi.*

ORATIO VII.
PRO RAPHAELE
MONTORFANO,

Cancellarii apud Magistratum
Extraordinarium munus
PETENTE:

Ad Illustriss. & Excellentiss.

COMITEM FONTANUM,
Gubernatorem Provinciæ.

BONI Oratoris officium est. Civem bonum bono Principi commendare. Benignitas verò & Prudentia boni principis, Civem bonum Munere , aut Dignitate publicum facere, atque habere. Nihil enim tranquillum

quillum æquè ac florentem Reipublicæ statum præstat, quàm recta administratio; ut non bonus ille tantum qui regit sive gubernat; sed illi etiam per quos gubernat. Quia verò & ipse Princeps homo est, nec præsens esse ubique potest, plura in Republica munia sunt; & majoris panè momenti quæ minora, ac vicina plebi; ne commixtione & communione populari inquinentur. Nam qui gradu Principi vicini sunt, & eminent, nisi Natura, Metu boni sunt; quia sub oculis Principis, & velut manu. Qui verò inferiori linea sedent, & remoti à primo folio, delinquant facilius, nisi arbitrum animum metuant. Quid miramur? in cœlis fit: & citimè isti minoresque orbes à primo motu deflectunt maximè, & natura sua feruntur. In Republica tamen qui Ingenio recto est, rectum ubique cursum tenet, scilicet ubique in Republica. Tantum est, ad Rempublicam, præsertim inferiorem, Bonos promoveri. Itaque cùm apud *Magistratum Extraordinarium*, morte *Cæsaris Reinaldi*, *Officium Cancellarii Confiscationum*, & *Aquarum* vacet, Virumque vocet, qui animo pariter, & ingenio bonus sit, industria & peritia promptus, planè talem *Raphaelem Montorfanum* Novocomensensem, sistere Excellentiaæ tuæ, & ducere in petitionis, ut ita dicam, circum ausus sum; ut is, & commendatione mea adjutus, & benignitate tua provectus, inter Candidatos *Nominaretur*: candidus ipse moribus, vita, & ingenio modestus, animo

animo ab ambitione, & Avaritia omni alienus. Fidem publicæ Famæ appello; & his de causis amare pridem Virum hunc cœpi, consuetudine ac familiaritate ejus uti. Amare inquam, & sic commendare; cùm justum humanitatis officium Amori debeam, & justo Amori. In Amico igitur me ipse repræsentō, in mē amicum; ut benignitatis tuæ adfectum non in meum tantum excipiam, sed in Amici quoque sinum. Scio *Fontem* tuum felici scaturigine perennem esse, & libavi, perennem; sed si quis ore puto libaverit, & animo puro. Nam bonis bonus & facilis est: & sicuti ē Plinii sententia, *nigræ lanarum nullum colorem bibunt*; sic neque nigræ mentes beneficentiæ tuæ capaces sunt. Hac benigna Severitate, & severa Benignitate, sepulta tenebris, aut oppressa egestate virtus, ad lucem præmiūque provehitur; & in Consiliis, Tribunalibus, Subsellis conspicua, exemplo pariter, & terrori est. Etenim ut in cœlo astra, nunc benigno, nunc minaci vultu lucent ac radiant; sed à Sole: ita qui dignitatis aliquo splendore in oculis populi sunt, & officio funguntur Palatino, à tua imagine mores accipiunt, rationemque Prudentiæ atque Justitiæ à tuo Virtutum omnium *Fonte*, velut rivum ducunt. Annon & mei judicii suffragiūque hæc censura? Ego doceo publicè, scribo, & Philosophor: & sic mores quoque publicos recto & Philosophico supercilio inspicio ac noto, imò & privatos, ut publicos faciam:

faciam : ut producam scilicet & commendem Principi atque Famæ, si integri & incorrupti sunt ; premiam aut insecter, si pravi & infecti. Pravos quidem in multis (urbium naturali deliquio fit,) integros quoque in multis repperi ; id est, sentes tribulosque in magno & felici campo. Inter flores autem fragrantæ Naturæ aura flos mihi *Montorfanus* fuit, vir ad Humanitatem, Fidem, Sedulitatem, omnemque Virtutem factus ; Patriæ, atque Regi natus. His in publicum dotibus proventus, laudabilem utrique operam Manu Ingenioque navavit. Nam & scripsit olim in *Grammatophylacio Sanctiore*, cum *Actuarii* titulum accepisset : & Regio postea Diplomate, tanquam præmio promotus, apud *Magistratum Extraordinarium* toto decennio *Adjutoris Antigraphia Officium in Re Frumentaria* diligenter & cum laude functus est ; ut non minus Integritate quam Industria majorem Dignitatis gradum promeruisse videatur. Etenim viri boni, vitiisque popularibus defæcati, pauci admodum sunt ; ideoque fovendi & promovendi, qui sunt : sed gradatim, & per rectam, aut certè vicinam lineam honorum. Nam qui saltu, atque etiam transversum scandunt, in novo munere aut Rudes, aut Superbi sunt, cum damno atque dedecore Reipublicæ Principisque. Cum damno, dum mentem inusitato labore onerant : cum dedecore, dum insolito honore inflant atque tumefaciunt. *Montorfanus* verò non minus modestus, quam accuratus

accuratus & diligens, apud eundem Magistratum obit munus, & ambit. Honestè obit, modestè ambit. Ambit inquam munus, loco vicinum, dignitate proximum functione, congruum, denique bonorum omnium votis huic potissimùm destinatum. Quæ cum ita sint, te rogo & obtestor, Illustrissime & Excellentissime *Princeps*, publicæ Felicitatis causa, quæ magna ex parte à muneribus publicis pendet; & privatæ Amicitiz causa, qua ob solam Virtutem *Montorfano* junctus sum: rogo inquam & obtestor, uti virum omnibus ornamentis dignissimum, voce suffragiôque tuo inter Candidatos referas, viamque ad novum hoc munus aperiās, quod fide, integritate, industria, sedulitate universo Civitatis consensu meretur. Ego in illum certè finem rogo & obtestor, ut bono officio consuluisse Reipublicæ videar, & viro bono, viro amico benefecisse. *Dixi.*

ORATIO VIII.

DE L. JULIO FLORO,

DE Q. TITULO AC

Munere Historiographico:

Ad S. P. Q. Mediolanensem.

INTERRONIS honoris titulos publicum Professo-
ris munus antiquitus fuisse, Auditores, me-
moriarum & monumenta veterum liquidè re-
stantur: sed nunc pænè defuisse, cum maxi-
mo virtutis ac literarum detrimento experimur.
Eo enim morum vitio & seculi ventum, ut indi-
gnum ingenuo homine videatur, cultum ingenii
profiteri; illiberale, liberalibus artibus vacare.
Quæ infelicitas, sic enim appellanda est, hanc
inprimis urbem (cogor dicere) illam ærurum bo-
narum olim matrem; & in urbe hanc inprimis
Scholam, illam tot Professorum, tam insignis an-
tiquitatis gloria nobilem, premit; quando, quan-
do removenda? Ego quidem quanta ope adni-
sus fuerim, Schola fateri cœpit, postquam de
Rhetoribus Dixi; sed urbs tamen, quasi altiore
literarum torporemersa, sensisse non videtur.
Mirum profectò & pænè ridiculum, studiorum
amorem in Scholam reducere: magnum ac dif-
ficile, in urbem. Illud tamquam Professor co-

H

natus

natus sum : ad hoc novæ à novo aliquo titulo vires auctoritatis necessariae erant. quo autem titulo ? *Historiographi*. Sic igitur, quasi plenè Scholam illustrassem, *Historiographi* munus accepi, ut urbem & rempubl. universam illustrarem : & quasi ad scribendam Historiam promoveri alius non debuisset, nisi qui jam promotus ad Eloquentiae professionem, locum ejus sedemque exornasset. Itaque dignius augustiusque Historiae quàm Eloquentiae munus; ac mihi quidem ad provocandam Famam aptius, cum scribendi laudem mea ipsius industria universam obtineam; docendi gloria ab aliorum judicio aut opinione dependeat. Quae scripturus sum, doctorum omnium, seculi, & posteritatis judicio stabunt: quæ doceo, privatorum quorundam sive imperitæ, sive malignæ censuræ subjecta sunt. Imperitum enim ac malignum est, sine fructu vocem publicam dicere, quia pauci sunt, qui audiunt. An verò ideò sine fructu ? nego, ut nemo infelicem arborem dixerit, quia pauci decerpunt; sed si nihil ipsa produxerit. An verò pauci ? pariter nego. Ite, & inite numerum, qui à solo numero Professoris industriam doctrinamque æstimatis : ite & Ticinum, Patavium, Bononiam, reliquaque Italiae Gymnasia conferte. Illa vidi, statum illustravi, & in meo mihi velut regno quodam florere visus sum. Non à pueris, sed à viris audior, illis, qui jam publicis titulis ac honoribus donati sunt : & ut porro audiar, votum

votum & cura mea est. Vos illi (adeſtis enim) Vos inquam, prænoſcite quid facturus ſim, ut libenter adſitis, ego quidem rectè facturus, ſi & ſcribam quæ ſcripta non ſunt; & explicem quæ ſcripta: ita ſcribendo Hiſtoriographi, explicando Profeſſoris munus impleturus. Quid igitur? Hiſtoriam ad Eloquentiam convertam, pars enim Eloquentiæ Hiſtoria eſt; nec Hiſtoricus bonus niſi qui & Orator: ut ad perfectum Oratorem Hiſtoriarum cognitio neceſſaria eſt. Quare ut doceam quod ſcripturus ſum, Hiſtoriam aggrediar. ad huius enim lectionem ſi ſeriò auditorum animos convertero, fiet ut ipſe aliquando legar. Dixi Hiſtoriam, ſed Romanam, id eſt, *non unius populi, ſed generis humani facta*: Romanam, in qua pacis, militiæ, religionis, diſciplinæ exempla frequentiffima ſunt; Denique Romanam, ævo proximam, magnitudine primam, viris virtutibusque ſecundiſſimam, famam æternam: quam ordinè & accuratè, *ut caperit, ut adoleverit, ut quaſi ad quemdam juvenis florem pervenerit, ut poſtea velut conſenſerit*, evolvam. Ad hanc rem, dubius, quem potiſſimum auctorem è priſcis illis adhiberem; meo potiùs ingenio, quàm mori communi morem gerens, Livio Florum præpoſui, preſſum illam quidem, ſed tamen accuratum & virilem, qui paucis lineis res ingentes comprehendens perfectam hiſtoriam compendio quodam ſermonis, nullo diſpendio veritatis condidit. Planè ut ſpectula quædam

minuta, sed convexa totum hominem exiguo orbe representant: ita hic scriptor exiguo libro universam rem Romanam. Fecit enim quod solent qui terrarum situs pingunt, & totam magnitudinis Romanæ imaginem amplexus est. Quidquid voluit, stilo expressit, & eo modo quo voluit: ut nescias narrando doceat, an docendo narret, qui utrobique delectat. Sed Florum quid ultra commendo, cum nomen ipsum pro encomio sit? Florida scriptio est, floridum argumentum, uno verbo: auctor ipse Florus: non ille quidem in manibus juventutis: dignus tamen qui sit: at nec in Schola hac expositus: quid refert? dignus qui exponatur, dignus qui inter reliquos illos togati ac palliati ordinis sit, quorum, jure literarum, communis hæc sedes. Ut Pantheon Romæ omnium Deorum templum erat: ita Schola Mediolani bonorum omnium scriptorum sit, quorum auxilio & ope Antiquitas illustretur. Etenim scientiæ & auctores ipsi eodem jure censendi sunt. ut autem scientiarum vinculum quoddam & nexus est: ita auctorum, quorum discretæ & distinctæ quidem classes sunt, ipsi tamen conjuncti. Quid igitur est? Ex Oratorum numero Demosthenem aut Ciceronem alius introducit? Ex Poëtarum, Homerum, aut Virgilium? ex Historicorum Thucydidem, aut Livium? Ego Oratores, Themistium, Plinium, aliosque habeo: Poëtas, Pindarum, Horatium, & plures: Historicos, Polybium, Sallustium, &
ut

ut uno omnēs complectar, hunc meum Florum. Florum inquam; nec Historiæ tantum, sed sili sive eloquii causa. Vos autem, Auditores, etsi ad eloquium, inprimis tamen ad Historiam voco. Vos inquam meos. nam multos illōs, qui ad fabellas nugāsq̃ue fori ac trivii ruunt, alieni juris ac jugi esse patior. Patior, quia nec per ætatem ad Historiæ amorem provecti sunt; nec per ingenium unquam provehentur, etsi enim ambitione quadam in scientiarum omnium orbem propelluntur, tantum abest ut Historiæ usu ætatem prævertant, ut etiam pueri maneant post ætatem. Hauriunt leviter ex illo *πλεῖστα* fonte, sed crudo velut stomacho, nullo antiquitatis prægustu, nullā amœnioris eruditionis promulsione initiati. Hinc quidquid audiunt, ad movendam duntaxat nauseam literarum audiunt, otio, ineptiis, vanitate pleni. Sed morem illi malo, sive imperio, sive ingenio gerant. Vos mei mihi, qui eā ætate & prudentia estis, ut intelligatis quæ voluptas in Historia, quis fructus: eo affectu & pietate in Patriam, ut priscam Patriæ gloriam, id est, Scholam, velitis restitui, ævi & hominum iniquitate convulsam. Ego verò non minùs pietatem vestram promotam cupio, quàm vos patriam: sed quod Professor præstare hætenus nō potui, Historiographus potero. Vos autem si ob Professoris titulum antea mea amastis & audistis, ob Historiographi honorem ampliùs ambiatis, libentiùs audietis. Hætenus enim formare dignos Repub.

& tamã studui, qui me audiverunt : deinceps describere quales formavi. Magnum igitur, regiumque *Historiographi* hoc munus. Cur magnum ? quia hinc rerum gestarum memoria, & urbis gloria dependet ; umbris & tenebris invadæ oblivionis opprimenda, nisi Historiæ face illustretur. Cur regium ? quia ab ipso Rege nostro illo orbis & seculi bono nato, qui magno animo, felici sceptro, maximi & infelicissimi imperii populos regit, collatum. Collatum inquam, etsi meo magis, an urbis bono nesciam. Meo quidem, cum jam impleſſe incerta mihi vota videar, & machinas omnes petulantis calumniæ perrupisse. Etenim à primis semper studiis quamvis ad alia me munia Parentes & Patria sibi destinarent, operam tamen dedi, ut, bono ducente Genio, vestigia illius sequerer, qui ad Historiæ & vitæ tranquillitatem seculo hoc nostro pervenit. Quis ille ? expectatis fortassis ut divitem aut opulentum aliquem nominem : at vera felicitas à divitiis secreta est. aliquem civilium honorum fastu plenum ? at vera felicitas curarum ambitione non distracta est. Quem igitur ? modestum, sedatum, & *Moribus Antiquis* hominem, *Iustum Lipsium*. Hic ille, meus doctor, & meus ductor, quem velut Cynosuram in hoc studiorum cursu & votorum æstu semper respexi ; nec aberravi. Hic ille, qui optimis me artibus imbuir, qui ut similem sui efficeret ; ita mihi linguam instruxit, ut docere ; ita stilum, ut scribere

scribere ipse possem. Facio utrumque, & jam, præfiscinè dixerim, similis aliquo modo sum; quòd publicè, quòd feliciter faciam. Ille Professor, jam discipulum Professore; ille Historiographus, jam discipulum talem habet, suo pariter & meo honore insignis, cum eisdem titulos bis jam meruisse, in se, & deinde in me videatur. Quidquid sum, ipse est: atque hoc ipsum honori ejus & famæ totum adjicitur, quidquid ipse acquirò. De me sic breviter: Urbis autem hujus *Historiographi* munus datum esse, ipsa: quando Posteritas agnoscet. Quid enim? in tanto populo, in tantis rebus silentium Historiæ esse, quo damno censeatur? esse qui benè faciant Reip. qui scribant deesse? Lacedæmonij olim illi *ἀμύμονι* sacra tamen Musis faciebant litabantque ante pugnam, solius Historiæ ac famæ causa. Mediolanensibus verò, qui non minus litterarum quàm armorum gloria floruerunt, quanti Musæ esse debent, quæ solæ ad Historiæ & Famæ æternitatem ducunt: Sed quòd nomen vestrum ducent, Regi, & post Regem Principi *Velasquio*, illi seculi Musagetæ adscribendum est; cum hujus ille instinctu & consilio beare urbem voluerit, honorare Historiæ publicas virtutes, atque adeò scelera castigare. Magnum virtutis præmium, magna sceleris pœna est, quòd sciantur: sic ad virtutem quisque exsurgit, dum præmium; à scelere deterreretur, dum paratam pœnam offendit: &

formidini scriptor malis est, dum occulta & involuta silentio malefacta revelat, ut à posteritate damnentur: gaudio verò & gloriæ bonis est, dum acta omnia bona in lucem ponit, ut publico testimonio ad exemplum provehantur. Recensere autem tam scelera, sed illa publica, quàm virtutes Historicus debet: Scelera ut pœnam ostendat quâ punita sunt, aut si id non potest, scribendo ipse pœnam infligat aculeo severi stili. Adde quòd recensere debet, ut damnet, ut exemplo ab exemplo absterreat. ~~De~~ Virtutibus non dico, quæ per exempla ~~diffunduntur~~ sunt: exempla vero nemo fert, nisi quæ ~~ex~~ vò & antiquitate commendantur: nam quòd rectè olim factum, ad imitationem admittimus: quòd rectè fit, invidia removemus. Sed exempla vetera esse non possunt, nisi in Historiam olim condita sint, & ab illo penu pura puta depromantur. Utile igitur hoc munus sed vobis; imò gloriosum hoc munus, sed vobis. Tribuit enim Rex urbi vestræ rerum gestarum gloriam, quòd scriptorem designat: & hoc ipso se amare urbem ostendit, cujus famam propagat & diffundit. Tribuit etiam mihi hunc honorem, ut honestissimo præmio ductus scribam & ~~celebrem~~ quæ gerenda sunt: quasi jam sciar digna omnia historia & posteritate fore quæ gerentur. At enim potuisset à privato, privato labore publica Historia condi. potuisset quidem, sed sine præmio rarus quisq; stilum pro Repub. mover. Differt etiam, suo an
publico

publico remigio rem scriptor gerat; cum publico rectius, siue auxilii, siue fidei causa: suo difficilem aut fabulosam scriptionem faciat. Quæ si ita sunt, æstimate novum hoc, sed publicum munus, quo ipsa gloria vestra æstimatur; æstimate inquam, ne inperitiæ aut impietatis obice Patriæ Fama retardetur. Imperitus enim est, quisquis non agnoscit publicum hæc negotium geri; aut nescit quid publicum sit. Impius verò in Regem & Rempublicam. Despicere enim beneficentiam Regis videtur, qui hoc munus: cum ille ut æstimaretur dederit; & hæc majus nihil magisve æternum accipere potuerit. Nec est quod sibi quasi ab extero quid præceptum quispiam queratur, cum Historiographi titulum nemo ne per somnium quidem petivit aut cupivit; auctor ego sum, ego petitor, ideòq; extra invidiam, quod primus publica autoritate scripturus sum. Ego obibo munus, quod ante me nemo obivit, alii post me obibunt. illis enim omnibus, qui scripturi post me sunt, impetrasse munus videor, quod petii, ut post me duraret. Itaq; beneficium à Rege accepi, sed Civitati dedi: & ut sibi me Rex obstrictum; sic ego Civitatem mihi habeo, omnesq; eos, qui meo isto titulo Civitatem aliquando illustrabunt. Regis enim liberalitate Historiographum Civitas sine suo sumptu habet; & mea opera plures hoc honore censebuntur quo donatus sum. Quid amplius differo? cui vile hoc munus, malo mentis morbo virtuti inimicus est; quasi, cum nihil ipse

ipse dignum Historia gerat, ne aliorum facta in Historiam referantur, Historiam damnet. Nigræ & inquinatæ mentes sunt, quæ famam horrent, ideoque Historiam; cum hæc una, velut ævi scena, priorum sive virtutes sive etiam scelera posteritati repræsentet. Sed contineant se illi silentii & secreti latebris, ac in occulto sint. Vos, qui legi aliquando & esse in Historia vultis, audire, & cognoscite historiam, ut qua gloria præci illi legantur, ac legendi ipsi sitis, cognoscatis. Amplius incitare quemquam nolo, ut audiar, sed complecti & celebrare illos à quibus audior. Plures sunt, qui ad vana & ignava abstracti, Scholam Litterasque fugiunt. Ego hos vocem? offendo, quia invitos voto: & offendor ipse, si vocem, nec obtineam. Tantum voveo, ne ad paucos Eloquentiæ & Historiarum amor rediisse videatur. **DIXI.**

OR A.

ORATIO IX.

IVVENTVTIS BEL-
GICÆ LAUDATIO,

*In quâ melioris Naturæ ac
Discipline imago.*

NEMO tam composito aut severo mentis habitu, Mularum *Antistites* Musarum *Alumni*, ut Constantiam illam Sapientis ex formulâ tueatur. Homines sumus, non scopuli; & illusione rerum fortuitarum movemur. Etenim in omni vita fluctus sunt, & adstreptes adfectuum auræ. Rigemus aut diffuimus mortales, ad quemcunque rerum adspectum. Res prosperæ ac serenæ? gaudio peccat animus. adversæ & fuscæ? dolore. Confusa quasi temperie pectoris, aut frigore corripimur, cum se Fortuna subduxit; aut æstu, cum adfulsit. Utroq; hoc adfectu (hominem me quoq; profiteor) in novo hoc munere circumfusus, trepidantis, & simul gestientis vocis initium formo. Commoveri enim & quati animum sentio, hinc lætitiæ sensu, quod in magni æternique Viri vestigia positus, dicendi docendique honorem usurpem; isthinc morositati, quod in extincti.

Quippe

Quippe tam affligit obitus Viri, quem diurnare
 oportuit, ne quis succederet; Quam delectat
 successio, (si tamen hæc successio est) cum ad-
 optare *Philologiæ* interpretem *Serenissimi*
Principes, Amplissimique *Ordines* voluerint; ut
 in Discipulo jam docere videretur qui obiit. Sic
 igitur, neque indulgere doloris voto licet, au-
 spicali muneris pompæ intento: neque ex sen-
 tentia auspicari munus, renovata agritudine sau-
 cio. Sed in hac jam pugna vincet, aut arcebit
 dolorem lætitiæ incrementum, ne, quod coivit
Academiæ vulnus, præposteræ pietatis culpa re-
 crudescat. Ad publicam faciem, meam compo-
 nam, dum in publico: reversurus ad meam, cum
 liberum adfectum quies & solitudo admittent.
 Ut cœli imaginem quisque sumit, núbilo nunc
 animo, nunc sereno: sic ego Scholæ. Itaque
 cum, pulsa nuperi mœroris nube, facies urbis &
Academiæ niteat, & ab ingenti sudum sit; leni o-
 rationis aura renascentem Musarum amœnita-
 tem mulcere, in veteri Musarum hoc loco, co-
 nabor; &, ut superesse videatur qui obiit, in Ju-
 ventutē Doctorem meum complectar. Publi-
 cus ille ingeniorum formator fuit, id est parens,
 Geniūque morum in vos, ô *Juvenes*, docen-
 do transudit. Ut parens in Liberis; sic in Dis-
 cipulis Magister, postquam vixit, vivit. Ita-
 que, si Discipuli; Liberi quoque estis, imò su-
 perestis, eidem & Magistro & Parenti. Inter
 utrumque ingens similitudo, & velut paritas.
 Hic

Hic ut Filios, sic ille Discipulos habet. Filii boni, Patri Discipuli sunt. Discipuli boni, Magistro Filii. Malè Filios Pater genuit, nisi educet ac erudiat; & Discipulos adoptare sibi in Filios Magister videtur, quos docet. Sic, vero verbo, Patres, primi Filiorum Magistri sunt. Magistri, secundi Patres. Quid ergo est? Amittis Virum, quem instaurare ne ipsa quidem Natura possit: sed tamen exprimitis. Imò habetis: & sic, tanti nominis fama corruscante, ingenii mei facula accensa, stirili radio laboret necessum est. Lucet ille; audebo sublucere. præcessit ille; audebo sequi: neque ideo fugienda via, quòd imparia veltigia erunt: quanquam minutioribus veniam ad metam. Antecessores in hac palaestra habuit, ut & successores haberet: & tamen post tantum Virum docere, non famæ tantum dixerim præmium, sed felicitatis. Alius aliquis post me, & ex hoc numero, in hoc loco, ut *Nannus Valeriusque* exemplo relinquam discipulos, qui doceant. Ego profectò alieno profectu universum laboris mei pretium metiar: & bonus professor ero, si qui me audient, boni, imò quia boni. Præclara hæc vestræ, o *Juvenes*, in contracto vocis compendio Laus; sed mea felicitas, quòd Laudare possim, quos Docere aggredior, priusquam Doceam, unde non docere sustineo, nisi prius Laudem: etsi Laudare non possum, nisi unà doceam. Recensendi *Mores*, describenda *Indoles*, *Pudor*,
Modestia,

Modestia, Industria, Docilitas, reliquæque illæ felicitum ingeniorum dotes, quibus honor applaudit. Exemplum promitur, cum Encomium: bonisque in rebus *Laudatio*, ceu Monitio est. Ut qui castigat pravum ruentis animi impetum, prodest: ita qui honestum illum, & se erigentis, stimulat: nec minori fructu virtutes extuleris, quam vitia represseris: cum facere boni habeant quæ Laudantur, mali trepident. Vos, si boni, Laude digni; nec inviti audietis quæ facitis. Ego quidem, ut faciam bonos, adscitus ad publicum hoc Munus sum. Quid ergo? si Laudo bonos, non fecisse quandoque, sed accepisse videar. Acceperim: addet tamen & mea aliquid cura, ne tantum acceperim. Recta indoles, si non corrigitur, certè dirigitur, & distincti virtutis gradus sunt. Limen aditumque si quis Naturæ ductu subierit, Doctrinæ & Sapientiæ opus auxilio, ut penetret ac scandat. Facit natura bonos, Disciplina perficit; & quemadmodum corpus tamen formosum, ornamenta admittit: ita ingenium: hujus enim & forma quædam est, sive venustas, benignæ Naturæ opus: & ornamentum, accedentis Disciplina. Ego verò & Naturam & Disciplinam *Juventutis Belgicæ* simplici *Laudatione* complectar. Ipse Belga ostendam me Amare quos Laudo, majori etiam studio Docturus, quia Amo: quippe amorem docentis Industria comitatur: atque Juventus ipsa lubentius audit imitaturque, à quo a-

mari

mari se intelligit. Prius igitur commonstrare Amorem meum volui, quam Eruditionem; Laudare juventutem, quam Formare. Hæc enim ipsa *Laudatio* agnitio beneficii videtur, quo auctus ornatúsque sum. Extollo Munus meum, quia Juventutem; *Principes, Ordinesque* Patriæ, quia Munus: atque ipsa adeo Juventutis Laus in utrosque illos redundat. Sed de Munere magis dico: Docere egregium esse, si dignitatem censeas, magis si pietatem. Alienos docere, dignitas est: suos, hoc verò pietas. Vos ego, o *Juvenes*, magno Musarum sacramento *Meos* scribo: & sic nunc tanquam Vester audiri cupio, hoc etiam benignius; quia de Vobis dicturus. Ita enim rei necessitas exigere videbatur, ut quibus destinatum Munus esset, muneris quoque Auspicium destinaretur. *Florem vitæ, Juventutem rectè* dixerim: *Veteres, Bonam Aetatem*; cujus non iisdem semper finibus spatium terminatur: contrahitur: cum plures & distincti gradus; producitur, cū pauciores. Quisque suo more & modo: mihi Romuli exemplum placeat, qui in *Juniores & Seniores* populum suum distinxit. Semissem vitæ isti habeant, & hi semissem. nisi tamen in asem Juniorum nomen admittamus: si mores adsunt, in omni ætate senes sumus; & majores ætate, si majora molimur. Animi, non anni ætatem faciunt; & cū vigorem senectus habet, solo nomine tanquam *mala* mulctatur. Itaque maturam Virtutem in Juventute laudare mihi

mihi liceat : sed Spem Indolemque, liberrimo
adfectu : illam Pueritiæ, hanc Adolescentiæ
propriam velut notam. Mitto Natales ; Belgæ
enim omnes sumus ; mitto incunabula & crepu-
scula Rationis ; rudes enim omnes iisdem Natu-
ræ initiis fuimus : à surgentis pueritiæ flore or-
dior, & prima pudoris purpura, qua anni prætex-
tati commendantur. Ut à matutina cœli facie
reliquum diem conjicimus : sic à puerili vere-
cundia reliquam vitam. Belgis innatus hic color,
paripane initio vitæ & virtutis. Pallere vultus
nostri nesciunt, puri & sereni semper, ab animo
puro ac sereno. Naturam sequimur, nec abduci-
mur. Urget illa elementi freno indolem pueri,
faciliq; imperio meliorem viam flectit Ratio-
nis. Accedent rectæ Institutionis stimuli, ut vel
severa lege cogatur proficere, si quis reluctetur.
Sed hoc rarum, aut certè alienum est. Primis an-
nis ad Litteras & Virtutem duci puer debet : sed
cavendum, ne refractario gradu : si fit, aut mora,
aut lapsus est, pergit ipse, & properat sua sponte,
Pudor cui ductor est, Labor cui doctor. Hæc pri-
ma magistri cura sit, ut puer velit proficere ; vo-
let autem, si pudoris freno noxium indolis im-
petum frangat ; volet, si Spartana quadam Dis-
ciplina imbutus, honesta ambiat, & vereri mayo-
rem natu ac revereri gestiat. Facit noster, & pul-
cherrimo virtutis colore modestiam innatam
temperat, Pudore ipso venustus. Sic se prodit
sanguis, & simul animus, ad id festinans, quod
fecisse

fecisse delectet ; id fugiens, quod fecisse pudeat, Trahit honesti amor, si quid cum laude : deterret inhonesti pudor, si quid cum turpitudine aggrediendum. Verecundia igitur prima Juventutis nostræ laus est, cui adjuncta amabilis morum Simplicitas, animorum Ingenuitas : hæc Prudentiæ, illa Virtutis mater, cum Usus accesserit. Etenim ingenium, ante annos sollers cautumque, in malitiam abit ; cum, mutato Naturæ ordine, puer senex est ; senex autem ad pueri mores revertitur. Ut rosei quidam colores recenti opere ac arte belli ac vivi sunt, cum senio expallescent : sic & ingenia præcoci vigore matura ac florida, tandem exsiccantur ac deficiunt. Atque tum cautissimo fuce velanda vitia sunt, vita reliqua simulatione paranda : habet enim aperta pravitas odium ; & in hoc prudens saltem peccatum, quod sciat se contemni. Prudens inquam, sed infelix. Torquet enim assidua observatio sui, & anxie sermo vultusque componendi, ut animus lateat. *Namquam curâ solvimur,* ait Seneca, *ubi toties nos estimari putamus, quoties adspici, nam & multa incidunt, qua invitos denudent, et ut bene cedat tanta sui diligentia, non tamen jucunda vita aut secunda est, semper sub persona viventium. At illa (ex eodem addam) quantum habet voluntatis sincera & per se ornata simplicitas, nihil obtendens moribus suis ! Sic nascimur, sic adolescimus Belgæ, satiùsque judicamus simplicitate contemni, quam perpetuâ simulatione*

I

torqueri

torqueri. Puer igitur puer fit, simplici animo, molli fronte, modesto affatu; ut cum adoleverit, non prudens tantum, sed bonus fit. Nam ut ætatis, sic animi quosdam gradus melior natura fecit, ac vires virtuti doctrinæque paulatim subministrat, ne in ipso vitæ primordio vitam perfectam censeremus. Quorsum Pædagogus, quorsum Doctor, & Schola, nisi ut ingenii defectum Institutio corrigat, pulsâ matutinâ nascentis vitæ nube. Hoc ipsum monet imbecillam ac fluctuantem Prudentiam esse, quam non didiceris. A primo hoc simplicitatis rudimento, reliquam Juventutis Latudem censeamus. Ante omnia, purus simplexque animus religione imbutus, rerum arbitrum Deum agnoscit: ritus & sacra Majorum colit: ut verbo dicam, Virtutum omnium fundamentum ipsum Numen est, & hinc femina constantis, & incorruptæ Pietatis. Sed non in solo numine numen colitur: Dei aliquam partem Parentes, aliquam Præceptores habent: Deumque veneratur, qui Parentes atque Præceptores: certè, erga utrosque pia Juventus nostra est. Parentes sancto quodam obsequio colit: Præceptores, tanquam Parentes. Magnam indolem indultria alit, & in ratione studiorum violare ludi leges, tanquam fori crimen. Triplici quisque cura urgetur: ut quæ discit, intelligat; ut retineat; denique, ut ad usum promat: quorum istud Ingenii, illud Memoriam, hoc Judicii opus; sed non sine **Exercitatione**. Naturæ dotes cum intenderis,

intenderis, valent. Ingenium cole, & quæ legis, clara erunt; Memoriam, & hærebunt; Judicium, & ad usum servient: usum autem Oris atque Stili. Loqui, & simul scribere pulchrum est: conatur utrumque noster ille puer,

*Quisquis adhuc uno partem colit esse Miner-
vam.*

O amorem studiorum! Quæcunque à Præceptore præscripta, facit, & quæ non præscripta; cùmque præcipuam diei partem in ludo transegit, domi tamen exerceri ludum putat. Divisæ ad formulam horæ, vicissitudine quadam lectionis atque scriptionis: & quasi diurno labore expleri discendi cupiditas non possit, noctes, violatis somni induciis, adsumuntur. Ardor ille bonæ mentis ultra concubium producit lucubrationes, ante diluculum resumit. Omne perire tempus videtur, quod Litteris non impenditur. Sic, collectis quisq; necessaria quiete viribus, stratum linquit, & tanquam somni violentia divulgus à libris, ad relictum pridiani operis pensum festinat. Mox matutino Phœbi numine plenus, nunc carmen, nunc orationem pangit, & collecta Auroræ purpura, etiam Philosophari audet, & vitæ cottidie initia cum ipso die autpicatur. Hic domesticæ disciplinæ fructus est, dum paterni imperii vinclis pueri coercentur: Quis Scholarum, cùm, laxata severitate, in publicam lucem & conspectum itur? Bonæ Musæ; quantum silentii decus, industriæ specimen, morum

obsequium ! ut domi, sic in schola sunt : in foro, ut in Schola : ubicumque sunt, putes sub parentum aut præceptorum oculis versari. Ultrique isti, cum boni, ad bona ducunt ; & qui s ducunt, reddunt quoque bonos. ô magnam, ô perfectam Laudem ; & quam non solam sola tamen sibi Belgica vindicat ! Diogenes Cynicus olim rogatus, quâ in parte Græciæ viros vidisset Bonos, *Viros*, ait, *nusquam ; sed Lacedamone Pueros vidi*. At video ego, (de Europa si quis quærat) in Belgica : nec pueros dicam, sed planè, planè viros. Etenim ut à fonte rivos, à stirpe frutex : sic à prima institutione reliqua vita. Pueros nisi bonos haberemus, neque viros haberemus. Quam in partem novellam plantam flexeris, adulta inclinabit : pariter omnino ingenium est : bonum, si in bona ætate cœperit. *Frangas enim citius quàm corrigas, quæ in pravum induerunt.*

——— *Adeò in teneris consuescere multum est.*
Apud alios quàm mollis educatio ! quàm soluta disciplina !

——— *præquam septuennis est, si attigas eum manu,*

Extemplo puer pedagogo tabulâ dirumpit caput.

Cum patrem adeas postulatū, puero sic dicit pater :

Noster esto, dum te poteris defensare injuriâ.

Provocatnr

Provocatur pedagogus: ehò senex minimi pretii!

Ne attigas puerum ista causâ, quando fecit strenue.

It magister, quasi lucerni uncto expretus linteo.

Jam in publico suos sibi sibilos ineptiâsque habeant, quicunque vera & severa Disciplina soluti: imò plaudant, & petulanti murmure Professoris conatum infestent. nos Scholam, Scholam scimus; cùm docemur, tranquilli, velut in sacra & plena numinis quadam æde. Apud alios alibi (removete exemplum ô *Juvenes*) quanto obstrepentium tumultu subsellia æstuant, pulpita laborant, & vox dicentis frangitur! tot plosiones, contusiones, acclamationes, ut Scholam scænam dixeris, aut caveam mimicæ voluptatis. Invitus dico: in ludo velut ludus Doctor est, & quisquis accesserit, collectum petulantis animi pruritum inter audiendum solvit. Hic nimirum projectæ semel verecundiæ fructus, ut, confusa ratione, audaciam rudia adhuc scelera inveniant; nec sub ullam honesti aut inhonesti distinctionem suas auctor actiones mittat.

— — — *Nam quis*

Peccandi finem posuit sibi, quando recepit

Ejectum semel attritâ de fronte ruborem?

Quicquid libido suggererit, licere existimatur; & sic peccandi licentiam consuetudo, consuetudinem impunitas sequitur. Parùm esset perturbari

turbari Scholarum quietem, si hisce terminis ætatis morbus coërceretur: in forum erumpens curiamque, bonos omnes mores exulcerat, & bonas omnes leges. Quid enim? causarum fiunt patroni, si Dīs placet, aut iudices, quibus Justitiā peregrina. Tota aut Dignitas utrosque facit, & excitatum corruptæ indolis æstium, non modestia aut innocentia, sed avaritia & ambitio compescunt, fallaciis & morum quodam fuce. Scilicet arte & astu vivendum in Repub. & sumenda Lycurgi facies, ut sub velo peccetur. Boni quidem ubique sunt; sed Philosophi verbo, *Plures mali*. Inter Belgas verò etiam mali sunt; sed, vero elogio, *Plures boni*. Si dicere liceat, Mali illi hoc agunt, ut quales esse deberent, videantur: nos, ut quales sumus. Modestix & decoris studium magis quàm nomen profitemur. Quasi ad Catonis exemplum (verba Salustii usurpabo) *non divitiis cum divite, nec factione cum factioso; sed cum strenuo virtute, cum modesto pudore, cum innocente abstinentiâ certamus, esse quàm videri boni malum*. Omnino esse, atque id à prima ætate, cùm simplex adhuc indoles & Modestix candidata. Sed & nos profectò homines sumus, id est, non omnes Boni. Qui non, communem patriæ laudem non obfuscant. Terram vide; inter bonas fruges & salutares herbarum succos, sentes tribulique naturali incremento surgunt. Cælum vide; in illultri tot siderum choro, infesto aliqua & infaulto radio scintillat. Genus humanum

num divinum facimus, si vitiis liberum, & omni naturæ morbo. Quid ergo est? generosam indolem indulgentia parentum otio solvit & exhaurit; vacuumque deinde animum etiam levissimæ adfectuum auræ abripiunt merguntque. Sententiam Quintiliani audiamus: *Mollis illa educatio, quam indulgentiam vocamus, nervos omnes & mentis & corporis frangit. Quid non adultus concupiscit, qui in purpuris crepit? Non dum prima verba exprimit, & jam coccum intelligit, jam conchylium poscit. antè palatum eorum, quàm os institimus. In lecticis crescunt. si terram attigerint, è manibus utrimque sustentantium pendent. Gaudemus siquid licentiùs dixerint Verba ne Alexandrinis quidem permittenda deliciis risu & osculo excipimus. Ab hoc fonte reliquus vitæ morumque morbus; imò infelicitas ævi, dum educationis vitio pudor omnis puero- rum defluit, & primi statim anni fraude, & fucò, & divitiarum præmaturo desiderio acuuntur. Sic verò Juventus innatum modestiæ decus deserit, malisque artibus ad lucrum pariter, otiumque festinat. Sed huc parentes ferè ducunt; stulti, imò verò mali, quòd vanissimo voto felicitatis metam divitias statuunt; otium, divitiarum. Impunè dixerim: Pauci boni, qui divites. quippe hi tales otio fascinati, meliorem omnem cultum projiciunt extra ætatis fines. Quid recti, quid ardui molitur, cui plena manu otium Fortuna adfudit? Torpor, stupor, omnèque animi dedecus segnes*

delicatósque circumfluit; dum per inertiam vitia se insinuant, & adhærent. Primum, nemo non ignarus, qui ignavus; quia otiosam mentem bonæ omnes artes fugiunt. Deinde spoliatus vitæ cultu animus, sceleribus succumbit. Scelera igitur ab otio sunt, sed otioso: à divitiis otium, sed otiosis; cum ad solum luxum convertuntur. Dignitatem hominis non à fortuna Sapiens, sed ab animo metitur. Bonum aliquem vides? divitem pronuncia; doctum? pariter, sed si bonus est. Quippe

— — — *Omnia adsunt bona, quem penes est
Virtus.*

Jam & doctrinæ fructum ille possidet, qui non sapit modò rectè, sed facit. Utrumque Belgica hæc Juventus. Discit enim, ut agat; atque adeo agit, si tarda Disciplina. ut quisque linguæ & rationis usum adeptus, Literarum rudi tirocinio initiatur. Amusus planè nemo unquam Belgarum adolevit: sed postquam Musarum auxilio prima illa ruditas depulsa, velut in sereno reliquæ vitæ ratio designatur; imò & initur. Pæne malè agere, quàm nihil malunt; etsi hoc ipsum malè. Dicere, differere, philosophari, & reliqua Musarum obire munia, paucorum est; sed meliorum, aut dicam potius? Belgarum. Plerasque gentes pridem Literæ deseruerunt, quia ipsæ Literas; vos amplexæ, quia vos Literas. Etenim (consensu orbis dicam) sedem apud vos habent; & cum ubique exularent, in sinu vestro spiritum, &

& sanguinem, & patriam receperunt. Ipsæ Musæ vestræ sunt, & vos Musarum. Jactent se veteres Græci; hîc jam Græcia est: veteres Latini; hîc Latium. corruisset utriusque gloria, nisi ingeniorum solida æternaque fulcra ruenti jam Antiquitati Belgica subjecisset. Hoc quidem rerum humanarum velut fatum est, ut fugitiva veterum inventa aliæ, & aliæ provinciæ successivâ quadam industria excipiant, ac restituant; & quasi orbis totius sint, benignoque Naturæ jure communia nascantur alibi, alibi renascantur. Multa olim Artifex Græcia, Bellatrix Italia dedit; at Belgica reddidit: ipsi libri & literæ veteri lumine & gloria spoliata, novo & Belgico radio resplenduerunt. Primam gloriam Inventores præripiunt; sed nobis debent, quod docta pietate excepimus extorres velut artes, quod fovimus, quod restituimus: paucis, quod animo indolêque Græcorum & Latinorum posterius videamur, solo & cœlo disparati. Ut siderum infelices ortus sunt, cum obliquo gyro mox occidunt: ita Literarum, nisi durent apud posteros, ac diurnent. Parca aut iniqua Fortuna sit, diviti si divitias largiatur, heredes neget: & Inventorum plena gloria est, si in secula fructus industriæ maneat, & invenisse sciantur. In laudem ista dico nostræ Juventutis. Nam uti diei Natalis inepta lætitia est, quem vicino dolore mox Emortalis confundit: ita bono publico in lacem nuper protracta bona studia, damno publico in tenebras

bras & oblivionem recidissent, nisi nova à Belgis
 fax accensa. Certè accensa, & jam perenni ra-
 dio fulget, in exemplum Posteritatis. *J. Lipsium*,
 id est ipsum Solem habuimus, à quo tot stellæ,
 tot ignes etiam lucent, succrescente ad Virtutem
 ac Doctrinam ævo. Alios secundæ velut famæ
 habemus, & ut porro è Juventute ista habeamus,
 votum meum, adeoque publicum est. Quid non
 promittam Patriæ, imò Posteritati, è tanto nu-
 mero, de tam proluxa industria, qua spes quotidie
 Literarum renovatur? In vos conjecti Orbis
 oculi ô *Juvenes*, sed prompti animi. Expectatio
 urget, favor incitat, ut propulsato ingeniorum
 deliquilo, æternas esse Literas velitis. Erunt pro-
 fectò, si modò vultis, imò quia vultis. Quid alio
 & alto votorum genere animos obruitis? Vin-
 dicare Literas, culmen omnis Famæ & Fortunæ.
 Divitias spectas? in Literis possides, quod vis
 aut casus non eripiat. eminere juvat? imperium
 quoddam Literarum est. fasces delectant? &
 hoc honore Literæ fulgent. Conferte rerum mo-
 menta, aut me ratio fallit, aut jucundius in Lite-
 ris, quàm imperio ac divitiis esse. Quid? quòd
 nullæ sine Literis divitiæ sunt, nullum imperium;
 aut si est, caducum. Sed non huc eo, ut severa
 cogitatione orationis amœnitatem imminuam.
 In Laudes se laxet adfectus, in Laudes; &, colle-
 ctis eloquii rivis, ulteriores indolis Belgicæ fines
 circumfluat. A rudi adhuc mente ornavi Juven-
 tutis mores: nunc à rudi etiam manu; cui, si
 artis

artis Genium spectes, & sua quædam mens est. Non eodem omnes cultu censemur mortales, aut capimur: quibus Musæ horrent, aliæ & secundæ elegantix allubescunt. Evehere intenta contemplatione animum, aut effatum jugi scriptione polire, non omnes juvat: malunt nonnulli exerceri in Dædali palæstra, & inter sudores otiosa mente occupari. id in Belgis admirandum in primis, quorum in omni arte & opere ingeniosa industria: huic soli vilitatis culpæ obnoxii, quod nesciant otari. Sed facile negotium est, quod utilitas facit; facilius, quod voluptas: in Belgis rem nemo sine delectatione quærit; imò in Belgis otium quisque spernit, quamvis possit otari. At enim nobilium ac opulentorum hoc insigne, posse: imò malorum, aut in malum ruentium hoc insigne, velle. Vano se emblemate jactet ingenium, quia otiosum. Aër & æther in motu sunt: hominis conditionem aliter censeas? animus ipse motus est, & membra seu instrumenta habet actionis. Cadaver est hominis, non homo, qui otiosus, & cujus vivo in corpore mens sepulta. Curius Dentatus, referente Seneca, aiebat, *Malle esse se mortuum, quàm vivere.* Rectè addit enim Seneca: *Ultimum malorum est, ex vivorum numero exire, antequam moriaris.* Vivunt igitur, dum vivunt Belgæ, serio homines; quia à primis statim annis rebus adsuescunt, & cum vivere, simul agere incipiunt. In hanc quippe vitæ scenam nos Natura duxit, ut suæ quisque

quisque fabulæ non spectator, sed actor sit. Et enim publicum hoc theatrum est, & una omnes cavea concludimur: sedent alii, & otiosam captant voluptatem; nos Belgæ damus, sed negotiosi. Ecce magno & diuturno jam bello oculos admirationemque provocavimus Orbis; & Pacis tamen omnes artes nostras fecimus, Palladio quodam cultu. In Republica alius, in Familia alius, in se quisque occupatur. omnes id agunt, ut agant; paræmque ubique materiam agendi inveniunt, etiam cum declinant. Curam aut administrationem Reip. si quis fugit, si quis Familiæ; negotium tamen non effugit: ad se cum redierit, & Rempubl. & Familiam habet; *Civisq; officia cum cessaverint, Hominis supersunt.* Sed nostra Juventus, ut isthuc redeam, cum Musæ alienæ, boho Parentum instituto, aliarum artium laborioso cultu politur. Quid vulgum & officinas lustro? Etiam nobilium prætexta operarum admittit maculas, neque maculatur: manusque melior scalpello, lima, malleo, penicillo fatigatur, non polluitur. Honestam omnem artem dixeris, quam honestè exerceas: salutarem, qua inertis otii tœdium dispellas. Cude, finge, fabrica; inter fuligines sudorésque illæsum nobilitatis decus. Quid suavius, quam possidere artitium, quod ipse ornaveris? gestare arma, quæ confeceris; frui arvo, quod ipse colueris. Delicias vitæ ne fingamus: omni ordini ac ætati actio ornamento est: & superba palatii limina officinam

cinam omnium artium admittunt. Prudens igitur, & laudanda Belgica, quæ laboribus, rerumque honestarum occupationibus Juventutem omnem roborat: laudandi parentes, qui nobilitatem otio non solvunt; qui occupatos habere liberos malunt, quàm malos. Nam ut ager; sic ingenium est: nisi colas, spinis tribulisque inhorrescit. Colunt Belgæ, & ô exemplum exteri capiant! ô teneros annos laborum amore imbuant, ardûq; vitæ! Rarò fit: ideòq; laudabilius, quòd apud raros. Sed si omnes Belgæ sint, Belgicis moribus sive institutis, Probitas & Fides florem recipiant, vanissimo luxu imminutum. Nunc apud plerasq; gentes corrupta otio Juventus, postquam debiles Musarum lineas delevit ex animo, Parentum indulgentia spernere artes omnes audet, quas omisit. Manum verò viliori opere inquinare, stultissimum putant. Scilicet tenelli isti artes sunt, non ad artes ulla, sed delicias, sive potiùs ineptias, facti. & illæ tamen artes honestissimi laboris non fructum solùm, sed laudem quoque promittunt. Scire igitur cur pudeat, quod cum fructu exerceas? cur exercere, quod cum laude scias? Ut vestium simplicitas vilitasq; cultu & nitore corrigitur, neglectu sordet: sic ruditas amulæ indolis animiq;. Macti hoc cultu, hoc nitore Belgæ! & suavioris nunc encomii ferulum libate, Prudentiæ cumulata Laude conditum. Ita dico, Prudentiæ; ad quam, hoc inprimis explorandum, quâ viâ pervenias. Si annos exspectas

expectas, sera maturitas est : studio, industria, & observatione opus, & lustrandæ urbes, viri, mores, ut ætatis cunctationem præveniamus. Ut herbas & fructus naturæ deliquio serotinas, procurato calore præcoces reddimus : ita mentem licet opportuna peregrinatione. Sed absit, ut tardiora Belgarum ingenia censeam, quasi orbis inspectione erudiri debeant : quin matura potius, quasi possint. Cùm nimium desidet diti-
oris indolis vigor, in sinu materno contabescit. Peregrinatione delenda parentum indulgentia, ut à pueritia Juventutis ille Genius discernatur. Alios annos alii mores decent, & alios mores alii anni docent. semper ille puer, qui domi est ; qui extra paterni agelli ambitum solem non vidit. De ignavis inertibusque dixerim :

Condit quisque diem collibus in suis.

Blanditiæ domesticæ relinquendæ & nuces, ut sapere incipias, & obtutu imperiòque alieno deferenda animi mollieties, vitioso Penarium otio contracta. Ut pueruli, cùm è luce in tenebras transferuntur, horrent : sic alieno Lare quærit se animus, & curâ ac circumspèctione contrahitur. contrâ, si domi in ignaviam se libertas vernacula solvit, & pueriles ineptias reliqua ætas recipit, ne in Senectute quidem eluendas. Sic quidem videri possint, qui vitæ vota, ubi nati, sepeliunt, testudines esse, imò pueri in omni ætate. Juventuti etiam nostræ hanc prærogativam Industria concessit, ut exiguo dispendio peregrinetur : artes

& indolem pro viatico confert, & ubique terrarum invenit Penates. Qui discendi, videndi causa hinc abeunt, alibi mox Magistri sunt, & in curam adsumuntur bonæ Institutionis. Amant exteri Eruditionem, Modestiam, Fidem nostram; & bene quisq; actum cum liberis putat, quibus Belga præfuerit. Magna hæc fiducia, spem familiæ, & velut solatium alienæ curæ ac disciplinæ committere; Magistrum dare liberis, quem sola Fama natali nomine commendat. Sed nos meruimus hanc fiduciam Belgæ, & quasi Naturam nullis vitiis corruperimus, Boni apud omnes habemur. Ceteros fere, qui docendi ducendique peritiam ambitiosè & avarè locant, suspensiones & maculæ involvunt; & in Gallia, Italia, Hispania, si quis è popularibus Pædagogus, aut Doctor adsciscitur, tabulis & longa testimonii serie censetur: si quis è nostris, testes & tabulæ nomen est; hoc satis, quia Belga. Ô constantiam benignæ & veræ opinionis in morum & doctrinæ examine atq; magisterio, suos, exteri alienos habent; Belgas, suos. Venerabile nomen Belgæ est. Atque id ipsum in omni quoque occasione ac negotio videmus. Tamquam ubique, & ad omnia nata hæc Juventus. Genium cujusq; gentis, cujusq; artis representat; & cum universum terrarum orbem lustrat, peregrinari tamen non videtur. In Principum aulis ministerium Belgæ ubique laudatum; in Mercurialibus curis industria, in re militari peritia, in omnibus fides. Sic igitur corpus animumque

mumq; motu exercemus, & quasi Naturæ beneficio contenti non simus, prudentiam usu, etiam ante prudentiæ annos, provocamus. Mores patrios discimus, alienos inspicimus, & tamquam angusti soli natalis limites sint: toto orbe habitamus. Linquimus verò, non ut linquamus patriam. Scilicet in mare imus, rem facimus; postquam fecimus, redimus in portum. Belgicam nescit, nisi qui deseruit; sed qui deseruit, nescit. tum sparsa vota quisq; colligit: istuc redit, ubi imaginem peregrinationis suæ, & in compendio orbem contempletur. In illo verò motu, quis terræ angulus, quem non lustramus? quis Oceani, quem non trajicimus? nihil longinquum, nihil aspectum, nihil inaccessum. Hac pæne conditione nascimur Belgæ, ut peregrinemur. Gallia, Germania, Italia, Hispania nimium jam vicinæ; Asiam, & Africam petimus, & sejunctam Oceano terram. Solis iter, nostrum est; & visum curioso desiderio imus, quidquid ille videt. non montium fragosis jugis, non maris immenso spatio prohibemur. Cardines & claustra ipsa mundi patent. Ex omni populo mores & exempla trahimus, & quæ ad usum communis vitæ. Externa scimus: sed & antiqua scimus, quasi non terræ tantum, sed indigenæ omnis ævi. Ipso sermone sumus, & linguarum pleno jure, perfectò usu. Quæ fuere olim, apud nos vivunt; quæ subnata, apud nos vigent, nostro quoque beneficio fatum evasura, Gallum, Italum, Hispanum, à vernacula
sua

sua dimoveas : nostra Juventus vernaculam ubique habet, omniumque linguis utitur tamquam sua. Ennius olim solemnī voce Tricor dictus, quod tres linguas usu calleret : sed minus hoc elogium, quā ut in Belgam conveniat, si, ut in laude plures linguæ, sic corda sint. Ab uno & recto semper animo distinctæ nobis formæ illæ sermonis, in quibus ipse sine fūco animus elucet. Aliud loqui, aliud sentire, aliorum est : cando rem profitemur. Nobis verò Musa Latina debet, quod superstes. Soli enim, aut cum paucis, hodie Latini sumus, & ore Romano, non scientias dicam, sed negotia tractamus. Infitum quibusdam nationibus hoc vitium, quibusdam hic defectus, loqui ut Latinè refugiant : à lingua ut linguam separent, laborioso solius stili conatu eruditi. Etenim non assequi vivacioris hoc Suedæ beneficium, defectus est : etiam damnare, cum non assequeris, vitium. Sed ô infelicem sermonis fructum, quem legas, non audias ! uno sensu tantæ majestatem linguæ qui comprimit, ille verò sine sensu. Non minùs loqui, quā scribere, pulchrum est, si quis pulchrè loquatur. Non ego barbariem laudo ; conatum laudo, quo nitorem quisq; linguæ sectatur ; imò errorem laudo, quo corrigimur. Ut vini, sic sermonis fæces sunt, fateor : sed expurganda paullatim prima balbutientis naturæ ruditas, ut puris coloribus nitescat oratio, & liquidum rerum sensum fæcundè & facundè repræsentet. Profectò Juventus nostra

facit, & cum laude facit; hac quoque Latinitatis hæresi imbuta, ut Musarum sacra idiomate putet vernaculo violari. Quid honestius, quàm de Eruditione, Historia, Antiquitate, Latinè differere, aut loqui? quàm ipso sermonis habitu velut signo candidatum se præbere & probare Eruditionis, Historiæ, Antiquitatis? Neque verò tam infelici Genio nati sumus, ut tamquam à vernaculæ vilitate ac contemptu ad tantæ ulum linguæ confugiamus. Veneres deliriâsque dicendi & nos habemus, & admirandam verborum proprietatem. Ad natales mundi referre originem non sustineo: sed tamen, si pretium Antiquitati sit, inter plerasque hodie gentes ut animo, sic Linguâ, eminemus. Illam puram, id est, nostram laudo, & nullo dictionis exoticæ fuce inquinatam. Nam ut nunc quorundam mores sunt, delibatur sæpius floridus ille vigor sermonis; quasi pulchrum, domi, & sua quoque lingua peregrinari. Sed violant illi stultissima ambitione Patriæ Genium, & spreto linguæ roro, adulteria quærunt corruptarum vocum. Interpolare nativum corporis decus superba lascivia audet: an & sermonis? Accepimus à Majoribus idioma, quod discere velimus, nisi acceperimus; dignum robore nostro pariter & candore. Tale certè est, robustum, candidumque; sed nos non tales; si fregerimus, si foedaverimus, ritu, an prurit novitatis. Juventus caveat: serpit iste morbus, & propriæ ac nativæ voces intercidunt,

intercidunt, monstra subnascuntur. In nostro agro, à nostro semine felix floridâque lingua est, adulterinas ineptias cur misceamus? Iterum dico, Juventus caveat: omnes polleat linguas, nullam polluat. Post primas illas, *Ternas* illas, erudititas illas, quibus locus iste sacer, vernaculam æstimet; nec animo solum, sed sermone quoque Patriam profiteatur. Conditionem animi sermo sequitur. puri bonique non videbimur, nisi loquimur. Annon in omni vitæ cultu sumus? planè & nivea illa puritate boni, & bonitate puri. Sed hunc cultum obiter quoque inspicio, i. e. novam Juventutis meæ Laudem. Quid ni? vestem domumque censere soleo, & hinc virum, imò urbem, & hinc populum. quæ si vera censura, optimi omnium hominum Belgæ, quia cultissimi sunt: inprimis Juventus, tamquam in ipso vitæ flore. Nam ut puericia, sordibus læta, squallet incuria: ita senectus cura, nitore cultum necdum illa didicit; hæc dedidicit, & adscita frugalitate usum rerum, non ornamenta sectatur. Nimirum languescit ille fervor animi, & vita, unde venerat, redit. At vero Juvenilis ætas, sui diligens, circumspicit se, & Naturæ exemplo masculam elegantiam adsumit. Ita dico, masculam, id est, Belgicam, & in vestium, adium, urbiumque cultum. Ut igitur primo aspectus examine mores Juventutis scias, vestem examina, neq; maculis sordidam, neq; neglectu laceram; sed neque rugarum ubertate prodigam,

Sam, neque parsimonia contractam. Hac moderatione, & simul cautione utimur, ut vestes paremus, in quod inventæ sunt: ceterum, nitorem ipsum pro gemmis & auro habeamus. O verum, ô unicum corporis ornamentum, cum tegumentum est; & in nostra potissimum luentute reperiendum! Atque ad hunc modum, ades & urbes nostræ sunt, amcenæ, nitidæ, instructæ, quasi vilius habitare corpus non poterit, quam animus; & Naturæ pretium in circumposita velut imagine nosceremus. Neq; ego cultum dumtaxat corporis, sed Formam laudo, eoque liberiùs, quod animum indicat. Quos bellos vides, boni sunt, ideoq; belli, quia boni. Tanta æthereæ illius auræ vis & facultas, ut qui in animo nitor, in corpore luceat. Non eodem mortales colore & formâ sumus. illi boni, illi belli, quos divinæ naturæ radius non animat tantum, sed illustrat. Tales Belgæ, omnibus faventis Genii deliciis imbuti, formâ eximii velut pulchritudinis quædam simulachra. Nullus in oculis torvor, in vultu nebula, in corpore nævus, quidquid vides, Gratiarum est,

Ceu lacte mistum & purpurâ.

Iam qualis forma, talis vitæ cultus, tamque for-
dibus alieni sumus, ut pænè munditiæ peccemus;
sive cum publico censu grandescit splendor, sive
cum deliciæ privato. Sic verò infractum Belgi-
cæ robur constanti se indicio prodit, sub longa
& lenta rerum omnium ruina. Quid? pertinacis
belli

belli sævitia pressi, studium nitoris auximus; nec tantum ab innata constantia impetrare miseræ nostræ potuere, ut Fortunæ saltem fordidati essemus. In ipsa hac nube gementis Reipubl. omnium elegantiarum stricturis animos testati sumus, & in exemplum ab ævi arbitris laudati. Etiam dico? quidquid ubique venustatis, à nobis est, & hac origine fluxit. Compendium si amas, in una Belgica universum orbem nosce; aut, si angustia hæ premunt, Belgicam in universo orbe. Etenim omnium elegantiarum artiumq; coloniarum hinc missæ, nec à Belgis discere mortales puduit. Lustra gentes & regiones orbis: ecce magnarum urbium officinæ, aut opere Belgico, aut artifice Belga commendantur. Palatia, prætoria, templa, picturis nostris tapetisq; superbiunt. Nitet familia, ubi minister Belga; frequentatur taberna, ubi artifex Belga; veneunt compendio merces, ubi institor Belga. Paucis: ob munditiem, diligentiam, fidem, carum ipsum nomen est. Dedit Orbi Iuventus ista pictores, sculptores, & omnis notæ Dædalos, quorum in pretio monumenta ac nomina sunt. Dedit artes,

Quas aut Parrhasius protulit, aut Scopas,

Hic saxo, liquidis ille coloribus

Sollers nunc hominem ponere, nunc Deum.

Expleri industria nostra penicillo non poterat; acu, stilo, radio cœpimus pingere: ingenii & inventionis ubertatem tabulæ aut lintea non capiebant; vitreas, lapides, laminas, colorum amœ-

nissimo succo perfudimus. De Scriptoribus, Typographis, Bibliopegis, audeo dicere: nihil correctius, nitidius, elegantius esse. Loquuntur ipsæ schedæ, characteres, libri; & oculos, manus, animos contrèctantium suavissima voluptate imbuunt: crescit intuitu legentis desiderium; & quemadmodum suavior è vase potio, quod ars aut pretium effert; ita lectio quoque è libro, quem externa quædam venus. Sic igitur Juventus nostra aut occupatur suavi Litterarum commercio, aut alios saltem occupat: etsi occupari non potest, nisi & occupet; dum sive exemplo, sive illicio, exultantes à se mentes retrahit, sedatque. Exemplo quidem Juventus nostra est; quia dum evolvit bonos omnes scriptores, ad evolvendum hortatur: sed illicio liber quia, cum tam artificem, quam auctorem suum laudat, spectantium titillat oculos, suisque desiderium studiosis animis instillat. Emitur, etsi pretio magnus: legitur, etsi forma. Putes non minùs libros, quàm homines vultu & veste censerì. Censeantur: vultum enim vestemque à nobis capiant, quia purioris illam medullam animæ, quasi hîc potissimùm ornari debeant, ubi nascuntur. Copiam non extollo, sed pretium: non quantum quisque, sed quid scribat. Nam si æstimo magis quàm numero definimus, feracissima librorum Belgica est; felicissima ingeniorum. Stilo & eruditione magna pars juventutis inclaruit: hoc ætatis damno minores apud externos, quòd tanquam senes legantur. Sed

cana

cana mente senes sunt, & à Sapièntia præceperunt annos, quos Natura promittit. Ad exempla fortassis vocor, & ut universam juventutem ambitioso labore recenseam? Famæ hoc negotium est, nec longinquæ; cui se vocis obsequium frustra misceat. Etenim si eos intueor, qui è Lipsiana disciplina prodierunt; scribunt omnes, qui prodierunt: si eos, qui ex aliena; putes stili jure ab ipso *Lipso* donatos. Bonam omnes famam amant, sed à vita & doctrina. Plerosque tamen Militia evehit: in quibus vitam pariter & doctrinam laudamus. cùm scribere possint, malunt agere; imò, cùm scribere possint, malunt pati. Sed *agere & pati fortia* Romano more. Sic nati sumus, imò sic facti sumus, usu & exercitatione. nam ut Litterarû, sic armorum quoq; Scholas habemus, erectas sumptu publico; & in urbe quisque sua, tanquam in militiæ quadam umbra tirocinio Martis initiatur. Inconcusso statu gradum componere, contracti temporis compendio enses rotare, ictus adversarii velocissimo motu elidere, ac denique præliantis perfectissimam imaginem dare, primum bellicæ virtutis rudimentum est. In hunc usum Martiali Majorum instituto Collegia Gladiatorum, Sagittariorum, similiûque habemus, in quibus Juventutis robur audaci armorum peritia nutritur. Armorum? atque adeò belli. Ordinem ipsum artemque discimus, & ingenium militari contemplatione armamus. Metari castra, mœnire urbem, cogere aciem, nor-

strum est, & omnem, seu lineis, seu calculis, ludere imaginem castrorum. Amœnum, sed arduum tamen hoc negotium est: ut muros flectas, propugnacula erigas, situm observes. In ordinibus quoque hostis & locus variare cogunt, nunc cuneo, nunc orbe opus, nunc in quadrum spissandi ordines, nunc contracto numero in lineam producendi. omnia cùm feceris, est tamen quod agas. omnia cùm scieris, tamen quod discas. Belga verò tam modesto ingenio est, ut dicere aliquid velit, etiam cùm scire se putat; quia nescire aliquid se fatetur, cùm didicit. Sed ne umbram tantum ornem, animo & exemplo milites sumus, etiam cùm non sumus. Disciplinam colimus, & intra mœnia castra sunt: ubique Martis ipse terror, cùm in armis Juventus, atque adeò cùm inermis: nostræ vires in manu potius, quàm ferro: viribus, non tormentis fortes sumus; sed animis invicti. Strenuum poscis Ducem? Belga dabit. Militem? Belga. atque id inconcussi animi signum, quando is qui ducit, pugnare promptus peritusque: qui pugnat, ducere: imò id faventis victoriæ signum, quando commune periculum dux milésque subeunt, sine discrimine discrimen. Si quis ad vocem præcipientis piger, factò concitatur ut pugnet. optima tuba manus & industria ducis, cùm exemplum ipsum pro imperio. Belgæ igitur, quia ducendi periti, & pugnandi prompti, quovis militiæ gradu ad gloriam properant, maluntque virtute quàm dignitate

nitare eminere. Ambiant alii titulos, & fasces, ut ita dicam, militares; Belgæ solâ virtutis occasione contenti. Sic educantur, sic instituuntur, ut egregia facinora, etiam sine præmio, ament audeantque: Latiores si mereantur honorum titulos, quàm si accipiant. Igitur nostræ Juventuti (Romanum elogium usurpabo) *non labor insolitus, non locus ullus asper aut arduus est, non armatus hostis formidolosus. Virtus omnia domat. Se quisque hostem ferire, murum adscendere, conspici, dum tale facinus facit, properat. eas divitias, eamque bonam famam, magnamq; nobilitatem putat.* Barbarum verò ac planè truculentum, armorum furore si quis in civem sæviat. Hostem nemo nisi publicum habet, & inimicitias quisquis suscipit, imprudentis nomen incurrit; quisquis longa vindictæ cupidine alit, insani. Per hanc quidem culpam, sani sumus, prudentes sumus. Innatus candor & niveum illud frigus repentinas omnes ebullientis animi maculas abluit: pedem ira non figit. Si qui pugnant aut rixantur, mox à ferro aut jurgio fœdus est, nec fides occulto ullo odio vacillat. In hostem verò acres & sævi sumus, cum petimur; & cum pro Patria pugnandum ac *Principe*, impavidos

--- *cruentia*

Per medias rapit iracades.

Exempla obvia, & cottidiana sunt; &, ne longius abeam, in Patrio meo solo. Venlonium laudo,

do, cognominem huic urbem: Fumus, flamma, cinis erat, nisi plus pectora Juventutis nostræ, quàm moenia valuissent. non vim hostilem tantum, sed pæne Fortunam fregimus: quasi irato Marte gerere bellum debeant, qui prælio nobis repulsi. Jam in ultimo noctis senio & silentio admotæ muris machinæ erant, scalæ erectæ, cum portarum claustra, vectesque, adfixi tormenti fulmine & fragore dissiliunt, jam in propugnaculum, quod inter geminam portam Mosæ ripam munit, hostes evaserant, parique fortuna properabant in urbem. Restitit Juventutis virtus, votumque hostile, ductu fortissimi & invictissimi Herois *Hermanni* Comitis *De Berghe*, Equitis Aurei Velleris, Gubernatoris Geldriæ, quàm felicissimè elusit. Mulieres pari audacia, quasi fatum urbis propulsaturæ, mixtæ viris ac pæne nudæ (noctis negotium erat) rem gessere, omni-que telorum genere in subjectos detonuere. Igitur ingenti strage hostes rejecti; &, versa rei facie, qui oppugnatum venerant oppugnati sunt. Ejusmodi pericula, imò ejusmodi exempla, in pleraque Belgica sunt, & quia cottidiana, minori fama celebrantur. Non minor jam virtus, sed minoris est. quàm olim fuit: quia paria cum Antiquis facimus, neque æstimantur. Ceterum, quos vetus fama commendat, Coclites, Scævolas, Clœlias, Belgica nostra habet, etsi non celebrat; & in omni juventute invenire est, quos ipse sibi Gradivus, si bellandum,

bellandum, commilitones adscribat. Vitam quidem militarem ad hunc modum instituimus: an & Rusticam addam? omnino, ut Pacis imagine quadam frui videamur, septi undique diuturno horrore belli. Nam si agros lustres, & robustam illam Juventutem, in continuo rerum omnium metu ac motu lata tamen tranquillitatis consilia atque negotia molimur, quasi cladibus & Fortuna ipsa majores. In vicinia hostis messem accendit? arvum novo semini subsecamus. Mappalia exussit? horreum excitamus. Armenta abegit? spem gregis nova adoptione renovamus. Magnus profecto animus, qui sub tanto malorum onere non fatiscit. Sed noster agricola ingenio calamitatem Fortunæ mitigat, industria superat; frumentationes, plantationes, insitiones, & reliquum rei rusticæ cultum, pæne invito cælo, invito solo, obit. Eundem hortum ad usum & delicias habet. cum pulvillos & areolas distinxit, languentes alibi herbas immisso rore roborat, parturientium alibi florum semina excipit, morientium alibi plantarum orbitatem herede surcullo pellit. Ligone, aratro, rastro, magnæ matris fecunditatem etiam segnem urget: etsi huic maximè curæ intentus, ne segnem. Sol aut aura peccet, Patriæ tamen glebæ felices sunt; quia motu colentis & labore incalescunt, sudore irrigantur. Imò verò pæne infelices sunt, quod fecunditate sua bellum alant, & longam hanc seriem malorum. Rei Rusticæ Venatio quoque
pars

pars est, et si aulæ hæc servit hodie, & à meliori
Juventute frequentatur. Seu ludum, seu pugnam
censeas, nostra hæc sacra sunt, & venandi feli-
cissima peritia Dianæ litamus. ut somnum quis-
que excussit, & in Auroræ conspectum pro-
diit,

Aut trudit acreis hinc & hinc multa cane

Apros, in obstanteis plagas :

Aut amite levi rara tendit retia,

Turdis edacibus dolos,

*Pavidumque leporem & advenam laqueo
gruem*

Fucunda captat premia.

Etenim in montibus & silvis Patriæ fatum si quis
examinet, dicat cum solis feris nobis esse bellum.
Sed species tantum belli est : & hoc velut rudi-
mento corpus animumque Marti præparamus.
Accedunt Piscatio, Natatio, inprimis Navigatio,
quibus, non dicam exemplo, sed miraculo Belgæ
sunt. Audent non audenda, & quasi extra peri-
culum conatus,

Non tangenda rates transiliunt vada,

Tellus, an Neptunus nos gerat, animi in tranquil-
lo; imò pæne in arbitrio nostro utrumque ele-
mentum. Terræ marisque incolæ sumus : & dif-
fuso, diviso orbis contubernio fruimur, cauti
magis, quam cupidi, in omni re & merce. Nam
& Mercurius noster est, sed emolumentum, quod
cum turpitudine, averfatur. Divitias alii; sine
fraude partas Belgæ glorientur. Maximum dam-
num,

num, honestatis putat; cum, ut res nostras augeamus, alienas imminuimus. Cupiditatem nemo fraudibus accendit; sed suæ quisque utilitati servit; sedulus, ne injuriam capiat; religiosus, ne faciat. In omni commercio honestissimum Naturæ consilium sequimur, ut turpe lucrum putemus, quod alieno damno crescit. Scitè Chrysippus apud Ciceronem: *Qui stadium currit, eniti & contendere debet quàm maxime possit, ut vincat; supplantare eum, quicum certet, aut manum depellere, nullo modo debet: si in vita sibi quemque petere, quod pertinet ad usum, non iniquum est; alteri subripere, jus non est.* Juventus nostra, tamquam in ipsis tabernis Chrysippum audiat, in emundis vendundisque mercibus sine mangonio versatur. Cum pretium effert, vitia quoque indicat: nec celasse tantum, sed tacuisse injuriam putat. Nemo verba timeat, aut vocis blandicias damni suspectas: ut emas, non ut male emas, allectaris. A natura sua hanc peccandi audaciam impetrare non potest, ut fallere Belga, aut alienis velut spoliis facultates suas augere. Humanus est, sollicitus est, sincerus est. Putas non in taberna, sed in schola; non ad lucrum, sed Virtutem instrui. Nulla igitur hîc verborum impostura, nulla mentis. Omne promissum, omnemque contractus rationem Candor & Fides comitantur. Alias artes alibi invenias, apud Belgas magna opes infamiâ laborant, quæ in arcam veniunt fraude. Itaque Juventutis illa manus, quæ

quæ sacris Mercurii operatur, sine fraude altura est, sine dolo callida, sine fuco blanda. Recti honestique studio adolescit simul & ditescit. Mores nostros an leges inspicias, fallere atque falli alienum est. Fallere Belga fugit, falli cavet; gentisque moribus, imò legibus, Injuriam damnum, decepti; macula decipientis putatur. O candorem recti justique animi! laudandum in sene, admirandum in juvene, cum nullæ vitiorum foediores nebulae se admiscant, aut certè uno hoc radio diluuntur. Unam aliquam virtutem in Belgis admirari difficile est: & tamen omnes, superbum. Omnes laudo, cum Candorem, quia profecto niveum pectus virtutum omnium domicilium est. Itaque in Juventute nostra Prudentiam & Justitiam candor, Temperantiam & Fortitudinem candor indicat. Quid secundi ordinis dotes, Magnanimitas, Liberalitas, Castitas? pæne à Natura sunt, & originem à candore habent. Sed Juventutem magnanimam esse, liberalem esse, agnatum quis putet ætati decus? quid castam esse, & severa cogitatione omnem libidinis impetum coercere? Magnæ & adultæ mentis opus est, ideoque inter summas Juventutis laudes habendum. Aliæ virtutes semina quædam in omni ætate habent: at Castitas vim Naturæ infert, Adfectuum domina, & Voluptatis omne regnum austeritate suâ confringit. In periculis robur laudo, & cum de jici possis, corpore animoque rectum esse, immunem ab omni casu.

casu. Juventutem nostram scio Juventutem esse: incalescere etiam flamma sua solet, sed honesta; ignem tangere, nec audiri. Nempe omnis sine libidine Amor est. Dicant alii:

Qui è nuce nucleum esse vult, frangit nucem:

Qui vult cubare, pangit saltem suavium;

Nostri Juvenes puro ore, pura mente libant oscula, casti in quotidianis epulis, tripudiis, lufibus: sed ad exemplum hilares; cum, sive in publico sint, nullis spectaculorum illecebris; sive in privato, nullis conviviorum irritationibus animum sinant emolliri. Hac severitate integrum corpus ad nuptias ferunt; nec ulla extra matrimonium Venus. Addo felicem thalamum, fecundum liberorum auspiciam, constantem viri uxorisque copulam, dum pari rudimento tori initiantur.

Nullis polluitur casta domus stupris.

Apud plerasque nationes vix pubertatem nuptiæ expectant, & præmatura libidine exhausta Juventa, in ipso flore vitæ elanguescit. Rectè Cicero: *Libidinosa & intemperans adolescentia effectum corpus tradit senectuti.* Hinc liberorum languidi natales, enervatum robur, brevi limite circumscripta vita. Nostri moribus sumus, ô *Juvenes*, nostrisque legibus: posteritatem habituri, quales sumus. Illi boni, & hæ bonæ sunt. si mores censeantur, sic vivimus, quasi superflue leges; si leges, sic constringimur, quasi corrupti mores. Sed nos Natura primum deinde

inde institutione boni sumus, morumque constantia omnium legum iram cavemus. Quid impunè audeas, ubi nullum sine pœna crimen? severam indolem quomodo ad nequitiam deducas, ubi nullo exemplo peccatur? Aristippus Philosophorum præstantiam æstimare solebat, *quod sine legibus bene viverent*. At enim vicinum scelus est, cum in fundo & sinu fomes hæret. Calta esse Iuventus non potest, nisi sobria sit. Hac vera infamiæ nebula plerique obruimur, quasi procellis strenui, irriguam Baccho mentem ad omnem vitæ intemperiem solvamus. Facessat calumnia. Regna quædam vini, sed velut sacra, habemus: & incallescere vernaculus Patriæ mos est; ut contractæ intentiore vita nubeculæ, hilaritate dispellantur. Quid autem? vitio tu id ducis? ego laudi. Remittendæ quandoque vires, non solvendæ; & laxare vino animum honestè licet, curis aut laboribus fatigatum. Etiam dico? Suadet Seneca, severus ille virtutis doctor; *nonnunquam & usque ad ebrietatem veniendum*. Eluit enim curas, & ab imo animum movet, & ut moribus quibusdam, ita tristitie medetur; Libérque, non ob licentiam lingua dictus est inventor vini; sed quia liberat servitio curarum animum & adserit, vegetioremque & audaciorem in omnes conatus facit. Sed ut liberatis, ita vini salubris moderatio est, & Solonem, Arcefilaumque indulgisse vino credunt. Catoni ebrietas objecta est: at faciliùs efficiet, quisquis objecerit,

objecerit, crimen honestum, quàm turpem Cato-
nem. Audiamus porrò Senecam: Sed nec saepe
faciendum est, ne animus malam consuetudinem
ducat: & aliquando tamen in exsultationem li-
bertatémque extrahendus, tristisque sobrietas re-
movenda paullisper. Nam siue Græco Poëta cre-
dimus, aliquando & insanire jucundum est, siue
Platoni, frustra poëticas fores compos sui pepulit;
siue Aristoteli, nullum magnum ingenium sine
mixturâ dementiæ fuit. Non potest grande ali-
quid & supra ceteros loqui, nisi mota mens. Cùm
vulgaria & solita contempsit, instinctuque sacro
surrexit excelsior, tunc demum aliquid cecinit
grandius ore mortali. Non potest sublime quid-
quam & in arduo positum contingere, quamdiu
apud se est. Desciscat oportet à solito, & effera-
tur, & mordeat franos, & rectorem rapiat suum,
eoque ferat, quò per se timuisset ascendere. U-
berius ista, non ut ebrietatem, sed hilaritatem
laudem. Nam & virtus delicias aliquas admit-
tit, & Literæ remissiones. Alendus animi ille vi-
gor optimo Telluris succo, & calente Bacchi
aura, non tantùm ut sani, sed vegeti robustique
simus. Siquis tam aultero rigidoque judicio,
ut ne Hilaritatis quidem nomen ferat: nã ille
Naturæ infensus, omnis amœnitatis fructu Ge-
niū defraudat. Exteri aliqui hac severitate tu-
ment, omnémque periisse Iuventutem exilti-
mant, quæ moderatò mero abluere subrepentes
tristitiæ imagines solet. Non quicumque ma-
L
duit;

duit merfus est. citra ebrietatem hilaritas consistit. Et tamen prodeant in arenam sobrii isti, sicci isti. & qui pallore boni sunt, ac de Virtute cum Belgis decertent. Scilicet audiunt, sed audent quoque sobrii, quæ nostri horrent etiam ebrii. In istis metuenda & suspecta sobrietas, in Belgis verecunda & laudata ebrietas est: malitia isti, at hi errore peccant. Id pulcherrimo exemplo Dionysius olim ostendit, temulentis conviciis ab adolescentulis duobus non leviter laceratus. Re delata, ad cœnam utrumque vocavit, cûmque animadverteret alterum largiùs potum, plana mente, pleno ore nugari; alterum rarò cautèque bibere: illum demisit, tanquam Natura vinolentum, & temulentia maledicum; hunc interfecit, quasi studio malevolum & hostem. Sed non hoc ago, ut indulgentiam vitiis ab errore conciliem.

Nimis vil' est vinum atque amor,

Si ebrio atque amanti impunè facere quod lubet licet.

Virtutum mater, Sobrietas est. Quid ergo? Accusator, imò castigator adsum; sed, nequis erret, vinolentiæ, non Iuventutis. Et nos scimus, voluptates, cûm modum transcenderint, pœnas esse; cavemus. Si qui negligunt, & furoris habitu à se quotidie exulant, Belgici nominis & laudis exsortes sunt. Aliquos esse non nego; sed privato vitio, à quo nulla infamiæ nota publicis moribus adhæret. Quid malum! unus aut alter, aut plures etiam, suis tenebris universæ Iuventutis gloriam involvant?

involvant? Aureum illud Solis jubar deliquio maculatur, & pallida Lunæ facies noctis colore tingitur: nubes ipsæ ætheris benignitatem remorantur: nemo tamen aut Solem, aut Lunam, aut cælum reprehendit. Quidquid in universitate pulchrum, defectum aliquem admittit: & nostra hæc Juventus. Sed obsecro, ut in pessima quæque studium novitatis trahit! certare poculis magnificum, vincere gloriosum imprimis advenæ putant; & qui accusare vitia nostra absentes solent, cum advenerunt, exercent. Etiam horum insanix adulabor? Cœli & soli quadam culpâ fit: & à regionis temperie consuetudo. Nam si curiosius situm climatis naturamque lustramus, poculorum usum etiam sobrietas produceret. Et enim frigida & sterilis hæc aura, quæ à spirante axe constringitur ac rarefeit. Turbidas aut nubilosas faeces excernit Aquilo; & sic constrictus aër alimentum à vicino elemento haurit: pariter corpora humana, à cœlo & aëre affecta. Nam velut exhausta & succicupida, ad omne poculum robustum ferunt sitim; quodque mirandum, ipso frigore æstuant. Æstuat nunc etiam *Laudatio* mea, longo dictorum ambitu, velut flexu. Succrevit enim cum ipso encomio Juventutis, etiam Virtus, velut contermina seris canisque rugarum annis. Intra fines igitur cohibendus hic imperus, ne extra ætatem laudes producam. Non enim quæ sunt egregiè, sed quando fiunt, explicanda. Idèoque sistet vocem meam Juventutis ætas; laudem

tamen suam non sisset. Felix Virtutis impetus, qui annis non clauditur; invecundus Vocis, nisi clauditur. Non quęcunque dici possunt, dicenda; sed quę decorę ac modestę dici. Id facio, & anhelantem per longinqua virtutis vestigia Suadam, intra etatis laudandę fines compesco. Minus dixisse turpe non erit, cum etiam tacuisse quędam, Fame opinionem extendat. Audet alienę etatis facinora Iuventus; quę si dando, aliam laudare etatem videar. Audet tamen, tanquam sua, imo tanquam etati conjuncta; & simul florere quis ingenio cępit, maturuit. Nemo annos expectat: vernanti etiam fronti severitatem animus compositus imperat, Iudiciũque Natura, priusquam corpus, firmat. Putes in bonam etatem dignitatem senii cadere. Quid mirum? in Belgica Educatione atque Institutione, ut prima cura animi; sic quoque maturitas. Tanquam corpus satis anni provehant, pars illa melior omni industria nutritur. Arbiter esto, quisquis voles, quos Iuvenes censeas, Senes sunt: eã tamen modestiã atque industriã, quasi in rudi adhuc virtutis limine constituti. Hoc pulchrum, discere pulchra; cum acquisieris, exercere, ne frustra didiceris. Sic etate sua Iuventus non contenta, senilem adfectat; & cum annos non potest, mores exprimit. Paucis: quod Natura negavit, Virtus impetrat; cumque diutissimę vivitur, non perfectiorem, sed diuturniorem Virtutem habemus; Laudem veró pro augmento etatis. Nam non remittere

remittere vires, cum firmaveris, arduum; ac pæne difficilius filtere in culmine gressum, quam ferre. Lucretii absolutum dogma est:

Sed nil suavius est benè quàm munita tenere

Edita doctrina sapientum templa serena.

Hoc igitur decumanum Juventutis elogium, Prius Virtutis Doctrinæque ornari senio, quàm ætatis; sed nullo ætatis declinare. Tenete hanc viam ô *Juvenes*, imò hanc mentem, veræ & indelebilis Famæ securi. Bonam viam bonus ille æternusque, quem audistis, ostendit, mentem Natura; ut non minùs facile quàm gloriosum videatur, tenere. Etenim sequi Naturæ ductum, facile: boni doctoris, gloriosum. Insevit illa primum Virtutis semen, Verecundiam hic eduxit; dedit illa ingenii vires, hic auxit: omnem illa ostendit honesti rationem, hic edocuit. Breviter: universam hanc *Laudationem* meam utrique illi debetis. Nam eloquium quid ego hic vano schemate jactem? Facilis in uberi argumento oratio est. Rem verbis secutus sum, & velut qui sterili imitatione præfixos

— *ducunt è marmore vultus,*

Inventionem abstinui. Quid laborioso acumine plausum ingenii capto? ut speculum, sic elogium est: quam capit imaginem, reddit. Boni docti, prudentes estis? tales laudo: ingeniosi, industrii, elegantes? tales orno. Dictionis meæ limites, vestræ dotes. Alibi lato liberóque motu vagatur elocutionis calor & luxuriat: cum laudes

pangendæ, castis sobriisq̃ exempli sui lineis
 coërcetur. Ego quidem circumferre Famæ hanc
 facem possum, accendere non possum. quanta seu
 gentis, seu ætatis cujusque virtus, tanta lucet;
 nisi diffusiore aliquando radio, cùm, remotis si-
 lentii nebulis, gloriæ viam scriptores laxant. Vos
 quales estis, ô *Juvenes*, este, id est, quales de-
 scripsi. Eritis autem, si & benignæ Naturæ au-
 spicio, & magni Doctoris ductu, & nunc *La-
 dationis* hujus velut classico animi orisque re-
 bellantem barbariem ex omni vitæ doctrinæque
 commercio depellatis. Non jam domanda, sed
 delenda inertis ævi vitia sunt, sæpius victa, &
 incruentis Philologiæ armis magnum Apollinis
 regnum constituendum. Irrito voto scientias di-
 scimus, prius quam linguas; & animi exuimus
 squallorem, quàm oris. Magna profectò pars
 mentis, eloquium est, magna stilus. Utroque
 opus, ut supra sordes ineptiæque dignitas bona-
 rum artium provehatur; imò utroque opus, ut
 in Rempub. se fructus Athenæi nostri extendat.
 Vana ingenium diligentia fatigant, quos imma-
 tura magnarum scientiarum cupiditas à Musa-
 rum contubernio abstrahit. Hic Naturæ ordo,
 imò necessitas, ut è flore fructum speremus: i-
 dem in artibus, quarum pars illa, quæ Mercu-
 rium & Philologiam spectat, amœna, florida, &
 maturitatis velut parturiens quædam origo. Nec
 præmittenda solum scientiis Litterarum amœ-
 nitas, sed miscenda; tamquam Naturæ exemplo,
 quæ

quæ feracissimos campos, & flavam illam Cereris faciem non una colorum venustate distinxit. Mularum fontes perennes sunt, ut in omni ætate, in omni arte libes. Quid opinione decipimur? Sacra, Iura, & quæcumque altioris notæ studia his fulcris nituntur, his deliciis ornantur. Ut rorem & imbrem (ad Naturam iterum eo) etiam adultæ segetes poscunt: ita scientiæ Litteras. & extrema quoq; senectæ non minùs lucro quàm cibo opus, ut alamur. In omni convivio, cui Hilaritas præest, poculis fercula irriganda sunt: & Philologiæ illo nectare magnarum artium siccitas aut severitas. Ego nunc vobis, ô *Juvenes*, post magnum æternũque virum, Promus, ut ita dicam, à Serenissimis *Principibus*, *Ordinibusq;* constitutus, illius, è Musarum penu delicias daturus sum. Volentes este, frequentes este; nec magni illius Doctoris alumnus audire pigeat. Non, quia ille Scholam, urgente fato deleruit, Litteræ nobis deferendæ. Cùm Sol recessit, in noctis præsidium nova lumina Natura accendit. Sed Naturæ exemplum Patria expressit, ne illunem planè noctem Litteræ haberent. Hoc agite, hanc vincite, & è vobis sidus aliquod date, quod redivivum humano generi diem reducat. DIXI.

ORATIO X.
 LAVDATIO
 FUNEBRIS
 JUSTI LIPSI,

Die anniversario habita.

QUOD^d alibi consuetudo, hîc pietas Sol-
 lenne facit, *Auditores*, luctumque pub-
 licum ferali pompa instaurat, necdum
 remissum. Etiam funus nobis æternus
 ille *Lipsius* est, magnoque vulnere continuus
 quoque dolor adhæret. Sed quamvis adhæreat,
 nova, &

Annua vota tamen, solennēsq; ordine pompas

Exsequimur, struimusq; suis altaria donis.

O desiderium extincti ! redimus ad luctum,
 quem nondum posuimus ; ad lacrymas, quas
 nondum absterximus. Non hæc *Sollemnia*, sed
Perennia sunt, & magnis, heu ! *Lipsi* unius Ma-
 nibus debentur. Etenim,

Ex qua relliquias, deviniq; ossa parentis

Condidimus terrâ,

in squallore fuimus, *Iusta Iusto* fecimus, laudes
 diximus, non more, sed mœrore. Quasi totius
 anni funus fuerit, exequias ivimus ; & quem quo-
 tidie planximus, quotidie sensimus mori. Semel

Lipsie

Lipſio parentare, ſatis non fuit: nec ſemel laudare, ſatis. Primus id fecit, piſſimo vocis obſequio, Clariffimus Juris conſultus, & Anteceſſor, *Gerardus Corſelius*, & in hoc ipſo loco. Alii deinde, ſed alibi. hic familiam, ille vitam, iſte famam & ſcripta, diſiſto veluti eloquii penſo. Totum *Lipſium* nemo potuit, nemo poterit, niſi redeat, faciâtque ipſe qui extinctus. Laudari tamen vel ſic debuit; ut cujus encomium mortales nulla ingenii felicitate queunt implere, ejus faciliùs exemplum admittant: hominem ſupra homines poſitum non detrectent imitari. Nemo quem agnoſcit parem, ſequitur: veſtigia placent, cùm ſuſpicimus. In *Lipſio* verò ſumma omnia, ſummus ipſe: quem exprimere ideò omnes velint, quòd nemo poſſit. integrum nempe, & ſine æmulatione cuique exemplum, quia nemo attingit. Laudari igitur debuit, & hîc potiffimùm, in meditullio urbis, & Divi Tutelaris ædē, ubi tumultum, ſi non habet, habere meruit. Etenim mos vetus urbium Conditoribus ἀμφίπλον τάφον in meditullio dabat: ſed alter Academiae velut Conditor, conſenſu Belgarum *Lipſius* audit. Item, in urbe, adeòq; foro, præter conſuetudinē, unus olim Trajanus ſepultus, quia optimus Imperatorum: cur non & hoc exemplo noſter ille, quia optimus Eruditorum? Contempſit. imò rejecit hunc honorem, quem nihilominùs invenit. Tumulum hic quoq; quia Encomiū habet; & tota urbe ſepultus jacet, qui tota urbe,
imò

imò toto orbe claruit. Ergo jam adeste gloriosi Manes, vocis quoq; meæ pietatem excipite, qua instaurare iussus sum funebrem repentinæ Laudationis honorem. Sanè nisi iussus, tam repentinus esse nolim. Iussus autem, quia rogatus; & ab his, qui jubere poterant. Apud Athenienses olim, referente Cicerone lib. 111. de Leg. *nec de mortui laude, nisi in publicis sepulturis, nec ab alio, nisi qui publicè ad eam rem constitutus esset, dici licebat.* Hanc legem dictam mihi censui; nefas autem, cujusquam exemplo violare. Nam initio, fateor, Silentio, non Encomio ornare hæc sacra animus erat, sciebam pietate potius, quàm facundia Manes delectari. Quia verò & Laudatione indicare adfectum iussus sum, rogatusq; ne infra Juventutem *Lipsum* haberem, promptus adsum magis, quàm paratus, uti morè geram. Vos adeste quoq; & cognoscite, quanto difficilius, *Lipsum*, quàm Juventus; Virtus, quàm indoles dicatur. Ego certè ut pietatem meam probem, oratione potius quàm silentio peccabo; & malè laudabo *Lipsum*, quàm tacebo. *Augeatur igitur* (verba Ciceronis usurpabo Philippica x.) *isto etiam honore* (honorem certè adfectus facit) *is vir, cui nullus honor tribui non debitus potest: gratissimus in ejus morte decoranda, cui nullam jam aliam gratiam referre possumus.* Dabo Lacrymas, dabo Laudes: etsi nesciam. utrà magis in proclivi. illas volo, istas reddo, magni doloris indices, ab animo velut fonte. Vos sinum pandite, sive mavultis urnulam:

lami adfectum excipite, sed vestrum miscete, qui vidistis, qui amastis *Lipsum*, & quibus ille bene voluit aut fecit. A lacrymis ordior, & præficam lugubri carmine Musam ipsam facio, iterumque facio, ad tibiam, sed sine tibia canentem. Ergo querula voce *Naniam* reperamus.

*Letam, Musa, Lyram doloris udo
Condemnare : Tibiamque prome
Aptam lugubribus Sacris, modisq̃.*

*Grata nunc Pietas obire mentis
Suadet officium, Fidesq̃, suadet ;
Mæsta voce, Stiloque : nam suetas
Odit delicias Loquela ; amatas
Odit delicias Tabella, & hornis
Urgetur lachrymis, nec sunt Loquela
Ista delicia, nec sunt Tabella
Ista delicia : at Feraliorum.*

*Attrahit imagine vulnus, atque fœnus
Hen ! magnum, miserum, atque luctuosum
Hac Tabella refert, refert Loquela.*

*Iustus Lipsius occidit, virorum
Ille Maximus Optimusq̃ ; Musa,
Et Suada, & Sophia decus vetusta ;
Ille Moribus inclutus Vetustis
Orbum lumine qui reliquit orbem,
Orbum numine qui reliquit orbem.*

*Lumen nam fuit ille Litterarum,
Numen & fuit ille Litterarum :
Ipse, Musa, Minerva, Suada, Apollo :
Hen ! Thalésque meus, Paterq̃, sancto*

Doctrina

Doctrina melioris instituto.

Duram ô prasipitis necessitatem

Fati ! qua violenter aviterni

Carpit exuvias Viri, Deiq̃,

Carpit exuvias mei Thaleris.

Quis desiderio pudor modûsve

Tam cari capitis, Viri Deique,

Tam cari capitis, mei Thaletis ?

Largo proluitur dolore pectus,

Largo proluitur dolore cera :

Et sulcos tremuli stili, frequentes

Pressi stilla animi replent, Piumque

Laborem violant, Quid ergò ? cesso :

Nec totum Tabula hauriet dolorem.

Vos macum querulam mei Sodales

Vocem fundite, quotquot estis, omnes :

Iustus Lipsius occidit, virorum

Ille Maximus, Optimusq̃ ; Musa,

Et Suada, & Sophia decus vetusta.

Sed nunc induciæ paulisper doloris sint, dum animum colligo, laudesque pango, velut exuberi messe pauculas spicas, in solatium, sive etiam exemplum ævi. Nequis Historiam expectet, Orationem orsus sum, sed qualem infelici eloquio, oblitum singultibus pectus solet eliquare. Cur excusem ? equidem in dolore sum ; nec verè sim, nisi & esse Laudatio videatur. Quem enim lugeo, laudo : & sic parcendum laudibus, ut dolor minuatur. Ita parcendum ; sed hætemus, ut compendium sermonis, non adfectus sit, nulla injuria

juria Famæ. Elogio, cum nomino *Lipsium*, laudo; & totum nescit, quisquis audit. Aliis magni, & amicti cedant tituli, quibus iners, nec pro fama mens est, cerussa & fucō vultum, fraude animum mentiantur, quibus colorem natura negavit. Sine titulo *Lipsius* magnus est; sine cerussa elegans; à se clarus, quia perfectus, & quem ævi nostri Socratem mortales indigent, nisi meliorem Socrate majoremque didicissent. Sed hoc, remota invidia, Posterī magis dicent, vix credituri, canescentibus demum Naturæ annis, tantum Virtutis decus affulxisse. Altioris Genii virum; ævi quoque facient; & quem vixisse *Moribus Antiquis* intelligent, Antiquis quoque natum temporibus putabunt. Ille verò exemplo suo ostendit, perennem Naturæ fecunditatem & æternam esse: omni ævo nasci viros bonos, non vivere. Ad virtutem natus, virtutem coluit: vitæ finem huc direxit, & vivendo pervenit. Prima & florida ætas, cum ingenium vernaret, Musarum fuit: summa Sapientiæ: & utramque celerigressu Fama insecuta. Clarus esse *Lipsius* cœpit, etiam cū latere se censuit: nomen prius invenit, quàm quæsit: quasi auspicio quodam Doctrinæ jam tum sciri debuerit, qualis quantusque futurus aliquando esset. Sed nunc fuit; & tamen nunquā desinit. Magnus, imò maximus fuit; ut esse apud omnem Posteritatem pergat. Quot libros (nō enim liberos,) tot imagines sui reliquit, quas nulla unquam annorum series abolebit. In *Criticis*, Ingenium

genium, Judicium, Eruditionem admireris : in *Epistolis*, Candorem, Modestiam, Humanitatem : in *Politiis*, Prudentiam : in *Constantia*, Sapientiam : in omnibus, ut paucis absolvam, *Lipsium*, id est omnis perfectionis apicem, hominis Phœnicem, Litterarum Principem, Virtutis Dictatorem. in scriptis igitur vivit, imò vivet : & qui Filios non reliquit, posteros tamen habebit, ingenii velut hæredes & doctrinæ. Quod Natura negavit, dedit industria. Sanguine esse æternus non potuit; ingenio erit. Divitias reliquit, quibus longum fruatur Posteritas; nec tamen satietur. Historiæ desiderium plerosque torquebit; & noscere tempora Majorum volent, *Lipso* scriptore. Sed hunc ille laborem prudentissimo consilio ultimæ & maturrimæ ætati seposuerat, tanquam optimum, tanquam decumanum. Hæc stili velut bellaria atque scitamenta Æternitati promiserat; & nisi summo rerum humanarum Arbitrio, & ut ita dicam, Stratego aliter visum, posuisset. Sed quid est? adornavit Historiam, non exhibuit: inchoavit, non absolvit: & brevi illo ætatis curriculo ad tantæ virtutis fastigium evehctus fuit, ut scribi, non scribere, meruerit: laudari, non laudare: cum laudis materiam dare facilius poterat, quàm accipere. Itaque cum inceperit Historiam, gratiam destinationi debemus, quòd perscribere voluerit; veniam forti, quòd non potuerit. Nam finge, retardata fati necessitate, inter mortales

mortales diurnâsse, annorum numerum ad dexteram venisse; imò & libtorum: profectò non expleisset tamen, sed irritâisset desiderium bonorum; & melioris alicujus scripti stamen Parca incidisset; Fata fanda, imò scribenda abruptissent. Quiescat igitur, qui vivus non quievit; & vitæ finem, etiam laborum habeat. Nos verò, si expleri libris non possimus, legamus ossa, quòdque promptissimum solatium, à scriptis ad autorem ipsum mentem reflectamus Etenim Posterì nobis hanc felicitatem invidébunt, quòd viderimus, quòd audiverimus *Lipsium*: imò rerum Naturâ acculabunt, quòd tantum virum produxerit mortalem. Virum; quem aut omnibns seculis nasci oportuit, aut certè nunquam denasci. Colent igitur memoriam Posterì; nos simul imaginem: nisi & nos jam Posterì, postquam præsentia suavissimæ vocis vultusque orbatì. Sed hæret in oculis animisque, non tam imago quàm *Lipsius*; & quem vidimus, quem audimus, abiisse non arbitramus. Abiit verò, non dicam obiit; & ipsis quoque obtrectatoribus (siqui fuere) carior clariorque, quia abiit. Quippe

Virtutem incolumem odimus,

Sublatam ex oculis quarimus invidi.

In remota & longinqua liberum ad spectum mortales mittunt, quietum adfectum. Quantus, quantus erat *Lipsius*, sciri nisi à morte potuit. Sed ò præposteram humanæ mentis conditionem! non amare, cum licet; frui velle, cum non licet. Verè ita est:

Tum

*Tum denique homines nostra intelligimus bona,
 Cum que in potestate habuimus, ea amisimus.*
 Nos habuimus *Lipsum*, quem nunc demum no-
 scimus postquam habuimus. Habuimus, quem
 prece & pretio emere, suumque facere conati,
 quotquot Principes; imò quotquot Academiae in
 Europa. Ille spreuit aut neglexit: Patriam ante-
 habuit: vivere Lovanii voluit, uti moreretur. Fe-
 lix igitur ista humus, quæ tanti viri corpus in si-
 num suum recepit! felix cui cineres ipsi lumen
 dabunt & æternitatem! *Lipsum* quidem urbs ista
 non genuit: sed tamen fecit, quia erudiit. Agno-
 scit etiam ille parentem suam, & cum ingenium
 non potuerit, in vicem, claras corporis sui exuvias
 reliquit: quâ hæere potuit, noster est; & in ur-
 be hac conspicuus, quam incoluit. Non tam ubi
 quis incipit vivere, quàm ubi desinit, natus est:
 non cum sumit animam, sed cum ponit, aut poti-
 us reponit. Nam quem nos ultimum vitæ diem
 vocamus, novæ & duraturæ naturalis est: ideòque
 non nascentibus, sed denascentibus (ut ego qui-
 dem reor) monumenta & statuæ ponuntur: & sa-
 pientissimo ritu olim Thraces hominum dies Na-
 tales luctu et ejulatu, exequias gaudio & hilaritate
 profecuti. Vivendum est, agendū est, ut Patriam
 mereamur. Lycurgus, ut est apud Plutarchum, In-
 stitutiones Laconicis abolevit & Inscriptiones
*mortuorum, nisi si quis in bello cecidisset: item luctus
 & ejaculationes.* O prudentiam Legislatoris! ne-
 sciri volebat, & inter non cives, imò inter non
 natos

natos haberi, qui vitæ usuram, quàm memoriam fecissent; incunabula, quã sepulchra. Quasi Spartani, non natali, sed Emortuali censerì debuerint; non accipere patriam, sed facere: ne tanti nominis dignitas, fortì potius quàm Virtuti deberetur. Patriam igitur in hac urbe *Lipsius*, quia sepulcrum habet: & magnam vitæ, maximam à vita Famam exorsus. Si imagine licet uti, Diogenem liberrimi oris Philosophum, & *Lipsum* verecundissimi componam. illum è dolio, hunc è tumulo: & utriusque vitam aut vitæ potius pretium arbitror. Diogenem Alexander cum apricantem Corinthi vidisset, accessit: & Regiæ liberalitatis opem jacenti obtulit, si quid peteret: Ille verò, *Hoc pacto*, inquit, *ne quid eripias. Solem redde, quem intercipis.* Responsum Rex admiratus, imò veneratus, purpuram tot regnis victoriisque nobilem cum pannofo palliolo, Regalè sceptrum cum Cynico baculo paravit. infra sapientiã diadema habuit, pænè parem Alexandro Diogenem. Vox ejus apud Plutarchum, Oratione 11. de fortuna Alexandri, Iterumque, de Exilio: *Nisi Alexander essem, esse Diogenes vellem.* Sed ad nostrum veniamus: à Cynico ad Stoicum, à Græco ad Belgam, à Philosopho ad Sapientem. An igitur & ille Alexandrum suum habuit? Imo *Philippum*, optimum maximūque Regum, nec unius orbis Monarcham. Majorem illo *Magno*; quippe cujus votum imperio noster superavit. Adsit novus Anaxagoras, novosq; & infinitos cō-

stituat mundos: nos dedimus, aut dabimus, qui subiciat ac regat. Quanti igitur *Lipsum Philippus* fecit? quanti Diogenem Alexander. Aestimavit Virtutem viri, Doctrinam, Prudentiam; & quem subditum habuit, etiam Amicum voluit, *Imperiumq.* *Lipiano minus nomine se habere* confessus est. Non quidem Alexandri imitatione, Alexandri illud expressit, *Nisi Philippus essem, esse Lipsius vellem*; sed indicavit. & alium dare *Philippum* poterat, *Lipsum* ne quidem promittere, tantò facilius est, Regni heredem, quàm ingeniū nasci; sceptrum, quàm stilum versare. Imò tantò facilius, parem stirpi filium accipere, quàm factis scriptorem. Aut Electio Regem, aut Successio facit; utraque bonum, si utraque bona. Nos verò gratulari ævo possumus, quòd in maximo orbis folio iisdem virtutibus sedentem Filium videmus, quibus & Patrem vidimus: quòd in Filio Patrem recepimus, bonum illum, clementem illum *Philippum*. *Lipsum* igitur *Philippus* Pater, *Lipsum Philippus* Filius amavit, aestimavit, admiratus est: &, faciente inclyto illo Principe ac Heroë *Fontano*, Virtutibus Victoriisque æterno, Historiographum Pater suum fecit, Filius habuit: sed habuit, & maximum unā regni sui decus amisit. Ille decus: nos solatium, nos exemplum, siue Rempublicam, siue Academiam intueamur. Erat enim

— — doctus, fidelis,

*Suavis homo, facundus suo contemptu beatus,
Sciens,*

*Sceitn', secunda loquens in tempore, commodu',
verbum*

*Paucum, multa tenens antequa, sepolta, ve-
tusta;*

*Quai faciunt mores veteresq, novosque tenen-
tem;*

*Moltarum veterum legum, Divomque homi-
numque*

*Prudentem, quæ multa loqueive tacereve
posset.*

Sed quid ago? dum elogium orno, dolorem ex-
ulcero. Laudibus Lachrymæ cientur, semel repres-
sa. Alio igitur flectenda oratio; & hûc potissi-
mum, ut superesse videatur, qui extinctus. Vivit
enim, & objecta mortalitatis sarcina, ad origi-
nem sui reversus est. vivit, & supra omnem invi-
diæ nubem positus, fama fruitur quam meruit, fe-
licitate, quâ quæsit. Sine nocte mortales diem
non habent: nempe *infimi aëris ista vices sunt*:
nec sine calumnia vitam. licet optimam; sic va-
riæ aut iniquæ fluctuantium judiciorum voces
sunt, & laude contemptuque virtus viventis cin-
gitur, velut luce & umbra. Immortales animæ
liberum & sine labe diem habent, cùm sine labe
emigrarunt. Novæ autem hujus æternæque lu-
cis lætissimo auspicio, cadaver induitur, etiam ve-
tèri Romanoq; ritu, ut Plutarchus scribit, Quæst.
Romanis, cùm involutum albo tegmine sine sin-
done placuit terræ mandari. *Corpus autem hoc
modo veteres ornabant (Plutarcho teste) quia ani-*

*nam non poterāt, quā puram volebant illustremq;
prosequi, tanquam peractō difficili varioq; certamine, jam dimissam.* Sed quantō fatius præsumere sibi & præstare pietatis hoc officium, & puræ vitæ lumine animum ipsum, caligine septum corporis, irradiare ! Ut Magi olim, pari ferè ritu, adversus Plutonem & tenebras lucido & illustri amictu se muniebant : sic viri Dei cupidi, adversus mortalitatis horrorem se debent, Doctrina & Virtute : nisi faciunt, omnis vita mors erit, oblivio omne nomen. Inter homines homo paret Virtutis præsidium, quo, cū defierit esse, nitatur : adfectet Doctrinæ præmium, quod cineres sequatur. *Lipsius* verò tam divina mente, tam sedulo conatu fuit, ut qualem vitam, talem etiam famam habuerit, dum vixit; paucorum, sed malorum vanissimis officiis tentatam quidem, non violatam. Virtute & Modestia vicit calumniæ machinas.

——— & per obstanteis catervas

Explicuit sua victor arma.

Virum divinum viventes viventem confessi sunt, & hominem homines velut numen aliquod admirati. Etiam legit scripta de se elogia, imò libros, & *Posteritati suæ interfuit*, vita mortalis, at fama immortalis. Sed ista prælibatæ æternitatis dulcedine correptus, non corruptus, ad perfectæ Virtutis præmia anhelabat. Quid multis ? translatus est, & vivere isthîc cœpit, ubi nunquam desinet; clarere, ubi *nulla serenū umbra turbabit.*

Oculis

Oculis aut mente illustrem cœli imaginem usurpate, & sidus aliquod putate *Lipsum*, vicinum Deo, & magis virtutum radiis coruscum, Isthic est; hic tamen resplendet: & hoc jam obscuriores hi cerei, hæ faces, quod in tam illustris viri dolorem luceant. Pro cereis facibusque Elegantia *Lipsianæ* jam postumæ sunt, quibus vel ferilis iste lugentis *Academiæ* color expugnetur. Imò pro cereis facibusque ipsum cœlum est, purum, clarumque à novo & harno isto sole. Radios mittit adulti caloris, ut, gestiente velut *Hœra*, felicitatem suam mortalibus declaret; lacrymas verò nostras, siquæ nascantur, reprimat, siquæ manent, exsiccet. Colligit faciem suam ipsa rerum Magna parens Natura, nubibus & imbribus nuper deformatam. Faciem, inquam, ut nos animum; & seriò tandem vivere cum discamus, imò lucere, quem legimus. Itaque absit dolor,

Absint inani funere nenia,

Luctusq; turpes, & querimonia:

Inter Beatos confidet *Lipsius*; & qui ima desepxit, meruit summa: qui Stilum & Sapientiam coluit, Divinitatem impetravit. Etenim si fas scribendo, imò

Si fas vivendo cœlestia scandere cuiquam est,

Huic soli cœli maxima porta patet.

Ita dico, scribendo, & vivendo. Tales enim viri Mores, quales Libri: tale exemplum, quale dogma, ut scripsisse moribus, vixisse libris: docuisse exemplo, prævisse dogmate ad honesta

omnia videatur. Præclarum meherculè, bonum esse, doctum esse: sed præclarissimum alios facere, cum ipse fueris. Utérque fuit *Lipsius*, & utrumque fecit: Beneficium agnoscamus, geminòque Laudis serto monumentum ejus coronemus; &, quòd perenni industria stipaverit divinum sapientiæ sensum; &, quòd stili vocisque libertate, & liberalitate in omnem Juventutem sparserit. Modestiam, an Pietatem vocem? hoc totam ætatem conatus est, ne solus *Lipsius* esset; quamvis plures esse Natura negavisset. Nimirum hanc ille statuam, hanc imaginem adfectabat, ut in Auditoribus suis, Lectoribúsque cerneretur. Sed profectò divinus ille tanti viri animus omni imitatione major, extra se imaginem suam non invenit. Dare *Lipsium* Lipsianos potuit, Lipsios non potuit. & sicuti uni Soli æterni luminis beneficium stellæ omnes debent: ita soli *Lipso* genus humanum rectam & instauratam bonæ mentis Disciplinam. Plures nunc prodeunt micantque, accensis velut ingenii radiis, postquàm unus ille occidit; qui latere tamen maluissent, ut unus ille luceret. Deus noluit: diem mortalibus subduxit, ut velut in nocte sublucentium ingeniorum imbecillitas notaretur. Quidquid sit: siderum quoque radii à Sole sunt: & à *Lipso*, quicumque sive docent hodie ejus exemplo, sive scribunt. Siderum, si non lumen, motus tamen & circumvolutio eadem est, quæ Solis: Docentium, scribentiumque labor & desiderium idem quod

quod *Lipsi*, si non Fama. Sic igitur laudo *Lipsum*, quem sequor: neque ideo, quia sequor. Insignis virtus laudem poscit, etiam ab ignoto; sed Possessor virtutis laudem negligit, poscit imitationem. Sequar Possessorem; nec dicam laudes, sed exprimam: tametsi exprimendo dicam. Magni enim viri cuiusque conditionem perfectissime celebrat, quisquis imitatur; cum in exemplum facta veniunt, atque etiam scripta. Sed *Lipsiana* veniunt: ideo magna, quod difficulter exprimantur: imitanda potissimum, quia magna. Ita, ita, magna sunt, quaecumque aut fecit *Lipsius*, aut dixit; magisque nunc erunt, desiderio extincti: imò magna fuit Academia ista *Lipso*, & erit (verum augurium sit) desiderio extincti. Etenim, si annorum imago repetitur, jacentes vir optimus adventu huc suo artes erexit, languentes roboravit, exulantes restituit: ubi solitudo erat, frequentiam induxit. Longissimis itineribus, velut ad gloriosum seculi specimen confluebat Juventus, ad Apollinem Musæ. non provinciæ unius, sed orbis Academia videbatur: imò & videbitur, si verum & perennem adfectum induamus, *Lipsum* fuisse *Lipsum* ostendamus. Non ad pulpitum dicentis ac docentis; sed ad tumultum jacentis & quiescentis concursus erit. Legere *Lipsum* quisque volet, ubi scripsisse intelliget; cogitare, ubi quandoque docuisse. Libare vestigia suave erit; pium, præsentī adfectu tanti viri

cineres venerari. *Movemur enim* (ut Attici sententia utar) *nescio quo pacto locis ipsis, in quibus eorum quos diligimus, aut admiramur, adsunt vestigia.* Exemplum ipsius Attici videmus: *Me quidem, inquit, illa ipsa nostra Athena, non tam operibus magnificis exquisitisque antiquorum artibus delectant, quam recordatione summorum virorum, ubi quis habitare, ubi sedere, ubi disputare sit solitus, studiosèque eorum sepulchra contemplor.* Fiet in *Lipso*, quem tanti ferè est, conditum *Lovanii*, quanti docuisse. Non tumulum, sed *Pharum* lucentem censeo; & hoc splendore ad tranquillitatem bonarum artium *Juventutem* undequaque convocandam. Quid, quòd ipse monumentum scripsit? & in ipso sepulchro loqui voluit, ut etiam extinctus doceret? Audite vocem, quam legistis: vocem, quam exteri omnes posterique legent, velut à *Sapientia ipsa* profectam. verbis tumulum transferam, & legere *Epitaphium* pietas mea audebit, ubi incisum non est; colere monumentum, ubi positum non est: ut incisum, ut positum hîc quoque videatur. Versiculi pauci, sed de *Lipso*, & *Lipsii* ipsius sunt. Qui viventis aliquando vocem audistis, extincti nunc quoque audite.

Quis hîc sepultus, quæris? ipse edisseram.
Nuper locutus & stilo & lingua fui;
Numero altero licebit. Ego sum Lipsius:
Cui littera dant nomen, & tunc favor.

Sed

Sed nomen. ipse abiit. abibit hoc quoque:

Et nihil hic orbis, quod perennet, possidet.

Vis altiore voce me tecum loqui?

Humana Cuncta fumus, umbra, vanitas,

Et scena imago, & verbo ut absolvam, Nihil.

Extremum hoc te alloquor:

Æternum ut gaudeam, tu apprecare.

Apprecemur *Auditores*; etsi gaudeat: apprecemur, & annuo voto, non acerbum deinceps luctum, sed

— *cuncti latum celebremus honorem.*

Latum dico; tametsi in leto: quia verè latari à leto ipse cœpit, & *amodiam* sua frui. Vos autem ejus quondam amici aut cultores, non jam lachrymas, sed flores sparsum ite quos amavit. Tumulum *Lipsii*, hortulum videri, fas est: & inter odorum suavitates frigida illa Musarum ossa cubare. Sic vale, vale, vale *Lipsi*: nos te Naturæ ductu, cùm Deus evocaverit, cuncti sequemur. *Dixi.*

ORATIO XI.
DE LIBRIS, ET
LIBELLIS:

Præfatio in Taciti Germaniam.

Cum Vere novo, & felicibus anni riden-
tis natalibus, vetus nunc vobis munus
adfero, Auditores; munus inquam ad-
fero; sed voce, non manu; & quod au-
ribus animisque capiat. *C. Cornelii Taciti*
Germania est, illa Candoris, Fidei, Virtutis olim
& nunc regio, quam philologa interpretatione
peragrate constitui: noscere & tradere quidquid
in amplissima illa terrarum alio ævo fuit. Nemo
opinor rationem consilii mei pressiori examine
urget; & verba ex supervacuo exiget: ego ta-
men, ne tacito auspicio ordiri Tacitum videar,
& tanti auctoris, & tantilli libri causa, pauca
quædam præfabor. Audite, & silentii benignam
operam date: ostendam non indignum esse vi-
ro magno exigua scribere; nec alienum à mune-
re nostro fugitivam prisca, patria que Antiqui-
tatis memoriam percurrere, in qua nec Eruditio,
nec Latinitas desideretur. A Romana igitur Hi-
storia ad Germanicam, à Sallustio ad Tacitum
transseo:

transeo : si auctorem spectamus , cum nullo sermonis aut elocutionis damno : si materiam , cum nullo doctrinæ. De auctore nihil opus nunc quidem dicere ; notus est , in manibus est , in ore hominum , in usu ævi . Scholæ & Bibliothecæ passim familiarem , & velut vernaculum hunc Scriptorem habent . Nec quisquam fuit , qui majori aut animo , aut etiam fructu Historiam concinnavit , quæ quidem nostris hisce temporibus aptaretur . Artes , fraudes , vitia in toto illo Historiæ corpore legimus , & quidquid in ista Virtus & Constantia possint . Paucis : Rerum humanarum momenta velut in exemplum Tacitus expendit . Sed nostrum hoc tamen quod sumpsimus argumentum , peculiare est , nobis & origini quoque nostræ aptum : *De situ , Moribus , & populis Germania* Liber est , an Libellus ? sed qui tanti Scriptoris famam nullatenus destruat . Optima eadem & maxima vix esse possunt . Divinæ hæc naturæ perfectio est , unde & Jovem suum Antiqui Optimum Maximum vocitarunt . At verò ingeniorum monumenta pondere & pretio velim , quàm mole & magnitudine æstimare . Quæ magna , laborem ; quæ bona , laudem habent . & Maximi quique Viri minuta quædam elucubrarunt . Hujusmodi Platonis Dialogi sunt , pleraque Aristotelis , Ciceronis , Senecæ , Plutarchi , aliorum : quæ hodie tamen , nisi longioribus etiam Commentariis obruimus , docti non videmur . Adnotare , Animadvertere , Censere , Corrigere , Explanare , Eligere , ævi nostri eruditio

eruditio est. Sic qui ingenio diffidunt, ad laborem confugiunt; & omnem in alieno opere spem famæ ponunt. Periculum profectò erat, ne limatissima Antiquitatis inventa parvitate sua evilescerent, nisi insanis æstuantium interpretum nugis grandirentur. Hic morbus volumina quædam librorum nostro ævo dedit; cum nihil facilius, quàm de alieno sapere; non dicenda, sed jam dicta invenire. Pauci adhuc fuere, qui, ingenii sui vires librare ausi, iturum in secula opus aliquod condiderint, stilo & inventione novum: pauci, qui negata, ut sic dicam, ire via tentaverint. Agrum ferere jam subactum aratumque, minor labor; & insitio adoptivi rami compendio arborè fecerit: ita planè Commentatio in quemcunque Scriptorem, proclivis est; & in volumen excrefcit, quia adjicitur. De suo profuturum aliquid seculis pangere, dare quod Interpretè expectet, quod cum utilitate & simul voluptate legi possit; non cujuscvis est. Alienum aliquem librum Scholiis, & Notis, & Conjecturis si augeas, & verborum, ut ita dicam, vindiciis tuum facias, an mirer? adoptare alienos liberos licet: hoc agis quod fieri solet: sed concipere, aut edere bonæ doctrinæ aliquem partum mens non potest, nisi *ingenti flumine literarum inundata*. Veratro & labore opus. Unde pleriq; ad alienam famam velut messem eunt, spicas collecturi, ut in operosis commentationibus omne ingenii robur consumant. *Omnes itaq; istos* (Senecæ censura est) *numquam*

quam auctores, semper interpretes, sub aliena umbra latentes, nihil puto habere generosi, numquam ausos aliquando facere, quod diu didicerunt. Non ego tamen Criticam Philologiæ hanc rejicio operam, sine qua nec munus istud meum esse potest; sed latius patere ingenii & eruditionis regnum volo. Aliud in Scholis, aliud domi aut in secessu Musa suadet: diversum vocis, & stili munus est: ut non idem puto viventium, & posteritatis negotium agere. Qui alium sequitur, ostendat quoque, an præire possit. Illud explicare & commentari, sequi est: suum promere quod secula excipiant, hoc verò præire. De utroque tamen si sententiam meam roges, præire malim, quàm sequi, invenire quod profit, quàm inventis occupari; mereri interpretem, quàm agere: cum qui meretur, perennis sit; qui agit, non uno Famæ fato evanescat. Qui suis fulcris constar, & totus totum se auctori suo debet,

Hic meret ara liber Sosis, hic & mare transit,

Et longum noto Scriptori prorogat ævum.

Ut aliam & aliam vestem sumere & ponere ditiores solent: ita liber Commentarium: cum annis ferè innovatur. Quisque ut posterior interpretatione, ita optimus censetur. impendit Scriptori operam, pænè ut perdat: vitam (sic loquuntur) restituit, sed ne ipse vivat. Ut istuc redeam, vestis Còmentarius est: quamdiu novus, placet: mox deteritur, etiam optimus, etiam maximus, imò abjicitur partim legentium nausea, partim scribentium

scribentium critica æmulatione. Quia verò ex ista officina volumina enormia, & χαλκωτέρη Didymi insanix prodeunt. Nil nisi quod magnum, laudem invenit: atque adeò quantæ quisque molis liber, tanti æstimatur. Nihil ingenio, aut inventioni, nihil etiam tempori conceditur. Et, si res dicenda est, istuc redigimur, ne legamur. An me occupationes ævi mei fugiunt? Quæ bona & salubria elucubraris; etsi pauca, selecta, compacta; nimis magna tamen, quàm ut evolvantur: nolim dicere, quàm ut emanant. infra pecuniam Musarum elegantix sunt, & Sapientix decreta? Quid igitur est? volumina quidam poscunt, numquàm inspecturi: & ut semper sit quod culpent, quidquid non fit, exigunt. O felix prilcorum fatum, quòd nostro isto tempore non scripserint? Jaceret aureum illud Epicteti Enchiridium, jacerent tot librorum gemmæ & uniones, jaceret hic ipse, quem explicatum imus Taciti Liber, an Libellus? ille inter ornamenta nobilissimæ Antiquitatis, ille dignus cognitione Belgarum, aptissimus Juventuti & Scholæ. Mores & Virtutes Majorum nostrorum enarrantur, (Germanos enim sic habeo) quales aliquando fuimus, ab accuratissimo prudentissimòq; Historicorum narramur: eo stilo, cui vis & vigor insit, & qui unus pro virtute Germanorum videatur: eo ordine, & cura, ut velut in tabula veterem originis vitæque Germanicæ victuram cum æterna fama imaginem cernamus posteris. Quod vel eò gloriosius,

gloriosius, quia ab hoste (ut libertatis tunc fata erant) quia à Romano laudamur. Nihil Tacitus negare veritati potuit, Germana fide Germaniam descripsit; & pleraque non fando tantum acceperat, sed pererrando lustraverat. Imò verò à Vespasiano Belgicæ nostræ procurator datus, rationes Principis administravit. Quanta Germania, tantus hic Libellus est, qui Germaniam continet: ac Taciti famam unus hic Libellus fulcire potest, qui Germanorum vindicavit. Te compello nobilissimæ historiæ non tacende Auctor, & tuo Libello explicationis meæ facem devoveo, per crepuscula illa temporum atque memoriæ circumferendam: te duce, & te Mercurio, voce & cogitatione peregrinabor: fines circumibo quos constituis, imò tempora quæ repræsentas: populos, leges, ritus tuæ acceptos industriæ feram, ab interitu & oblivione vindicatos. Vestrum quoque studium, Auditores, & Tacito, & mihi polliceri audeo, frequentiam addicere: quia hoc jam agitur, ut ostendatis; non solum quanti eruditionem veterem; sed originem vestram faciatis. Amat Virtutem, qui audire sustinet; noscere nemo non Majores suos gaudet. Etenim hæc quodammodò patria, hæc domestica, etsi intervallo non unius seculi secreta. si novisse detrectamus, injurii impiique in originem sumus: posteris indigni. Germaniam scire, magna Historiæ & Antiquitatis omnis pars est: nescire, sive Belgæ, sive Germano nefas. Quid, quòd peregrinari in ipsa Patria, adeoque

adeoq; Lingua nostra, imò exulare videamur, si nescimus? Principio quidem (ut universa descriptionis brevem gustum prælibem) Fines terminosque veteris Germaniæ Auctor noster constituit: quæ vicinæ gentes, qui fluvii, qui montes claudant, quod mare muniat. Hinc de origine populi & etymo: & ut indigenum ostendat, minimeque aliarum gentium adventibus & hospitibus mixtum; de situ, de religione, de diis ducibusque, de habitu corporum, de ingenio & indole, & quidquid ad vitam, ad publicos privatosque mores spectat. Mirari licebit, in agresti adhuc gente tantum Virtutis honorem exstitisse, tantum rerum optimarum velut studium, maximis Martiisque animis æquale robur. Qui hodie in nostro hoc axe candor, quæ contractuum fides, quæ matrimoniorum religio, & olim fuere. Sive gloriam bellicam, sive virtutem spectamus, Majorum nos poenitere non debet. Bone Deus! quæ voluptas, imò quæ utilitas utramque illam sive legere, sive audire! Fit etiam, ut degenerare pudeat. Jam vero nationes singulæ ordine quodam Geographico recensentur; distinctè facta & ritus singularum: & quid nisi in exemplum? Ut paucis absolvam: sic Taciti amœnissimum hunc libellum interpretabat, ut in Germaniam, antiquam illam matrem nostram, & in vos à quibus audiar, adfectum meum ostensurus sim. Vestra enim causa hîc mihi labor sumitur, quos ire ad doctrinam virtutemque cupio, & plenis quandoque honorum

honorum muneribus refulgere. Hoc agite, & bene benignèque conatum meum accipite, studiis commodisque vestris (sanctum numen restor) destinatum. Sic igitur, & Scholam, & has litteras commendare vobis audeo; imò & modestè addam, meum nomen. Litteræ vestræ sunt, si Scholam facitis: me verò amare quisque videbitur, si audet: ego non amare non possum quos doceo, magis etiam facturus, si docuero. Hoc nunc rogo igitur, ut frequentia & lubentia mei sitis, ut Belgæ sitis, ut ii quos laudavi. Animum virtute, ingenium eruditione excolite. Candoris, Modestiae, Industriae laudem servate, linguarum optimarum notitiam addite, Prudentiam & simul Justitiam discite. His fulcris Patriæ & Reipublicæ tranquillitas indiget; sed vos sibi destinat & vocat, quos in eandem spem Parentes alunt, Doctores instituunt; isti sumptu, hi labore, utrique cura. Si non negatis, secundos in Doctoribus Parentes invenistis: hoc incremento eruditio constat. Itaque bona, honesta, & sic magna, id est ingenio vestro digna cogitate, unicum omnis scientiæ ornamentum litteras habituri. Meum hoc munus est, ut bonos, doctosque faciam: votum, ut ex animi sententia vitæ cuique status obtingat. DIXI.

ORATIO XII.

EXHORTATIO

AD

LITTERARUM STUDIA.

ETSI constitueram, *Auditores*, sine omni eloquentiæ apparatu, ad intermissum docendi munus redire; fretus diligentia vestra, & amore erga Litteras: tamen, ut solenni ritu, feriarum has reliquias expellerem, heri tandem, mutato repente consilio, in animum induxi, pauca quædam præfari. Subitaria dictio, si non ornatum, vim interdum majorem habet: & Stimulum admoveere, etiam currenti, nunquam non juvit. Meliores silentio Litteras habui; & eos, à quibus quotidie audior. Ac sanè ornari Litteræ debent, ut sint, qui alacrius etiam capeffant. Etenim Res omnes, & sacræ, & seriæ, quæ tum Religionem, tum Rempublicam spectant, ab auspicio quodam, & prævio persuasionis ornatu, auctoritatis pondus accipiunt: sicuti & principii languor, sive frigus, fatiscentem in progressu destituit operam, & frangit. Euntes ad prælium milites orationis igniculis accendendi, ut hostem cupiant, priusquam

priusquam feriant, sudore & sanguine victoriam paciscantur. Dux ipse, qui & militis officium subire solet, prius dicit, quàm ducit; hortatur, quàm pugnat; & nisi antè suos oratione vincat, frustra armis adversarios adoriatur. Hæc quoq; nostra, militia est; sed Litterarum: vos mihi milites, dux ego vobis datus; hîc castra & arenam habemus; intra hæc sepra bellum nobis geritur, & quotidie, ut sic loquar, pugnandum est. Sed obsecro, quibus armis? in quem hostem? & quæ votorum destinatione? Breviter dicam; sed ne in auram affluere pauca mea verba sinatis, per has ipsas quas commendo Litteras, vos obtestor. Sic nati Mortales sumus, ut nisi philosophari contingat, veræ vitæ fructum non percipiamus. Philosophia brevius definiri non potest, quàm ut *Cognitionem sui* dicam: quæ Cognitio sine Litterarum adminiculo vix paratur. Etenim, si dicendum est, Litteræ Sapientiæ quædam instrumenta sunt, atque ut istuc redeam, arma sunt, quibus animi non una servitus expugnatur. Itaque hostes habemus, imò dominos: & ne quæramus miseriam, circumterimus: ignorantia, velut nocte quadam, & tempestate stipamur. Huc illuc viventium fluctuant animi; hoc cupiunt, hoc averlantur; aliud sperant, aliud metuunt; quodq; deterrimum, idem nunc amant, nunc oderunt; quia è casu, non è causa; affectu, non iudicio res omnes metiuntur. Quis remedio locus sit? Cæcifumus, sed caliginem amamus miseri, & calamitatem

tatem sequimur; rudes sumus, & doctrinam aspernamur. Velimus tantum boni esse, ratio prompra est qua simus: ad Felicitatem ire, via strata est qua eamus. Felices esse non possumus, nisi ut boni simus: nec boni, nisi bello vitiis affectibusq; indicto, ad Rationis exactissimam normam componamur. Quid est Ratio? vita Deo & Naturæ consentiens. Iterum, quid est Ratio? *Συνεχὴς ὢν, καὶ ἀσπασίμῳ*. Sed profectò ut in cæca nocte omnis itio error est, nisi tedæ tenebras vincant, viam distinguant; sic vita mors est, quæ vanissimis curis & cogitationibus cæcis fluctuans, salutare Rationis lumen ignorat. Hoc igitur accendendum est, ut Ignorantia, quæ densissima obstructa felicitatis est nebula, propellatur; ut ad cognitionem sui quisq; veniat, & philosophetur. Neq; satis etiam diem habere, viam distinguere; eundum est: & ne erres aut aberres, indices sive ductores adhibendi. At quinam isti? boni Libri, Litteræ, Lingux, quarum tam necessarius usus est, quàm jucundus atq; copiosus fructus, si quis sive publicam cum dignitate, sive privatam cum quiete vitam amet. Magnum profectò cum, ac planè divinum esse verum oportet, qui Litteris non indiget: humilem verò & abjectum, qui cum indigeat negligit. Sed plerosque molestia quædam absterret & asperitas, quæ in Litterarum ista tractatione subeunda. Quid dicam? nemo ad suavia, nisi per amara pervenit. *Apes ideo pungunt, quia ubicunq; dulce est, ibi & acidum invenies.* Quæ excellent,

in sublimi sunt; huc autem sine labore nemo
 scandit. Fateor ego, fateor, ut Virtuti, sic Doctri-
 næ, Voluptatem hostem esse: hoc etiam moneo,
 neminem magnum fore, si corrupto ubiq; animo
 obsequatur, & torrentis instar, in omnem vitii
 lacunam præceps ruat. A Prodicto Cio (quem-
 admodum Philostratus testatur) *ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ ἡδονή*:
 id est, Virtus & Voluptas amœna orationis ima-
 gine sic descriptæ sunt. Herculem illæ, cum in
 flore adhuc adolescentiæ ageret, accessere, muli-
 ebri utraque habitu. altera blandienti & fallaci;
 altera horrido aut neglecto. Hæc otium & deli-
 cias offerebat, illa squallorem & laborem. Utrum
 verò Hercules secutus? Bonus esse non poterat,
 si. Virtutem deseruisset; imò nec Hercules, si
 Voluptati se junxisset. *Hercules enim* (ut Phor-
 nutus tradit) *est Ratio in omnia diffusa, secundum*
quam Natura fortis, & firma est, & invicta.
Vel etiam, Omphale Ratio est: huic servivit
Hercules; ut qui fortes Rationi se subjicerent, &
quacumq; illa dictaverit, viribus exsequerentur.
 Fugitivæ verò omnes Voluptatis blanditiæ sunt;
 ut imponant, pelliciunt; ut fallant, adulantur.
 Contrà Virtutis vultus asperior, paratum querit
 animum quem exerceat: sic confert felicitatis
 dona, ut promerenti videatur concessisse: ne dare
 aut donare censeas, solvit: præmium, non munus
 est; labore, non otio obtinetur; vigiliis, non inertia
 aut torpore. Superest, ut Herculem, id est, ve-
 rum sapientem imitemur, noxia, lubrica, & quæ-
 cumque

cumque à Virtute abducunt, declinemus. Mille, ita me Deus, ducentis ad perniciem vitæ illecebræ sunt, quas & fugere Mens Honestæ debet, & ut fugiat scire : sciet autem, si nocere intellexerit. Ut aliquod autem inter Virtutem & doctrinam discrimen constituam. Blandiori orationis mulso hanc sapientiæ acrimoniam mitigabo. Nullus in Litteris horror est, nulla asperitas : amœnæ sunt, jucundæ sunt ; & sic tamen virtutem ipsam docent, & honestatis leges. Quis unquam vel levi Musarum aura afflatus fuit, qui sic non judicavit ? Quis Philologiæ fragrantissima vireta ingressus, qui hæreret non optaverit ? Magnorum virorum hæc vota sunt, & qui omnium scientiarum circulum felicissimo conatu emensi, redire ad has amœnitates properant ; & quod imperiti auspicium studiorum, ipsi finem & perfectionem interpretantur. Quid priscis & decantatis exemplis utor, & è dubia memoria testimonia colligo ? Vivunt verò, & lumina quædam orbis & ævi sunt, quorum auctoritate fulcire sermonem meum possum. Sed ne plures producam : tanti nomen unius & existimatio apud vos meritò erit, quanti eam & virtus, & eruditio apud viventes omnes fecerunt. Is *Fredericus Borromæus* est, S. R. E. Cardinalis, & Archiepiscopus Mediolanensis, ille dignus Majoribus suis heros, quem ut amicum nominem, incredibilis ejus humanitas & benevolentia permittunt ; ut Litterarum Patronum ac Vindicem, Virtus,

Virtus, Facundia, Doctrina, Elegantia, & quid-
quid laudari in summo sanctissimoque viro po-
test, merentur. Verba ejus referam, quæ auri-
bus his percepi, pectori huic insculpsi: digna
mehercle, quæ celebrentur, in hoc linguarum A-
thenæo, & ab omni porrò Posteritate audiantur.
Meliores ferè artes (inquit) & scientias, pro in-
genii mei modulo absolvi, totâmq; encyclopæ-
diam, beneficio parentum, & magni Beatique
Caroli Borromæi, Patruelis mei, diligentia au-
tem præceptorum, didici: hoc potissimum fru-
ctu, ut ælimare Literas incœperim, à plerisque
neglectas. Itaque Philosophiæ, & Theologiæ
studiis absolutis & exhaustis, redire ad Cicero-
nem, Sallustium, Cæsarem, similisque non pu-
det: illud discere, quod nescire plerique, argu-
mentum magnæ doctrinæ putant: & ab iis disce-
re, quorum passim libros pueri evolvunt. Sed ego
virum me præstare non possum, nisi cum pueris
ineptiam: nec capere pueri hos thesauros, nisi
postquam viri denuò scrutentur. Quid huic sen-
tentiæ addi potest? quid non exemplo tribui,
quod negligere nemo porest, nisi ut peccet:
spernere, nisi ut insaniat? Idem autem ille Vir, ut
publicè hunc in Literas affectum testaretur, in ur-
be sua Bibliothecam meliorum artium, ac lingua-
rum extruxit & ornavit, idque sumptu centum
millium, & amplius, Aureorum: victumq; viris
Eruditis, in Museo, tanquam in Trytanæo consti-
tuit. Scilicet hæc augeo, & adorno verbis, inquiet

aliquis, & sermonem re majorem efferro, ut amœ-
nioribus studiis animos conciliem. Imò verò in-
fra rem loquor; ac fidem nisi facio, tacere cupiam:
tacere, sed ut ipsum audiat, qui si loquatur, ru-
borem incutere hostibus omnibus litterarum pos-
sit. Et quidni loquatur, quem audire velint etiam
qui virtutes omnes oderunt? quasi supra virtu-
tes virum habeant, qui cœlestem in terris vitam
agit. Verba sunt epistolæ consignata. Audite, sic
Cardinalis scribit, sic litteras amat, sic me quoq;
complectitur. ** Respicio clausulam, & sententi-
am expendo. Nam profectò vos quoque Epistola
hæc spectat, si amare, si tractare litteras vultis, &
aut totas colere, aut aliis scientiis jungere, subsidii
atque ornatus causa. Quidni velitis, cum aridæ
imò siccæ scientiæ reliquæ sint, nisi hoc velut
succo imbuantur? Philosophus nemo (de Peripate-
ticis loquor, quorum in Scholis hodie regnum)
sine Aristotele est: & si quis erit, miraculum ar-
bitrabor. at verò sine Litteris linguisque Aristot-
elem intelligere, tam facile est, quam scire quod
nusquam est, & cælo stellas eruere. De Jure eti-
am dico, quod plerique vestrum auditis, & in quo
summam studiorum ponitis, non posse sine Lit-
teris subsistere. Discenda discite, agenda agite:
nisi qui Antiquitatis & Historiæ cognitione in-
structus sit, Jurisconsultus nequaquam erit. Quis
candor, quæ puritas Latinitatis & elegantia in
Legibus illis priscis, & Responsis! At nos satis
habemus, ad lucrum sapere, & virginem, ut sic
dicam,

dicam, Artem fordidissima barbarie inquinare. qui sic instituuntur (Arbitri verba usurpabo,) *non magis sapere possunt, quam bene olere qui in culina habitant*, Saltem si exemplū placet, priscos illos laudatæ famæ Jurisconsultos exprimate, quorum peritia sapientia quædam fuit ; oratio purissimo fluentis eloquii rore tincta. Non quia in foro versandum est, strepitus & inconcinna verborum pugna placeat, aut cruda scientia aliqua juris: qui eruditione promptior, & facundia accuratior, & causarum cognitione generosior, à reo fordes & lachrymas amolietur. Jam in curiam si adoptari votum est, Viam Litteræ aperiunt, & animus rebus aptus, id est usu peritus, & lectione formatus. Princeps ipse & Respublica Litteris indigent ; ut æquo animo evehi patiaris, qui Litteris instructi sunt. Si Legatio obeunda, si verba facienda, si epistola exaranda; Principis sive jussu sive causa, qua supellectile utaris? Litterarum: Ac sanè sine his adminiculis scribere, & pro dignitate rem adumbrare, & eloqui juxta putes, ac sine alis volare. Nescio equidem amplius Philologiæ, an Jurisprudentiæ, tali occasione tribuam, quando non quid sentias loquendum est ; sed quid loquaris eloquendum : id verò præstare nemo potest, *nisi ingenti flumine litterarum inundatus*, nisi in Historiis, in Ethicis Politicisque; inprimis exercitatus. Ite nunc ad magna, ô Juvenes, & solo barbaroque jure ingentia vota alite: nisi hanc viam capetsitis, bullæ omnes cogitationes sunt,

&

& nequidquam ad honesti nominis umbram adspiratis. Amplissimi Viri, & ingenti nuper damno sublato exemplo libens & gratus utar, Præfidis *70. Richardoti*, quem à literis laudare extinctum audebo, & magis nunc repetere voces quas viventis modestia recusabat. Magnus fuit, consilio suo res maximas gessit: Gallicam, & Britannicam pacem, & demum nequid ad gloriam deesset, Fœdus Belgicum nobis dedit, non profectò peritia juris, sed doctrina, sollertia: quas omnes dotes sic litterarum beneficio sive auxit, sive acquisivit; ut docere has ipsas potuerit, quas promovit. Etenim quid virò illo tersius, quid accuratius, sive ore, sive lingua utendum esset? ac sanè producere litteras ejus testes possim, nisi stultum putarem, manifestam hominis summi gloriam, tanquam dubium, confirmare. Et referebat ille has animi elegantias Musarum studiis acceptas: imò promovere meliores omnes artes, illum pectoris linguæque cultum conatus est; ut plures, si non nomine, saltem re *Richardoti* provenirent. Ego, quòd honesto hic stipendio habear, quòd Musis vobisque ex animi sententia vacem, eidem debeo: ac sanè vos quanti Litteras facere debeatis, ex ipso hoc quo fruor honorario colligetis. Neque mea, sed vestra causa publici isti sumptus fiunt; ut existant, qui ornatam cultamque docto eloquio Mentem Principi, & Patriæ passint devovere. Benè de Republica, benè de vobis tantum virum meritum esse, is intelliget,

telliget, qui fructum bonarum Literarum aliquando percepturus est; qui Scholam hanc amabit; illam tot illustrium animarum sedem, in qua nescio majores fuere qui docuerunt, an qui didicerunt; nisi viri Principes, viri Magnates & fascēs, & prætextam, & purpuram Præceptoribus suis submisissent. Tanti Litteræ erant, ut pari Doctores pretio æstimarentur; tanti Doctores, ut locus ipse honorem inveniret. Locus, inquam, nunc ornator, postquam restitutus; & splendidior (orationis causa periclitari paullisper modestiam meam sinam,) postquam Professore accepit, quem suum fecerat Princeps, Ordines amplexi erant. Antehac enim vocem privata conductam mercede doctissimi clarissimique homines Collegio huic impenderunt: ego, ut ostenderem quanti ubique faciendæ Litteræ, publici stipendii fructum in hunc locum intuli; &, ut *Goclenium, Nannium, Valerium, Huysmannum* æstimarem, dignam ostendi tot viro-
rum cathedram, ex qua doceret is, cui successor datus sum. Venit ad hanc urbem nuper clarissimæ doctrinæ, & prudentiæ vir, *Dominicus Baudius*; venit & paullo post illud ingenii, eruditionis, omnisque elegantiae merum miraculum, *Daniel Heinsius*, suavissimus & integerrimus Amicus meus, flos ævi, Sol Musarum, amor omnium: venit inquam, & hanc uterque causam habuit, ut Scholam, *Bu-
ssidii* insignem nomine, insignem scriptis nobilium Professorum; tum quoque ut *Puteanum* suum videret.

videret. Honorem accepimus, ego, schola, & si me scholamque amatis, vos pariter, Auditores, quos ut præclarissimis parentum votis pares reddamus, indefessa hîc quotidie operâ erudimus. Sed amatis; & sic eos meritò, qui, pro humanitate, & candore suo, tam luculenter & me, & Scholam simul amant. Hanc etiam uterq; ille veneratus est, & quid nisi diligentia vestra commendavit? Ita, commendavit Scholam; sed unâ Literas, unâ Linguas, quibus sine famæ damno carere ipsa Academia non potest. Quid igitur est? Retineamus priscam illam Scholæ gloriam, illam tot virorum illustrem memoriam, quorum studio & indutria Mentis Linguaeque cultus promotus est, & quaquaversum propagatus. Nam, ut liberè dicam, Ubi habitare Musæ poterunt, si hinc exulant? invitas arcemus & repellimus quæ sedem hanc sibi elegerunt: colles suos, silvas, fontes, rivus cogitant: venient, si invenient Cultores. Quare hoc agite, & amorem Honesti concipite, & Humanitatis. Scire velle Literas, magna eruditionis pars est, multumque profecit, qui desiderium proficitur. Nemo est, qui non horam unam alteramque amœnitati possit impendere; in his Literis amœnitas est: nemo, qui pauxillo otio non frui; Schola otium est. Sed & ipsa necessitas urget. sine Literis doctus esse nemo potest: & tamen hoc omnes agunt, ut erudiantur; sine Literis, ut cum Seneca dicam, *Ipsa vita mors est, & viventis hominis sepultura*: & tamen nemo tam stolidus,

stolidus, ut tanquam cadaver velit ambulare; aut si quis velit, eum ego hominem non hominem pronuncio, & ab omni humanitate alienum. Sed non tam malè nobiscum agetur, ut barbarie mer- si & sepulsi, ad spirare ad mitiores Literas non debeamus; aut tam strenuè infanemus, ut bonæ sanæque Mentis cultum pertinaci suffragio proscribi patiamur. Quamdiu in Patria bellum, languor etiam in hac Schola fuit: triginta & ampliùs jam annorum damnum nova resarciri industria debet, Literæ restitui, postquam mitescere exulcerati Belgarum animi cœperunt. Fecistis hætenus, quod exigere mos & consuetudo temporum potuit: & hunc mihi honorem iuvistis habitum; ut pari ingeniorum felicitate Literas hîc docuerim, qua aliquando didici. Sed generosior jam cupiditas stimulare indolem vestram debet; ut, quod ipsæ belli feriæ suadent, triste lustrorum aliquot vincatis exemplum, & pulso squallore, pristinam Literarum majestatem reducat. Sic puniendi, qui *inertiam, libidinem, & bonarum artium odium*, vobis objiciunt, quia terre *Laudationem* meam non possunt. Agite, agite; tam insignitam calumniam in auctores torquete; sed Virtutis & Literarum studio. Unica hæc, & pulcherrima vindicta erit. Nec ampliùs torqueri Livor ipse poterit, quàm si dignos vos præstetis, ô *Juvenes*, quos *Laudare* in hoc ipso loco poterim. *Dixi.*

ORATIO XIII.

DE PALÆSTRA
BONÆ MENTIS.

IN re nova insolitâque, *Auditores*, siquid præter morem aut consuetudinem meam hodie faciam, nemo severiore, opinor, examine urgebit. Temporis imaginem consilia humana sumunt: & quotidie, quod non fuit, varietas inducit. Mitto continuas cœli aërisque vices, dierum noctiûmque: in homine ipso quàm multa, & quàm brevi tempore Natura mutat! A flore ad senium cùm anni properant, vivendi quoque ratio maturescit. Sed & sine vitio gravior inhorrescit ætas, postquam vigorem & venustatem corporis contracta rugarum severitas delevit. Jam verò in negotiis consiliisque mortalium, juventam senectamque unus sæpè dies distinguit. Agere, dicere, statuere, nunc vetat necessitas, nunc imperat: nec propterea tamen à constantia recedit officio, qui necessitatem sequitur. Ut enim perenni anfractu, nunc mites Austri plagas Phœbus lustrant, nunc in ætivos transvectus fines, frigida quoque sidera accendit, neque lineam tam suam aut legem deserit, qua cœli via strata est: sic Literarum & Eloquentiæ Professor, ubicumque dicit, recedere à munere

à munere suo non videtur. Ego verò, etsi pulchrum sciam loqui quotidie, ubi linguæ ipsæ coluntur tamen è valle, ut sic appellem, Academiæ, scandere hodie in ipsum collem volui, ut augustius dicerem: & à more meo recedere, ut novum augustumque ostenderem esse, quod dicturus sum. Ejusmodi enim nunc mihi locus eligendus erat, in quo docere possem, si quantum modestiæ, tantum ramori tribuerem. is locus, qui si totam Urbem Academiâque non caperet, maximus tamen, aut certè magnus esset: in quo cum ego loquerer, nemo non audiret; intelligere omnes possent, Literarum hætenus languentium salutem, seculi felicitatem, Posteritatis spes omnes, ab Exercitationibus Bonæ Mentis pendere. Ut igitur angustias vitarem, dicere istic volui, ubi quàm plurimi sederent. Aliàs enim quoties cum querela, *Auditores*, benignitas vestra fuit! sine voluptate præsentia! cum velut ab exercitu aliquo obsessum Linguarum atrium reperirem, & unusquisque etiam non audire mallet, quàm non adesse. Sic extra parietes quoque auditorium fuit, & quoties ad dicendum procederem, per densissimum agmen quærendus suggesti locus. Area oppleta, ædibûsque fæctis, dubitare poteram, in limine, an in Schola esset. Ingens verò & basilicus hic locus est, & quod magnitudinem ipsam, auget frequentia sua dignus. Neminem aut vestibulum premet, aut ascensus collidet, aut prothyron rejiciet. Sine custodia for
res

res sunt, subsellia porrecta, statio spatiosa: ut vires meas novi, majore voce Scholam ingressus sum. Quid igitur? ostendam præsens Musarum numen esse, nec fatiscere dicentis conatum posse, nobilissimi argumenti fiducia fultum. Tanquam solida & compacta quædam navis, per inclusum vastissimis parietibus æquor, perque tot capitum undas feretur oratio, & à subsultu motum virisque accipiet. Verba ipsa benevolentiae veltralis aucta se tollent, & præpete volatu in totum immissa aërem, atque in lacunaria subvecta, sententiarum velut imagines quasdam construent. Atque ego, si quorundam etiam aures animosque difficiles aut morosos, quod absit, experiar, (neque tam felices literæ omnibus placeant;) columnis, postibus trabibusque vocem imprimam, ut quid in gratiam Academiae ac Juventutis, vel cum quietis meæ damno aggressus sim, boni omnes sciant; ligna & lapides si opus, loquantur. Etenim publica utilitate compulsus, cum omne otium meum juvandis Literarum studiis consecrassem, vasta cogitatione priscam aliquam ingeniorum felicitatem complexus sum: & cum vix ulla pars temporis, sive negotiis, sive studiis vacua esset; quam mihi darem; subtraxi negotiis studiisque, quam juventuti impenderem. Itaque quasi satis occupatus non prodessem, adungere quietem meam volui: & ne fructum è solo Discipuli auditorio expectarent, *Palastram Bonæ Mentis* institui, in qua honestorum animi juvenum

nam Eloquentiæ & Sapientiæ cultu maturescerent, & è sordibus contemptûque tandem publicè emergeret nomen Literarum. Negotium profecto arduum ac difficile, siue mores alibi insaniens seculi, siue curva aliquorum judicia respiciam; qui ut severissimè videantur sapere, optimam sine flore ac venustate scientiam putant. Satis est, inquit, pigmentis remotis & inutili verborum fuce, nudam simplicemque rerum faciem proferre; & quasi homines aliqui fili, strabi, aut buccones, solo ingenio pulchri sint; ita præstantissimarum disciplinarum pretium nulla sermonis illuvie retardetur. Sed nos, ut ingens censemur naturæ beneficium, præclaras animi dotes venusto vultu exprimere: ita perfectissimam rerum cognitionem, quæ in ipso Eloquentiæ ornatu relucet. Quid Literæ autem facerent, Exercitatione destitutæ? *Palestra* opus erat, & *Minnervæ* Mercuriique erudita copula, ut Mentem Bonam juvenus coleret, honestisque ad verum decus stimulis grassaretur. Quid vereretur, aut deliberarem amplius? Nemo è bonis, nemo è magnis, nemo è doctis fuit, qui summis laudibus consilium non extolleret: si quis etiam despicere ausus, & adunco naso suspendere; satis ille affectum suum erga Literas patefecit. Sed ego, quanto cum honore *Principis*, splendore Patriæ, quomodo juventutis Exercitationes designaveram, intelligere cœpi, postquam resilire ab Instituto non potui. Ergo subeunda hæc alea fuit: cùmque

O

non

non unius sermo consiliis meis robur adderet, peculiariter Amplissimi & literarum cognitione præstantissimi Viri, *Caroli Malinai*, *Erarii* Brabantici Præsidis, prudens me auctoritas animavit. Ergo Amplissimo *Balthasaro Robiano*, Supremo Belgicæ Thesaurario, *Palastra* institutum commendavi: qui ut summum munus pari prudentia & innocentia administrat, doctrina ac modestia ornat; ita insigniter de Republica se meriturum existimavit, si Bonam Mentem promovisset. Quo affectu literas colat, juventutem complectatur, hinc conjicite: difficillimo tempore, & in crescente armorum strepitu, Pacis hoc negotium egit, ad *Principem* retulit, & quasi fundamenta satis non essent, etiam ornamenta impetravit; præter Diploma, Numisma aureum, summum honoris insigne. Profuit etiam *Francisci Kinschoti* clarissimi Jurisconsulti, & Financiarum Graphiarii singularis industria & humanitas: cui cum tantum debeamus, quantum ne referre quidem possumus, hanc *Palastra* gratiam tribuet, ut intellexisse saltem beneficium videatur. Quia verò Literarum ipse Genius adfuit, & Sereniss. *Principis* auctoritate, honestissimæ molitiones meæ perrupere difficultatem temporum; vestro quoque favore, Viri gravissimi doctissimique, fulciri debent; vestra, nobilissimi lectissimique juvenes, diligentia crescere, ne sterili aut inutili opera exercere ingenia pergam. Dicam igitur, quid illud sit, quod tanta cura institui; & quomodo

quomodo gloriam Urbis atque Academiæ, fructum studiorum omnium felici segete *Palæstra* nutriet; quomodo è Bonæ Mentis Contubernio ad Rempublicam & honores facillimo Fortunæ beneficio cultores suos literæ evehent. Ostendam honestas, utiles, necessarias has Exercitationes esse, quas, ne ipse quiescerem, juventuti præscripsi; & ut per otium & oblectamentum ea proficeret, certo ordine, & lenissimo quodam vinculo Legum complexus sum. Hæc enim jam ratio inventa est, ut suavi nexu scientiis eruditio possit jungi, doctrina sapientiæ, & quod difficile hætenus, sine Disciplinarum damno Eloquentia excolatur. Auribus animisque adeste *Auditores*, & benigno silentii consensu verba mea, quemadmodum soletis, excipite. Ea, juvante Suadæ Genio, proferam, quæ mulcere ingenium severitate obductum possint: & ut in auspicio Mens Bona placeat, liberiori vestigio orationem circumducam. De Literis enim agitur, & harum defendere causam non possum, nisi Literis utar.

Ab ipsa origine statum Academiæ si percurrere libeat, quibus auxiliis creverit adoleveritque, qua felicitate floridæ juventutis robur assumpserit, denique qua injuria temporum senilem aliquem squalorem induerit; tam mirum videatur, innovari nihil in re studiorum posse, quàm cœpisse aliquid, quod antea non fuisset. Non statim à fonte flumen est; non in ipso nascentis diei auspicio ætus; nec in cunis infans loquitur. Ad

perfectionem per gradus itur. Florebat vario artium genere Lovaniense Athenæum, & Theologia nondum docebatur: imò docebantur Literæ, & Collegium Trilingue non erat. iterum jacebat illud, vigere tamen Literæ poterant: quemadmodum nunc quoque evilesceret ibidem omnis dignitas, nisi essent, qui docerent. Ego verò, ut ostendam, me æstimare locum, in quo quotidie doceo, separari à Linguarum Sacrario *Palæstram Bonæ Mentis* non finam. Et loqui hoc exemplo ipsa juventus volet, ubi publicè eruditur; exerceri, ubi doctorem conspicit. Sic & à meo Instituto accedet Collegio Trilingui, quod hactenus non fuit; & Buslidianum nomen famam quoque Bonæ Mentis recipiet. Hoc inculco videlicet, res humanas vario semper momento librari: *neque quicquam omnium esse, quod possit in primordio sui perfici.* Tot Collegia, palatia, ornamenta, paulatim bonorum doctorumque hominum industria & liberalitate, Academiæ adjecta sunt; & tanquam gemmæ per floridam sparsæ vellem; in Grudiorum hoc Lyceo, variaz studiorum Palæstræ emicant: quibus si illa nunc *Bonæ Mentis* jungatur, non video profectò, quid retardare deinceps felicem studiorum omnium messem possit. Capitolium quondam plura delubra & numina Romæ habuit: comitesque Deos Jovi sociavit Antiquitas; quasi ne in terris quidem solus habitare potuisset, qui non sua tantum in cælo maiestate cingebatur. Itaque ut Fidem, Salutem, Concor-

Concordiam omittam; Menti quoque; sanum structum dicarumque. Rectè quidem. Nam Deum quomodo mortales colerent, si Mentem neglexissent? Sed vos nunc in hac urbe Capitolium aliquod fingite, & hoc ipsum esse, quod Doctrinæ, Doctorumque hominum domicilium vocamus. Varia numina, varia severiorum scientiarum artiumque nomina sunt: sed nisi Bonæ Mentis, Suaeque familiaritate mitescant, perpetuo horrore & cruditate obsidentur. Ego etiam, Academiam quoties intueor, rerum naturam cogito, quæ flavas segetes florum quadam purpura distinxit; quæ non in poma tantummodo alimentum concedit arboribus, sed in ornatum; & commendare, imò munire fructus gratissima foliorum amœnitate voluit. Nobiliores illæ disciplinæ velut segetes sunt, sed Literarum Gratiis ornantur ac rident: fructus sunt, sed eloquii velut præsidio stipantur. Ipsa terræ facies quam vario colore, quam diversa imagine allubescit! in una Ceres, aut Libero, aut Pomona, totam ejus benignitatē capere non possumus: silvis vestitur, rivis perluitur, æquore lternitur, collibus assurgit: & in singulis iterum varietas est. Ergo & Terræ similitudinem Minerva nostra admisit: Scholis distinguitur, Collegiis superbit, Viris claret, Disciplinis floret; & in his discrimen nisi sit, tantæ famæ dignitas laboret. In qua urbe Sapientia habitat, sine obsecro & Bonam Mentem esse: ubi Trilingue est, Palæstrā vigere. Frustra linguæ, nisi loquaris: sed loqui Mens ipsa Bona docet,

cet, imò sapere. Non impeditum magnarum vota cogitationum imus, sed promotum: instrumenta suggerimus, quibus verum doctrinæ decus pareretur; & ornamenta, quibus ambitiosæ cedere prætextæ cogantur. *Palæstra* faciet, ut, si divina placent studia, eminere in numero tuo & manipulo incipias, & gestientem ad laborum præmia ætatem præcurras: si *Astræ* sequeris, & ducentem ad civiles honores viam, ut certissimo vestigio pervenias: denique, si *Æsculapii* sacris operari, ut non minus è Litteris subsidium, quàm lucrum è morbis colligas. Recensete præstantissimos Theologos, Jurisconsultos, Medicos, & exempla sequimini, quorum nomina suspicitis; ut queri tandem de sterilitate ingeniorum Scholæ desinant, & discantium errorem seculo imprimere. Nam ab omni antiquitate doctissimi habiti, qui feliciori, ut sic dicam, auro doctrinæ suæ gemmas inseruerunt; qui partem studiorum elegantias habuere. Frustra, frustra sine Litteris nomen ullum speres: ut Medici negant, *sine nervis quemquam ambulare posse*. Frustra magnæ dotes scientiæ jactes, nisi depromas: frustra faces illungi geras nocte, nisi accendas. Deum loqui, primum Theologi munus est, nisi recedere à nominis dignitate velimus. De Jure respondere, & laboranti *Astræ* in corruptam vocis operam impendere, Jurisconsultus debet, aut certè à foro & patrocínio omni ad ignobile otium redire. Medicum nisi insignis polumathia instruxerit, Fama simul & Fortuna

& Fortuna inter experimenta destituet. Quid? an tu nescis eundem Apollinem à Musis & Æsculapii familia coli? A verborum etiam sive dulcedine, sive susurro medelam esse nemo ignorat. Amplius dicam : Litteris suis Amator Bonæ Mentis omnium munia usurpat. De Deo cum Theologo differit : cum Jurisconsulto Justitiam investigat, Legum arcana explicat : cum Medico morbos & remedia loquitur, & quicquid in humano corpore homo admiratur : denique cum Philosopho Naturæ transcendens fines, cuncta comprehendit. Hoc profectò agit, quod singuli. Sed sacrarum quoties litterarum limina peculiariter subit, & vireta lustrat, videri possit tanquã civis ad familiares delicias admissus. Etenim Philologum agit, quisquis linguarum ritumq; studiosus, divinæ paginæ sensum explicat, & magnum virorum divino exemplo sacram illam Antiquitatem illustrat. Propono vobis è Græcis Basilium, Chrysostomum, Nazianzenum; è Latinis Hieronymum, Palæstræ nostræ tutelarem, tum Ambrosium atq; Augustinum, ne omnes recenseam: qui primas certè in Scholis obtinent, sed sine historiarum veterum, imò ne fabularum quidè cognitione intelligendi. Nunc verò quid fit? profanam amcenioris eruditionis hanc operam censemus fatui, & ignorare scriptores sacros malumus, quàm elegantias æstimare. imò quid fit? odisse in civibus audemus Litteras, quas in adversariis veremur. Ne Religionis quoq; inducias esse

censeas, & quietem inertiamq; moliaris; in Scholis templisque adhuc bellum est, & periculosius pugnatur. Eloquentiæ armis instructa Hæresis validius in Deum nunc assurgit; & à Litterarum linguarúmque cognitione vim & victoriam colligunt, qui causæ fiducia destituuntur. Sed hæc jam opinio invaserat juvenum animos, ut summam doctrinæ suæ putarent, nec scribere posse, nec loqui: quasi bullam prætextamque puerilem nemo posuisset, nisi omne simul studium terminis. Itaque discebant plerique bonas Litteras, sed ne scirent: & sic adibant Musarum sacraria, ut desererent. Nimirum, sic res dicenda est, satis amaverant, si odisse iterum possent. Intumescunt verò inprimis studiorum liminibus pueriles animi, & ad forum curiamque acerba tollentes vota, despiciere artes audent, à quibus ordiuntur. Nimis facile mehercle tenella & prætextata adhuc indoles, si vel minima ambitionis affletur aura, luxuriat: & parentes tamen, ut videantur generoso quodam voto filiorum studia promovere, onerant. Unde cum malè ingenium nutritur, ipsum quoque; animum morborum semina corrumpunt. Fit etiam, ut qui magna spirant, verum ingenii cultum nunquam capiant; & cum ex umbra & luce ad Libertatem Academiæ transferuntur, putent se ad alia non studia tantum, sed castra commigrasse. Quod si modestiæ fundamentum disciplina acciperet, & rudis puer nihil esse ipsa virtute doctrinæque melius disceret; jam ad solidum
laudis

laudis decus se componeret; amaret litteras, sine quibus reliquæ artes non subsistunt, & Scriptores, qui Litteras illustrarunt. Nunc ab ipsis quoq; doctoribus, error sive vitium ævi magnificentia aliquam exegit: nec severa lege erudiri pueri volunt, quorum antè infantia deliciis domi soluta est. Sic verò nisi blandam disciplinam inveniat, qui eruditur; nisi miti freno ducatur, qui cogi recusat; regulam omnem aspernatur ingenii: nisi talis existat Præceptor, qualis fuit Pater; luctandū est. At verò in magno numero aliqui semper, qui melioris sequuntur naturæ ductum, Mentemq; seriis amœnitatibus applicant: illi videlicet, qui ab Amore ipso Litteras aggressi sunt, & in Litteris magnorum virorum, & per tot jam secula loquentium ingenia suspiciunt, nomina colunt, æternitatem venerantur. Florem juventutis nostræ laudo, suavi Litterarum rore imbutam; & meliora illa pectora, in quibus habitare cum ipso rationis auspicio generosus honesti amor cœpit; sed ne migraret. Laudo, inquam, & hoc nunc ago, ut qui sapere supra vulgum destinarunt, promptam & exercitatem ad severiora studia Eloquentiam adferant. Nec video profectò, quam morâ eunti ad Academicos honores *Palestra* injiciat, in qua Mens Bona colitur; nisi exulare hanc ipsam à severitate magnæ scientiæ seculi mores postulent. Nulla vita tam seria, aut negotia tam ardua, aut studia tam sublimia, quæ Literas non admittant. Proficere in Scholis, & exerceri simul in *Palestra*
juventus

juventus poterit : imò vero, ut liberiori sententia blanditias amoliar, & invidiæ voces expugnem, exerceri in Palæstra juvenus debet, ut in Scholis proficiat. Quæ imperitus impedimenta clamat, auxilia sunt : ad magna Litteræ mentem præparant, non occupant. Nemo, ut opinor, in itinere viaticum rejiciat ; aut si in rigidi montis verticem difficili per salebras anfractu scandendum sit, vehi nolit, & conductis equi sudoribus ærumnam suam redimere : at profectò, si rectè calculum ponis, in studiis iter est, & in arduo ac prærupto Honoris præmia virtus collocavit. Ut igitur viaticum habeas, Litteræ tibi tractandæ sunt : ut vehiculum aut jumentum invenias, peculio Philologiæ opus. Ego ecce, ut ad vota sua properent juvenum animi, auxilia suggero : & horas aliquot, quæ honestè etiam perire poterant, *Palæstra* occupat, otio, lusui, libertati velut manu injecta. Nihil de studiis ; de tempore aliquid detrahitur : quod nisi tam Litteris, quàm otio possit dari, videant obsecro, ne ad vitiorum illecebras generosa impellant ingenia, qui *Palæstram Bonæ Mentis* in pervacuam arbitrantur. Enimverò, ut ipse Academiae universæ efflorescat, ducentes ad ignaviam occasiones omnes præcidendæ sunt : occupanda juvenus, quæ quoties nihil agit, ad noxia dilabitur : ut stare nemo potest nisi vigilet, & iners otium rectè somnum vocet. At verò quàm facile nihil agit, quisquis otia-
tur ? Ipsū igitur otium succuti & exerceri debet, ut
à torpore,

à torpore, & quod sequi solet, à vitio vindicetur. Si amplius investigas, honestissimum otium *Palastra Bona Mentis* faciet: optimæ remissiones, Exercitationes Puteanicæ erunt. Suaviter occupabit otium suum, qui ad *Bonam Mentem* se recipiet; negotium autem inveniet laboriosum non esse.

Otio qui nescit uti, plus negotii habet,

Quam cum est negotium in negotio,

Nam cui, quod agat, institutum est nullo negotio

Id agit; studet ibi, mentem atque animam oblectat suum.

Otioso in otio animus nescit quid velit.

Suus igitur erit, quoties operam ac diligentiam majora Academiæ munia exigent: amœnus erit, quoties in Musarum contubernio respirabit. Nemo diem in popina sepeliet: honestiorem voluptatem *Palastra* propinabit. Nemo vitæ studiorumque subsidia alea, aut pila, decoquet: frugalitatis exactissimam regulam *Palastra* præscribet. Nemo Veneri Lasciviæque mores suos credet; *Bona Mentis* amorem *Palastra* in pectoribus omnium accendet. *Quas Privatim Litteras tractent, moribus publicè ostendunt: Bona Mente in Juventute eminento. Sobrietatem, Modestiam, Honestatem Colunt.* Demus etiam, non sine impedimento aliquo Theologiæ, Jurisprudentiæ, Medicinæ, Exercitationes Litterarum esse, aut institui: an ergo satis robustam censes accu-

accusationem, qua *Palæstra* subvertatur? quid-
quid detrahunt disciplinis aliis mitissimæ Mu-
sæ, iisdem addunt. In convivio omni non cibi
tantum: sed & pocula sunt: non sine siti fa-
mes venit: edendum est, ut suaviter bibas; bi-
bendum est, ut possis edere, vices istæ volup-
tatis instaurant regnum, ac restituunt: & idem
tamen venter Cererem Bacchumque capit.
Nemo de ferculis partem sibi periisse conque-
stus, si ciathum exhausserit; hæc subsidia hila-
ritatis sunt: nemo Litteris doctrinam impedi-
ri; instrumenta sunt, & in partem igitur tem-
poris admittenda. Omnium ore confirmatum
est, frustra addisci artes, nisi exerceas: sed E-
loquentia, ut artibus omnibus sufficiat, peculia-
rem etiam usum poscit. Non quicumque docen-
tis mulso aures implet, mox facundus est: ex-
pedire linguam ipse debet, & maturum animi
sensum elaborato verborum includere ambitu,
ut inter Suadæ alumnos nomen suum profitean-
tur. Ut scias quàm difficile sit loqui; hoc an-
te omnia agimus, & in crepusculo rationis
molimur. Nondum pedem puer figit, aut
vestigia premit: & voces rudi conatu concit-
rat. Vix ostendit natura hominem, cum
frangere infantiam incipit: sed ne sic quidem,
cùm ingenium maturuit, sermo adultus est.
Totam ætatem profectò, nisi exerceas, bal-
buties occupat: & nisi loqui puer orsus sit,
etiam in senectute infans erit. Totum hoc
tamen,

tamen, quod dico, Eloquentiæ duntaxat rudimentum, & velut limen est: arte & exercitatione opus, ut pervadas, ac tandem disertus sis. Sed quos limites sollertia humani patitur ingenii? Postquam primum sive naturæ, sive industriæ miraculum evuluit, scribere; tentavit quisque etiam sine voce loqui. Linguae orisque vices ad manum translatae sunt, & sermonis picturam niveum papyri æquor excepit. Parum erat, indicium animi ministerio formare vocis, nisi & absentes posterique audirent. Prorsus imperfectum linguae ingenium mortales censuerant, nisi & calami usus accederet. Quam verò id arduum, loqui etiam cum non loqueris: imò quàm laboriosum, nisi longa exercitatione scriptionis ager subactus sit, is judicet, qui æternitatis agere negotium consuevit. Stilus profectò, nisi manum exarantis quotidie lassaverit, tabellamque litterarum impleverit sulcis, enitescere non potest. Scribendum est, ut scribas, & jugi exercitatione opus, ut fructum ingenii colligas. Ab agro nemo expectat semina, sed exigit: minimum est quod seris. Sic arborem plantare satis non est: rigare debes, putare debes, & pertinaci cultu quidquid speras urgere. Hæc quoque docentis conditio est: in Scholis si dicet itrenuè, aut dicat, promittit tantum, quid præstare debeat: seorsim aut privatim quisque prodest. Benè est. invitant me industriæ circumquaque exempla, ne ignavus sim; & cum vos intueor, Viri eximii, clarissimi que, ad Exercitationes accendor,

Sic

Sic igitur paucorum neglectis judiciis, illud usurpare audacter pergam, quod faciunt omnes, qui juventutem amant; & hoc agam, ut quàm maximè proficiant, qui æstimare otium suum inceperunt. Sanè ne frustra ego doceam, alii audiant: tanti quisque humanitatis studia faciet, ut digna exercitatione videantur. Quo in munere verfer, & quantum vobis debeam, Generosi juvenes, perpendam potiùs, quàm quid fieri aliqui nollent. Debeo, ut cum elegantia docti sitis; & hoc ipsum aliqui nolunt. Quis affectus animos concitet? placere aliquibus non potui, postquam corrigere defectum aliquem Philologiæ cœpi; & vel ideo jam *Puteanus* peccat; quia in litteris juventus proficit: proficit autem, quia exercetur. Non jactabo ingenii mei virès, industria aliqua si superavi quos secutus sum. memoriae beneficium à posteris expectabo. Diatribas suas alii habuerint: Palæstræ sanè exemplum à nemine accepi, & ut *Lipsum* divinæ mentis virum excipiā, quis ab Academia condita tam liberaliter Musarum Sacra explicuit, ut publico vocis magisterio, Palæstricas *Dissertationes, Recitationes, Lectiones, Disputationes* adjiceret? aut quis tam generosè formavit juventutis indolem, ut cùm manum, etiam otium suum, neglecta utilitate privata, impenderet? Docere mehercule multis facilius fuit, quàm *Dirigere*. Alii quoque Litteras in Academia discere, turpe arbitrati; ne excolerent, quas didicerant; ac tandem ut contemne-

contemnerent, quas ignorarent. Dicamus etiam, fuisse Exercitationes Eloquentiæ; fuisse, qui elegantiarum illam Spartam exornarint: Palæstra tamen æquè ignota fuit, ac non intelligunt; qui nollent institutam. Ad nomen provoco: *Bonæ mentis* indigitavi, & quod in homine summum est, colendum proposui: ut Virtutis instrumenta Litteræ fierent, & Virtus Litterarum. Mores docemus, cum eloquentiam, atque è veteri instituto universam eruditione sapientiam occupamus. Etenim Oratorem prisca illa severitas *virum esse bonum, dicendi peritum* defini- vit, & quasi eloqui satis non esset, etiam animi & compositæ officia vitæ exegit. Poëta talem omnino proposuit, qui sapienti facundia seditionis aliquam flammam compesceret.

*Tum pietate gravem ac meritis si fortè virum
quem*

Conspexere, silent, arrectisq; auribus adstant.

Ille regit dictis animos, & pectora mulcet.

Vir pietate gravis ac meritis. vir ille bonus est ac sapiens; sed qui regit mulcètque dictis, *dicendi peritus* est. Nec frustra apud Satyricum Rhetor Eloquentiæ arcana traditurus, *Adolescens*, inquit, *quoniam sermonem habes non publici saporis, & quod rarissimum est, amas Bonam Mentem, non frandabo te arte secreta.* Eloquentiæ legibus honestæ omnes artes obnoxia sunt; nec Litteris excellere quisquam potest, nisi odisse vitia inceperit. Frustra felicissimæ spei surculum vitioso trunco

trunco infēveris: Difficili nimis vestigio iter carpit, qui sub onere destinavit proficisci. Ingenii autem sarcinæ vitia sunt, & euntem ad Musarum voluptates impediunt. Liber & expeditus ille, qui pravas cupidines omnes projecit: qui semel statuit, à multorum exemplo recedendum esse; nihilque in omni doctrina putat solidi, quod virtute non stipetur. Sic enim Antiquitas tradidit, *Rem pulcherrimam, eruditionem, cum vitiis mentis non posse misceri*. Vitæ igitur, morūque fordes quicunque expurgaverit, facilè bonarum artium limen inveniet; cū citiùs etiam insepultorum manes severus Cocyti portitor cymba exceperit, quàm improbum ingenium Minervæ favor complectatur, Sed Rhetorem nostrum audiamus, qui divino planè ore sententiam hanc extendit: *Ne studio quidem operis pulcherrimi vacare Mens, nisi omnibus vitiis libera, potest: primùm, quòd in eodem pectore nullum est honestorum turpiumq; consortium; & cogitare optima simul ac deterri- ma, non magis sit unius animi, quam ejusdem hominis, bonum esse ac malum: tum illa quoque ex causa, quòd mentem tanta rei intentam, vacare omnibus aliis etiam culpâ carentibus curis oportet. Ita demum enim libera ac tota, nulla distringente atque aliò ducente causa, spectabit id solum ad quod accingitur. Quòd si agrorum nimia cura, & sollicitior rei familiaris diligentia, et venandi voluptas, & dati spectaculis diis, multum*
studii

*studiis auferunt (huic enim rei perit tempus quod-
 cunque alteri datur) quid putamus facturæ, cu-
 piditatem, avaritiam, invidiam, quarum impo-
 tentissima cogitationes somnos etiam ipsas & il-
 la per quietem visa perturbant? Nihil est enim
 tam occupatum, tam multiforme, tot ac tam va-
 riis affectibus concisum atque laceratum, quàm
 mala Mens. Nam & cum insidiatur, spe, curis,
 labore distringitur, & jam cum sceleris compos
 fuerit, sollicitudine, pœnitentia, pœnarum om-
 nium expectatione torquetur. Quis inter hac lit-
 teris, aut ulli bonæ arti locus? non hercle magis
 quàm frugibus in terra sentibus ac rubis occupa-
 ta. Quid igitur est? Mens bona ad animi pariter
 ingeniique cultum refertur, & noxia, imò tarda
 omnis eruditio, nisi mores conspirent, ut nulla
 eloquentia, nisi virtus societur. Imò Mens
 Bona, ipsa minerva est, & è capite Jovis nata.
 Minervæ nomen si ad studia referam, an quis
 reprehendet? Jam verò *Palestra* Exercitatio-
 nem animi ingeniique comprehendit. In *Pale-
 stra Bona Mentis Animi Ingeniiq; Cultus Esto*,
 id est *Doctrinæ ac Virtutis, Sophiæ ac Suadæ*.
 Græcorum consuetudinem exprimere Lege vo-
 lui, & in mores nostros transferre. Græcorum in-
 quam, qui etsi *Palæstras*, sedes, porticus, corpo-
 riscausa invenerint struxerintque; tamen, ut exer-
 cerentur & delectarentur nobilius, eundem *Rhe-
 toricæ & Sapientiæ* esse locum voluerunt. Ver-
 bis meis facilem Vitruvius fidem facit, *Palæstra-**

rum ædificationem explicans : *Nunc mihi videtur*, inquit , *tametsi non sint Italica consuetudinis*, *Palæstrarum ædificationes*, *tradere explicatè*, & *quemadmodum apud Græcos constituentur*, *monstrare*. *Constituuntur autem in tribus porticibus exedra spatiosa*, *habentes sedes*, *in quibus Philosophi, Rhetores, reliquique*, *qui studiis delectantur*, *sedentes disputare possint*. Dignam verò etiam Ciceronis testimonio antiquitatem istam censeo , qui ut Oratorem suum formaret, loco Palæstræ ac nomine usus est : *Num tandem*, inquit, *locus hic non idoneus videtur*, *in quo porticus hæc ipsa*, *ubi ambulamus*, & *Palæstra*, & *tot locis sessiones*, *Gymnasiorum & Græcarum Disputationum memoriam quodammodo commovent* ? An & reliqua adjicio ? imò potius excerpō. Primum Palæstram, sedes, & porticus, etiam ipsos Græcos exercitationis & delectationis causa, non Disputationis, invenisse arbitror. Nam & seculis multis antè Gymnasia inventa sunt, quam in his garrere Philosophi cœperunt; & hoc ipso tempore, cum omnia Gymnasia Philosophi teneant, tamen eorum auditores discum audire, quam Philosophum malunt : qui simul ut increpuit, in media oratione, de maximis rebus & gravissimis disputantem Philosophum omnes unctio- nis causa relinquunt. ita levissimam delectationem gravissima, ut ipsi ferunt, utilitati antepo- nunt. De Gymnasiis mehercle novum hodie non est : & quidni igitur eodem ac pari in Scho- lam

lam jure nomen *Palæstra* migret? Ejusdem uti auctoritate Ciceronis possum, ad Atticum: *His temporibus tam dubia vita optimi cujusque, magni aestimo unius ætatis fructum* *Palæstræ Palatinæ*. Græcicum ecce institutum, etiam Romanum facit, & Orbi Latino imitandum proponit. Quinimò in Oratore suo *Nitidum quoddam genus verborum & latum, sed Palæstra magis & olei, quàm hujus civilis turba ac fori*, distinguit. Sermonis Deum, Mercurium esse, fabulosa eruditio voluit: sic & *Palæstram* ejus filiam, quia ab eodem inventam. Reddat gratiam inventori suo, pietatem parenti; & ab Athletis ad Suadæ Alumnos redeat, Mercuriique *Myrtas*. Ostendam ego utilius jucundiùsque animum literis, quàm corpus lucta exerceri: alienis laboribus meos jungam, & in *Palæstra Bonæ Mentis* sudare paratus sum, ut *apta Reipub. grata Principi, Juventus exsurgat Belgica, & ut aliquo etiam incremento Nobilissimæ Academiæ fama producat*ur. Ubicunque terrarum vel levem eruditionis umbram mitior barbaries reliquit, instaurari pridè amor ingenii cœpit: sed ab hac felicitate pertinax belli calamitas *Lovanium* nuper removit. Vixit potius quàm vixit inclytum *Athenæi* nomen: & quemadmodum in morbo aliquo fieri videmus, corpus sine flore ac venustate fuit. an aliud extorquere à fato suo *Belgica* potuit? Nunc vires aliquæ redierunt, & prisca dignitas eas iterum artes complexa est, sine quibus esse *Academia*

demia non potest. Sed novem Jovis filia, quasi majori temporum squalore involuta, induere pristinae dignitatis ornamenta non potuere, aversum quibus ævum pellicerent. Ergo florent studia, ad quæ concurrunt indigenæ tantum aut finitimi: studia, quæ in suis quæque finibus gens inveniat. Sed quid est? non nostra tantum, sed aliena quoque florere juventute Lovanium debet: non Belgas tantum, sed orbem universum erudire. In Scholis nostris, nisi Gallus, Germanus, Sarmata, Iberus, Italus sedeat, adhuc solitudo erit; nisi discant quidquid usquam est hominum, tueri nomen suum Academia non potest. Fulgens illud Rectoris Magnifici sceptrum, & purpureum insigne, reliquamque pompam quanti censes? non hæc unius provinciae aut populi majestas est: stipari universa Europa debet, ut in una & Academica purpurea summum Pontificem, Cæsare, Regem, Principem revereare. Adsit è toto orbe juvenus, & splendorem suum Schola inveniet: æstimentur bonæ Literæ, nemo non concurret. Etenim hoc studiorum genere nobilissimi quisque eliciuntur; & peregrinari solent, quos aut generis splendor, aut honesta sciendi cupiditas excitat. Lucri doctrinam ibi ferè quisque discit, ubi & præmia exspectat: sed cum supra fortunam se indolis nobilitas erexit, etiam in-extremis, & se junctis mari terris *Bonam Mentem* quæret. Jam virorum Principum filii Literarum has elegantias investigant, ut Eloquentiam Historiam

que

que discant, & amœna eruditione viam sibi ad Ethicæ, Politicæque templa aperiant. Hinc Christianæ totius Nobilitatis vestigiis Italia premitur, Gallia pererratur; quasi priscae eruditionis aliqua utrobique reliqua sint, & in ipsis rudibus ac monumentis imago saltem spiret sanguinis decorisque Romani. Quid dicam? in ipsa hac urbe Galliam, hisce mœnibus, velut Alpibus cinctam Italiam habebimus, si *Palastram*: Literæ florent, & Roma hîc erit: eruditio vigeat, & ad veterem illam frequentiam civitas resurget. Hæc institui mei ratio est, ut exercere Juventutem non possim, nisi de urbe & Academia bene merear: nec promovere Eloquentiam, nisi ut discantium numerus augeatur. Novum ac vicinum Batavorum Athenæum quid tantopere auxit ornavitque? Illices hæ Literæ: quæ insigniter evectæ, à novo nunc Atlante *Daniele Heinio*, sustentantur. Sed & Mediolanum, urbs maxima, toties ruinis suis aucta, nunc tandem ad felicitatis fastigium uno Musarum domicilio surrexit, postquam in Literis Illustrissimus ac Reverendissimus Cardinalis *Fredericus Borromæus* invenit, quod maximæ urbis gloriæ posset addi. O Literarum, non ædificium dicam, sed miraculum quod Orbis totius, & Antiquitatis thesauri videntur adornare. O Virum, seculi non ornamentum dicam, sed numen! à quo tantum expectare beneficium æternitas ingeniorum potuit. Sed nos si optimi Antistitis vestigia

sequimur, quid nî & profectum aliquem speremus? Aliquis hîc quoque *Borromæus* erit: aliquis Patrocinium Palæstræ suscipiet: & cum primùm pubescentibus adhuc alis se *Bona Mentis* Fama tollet, ingeniorumque auspicia quædam explicabit; nescire Literas nemo volet, ignorare Lovanium nemo poterit; & huc tandem velut ad portum se recipient Literarum amatores, qui tempestate quadam seculi ubique ferè jactantur. Alios quoque spes boni victurique nominis trahet, cum pulchrum putabunt, in *Bona Mentis* Gymnasio, tanquam in theatro versari, & à doctis omnibus conspici. Nam siue linguæ facundo conatu volet innotescere; publicus dicendi campus apertus erit: siue stili; pangere poterit, quod exacto quoque Solis curriculo edatur. In hunc quippe finem secunda mensis cujusque hebdomade Recitationes institutæ, ut & illæ, si tamen dignæ inveniantur multorum oculis, Famæ quotannis mantissam constituent. Et quantam, Bonæ Deus, è laudabili hac scribendi consuetudine lucem juvenus colliget! Studiorum specimina producent Discipuli; sed nomen Doctores simul omnes invenient. Mirabuntur profectò exteri, non minùs immortalitatis, quàm eruditionis hic negotium geri: nec tam prolixam Scholæ felicitatem intelligent, in qua qui discunt, etiam Famam non vano stili tirocinio audent provocare. Tanquam λαμπρότητα omnes instituant, Promethei quandam facem per vices

vices accipient, & lucebunt. Sed egregio præibunt exemplo Honorarii, in hunc quoque numerum, distincto ordine, partim scripti, partim adscribendi; homines stilo industriæque prompti: & florebit *Bona Mentis* hoc agmen, etiam iis, qui non aderunt. Rempublicam aliquam cense te hanc *Palestram*; sed Literariam. Extra mœnia, atque toto adeò terrarum orbe quærendi cives, ut potentiam augeas, qui nasci non potuerunt liberi, solent adoptari. Æstimabimus ingenia, etiam quæ non fecimus; quid moliamur, absentium & adscriptorum virtus eruditio, mores indicabunt. Paratus profectò non unus, dare nomen, ut extendat quoque; immittere lumen, ut recipiat; ibi promere ingenii sui censum, ubi pretium expectat. Sed Sereniss. favor *Principis* mox frequentiam faciet; ut Phœbus diem: & tali lumine felices se putabunt, quicumque literas tractant. Signa igitur *Bona Mentis* nemo non sequetur: scribet mittetque quotannis quod è *Palestra* prodeat; & Solem adorabit, ut diem mereatur. Sic ubi nec erit *Palestra*, nominabitur: & erit tamen, ubicumque terrarum doctis facem pectoribus inclyti Patrocinii æternitas subsciet. Quid etiam? Visent quandoque hanc *Bona Mentis* arcem tam strenui bellatores, hanc tironum cohortem, illi emeriti; & ut quàm optimè militiæ nostræ consulant, præstantissimos undequaque submittent juvenum, qui exerceantur. Ab isto flore celebritas pendet *Academiæ*:

& ut à fecunda segete laudare agrum solemus ;
 ita Lovanium extollent exteri, ubi pari unum-
 quemque gradu proficere in optimis animadver-
 tent artibus, & simul inclarescere. Fallor, an in
 his subselliis jam sedent, qui nisi *Palæstra* esset,
 Lovanium fortassis nunquam cogitassent ? Mul-
 torum sanè adventum velox Fama prænuntiat; &
 mox adērunt, qui partem putabunt eruditionis,
 in hac urbe didicisse. Parate hospitium cives, in-
 struite domos, & alibi ruinas instaurate : contu-
 bernia vestra *Palæstra Bonæ Mentis* implebit.
 Conspexistis quandoque, & aluistis meliorem
 orbis juventutem, Minervæ velut exercitum ali-
 quem; & quam multæ alibi urbes non caperent
 frequentiam, hæ Scholæ capiebant. Numerate
 florentis pridem Academiæ populum, provinci-
 arum omnium florem; XIV. imò XV. millia inve-
 nietis. Belli furor dissipavit tam nobile & co-
 piosum agmen, cùm Literæ omnes fugerent: sed
 si quies faveat, & Musarum iterum amœnitatem
 severiores artes induant, novo concursu multitu-
 do coalescet. Rerum humanarum istæ vices sunt:
 nec Fortunam novit, qui vel in adversis constan-
 tem arbitratur. Pro suo quisque munere Urbem
 & Academiam cogitabit: ego, ut honestissimò
 exemplo exteram juventutem excitem; nostram,
 ut dixi, *aptam Reipub. gratamque Principi* co-
 nabor reddere. Iis potissimùm studiis togæ sagi-
 que fulciri decus, quibus Humanitas nomen dedit,
 illustria tot Romanorum Græcorumq; exempla
 docuerunt:

docuerunt: sed an scienda hæc ipsa si Literas nescias? Nondum ab omni Antiquitate mores seculi recesserunt: nec tam beati mortales nascimur, ut carere illustrium rerum & ingeniorum memoria debeamus. Si naturam interrogas, nunc etiam homines sunt, quibuscum vivis: si rationem, nunc etiam cives, quibuscum agis: At *Inter Homines, Inter Cives eminere, Palastra Bona Mentis* docet, animum suggerit, quo explere virtutis munia audeas; tum ingenium, quo eruditionem, eloquentiam, sapientiam capeñas; tibi, ac Reipublicæ utilis sis. Quippe hæc veri hominis civisque officia sunt, ut quæ factu optima, loqui ac præcipere; quæ dictu pulcherrima, facere pari promptitudine possimus. Et quàm multa in communi vitæ usu sunt, quæ sine Literarum cognitione non habentur! quàm multa in Literis, quorum pulcherrimum usum à sola Exercitatione speres! Minuta despicio, ne infra indolem suam nobilissima hæc juvenus occupetur. Quæ Principis dignitatem vicino tangunt gradu, si insinuem saltem, laudem apud magnos *Palastra* hæc inveniat. Itaque tutissimam gubernandi formam prudenti sermone quis aperiet, nisi regum & populorum Historia dicentis consilium instruxerit? Quis in seditione aliqua repentina ad concordiam civium militumq; animos reducet, nisi efficaci exemplorum præsidio fulta oratio, fluctibus illis concitatae multitudinis se audebit committere? Quis Principis sui personam decoro satis habitu Legatus repræsentet;

repræsentet, nisi culta ac nitida Suadae pompa mandata vestierit? Etiam epistolarum accurato nexu maximarum rerum dignitas constat: & in hunc præcipuè maximi solent honores confluere, qui stilo quàm felicissimè utitur: qui in aula agit, quod in Academia tanquam puerile imperitissimi aliqui fastidiunt. *Palæstra* certè non pudendam censebit operam, etiam quæ epistolæ impenditur, cùm & continuum stili commercium cunctis præscribat. *Commercium Epistolare Instituitur*. Audésne scire, quî cum maximo fructu eruditus sis? promptum ad omne argumentum scriptiōis compara obsequium; & hoc age, ut intelligi possis, cùm non audiris: ut venustè transmittas secreta animi, & sermonem etiam sine voce formes. Præcipuus hodie Eloquentiæ usus ad epistolam traductus est: & hæc ferè una, quidquid publicè privatimq; geritur, gubernat. Pacis arma, & militiæ consilium si quis Stilum vocet, necessitatem expresserit. Unde si forum ingressus fueris, & tribunalia excusseris, si Curiam & Senatum lustraveris; putes hoc unum utrobique negotium esse, scribere. In castris verò non gladio omnes, etiam calamo plerique accincti sunt. Milites hîc Suada, imò Epistola suos habet. Neque enim is solus pugnat, qui in acie stat, & cornu dexterum lævumq; defendit; sed & qui Duci assistit, qui mandata ejus scribit, qui consilia novit, & à Secretis est. Nimirum & hæ vigilæ quædam sunt, & in ipso prætorio stationes: belli ministeria, sed incru-

enta;

enta; & sic tamen stipendiorum honore & emolumento digna. De Advocatis, quid olim ab Imperatoribus constitutum, meministis: *non minùs provident humano generi, quàm si præliis atque vulneribus patriam parentesque servarent.* Causam, vicinis depromptam verbis adjicio: *Nec enim solos nostro imperio militare credimus illos, qui gladiis, clypeis, thoracibus nituntur; sed qui gloriosa vocis confisi munimine, laborantium spem, vitam, & posteros defendunt.* Ut igitur in ipso foro nomen & imago militiæ est: sic in ipsis castris togati pugnant, stilo velut telo instructi. Neque enim corpora hîc feriuntur hostium, sed consilia; & fiunt ea, quæ faventem rebus Fortunam conciliant. Monentur socii, evocantur præsidia, paratur commeatus: unius Epistolæ beneficio summus Imperator belli ubique præsens est. quod tanti olim Cæsar fecit, ut cum scriberet ipse, etiam otiosi sibi visus sit, nisi plurium simul manus dictando occupasset. Longum existimo per omnia Reipub. ire munia, & ut *Palastram* commendem, Literarum utilitatē persequi: præmia malo; quæ parata sunt, si quis amare *Bonam Mentem* inceperit. Etenim quod longa alibi laborum temporisq; periodo quæri solet, ut *Principi Patriæq.* placeas, hîc citra tadium invenies; & tanquam ne vota quidem ulla *Fortuna* spectet, in limine & vestibulo honestissimarum *Exercitationû* benignitatem suam expromet. Non torquebo per ambages animosam verborum fiduciam, quam toties
nomino

nomino *Palastram*; luculento stabilire Diploma-
te Sereniss. noster *Princeps* voluit: & ut omnia
Bona Mentis Amatoribus promitteret, Imagi-
nem quoque suam dedit. Agnoscite sacratissi-
mum vultum & strenuè hanc Sparram ornate,
in qua non minus ipse *Princeps*; quàm Literæ co-
luntur. Illius benevolentiam, harum fructum æ-
stimate, & ab hoc auro discite, etiam in *Bona*
Mentis domicilio divitias habitare. Arbitro qui-
dem insigne destinatum est, honor omnibus; ut
Virtutum perfectissimum exemplar unus ali-
quis ostenderet, omnes intuerentur; unus gereret,
omnes possiderent. Et quos non stimulos animo
cujusq; imprimat, perpetuum hoc honoris pig-
nus? Liberè dicam: Principem ipsum si quis de-
spiciat, negligere aut irridere optimarū deinceps
Litterarum studia poterit: ignavia aut inertia si
quis animum devovit, tutissimum ingeniorum
asylum subsannare. Eja agè, da nomen, quisquis
generosam alis indolem; lume scitum, suspende
Symbolum, ut emineas: & tu Arbiter esse pote-
ris, si in *Bona Mentis* isto pulvere sudabis: insig-
nare auri fulgore pectus tuum, si prius bonis arti-
bus festinas. Hoc etiam certissimo polliceri vati-
cinio possum, magnum te quandoq; in Rep. fore,
si in *Palastra* fueris; aptum negotiis, si Litteras
excolueris: cum & in *Palastra*, velut umbra Rē-
publ. & in Litteris negotia, tanquam in Ethicæ
Politicaq; officina tractemus. Bonos formamus
Patriæ cives, Principi subditos: & bonos cense-
mus,

mus, qui doctrina & prudentia fiunt; qui magnæ Virtutis instrumenta Exercitationes Palæstricas habent. Ut enim picturæ pretium, non colores, sed imagines faciunt, & felicitas artis: ita Litteras, nisi ad vitæ morumq; ornamenta referantur, frigide æstimamus. Porro quid non à *Principe* tuosperes, cui priusquam innotuisti, placere incipis? Amplectitur omnes, quotquot meliore ducti instinctu se *Palæstra* consecrarunt quotquot consecrabunt. Et ut intelligas quæ promittat præmia, jam studia tua æstimat: imò ut intelligas, quibus promereri Fortunam artibus possis, ad *Bonam Mentem* adhortatur. Quærit videlicet è tota ista juventute viros, quibus faveat; & jam expectat, quos læto benignitatis suæ affectu circumfundat. O magnum igitur Litterarum beneficium, quæ facilem Principis dignationem impetrant; & eò ducunt, quò per longissimas solet ambages iri! Quotus non quisque aut magnatum terit limina, ut viam votis aperiat? aut favores emendicat, uti cõmendetur? aut amicitias emit, ne repulsâ petitio patiatur? Has molestias à fractusq; homines amusi subeunt, & tamen magnæ doctrinæ opinione fulti. Qui seriis amcenitatibus pectus imbuunt, rectam ad Principem, honorésq; publicos semitam insistent. Odiosa periodus, & fugienda, quoties compendium offertur: compendium Litteræ faciunt. & quemadmodum purior è fonte quàm è rivo aqua bibitur, quam fundus atque ripæ lutulant: sic luculentissimum favoris
auxilium

auxilium ab ipso omnis dignitatis capite promanat. Itaque sudat in eo stulta multorum aviditas, ut quò pervenire recto vitæ studiorumque itinere non possunt, obliquo tramite penetrent. obtinuisse honores divitiâsq; satis est, & ut malis artibus plures decipiant, à summo ordiuntur. Quantum seculi mores possint, in *Principe* audent experiri. Sed neq; hoc tamen improbitatis auspicium est : cùm à Numinis contemptu conscientia occalluit, fas putant, quidquid impunitum est. In isto verò animi tumultu, tranquillitatem homines mali, & innocentiam, quantum licet, mentiuntur: magni scilicet beatique, si populo imponant; si despicere possint, à quibus æstimantur. Sed quid fit; cùm in ridenti fortuna positi sunt, hoc tamen assequi non possunt, ut pectus vindicent: cùm in multos imperium habent, sibi tamen servi sunt, quia felicitatis rorem, quo nutrirî præstantissima virtutis solent semina, in fomentum vertunt vanitatis. Etenim quemadmodum aurei Solis radii densum Æthiopis colorem non mutant, sed ostendunt; in nivem autem immissi admirabili candore feriunt oculos: ita prævum ingenium, & omni Litterarum cultu destitutum, emendare nullus honor potest; rectum candidumque omni Virtutis & Sapientiæ succo imbuunt. Vos alloquor, ô lectissima & nobilissima juvenus: vos adhortor & rogo, ut boni esse malletis, quàm magni; ut ea ametis studia, quæ bonos faciunt: hanc *Palestram*, in qua Litteras exercere nemo

nemo poterit, nisi ut Virtutem discat; nec Virtutem discere, nisi ut *Principi* suo placeat. Laboribus ego præmium, voluptatem statuo: ille ornamenta adjiciet; prætextam alibi, trabeam, latumque clavum donabit; & ut compendio absolvam, eminere in Rep. te volet, si exercitatus accesseris; amare volet, si Litteras colueris; complecti volet, si pectus præbueris. Sed quid sermonem ego ultra necto, ubi *Princeps* loquitur? quid verba ego paro, ubi ille promissa? quid stimulos ego, ubi ille honores? Audite vocem: sic ad *Bonam Mentem* hortatur, qui docere eam exemplo suo potest: sic Litteras & eloquentiam commendat, qui tantum in iisdem profecit, ut intelligat se florentem rerum statum habere sine Litteris & eloquentia non posse. Recitare incipio: vos Diploma expendite, & blanda majestatis aura desideria acuite; ut, si quis honoris aculeus honestam stimulet indolem, tanti jam à vobis benignitas fiat *Principis*, quanti ille Litterarum dignitatem fecit.

Non adjiciam Soli lumen, nec fonti aquam: hi radii à majestate funduntur *Principi*; hi latices perenni scaturiunt origine; nec illustrem tantum, sed æternam *Bona Mentis Palastram* reddunt. Vos, quibus nobili vigore calet sanguis, pari librate lance, quid promittat, ac simul quid exigit, publica illa tollennium tabularum auctoritate Optimus Serenissimusque *Princeps*. Quid promittat? suavissimis Exercitationibus præmia; & ut majus etiam conferat beneficium,
animi

animi ingeniique cultum exigit, & hoc agit, ut præmia intelligas. Maxima felicitatis pars est, scire quàm felix sis: nec Fortunam suam capit, qui minorem animum possidet. Quid igitur? Animum cole, & Litteras discè, ut Fortunam scias; imò *Principem* audi, ut Fortunam merearis. Operam cujusque poscit ille, sed & designat, paratus in Rempubl. Curiàmque Academicas illas adoptare laureas, si in *Palæstra Bonæ Mentis* maturuerint: fructum sine his Litteris ferre nullum possunt. Etenim ut in bello tu ultra procerus, & membrorum firmitate ac robore miles dotatus est, nisi caput galea, pectus lorica clipeusque muniant; manum deinde ensis, hasta, telum armet: ita in rebus agendis, populisque gubernandis, non sola scientia, sed quæ eruditioni, prudentiæ, eloquentiæ, ac demum *Bonæ Mentis* jungitur, valet. Cogitate Numisma, cogitate Diploma, & honestissimo amœnorum artium desiderio animos accendite, ut *Eminere* inter homines, interque cives possitis. Utrumque facile, si audere tantum unusquisque incipiat, & ingenium experiri. Nam de iniquitate temporum queri, morosum est: felices jam in ipsis Litterarum reliquiis esse possumus, & vel Antiquitatem provocare, si sequimur: imò digni esse, quos Musarum fama respiciat. Ergo projicite humiles cogitationes, & hoc semel statuite, puerile non esse, quod in ornamentum omnis ætatis, in solatium omnis ærumnæ discitur: necessarium esse, sine quo
ut

ut maximè vivas, à morte non distinguaris; ut maximè sapias, infans & imprudens sis. Hominem, imò, virum Eloquentia facit, ad quam duco; imò ne infra vota positus videare, qui *Palastram* adis, novus Litterarum splendor efficiet. Quod summum est, *Principem* cogita; & quantū ille studiis tribuit, tantum rebus quoque tuis accessurum. Iterum dico: *Principem* cogita; & hoc fundamento *Palastram Bonæ Mentis* niti, Leges fulciri, decreta stare: quæ ejusmodi sunt, ut siquis jam Litteras ab Academia removeat, videatur in ipso Reipublicæ corpore caput, in Musarum sacratio Apollinem Herculemq; aspernari. Principis auctoritate opus erat, ut fundamenta *Palastra* acciperet; imò, ut staret, longique ævi injuriam vinceret. Ne frustra institutæ viderentur nobilissimæ Exercitationes, transmitti ad posteros debuerunt: sic inchoari, ne unquam desinerent. Sed hæc quoque optimi & incomparabilis *Principis* nostri virtus est, ut omnibus prodesse velit seculis, & infra magnitudinem suam putet beneficium, quod nullum non populum, nullam non ætatem obstringat, Sed in *Palastra* solum ut Serenissimum *Principis* nomen esset, perennaret dignitas Litterarum: nunc quem non fructum perpetuus favor promittat? Ut ab uno Sole lumen & vigorem Stellæ omnes accipiunt, ac deinde transfundunt: ita ab uno capite origo erit omnis gloriæ, ab uno fonte perennitas tot rivorum, quibus rerum, ut sic dicam, temporumque Oceanus impleatur.

impleatur. Me certè pœnitere deinceps consilii mei non poterit: pergam in munere quod suscepi, & quemadmodum navem gubernator solet, universam *Palestra* machinam strenuè minantibus fluctibus procellisque objicam. Nullum sine tempestate mare est; & ut scias nihil non periculo obnoxium, etiam in Litteris Scholisque publicis *Æoli* furor grassatur. Quas sulcare undas coeperim, è portu quisque studiorum aut littore animadvertit: & quorum industria aliqua mea invidiam exacui, timere audaciam possem, si tam facile me virtutis oblivio caperet, quàm malè agunt, qui delicias suas putant, eruditionem contemnere. Sed aliqui tamen sic affecti sunt, ut omnes exulere Musarum elegantias nualint, quàm *Palestram* non despiciere; parati, publicum *Bona Menti* fructum obstrepentium verborum illuvione mergere, quò Fama favorem à conatu Dirigentis arceant. Sic paullatim quid agam, ex ipsis impedimentis intelligo; ac bene mereri de juventute videor, quia nonnullos offendo. Pergam verò, & auctoritate nixus *Principis*, quas doceo publice artes, attollam; quam erudio juventutem, exercebo. Sed & vires favor vester addit, Viri vivendo Optimi, docendo Clarissimi: quibuscum tam suavis mihi vita studiorumque toto jam quadriennio fuit familiaritas, ut nemo de me, de nemine ego conquestus sim. Omnibus hic scopus est, prodesse: ut meliores ornatioreſque ex urbe & Academia recedant, qui

qui ad Rempublicam accessuri sunt. Me quidem quoridianus Scholarum fervor, & exercitationū celebritas accendunt, ut quo studio & felicitate alius Theologum format, alius Jurisconsultum, alius Medicum aut Philosophum; pari saltem conatu, quantum debeamus neglectis pridem artibus experiar, ut attollam elegantias, sine quibus resplendere sublimium scientiarum dignitas non potest. Etenim Litteræ omnis doctrinæ velut colores sunt, geminæ ac deliciæ sunt, & picturata quædam vestis. Cogitet juvenus, qui in pretio ornamenta esse solent: hæc assumat, quæ vera exculsi animi insignia sunt; ut sive in Republica versari velit, benevolentiam populis; sive in aula, oculos Principis mereatur. Arborem sine cortice nec formosam, nec fecundam dixeris: sic neque doctrinam, sine eruditione. Quare doctrinam quisquis æstimabit, eruditionem junget; amare Academiam non poterit, si *Palestram* oderit. Agite Nobilissimi ornatissimique juvenes, qui in solatium carissimorum parentum Patriæq; crebris, nomen *Bona Mensi* date, animi & ingenii agrum subigite: ut uberem quisq; fructum carpat, ut honores speret, ut famam apud suos inveniat, ut Patriæ & Principi placeat, amplius ignorare Litteras non potest. Quod si angusti etiam Belgarum limites, & ubique terrarum præmia eruditioni poscat; jam vota omnium, Orbis compendium, Italia impler, & ab ipsis Alpibus favor & honor *Palestræ* allubescunt. De Viris aliis magnis

& amicis quid dicam? *Sacco, Septalio, Montorfano, Silvat. Cantonio, Biffio*? quid de Principe juventutis Infubricæ, Illustrissimo Comite *Vitaliano*, Vicecomite *Borromæo*, omnis ingenii & eruditionis ornamentis instructissimo, & ut breviter totum laudem, stirpe & fortuna sua digno? Amicitia & hospitii jam vobis limina, quiteseram fertis *Bona Mentis*, aperuere. Ipse Illustrissimus & Reverendissimus *Fredericus Borromæus*, S. R. E. Cardinalis, & Archiepiscopus Mediolanensis, Auctor Bibliothecæ Ambrosianæ, pro incredibili humanitate sua, in Athletas meos pronus est, & jam affectu munificus. Quid mirum? abire ab ingenio suo Vir optimus doctissimusque non potest; nec satis attollere in Italia sibi Litteras visus, nisi & in Belgio juvaret: quasi totam humanitatis ubertatem condere in me non poterit, etiam eos complectitur, quos disciplina & exercitatione meos hactenus feci. Meministis plerique vestrum, ô seduli Suadæ Sophiæque alumni, qua facilitate alloqui nuper absentes dignatus est; quàm suavi scriptiois aurora properantes ad honestarum artium studia animos afflavit. Amorem effudit; & ut maximè hortaretur atque impelleret, etiam præsidia obtulit. Contemnant hunc honorem, qui velut terræ quædam pondera depressi jacent, & in vitæ ignavia mortuum nituntur otium abscondere: sed vos, qui vivere, non esse tantum inter homines statuistis, placere terrarum Dominis, & innotescere humano

humano generi pergite; ut quantum Litteræ possint, Apalæstrorum quandoq; infelicitas fateatur. Tanquam faces este, & tot jam annorum caliginem vincite, quæ Mularum tristissimum vultum involverat. Quæ mora igitur? quod repagulum? Solvite, solvite, qui nondum ex numero meo estis, ligatum fallaci opinione animum, quasi difficilis aut supervacua *Palaestra* sit: & amoenissimo Exercitationum genere gaudium, decus, gloriam parate. Si vitæ studiorumque tranquillitas placet, nobile securumque otium in *Palaestra* invenietis: si armorum adumbratus aliquis strepitus, Palladis militiam hanc dicetis. Signum noscite, imò Ducem, quem sequamini: non tam ad proelium, quàm ad victoriam eundum est. Facem capite, & in hoc certamine, in hac Palæstra currite, ut *Bonam Mentem* paretis. Famam promittimus. Ite ergo: non sine laudis vestigio via erit; non sine Sapientiæ voluptate labor. Plura si dicam, dubitare de indole & industria vestra videar: res ipsa incitare unumquemque debet & necessitas, ut Exerceatur: hoc enim nunc agitur, ut, qui in juvénute ista strenui & excitari; contrà, qui ignavi & abjecti censeri debeant, sciat ipse *Princeps*; nemo non intelligat. Vos strenui sperate laudem: si qui ignavi, timete labem: hæc *Palaestra Bone Mentis* auspicia sunt. Tu nunc Arbitr surge, insigne tuum cape, & *Principis* Imaginem indue, ut quam egregio muneri diligentiam debeas, vel à pectore tuo discas; reli-

qui novam istam, & Diplomate concessam auctoritatem æstiment. *Dixi.*

ORATIO XIV. IN SCLOPVM DECLAMATIO.

Siquis in hanc togam, & hoc *Palladis* signum oculos conjiciet, ô *Juvenes*, tacito poterit animi decreto armorum usum avversari. Meum silenti imaginè adumbro munus, vestrum indico. Suum intelliget, quisquis meum pensabit. Adspice tranquillum *Pacis* habitum, ut *Mars* displiceat; hanc lanam, ut mitescas; hanc furtivam coloris severitatem, ut lenè docentis imperium æstimes. Rigidus laudum, aut asper: malo in veste, quàm in fronte rugas. Lætam ingenii amœnitatem profiteor: stimulantis eloquii schemate ludo tantùm, & *Palladis Sclopum* nuda oppugnatum voce eò, sed ingenii aut orationis causa: qui aliter interpretabitur, mihi vobisque injuriam faciet, & in ipsam Eloquentiam peccabit. Sinite, finite Suadam ipsam paullisper præliari: in vocibus, & sclopus, & bombus esse poterit. Sic verò ut fictam bilem conciso nixu ejiciam, ecphonesi insurgo. O *Musæ*, ô *Literæ* ubi estis? In urbe, an in ætæ verfor?

versor? in scholis, an in castris? Ut qui è somno excitati, dubiis luminibus caligant & errant: ita post iteratam feriarum & modicam quietem, insolenti rerum facie perturbor. In oculis armorum circumfero aciem, in auribus strepitum. Belli, an Pacis esse debeam *Mysta*, nescio. Dicere, ac differere soleo; nunc ad milites si verba facienda, aptam, quâ utar, orationem non inveniam. Orator non omnino imperitus sum, fateor; sed martiales alloqui animos necdum adfuevi. Togata mea *Pallas* quam colo, & tranquillās docet artes, turbulentas dedocet. Quid ergo? Furia, publicæque irarum tempestates profligatæ sunt, & nostris in manibus ferrum hæret? Arma saltem detestari liceat, quæ irati projecerunt. Quo discrimine miles censebitur, si in Academia Philosophus furit, Orator pugnat, & pleraque *Palladis* corona præliatur? Scilicet non sine fructu Prætorianæ cohortis præsidium fuit; bellare didicimus. Sed monstrum meherclè, si quis in roga pugnat: scelus, crudelitatem si quis in Pace spiraret. Dissidère felici fidere Belgæ desierunt, & ferrum tractant, qui bonarum artium studiis operantur? Patria quietæ est, & Academia æstuat? Sedem ubi tranquillitas inveniet & Concordia, hic si collidimur? Satis nimirum non perijimus, nisi & literæ intereant: nihil adhuc actum, si vires sumere & vigere Musæ audeant. Sed hæc improborum hominum vota sunt, quibus servire Juvēturis furor si incipiat, cogemur fasces ponere,

nere, quicumque in re literaria nomen aliquod decusque adepti. Discentium vitia nostra fiunt, cum non corripimus: veltri à Doctoribus mores exiguntur. Mali sumus, ni bonos facimus, quos erudimus: sic satis nequaquam, doctrinam capessere, si mores dediscantur. Mores autem qui boni sint, cum pravo armorum usu in licentiam diffuunt? Non eadem ubique proba, aut licita. Bellona terrorem poscit, Pax quietem. Vis & vindicta, nisi in publicum hostem, scelus est. Facere adversarium, ut per ludum savias, pessimæ indicium indolis & nota. Vindictam querere, ut armis agas, humanitatis certè leges non permittunt. Saltem, si crudelis esse statuisti, ferro decerne; dignum ostende hostem, quem sine fraude ferias. O anni, ô mores! Juvenilis isthæc *Pallas Sclopo* instructa est, & qui in castris jam obmutuit sonus, in Athenæo strepit. Unde hæc pestis, hæc perniciēs? Auctorem scio, sed silentio supprimo: quem punire generosius non possum, nisi ut taceam. Saltem in hoc vobis gratulor, ô *Juvenes*, Belgam non esse. Habuistis quem sequeremini. Etiam in pessimis & apud pessimos facilius est exemplum, quam scelus. Malum, cum originem habet, facillimè profluit; & arripiunt plures, quod uni impunè cessit. Malum censeo inducere, & suadere machinam, quam sine piaculo, sine periculo non tractes. Inspice & considera quid geras, ut detestari incipias. Non ad pugnam, sed ad lanienam instructus es. Si arma spiras, ab injuria abstine:

abstine : injuriam bombus , & missa ex insidiis
glans habet. Non sic Majores nostri pugnarunt;
non sic antiqua nobilitas parata. Nos ignobiles,
nisi omnem Martis aspernemur audaciam, quam
Sclopus docuit. Nam pugnare quomodo deinceps
libeat, si vincere sine scelere non licebit? per
infamiam ad victoriam ire, scelus est. Non vin-
cis hostem, sed fallis; nec manu tua cadit, quem
interficis. Vir fortis despiciet arma, quibus & ig-
navus fortis sit. Excute caltrorum leges & sacra-
menta : non militis, sed latronis hoc facinus est.
Timere videris, quem sic aggredieris. Generosus
animus experiri virtutem hostis sui cupit, ut suam
explicet. Pecudem, non hominem laneas ; in
quem, ne pugnes, savus esse statuisti. Fugit ho-
stem, qui sic vincit : amolitur enim, ne conferre
gressum cogatur, aleamque subeat; occidit, ut cum
scelere ignavus sit. At inimicum habeo, adversa-
rium metuo, percussorem tollo : licet, sed ne ipse
sis. Scelera sunt quæ puniuntur, non quibus puni-
as. Deinde, turpis victoria, quæ in sola vindicta
posita est : punienda vindicta, quæ infamiam
unâ trahit. Quod robur, quas vires jactes, si quem
oderis, sic lternas, calcésque? Vivere velis, imò
stare ut pugnes : vivere velis, imò stare, ut tumi-
dissimæ audaciæ maculam evites. Hæ tibi voces
expectandæ sunt : Sustulit, quem timuit; nefario
facinore interemit, quem sustinere ausus non fuit.
Vir fortis non pugnando esse desiisti. An satis
ferrum non erat, nisi ut igni crudeles mortales
essemus

essimus ac nefaris? An parum, erueret terræ viscibus audaciæ instrumentum, nisi æthereis quoque radiis serviremus? Et quid agis? ne tu pugnes, arma capis: ut homo in hominem ferus sis, ipsa rerum principia committis, frigus flammæque conferis. Naturam violas, & invitam servire sceleri tuo facis. Bombus ipse, quod cæles, indicat; nec loquitur tantum homicidii immanitatem, sed clamat. Animus si obriguit, terror & sonus explosi *Sclopi* mōnere te debeat, quod facinus consignes, exhorreas. Quasi satis non esset hominem tollere, in elementa peccamus. O audacissime mortalium, qui tantam primus pestem otiosâ crudelitate, & crudeli otio commentus es; qui tot funerum auctor, tot cada-verum laniena, novum mortis genus ostendisti! Utinam saltem sine probro ingeniosus fuisses! sine impietate crudelis! Eripuisti Jovi ignem vindicem, & divino furōre mortales armasti dexteras, ut numen ipsum temerares. Tonantem cælo quis credet Jovem? in terris fulmina sunt: Cyclopes mortales omnes facti. Ardentem igitur Vulcani officinam producis, & ut arma hominibus cudas, Dei terrorem convellis. Tonate mortales; habetis, quod invenire Claudius ille Pulcher non potuit, cælestem cum fragore ignem adepti. Sed tu quidem nefandæ machinæ sacerrime inventor, industriæ istud præmium meruisti. ut ignotus lateas, pari cum Herostrato, qui Dianæ Ephesiæ templum incendit, flagitio & fortuna. Hoc ipso ingenio

ingenio opus erat, ut perires. Crudelis in totum humanum genus fit, qui in te mitis. Cerillus tantum primus expertus est quem consilaret: tu perire tuo illo instrumento debuisti, quod fabricatus es; aut tamquam Salmoeneus alter,

*Qui flammæ Jovis & sonitus imitatus olympi,
— qui nimbos & non imitabile fulmen,*

Aëre & cornipedum cursu simularet equorum,
rubente Jovis dextera prostermi. Nunc auctori poenam remittamus: uti, & abuti coepimus, quod damnamus; & iniquum est omnium in unum culpam referre. Quoties usurpas noxiam terribilemque machinam, invenis; auctor es, quoties explodis: si animi causa, turpis & perniciosus iste ludus est; si vindictæ, fœda & tyrannica hæc pugna. Læsus fui, injuriam accepi: remittere potius debes, quam sic ulcisci. Infert scelus, qui sic vindicat; facit injuriam, qui sic punit. Quò te mentis morbi agunt? Si dignum poena adversarium judicās, vince, ut gloriose possis occidere. Sciat se perire quem percutis: sentiat mortem, ut herbam porrigat, & victum se fateatur, priusquam expiret. Postremo, agnoscat vindictam, ut ejus ira cadat & manu, moriens intelligat. Si decretum est favere, quare quod in ipso facto adversarium cruciet: sic precide, ut victorem te agnoscat qui moritur. Amplius dicam: minare prius exitium, quam interas. Nam mori qui cogitur, hoc querit, ut una plaga pereat: sed hoc simul statue, mori non debere, quem non possis

possis occidere. In hoste aut inimico si vires quæris & æstimas, arma ejusdem experire : si negligis aut metuis, quid invadis ? Ita me Deus ! non pugnat, qui sic trucidat, ut extra aleam sit : & qui vincit, ne fortiter agat, victoris nomine indignus est. Imbelles gaudete, & sperate gloriam : nocendi modò si adfertis audaciam, fortes sine viribus eluetis. Quid nervi & lacerti præstant, & quadrati corporis firmitas ? vincere ignavis licet ; & ne pugnent, debellare. Vide quid arma possint : *Sclopus* fecit, ut ante pugnam vulnus fatumque sint. Perire cogimur, pugnare prohibemur. Istuc redeo : quocumque tentas modo vim injuriámque pellere, *Sclopo* infers : nec nomen vincendo potes obtinere, cum sine turpitudine non vincas. Apud plerâsque gentes servare aut gerere hanc machinam capitale est : tam enorme putant suis viribus non uti. Quantum corpore valeas, vulnus adversarii loquatur, non quo instrumento usus sis. Gloriosè pugnat, qui præter arma habet quod jactet ; qui sibi fidens, vulnerare inermis armatum audet. Nunc frustrâ in arenam descendimus belatores : eandem tiro cladem faciet. Hoc martiale censeo, non inferre tantum ictum, sed elidere posse, cum viribus, aut agilitate præstas. Solis armis qui fortis est, fortis non est. Alienæ istæ, non tuæ vires sunt, quibus ferox es : & , ut scias quantum superbire possis, paria aut puer, aut etiam mulier præstabit. A puero igitur & muliere periculum tibi sit, pariter si armentur ; & utriusque

que sumes ingenium, ut fugias. O virum fortem! tuis jam viribus ignavus, & imbellis es; & in armis situm, ut vincaris. Etenim si fugare, non occidere posse, virtus est; puerum *Sclopus* mulieremque, Militem faciet: te puerum, mulieremque, nisi intereas; aut cadaver, nisi fugias. Ergo, ut ingenio pugnaremus, virtutem deseruimus. Desides & inertes esse malumus, quàm cum periculo vincere, nec timere pudor est, quos, si robore decernendum, possis contemnere. Hoc potius age, ô Juvenis, quod fortibus concessum est: sic pugna, ut tuis viribus ferias. Arma sume, quæ nec ipse exhorrescas, si petaris: gere, quæ nec ostentare turpe sit: ostenta, quibus uti cum gloria possis. Quod pallio involvis, aut fago occultas, satis docet, ignominiosum esse quidquid latet. Si terrore legum: quid per vetitum tuis nefas? Damnant leges, quæ sive turpia, sive noxia sunt. Ultraque exolent; nullæ minæ, nullæ poenæ sævient. Quod usus evicit, concedamus: Mars & Bellona *Sclopus* habeant, & quæ olim arma geri ab aquila solent; nunc aquilas sequantur: in præliis hoc ipsum crudelissimum sit, quo pugnatur: at Minervam nostram, illam pacis, & mansuetudinis, parentem, terrore inquietari ac metu, quis sustineas? Ut in mari nemo tempestates amat, cum navigat: sic nec in cursu debemus, quo ad doctrinæ, virtutis, honorisque portum properamus. Turbæ, rixæ, pugnae, ingeniorum pericula sunt: *Sclopus*, naufragium. Seu ferias, seu feriaris, peristi:
nec

nec tuo minus quam alieno infortunio universæ
 Academia tranquillitatem violas, omnium simul
 famam lædis. Si nec ferire, nec feriri amas, quor-
 sum arma? Aut vulneris tui, aut sceleris hoc in-
 strumentum gerendo facis. vulneris. si feriris;
 sceleris, si feris. Quid & sine flagitio gerere non
 potes, quod sanctissima Academia scita condem-
 nant. Mutatum hic locus est: funestum strepi-
 tum arcet. In Martis palæstra sacri sulphuris ig-
 nes debacchantur, ubi turbare, sternere, sævire,
 gloriosum est. Quam quisque colat vitam, & quæ
 studia cogitet: sic vitam, ut tranquillius securusque
 sit; sic studia, ut fructum speret. E littore nemo
 segetem expectat, ex agro nemo gemmas: Ter-
 re indolem Natura distinxit. In Athenæo arma,
 in littore segetes sunt; aut in agro gemmae. Ut
 doctus, non miles fias; hic agis: ut in vitia pug-
 nare, non in homines discas. Castra petet, impe-
 ratorem deliget, qui in militem evasurus. Militiæ
 partem Venationem esse censeo; in parte tamen
 Litterarum gladio usurpandam. Nimirum Plin-
 ius olim expertus est, non Dianam magis monti-
 bus, quam Minervam incurrere. Quid igitur est?
 non eripio suam juventuti voluptatem, sed com-
 pero: sine Selapa antiquitus Venatio fuit, lanceæ,
 venabulum, rete, canis feram domuerunt. Sæti-
 am Selapæ poleis, indulgeo. Volatilem ex aëre
 prædam collige; spumantibus feris ignominium
 obſce: Hoc nolo, homines tanquam feras habeo;
 hoc volo, in solis saltibus montiumque jugis, ut
 cruentus

cruentus sis. Profanare fœdilis Musæum sanctis-
 simum hoc templum non potes, quàm si paratum
 fragore in inferas, ubi quidam peremur. Projice,
 projice turpe & ignobile sceleris instrumentum:
 meliores illæ manus, quàm ut sic vilescant. Ad
 militiam provoco: Calor et seditæ, aut si qui è
 sæce exercitus, hoc opus bajulant, hunc strepitum
 hauriunt, hanc fuliginem concoquunt: sic pugna-
 re fecdum est. In bello, qui nobiles, qui benè nati,
 clypeum, ensen, hastam gestant. Si meminisse
 Majorum lubet, picta producite arma, avicæ lu-
 strate nobilitatis vestræ signa: ecce galea, crista,
 clypeus est, coloribus & imaginibus suis distin-
 ctus: ubi Scelopus, ubi bombarda, ubi tormentum?
 humiles, terræque filii hæc usurpent, qui nocere
 possunt, vincere autem non possunt: qui ad scelere
 nominis aliquod lumen sperant & nobilitatis.
 Ubi estis Germanæ mulieres, quæ scribente Ta-
 cito, dotem à maritis capere olim solitæ, *bonos et
 fructuosos equos, et suntuos cum frumēto gladiosque*
 quæ nec alia nuptiarum admittete munera, nisi
 quæ virorum instrumenta essent? Ecce si nunc
 vivant, hæc arma in dotem collata videant, &
 Scelopum repudient, & maritum. Sed nec Germa-
 nus adferre tantum dedecus possit, etsi fuit qui
 invenit. Sileatur enim auctor, & ut gentis indoles
 maculetur, totum solus ignominiam exhaustit. At
 pulchrum est hoc ornamentum cingi, gestare ma-
 chinam, ut terrori sis. Timere debes, qui sic per-
 collis, tibi à seipso periculum est, ne lædaris glan-
 de quâ

quâ nocere studes. Levi collisus organum solvitur; hauris ipse vulnus quod designas; & victima hosti cadis, quem sola mente peremisti. Hoc miserum est; cogitatum, non perfectum scelus pœna antevertit: imò quæ nondum est plaga, vindictam invenit. Neque hoc solum in *Sclopo* intortunium est. Fidere quoque non audeas. Noto arma, quæ in periculo decipiunt. Ut scias, quæ immanissima, cum damno facientis esse; incerta sunt. Sæpè qui occidere voluit, preemptus est. Hanc culpam machinæ debes: non quando voles feries, sed cum forti placuerit. In ipso *Sclopo* situm est, non solum ut lædat, sed an lædat. Nihil est quod à dextera exigas: hic solum instrumentum pugnat. Frustrâ oculum collimes, & tubum collineas: adhuc deliberat machina, an morem gerit. Nequidquam uncum incurvas, & iectum designas: nondum *Fortuna* statuit. quot ferramenta & laminæ, quot partes & membra, etiam impedimenta sunt: ab uno pendet, an moram reliqua capiant, & ignava sint. Si digito indice lingulam trahas, & rotulæ sufflamen laxes; sequi tamen ipsa non potest: sæpe & flix ignem negat: sæpe irritò incendio foculus deflagrat: sæpe residet in tubo plumbum, omnisque per luminis aditum stridenti cum sibilo flamma redit. Jam si violentiam pulveris onusta nimium fistula non sustineat, & rumpatur; quis fragor, quæ calamitas? de cælo tactus fulmine videaris. Aude laurum opponere qui *Apollini* familiaris

es: remedium non reperies. Sic puniantur, quibus ad scelus satis non est nisi infami instrumento crudeles sint. Et fac pro voto totam volvi, scilicet teri, pulverem incendi, glandem emitti: aberrare ab adversario potes. Et hinc Fortuna ludit: perficere facinus tuum non potes, nisi ut pericliteris. Furit igitur, qui sic pugnat: casurus, nisi occidat. Reparare ictum, aut repetere longum est. nam è lagunculâ sive cornu, in tubum priusquàm pulverem emetiaris, & radio cogas, glandem priusquàm adigas, & clave rotam tendas, foculum instruas, uncum inflectas obijcem removeas, denique explodas; transverberatus & confectus es. Certa, & expedita malo arma, & quæ minori violentia feriant: arma, quæ virtuti, non sceleri serviant; quæ pugnae potius, quàm cædi. Hæc verò quem apud bonos usum habeant? omnium flagitiorum instrumenta sunt. Sic latro grassatur, effractor furit, thraso tumet: sic mœchus audax, sacrilegus impius, parricida reus. Frustra damnamus venena, & repertos ad exitium humanum succos: ampliùs animis nocere improbitas didicit. Compendium sceleris *Sclopum* puta. In sulphure & nitro venenum est; sed turpius, quia commune: imò turpius, quia non auro, sed ferro propinatur, fistula non cratere. Flammam, non liquorem hauris, plumbum, non vinum. Minuta glande, quam deglutire possis, vulnus infligitur, viscera figuntur, anima ejicitur: integro corpore mori

non licet. Lex Cornelia te appello : nemini jam
secura vita est, quæ eripi promptissimo potest
pharmaco, modò inveniatur qui occidere impu-
nè audeat. Ergò Principes videant, quibus peti
armis solent ; præscribant, quibus perire Pessi-
mum venenum est, quod non in solo convivio
temperatur ; quod citra potionem extinguit ; &
sic tamen funesta jam sæpius aut cruenta in Chri-
stiano orbe sceptrà habuimus. Prohibete qui po-
testis terrarum Domini, & arma publicè noxia, à
vestris primùm corporibus avertite, ut securita-
rem omnes habeāt. Fulmina sua Jovi reddite, cu-
jus solius imperio estis obnoxii. Mortali manu
& machina Principem perire, fas & jus vetant :
Tyrannum verò Deus ipse punit. Sed nunc ad
vos venio, ô *Juvenes*, qui animum colitis, Vir-
tutis & Doctrinæ via ad Honorem itis : spernite
nefandum violenti sceleris ferrum : & si Militia
cordi est, dignos vos armis reddite, quibus nobi-
litas paratur : armis, quæ Litterarum tandem stu-
diis succedant. Nunc quies placeat & togata hæc
vita, à qua Sclopi, bombardæ, tormenta aliena
esse debent. Nec longior oratio mea erit : apud
Palladium & Academicam juventutem loqui de
armis pudet. Satis etiam ab humanitate vestra
impetravi, quòd auditus sum. Nunc dammate ser-
monem, si res ipsa displicet : perire quæ dixi si-
no. si indignum manibus vestris statuetis quod
audisse grave fuit ; perire, si & *Sclopi* pereat.
Ego, Martis, an Minervæ alumnos adhortatus
sim,

sim, ex hac sententia intelligam. DIXI.

ORATIO XV.

DE SAPIENTIA
MYSTICA.

In Griphum Ausonianum

Præfatio.

NE sine auspicio pulcherrimi laborem
argumenti subirem, Auditores, pauca
hodie præfari visum est, oratione non
tam ornata, quàm necessaria, non tam
officiosa, quàm amica. Etenim quæ dicturus sum,
repentino quodam ingenii impetu designavi po-
tius, quàm expressi: ab ore, non calamo fluent
pauca, nec ornata satis verba. quæ talia prote-
cto erunt, qualia dicendo faciam. Meditari &
præparare Suadæ pompam, per temporis angu-
stias non licuit: deinde nasci & in hoc ipso pos-
sunt pulpito, quæ placeant. Ego verò si non
splendorem, affectum certè meum in vos pro-
mam: ex animo dicturus sum, quia ex tempore.
Sed & apud bonos benignosque facilis appa-
tus est. Oratorem aget, quisquis conatus fuerit;
& laudem hic inveniet, qui contempserit. Sic
dicam

dicam igitur, ut docere videar: non promittam fructum, sed proferam. Et quia Ternarii numeri *Griphum* promisi, illum ab Ausonio descriptum, conabor Sapientiam mysticam familiarem vobis reddere, & antiquissimæ pulcherri-
mæque doctrinæ ænigmata expedire. Rogo igitur, ut audiendo benigni sitis, utque documenta potius, quam ornamenta expectetis. Res cum suapte natura bona est ac ridet, facili oratione laudatur: ideoque quia tam lepidum designavi Scholæ argumentum, de Præfatione sollicitus non fui. Cum hoc dico orationem adumbro: & ut hinc ordiar, amænus esse volui post severam Virtutum vitiorumque; explicationem. Quemadmodum pictores oculorum aciem nimia intentione vacillantem in virides colores transferunt, ac recreant: ita nobis licebit à gravibus præceptis ad molliorem mitiorémque Musam transire: animum inquam in *Triadis* isto luco viridi, auræ & umbræ & aquarum felici, recreare. Neque ita spissæ arborum hæcomæ sunt, ut omne solis beneficium arceant. Lucem in umbra, amenitatem in horrore inveniam, delicias silentio circumscriptas. Solent mortales quæ pretio aut arte magna sunt ac rara, arculis, pyxidibus, capsulis condere ac munire: ita natura agit, & involvit optima quæque, tanquam subtrahat. Quicquid obvium & promptum est, evilescit ac mox contemnitur. Ergo & quæri doctrina debet, ut in pretio sit, explicari, ut placeat: labore parari, ut fructum reddat.

reddat. In hunc sanè finem sapiens Antiquitas Allegorias, Symbola, Ænigmata, Scrupos & Griphos esse voluit; & exercere ingenia hominum, ut acueret; docere, ut ad maiorem sciendi cupiditatem irritaret. Scita illa Pythagorica, ne longius abeam, videte auditores; Scita verè aurea, è quibus pauca seligo & examino, totidem oracula, aut ut verius dicam, totidem Ænigmata & Griphos. Quia Plutarchum auctorem sequor, liberior sum: quia sic ille de liberis educandis scribit. non opinor equidem hanc à juventute doctrinam esse alienam. Quomodo igitur Philosophatus est Pythagoras? quomodo locutus, qui vocem suis interdixit? Audite, magnum est quod proferam: silete, Pythagoricum est. Μὴ γὰρ εἰδέναι καὶ ἀνέρον. *Ne gusta ex iis, quibus nigra cauda est.* Involucrum removendum, ut quid velit præcipiatque Sapiens ille, manifestum sit. Quod malum est, nigri vocabulo significari, nemo ignorat: cauda ad rumorem sive famam refertur. Non aliud igitur γὰρ εἰδέναι, quàm probrum & infamiae nota, qua qui laborat, ab omni consuetudine removendus est. Etenim sic se res habet: vitæ fulgines vitia sunt: faciliè inquinant; & malus aliquis malum nisi invenit facit. *Serpunt vitia (ut è Porticu hoc proferam) & in proximum quemque transiliunt, & contactu vacent.* Prorsus non sine contagione improborum familiaritas esse potest: conspurcatur qui cœnum aut lutum contrectat. Cæterùm qui animum robusta

virtute munitum habet, tutus est; & vincere mo-
res poterit, quos semel in Sapientiæ tribunali
condemnavit. Mens bona velut ignis est: guttæ
paucae & maculae ardens illud flammæ aurum
non inficiunt: infusæ pereunt, ac pænè priusquam
infusæ: colorem suum, imò vigorem suum tam
coruscum elementum servat. At verò cum dubi-
us adhuc ignis est, & nascentes à fomite flammæ
circumpositam adumbrant potius struem, quàm
irradiant, facili injuriâ sive aëris sive aquæ perit
quicquid incensum est. Quid opus est verbis?
Ignem probitatis lumen puta. Lumen inquam,
& in media malitiæ caligine durare ac vigere,
sed adultum. quod si multo adhuc mistum fumo,
facile involvitur & exspirat. Juvat verò in hoc
sermone esse, & Griphi causâ porro explicare,
quæ primus ille philosophiæ nuncupator & con-
ditor doctrinæ velut sindone quadam nupsit. *Μη δὲ
ὑπερὸν ὑπερβαίνῃν. Stateram ne transgrediaris.* Ju-
stitiæ commendationem vides, quæ expendit,
quid æquum & iniquum est, quid fieri, quid
non fieri debet. Justitiam cum dico, vitæ mo-
rūque regulam dico ac normam; ut honestè
vivas, alterum non lædas, suum cuique tribuas:
quæ tria juris præcepta Ulpianus nominat, & u-
niversam legum Justitiæq; naturam & condicio-
nem ternario numero complectitur. O igitur
mirabilem sanctamq; Triadis vim ac potentiam!
Justus esse non potes, nisi & pars quædam fias
Griphi Ausoniani, ternariumq; exprimas honestè
vivendo,

vivendo, neminem lædendo, suum cuique tribu-
endo. Atque hoc ipsum Pythagoræ est; qui cum
numeros figuræque appellationibus Deorum
ornaret, ut Plutarchus de Iside & Osiride refert,
Ternarium titulo Justitiæ dignatus est, & quidni
rationem quoque delibemus? Plutarchum ex-
primo. *Aequitas, sive aequalitas in medio posita
est, ejus quod injustè fit, & ejus quod contra tolera-
tur, ab excessu vel defectu.* Quasi dixeris, quod
æquum justumque est, tertium esse, & hinc mo-
nade tanquam defectu, illinc diade tanquam ex-
cessu stipari. Non invitus equidem in medium
ista profero, cum ad excolendum ingenium faci-
ant; & libenter dico, cum à Justitiæ alumnis ju-
risq; Candidatis audiar. Siquis fortassis erit, qui
intra dignitatem studiorum suorum Trilingue hoc
pulpitum, & Ternarii numeri mysterium despi-
ciet; videat ille, ne nimium sapiendo desipiat, neve
præcepta illa trina, honestè vivere, alterum non
lædere, suum cuique tribuere, à se aliena puter.
Quibus cogitationibus aut votis pleriq; mortali-
um æstuent, ipsi viderint: sed nisi consilia actio-
nèsq; suas omnes statera hac Pythagorica librent
& æquent, doctrinæ & virtutis nomine indigni
sunt, atque adeò humanitatis. Ergo & Justitiam
linguæ nostræ loquuntur, quia Ternarium expli-
cant: & dignus inventute numerus est, qui Gri-
pho continetur. Ad tertiū bono omine & nomi-
ne symbolum sermonem converto. *Musæ enim rei-
vita xadious. Chonici ne inside.* In verbis, & ipso

sensu caligo est, sed brevi facula dissipanda. Si verba considerem, Chœnix mensuræ genus apud Græcos, qua servis frumentum domi in cibum admeriebatur. Unde Chœnici insidere, ut sensum jam illustrem, nihil aliud, quàm murem esse, quemadmodum Comicus loquitur, ac rodere alienum panem. Id ignavi & parasiti faciunt, fœdum hominum genus, & fungino genere. Quanto melius, de suo quemque succo victitare & strenuum esse: labore & industria parare unde vivas: inter mensarum assecclas umbræque nequaquam censerî? Mensæ studium turpe nisi esset, Parasiti facerent, sed qui veterem artem ad turpissimum adulandi genus converterunt. Artem namque fuisse Lucianus tradit; & quia esculentorum, poculentorum, sermonumque fuit, unamque spectabat voluptatem, videntur plures hodie, etiam qui convivium præbent, Parasiti esse. His nunc & Chœnicem tribuo missæque mensa, amicitiam velut lustrò. Etenim hæc illa est, quæ felicem hominis vitam reddere potest, quam possident probi, mentiuntur improbi, Dii hominésque colunt. Hæc virtutis soror est, naturæ filia, Sapientiæ pedissequa. Hanc ut religiosissimè veneraretur Pythagoræ schola, non temerè contrahendam censuit. Μη παρὶ ἱμβάλλῃν δεξιάν. *Ne cuius dexteram injice.* Quid autem aliud est, dexteram injicere, quàm animum devovere, quàm amico totum te credere? Sine fide hæc sacra non constant: fidem autem dextera pangit: heu, non ubique

que bonam, nisi noveris, quem amare incipis. Non omnes in vultu animum gerunt: simulare, fallere, decipere in proclivi est. Non omnes tam boni sunt, ut amari mereantur: non omnes dextera tua digni. Sed quoniam de manu sermo est, non indecorè annulus subjiciatur: & quia fidem laudavimus, libertatis symbolum solenni digitorum ornamento exprimemus. Sic igitur Philosophus. Μὴ πορεῖν εὖρον δακτύλιον. Angustum annulum ne gestas. Id est, genus vitæ sectare liberum, vincula devita. Vincula verò vitæ humanæ varia sunt, quemadmodum & servitus non una. Ne à Ternario abeamus, triplicem constituo: Mentis, Corporis, utriusque. Mentis servitus interna est, & partim à metu, partim à spe mala imponitur. Nam ut sapienter Horatius,

—qui cupiet, metuet quoque. porro

Qui metuens vivit, liber mihi non erit unquam.

Corporis verò servitus, fortunæ, non naturæ iniquitas est, & à Jurisconsultis definitur, Constitutio juris gentium, quâ quis dominio alieno contra naturam subjicitur. Natura enim liberos omnes esse voluit, & sanctissima Religio nostra fecit; nisi hoc etiam peiores hodiè, quòd in liberos ingenuosque ipsos superbo imperio, tanquam in servos interdum sæviamus; quod qui divitiis ebrii sunt, & indole feroces, petulantem libertatem exerceant: quasi homines duntaxat sint, quibus fortuna arrisit; non homines, qui in vinculis, ut
sic

sic dicam paupertatis. Sed o bonæ opes tamen,
 quæ bonum & humanum possessorem nactæ sunt,
 aut faciunt ! quæ instrumenta virtutis, & honestæ
 elegantiae fiunt ! Instrumenta ? imò ornamenta,
 cum modo & consilio adhibenda. Carere, & non
 uti divitiis, juxta puto : nisi hoc etiam stultius,
 parare uti careas ; stipare uti sepelias. Pessima in
 rerum copia paupertas est, miserrimumque in
 ipsis cum Tantalo aquis sitire. Hæc miseria à
 stulta cupiditate nascitur : cupiditas cum fortu-
 nis crescit, haud aliter quàm cum mole & acervo
 qui in sole struitur, umbra. Febricitantis æstum
 vino nemo restinguit, sed accendit. Si rectè
 expendimus, cupiditas quædam mentis febris &
 causus est, cum divitiarum ignea & anhela siti.
 Imò cupiditas, ignis est, & quia in aurum fertur,
 eodem colore lurida. Denique ignis velut aurum
 est, & sic à Pindaro laudatur. Sed opportunè :
 Iræ symbolum igni expressum est : *πῦρ σιδήρει ὠν*
οκαλδίην, Ignem ferro ne fodias. Quasi dicas, ira-
 cundum & furem hominem asperis verbis ir-
 ritandum non esse. Humanitate vinci & leniri
 quidam debent, quorum stomacho *majorem in-*
fani leonis vim Prometheus apposuit. Flamma
 enim quò magis agitur, magis exardescit. Fin-
 de, fode quantum potes, non franges aut sternes :
 amplius ignis potest. Antiqui autem, ut in Athe-
 nazo est per ignem iram, per gladium sive ferrum
 litem & contentionem denotarunt. Ignis etiam,
 scribente Porphyrio, divinæ naturæ symbolum
 fuit.

fuit. Hinc in templis asservari solitus, & extingui, nefas erat; quæ apud Romanos culpa in Vetalibus morte solebat explari. Itaque, maledicentia sive linguæ acumine Deum siquis petit, ignem gladio fodere videatur: quæ impietatis omnis summa est. De Ira dixi, & sedes ejus in Corde est. Cor igitur ipsum nunc symbolo suo orno, *μὴ ἐδίειν καρδίαν. Cor ne edas.* Purum putumque sensum quæris? Plutarchi verbis exprimam: *Μὴ βλάπτειν τὴν ψυχὴν, ταῖς θεωρίαις αὐτῆς κατασφύροντά.* *Animam curis ne affligas, sive lancines.* Addam vulgatissimum illum, *Κυάμων ἀπέχεο.* *Fabis abstine.* clara verba, quæ tamen quàm diversum innuunt! Suadet, administrationem Reipubl. vitandam esse, vitæ quietem & felicitatem siquis quærat. Ergo ad Magistratum fabæ faciunt? omnino, & creari ille fabis tanquam suffragiis solebat. Quid persequor? Mystèria, non verba auditis; nec mystèria, nisi sic lateant: quæ vel maximè in Ternario isto numero invenias. Hunc igitur ab Ausonio descriptum, & Griphi titulo insignitum, explicatum imus. *Vestra* Auditores, sed *& loci hujus causâ.* Vestra quidem, quos recreare à severa virtutum meditatione volui, & imbuere eleganti & curiosâ quadam doctrina, ad omnem sive sermonem, sive scriptiorem utili. Quid dicam? Griphum istum mihi auditor meus expediat, & docti nomen laudèque non injuria tuebitur. Griphum dico, & difficilem dico, in quo & mihi laborandum, ut examissim

mustim explanem omnia, & explicem. Conabor
 certè, & cunctas difficultates tollere si nequi-
 vero, adnitar, ut quam paucissimas relinquam.
 Oedipus non sum, nec Sphingi interpret fui:
 Oedipi tamen provinciam capiam, ut quod invo-
 lutum est exsolvam, quod constrictum diducam;
 hoc etiam periculo meo, ut, siquid minus rectè
 aut feliciter, sermonibus quorundam laceret, ve-
 lut Sphingis præda. Hæc quidem *ἐν τῷ σφίγγει*
 dicta, id est, *a constringendo*, sive vinciendo, ut in
 fabulis est, quæstiones velut vincla prætereunti-
 bus nectebat: siquis captus atque irretitus esset,
 hunc alis unguibusque lacerabat. O monstrum!
 quî cum & mihi res nunc erit, & quod in calum-
 niam se transformet, nisi vicerit. Sed juvabit in-
 dustriam meam & ingenii conatum vestra huma-
 nitas facilitasque, quam antehac expertus sum, &
 qua fretus, laborem istum non invitus resumo.
 De Loco verò addideram, & ejus etiam appella-
 tio, ad hunc laborem invitabat. Auditorium
Trilingue est, & Gripho isto Ternarii numeri di-
 gnum; imò Ausonio dignum, quem Latinum no-
 men ipsum facit, & sic meæ explicationis. Car-
 men ipsum Latinum est, sed thesaurum omnis
 eruditionis comprehendit. Quid verbis opus est?
 Minervam velut studiorum præsidem agnoscet,
 quisquis studiis operatur: Minerva ipsa, Terna-
 rius est; ut si numen colimus, numerum quoque
 debeamus. Etenim Pythagorici, ut est apud Plu-
 tarchum, De Iside & Osiride, *Triangulum aqua-*
lium

lium laterum, Minervam nominarunt, illam è vertice natam, & Tritogeniam. Rationem addo, & sic finio: In Triangulo Ternarii quædam Divinitas est. Tribus enim perpendicularis dividitur, è tribus angulis eductis. Sed hæc & plura in Crastinum rejicio. Adeste qui Gratiâs amatis, ter ternæ sunt, & in ipso Griphi limine atque penetrâli morantur. Quæ repentina cogitatione congesti, sic Dixi.

ORATIO XVI.

DE RISU.

*An Virum Gravem ac Sapiëntem
Risus deceat.*

AD delicias & hilaritatem venio *Auditores*, ut quæ hætenus severiora visa, lepore suo condiantur. Etenim jucundiores abire, quàm venistis, quàm adhuc sedistis, cupio. Sermone reliquo & argumento suavis ero, & vos quoque faciam; omnesque è fronte delebo rugas, ne inveniam; meum in vestro vultu videbo. Etenim nisi lepos amcenitâsque auribus omnium inerrent: nisi ipse alas Jocus expandat, animosque bona voluptas imbuat; condemnabo ipse quæ dixi.
&

& dicturus sum, & infestam Suadæ Sapiëntiam arbitror. Alibi Auditorum curiositatem erudire pulpiti conatus solet: hîc quoque debet delectare. Nemo dolorem, aut damnum cogitet; *De Risu* dicturus sum: nemo paupertatem, aut alia vitæ incommoda; meliorem fortunam *Risu* amat. Dionysia olim cum Risu Græci celebrabant: nos Saturnalia. *Virum* producam; sed omnem ætatem Quæstio complectitur. *Sapientem* producam; & in tanti nominis umbra ludet, quisquis Hilaria amabit. Ut Gravitationem & Sapiëntiam ostendas, ridere poteris: quod fieri hîc solet, & animi causâ instituitur, Virtuti adscribam: imò quod olim apud Athenienses in Academia non licebat, extra culpam collocabo. Ridere illic nefas erat. *Nam*, ut Æliani verba repræsentem, *ab injuriâ & ignaviâ purum, & inaccessum servare hunc locum conabantur*. Sed, si res dicenda est, tam graves & serii esse voluerunt, ut desiperent: & cum Sapiëntiam vultu affectarent, homines se esse obliti sunt. Nos tam tetricam Minervam non habemus. Sapiëntiæ Musas jungimus & Gratias: sed Ridere, imò ludere hæc amant. Ad rem igitur. Risus à gaudio: gaudium ab eo quod jucundum est. Nam quoties suavitas pectus imbuit, cor se laxat, & jucundo fervore hilaritatem exprimit. Animi motum vultus indicat, cum agitatione viscerum, thoracis, adeoque oris muscoli tenduntur. Quàm suaviter natura laudat, ignorare nemo potest, nisi cui cor-
nea

nea fibra est. Gaudium certè nemo Sapienti eripit; sed gaudii fructus Risus est, sicut & doloris lachrymæ sunt. Si fructum proscribimus, cur arborem toleramus? Lachrymas certè nemo reprehendit: cur Risum? & apud Homerum sapientiæ exemplar Ulysses lachrymarum sæpe imbrem effudit. Quid si lachrymarum quoque vicem Risus occupet? Nam & hi affectus, stimulante naturæ genio, in contrarium erumpunt: in lachrymas gaudium, in Risum dolor sive pavor. Ita Apuleius de Aristomene narrat, quem inversa lecticula evolutum & excusum humi obtegebat: Loquentis, an potius ridentis? verba audiamus: *Nam ut lachryma fapicule de gaudio prodeunt: ita & in illo nimio pavorè, Risum nequivi continere, de Aristomene testitudo factus.* Sic igitur communis interdum lætitiæ & tristitiæ affectus Risus est, ut & Lachrymæ: cum & gaudentium & dolentium sæpe stillent oculi, rivulósque ab eodem animo educant. Spartanos omnes cives, illos severitatis alumnos, Xenophon scribit nescio quo victoriæ nuncio repentè in gaudium & in lachrymas actos; & causam adfert: *Ita lætitiæ & moræ communes lachrymæ.* Ne miremur, Risus ipse amat lachrymas, & cum lachrymis frequenter erumpit. Etenim originem & fontem illæ quoque à corde habent, & hinc scaturiunt. Ab oculis deinde fluunt, & torrentem faciunt, quo gaudii atque etiam tristitiæ affectus vehatur. Volunt autem *Æsculapii filii*, tres in humano

humano corpore exhalationes humidas esse, à Stomacho, Jecore, Corde; & ad totidem membra superna seu receptacula educi; ad Nares, Aures, Oculos. A Stomacho mucum, & per nares effundi: à jecore Cremium, & per aures expurgari: à corde denique Lachrymas, & per oculos manare. Quæ cum ita sint, videant obsecro tristissimi homines, ne mœoris damnent voluptatem, dum Gaudio infesti. Risus è pectore vultusque si ejicitur, in exilium pariter Lachrymarum ibunt, quas amant. Vir Gravis & Sapiens tamen homo est: homini natura Risum dedit; quia Hilaritatem. Os cujusque & vultum examina: non ridere, vitium potius corporis dixeris, quam venustatem. Quoscumque tales Verustas recensuit, Austeros potius, quam Graves, & Morosos Difficilesque quam Sapientes accepimus. Nec enim potest serenus esse animus, ubi frons nubila: quemadmodum ubi perpetuo gelu rigent omnia, nulla amenitas faciem telluris imbuat. Agelastorum agmen Heraclitus ducit, ille tam à Risu alienus, ut fleret continuo: & sic quidem ipse, ut Seneca ait, *inter deplorandos*. Sed profecto *Mirandum est, unde ille oculis suffecerit humor*; nisi aqua intercus fuit, quâ & obiit. Hunc certe Sapientem atra bile laborasse Theophrastus olim scripsit, alii odio hominum, in avios montes, & remota resqua secessisse, ut paulatim à se abiret, & qui suavitatem exuerat, jam quoque humanitatis oblivisceretur. An & arrogantiam com-

pungo!

pungo ? Cogitate quàm Sapiens fuit, qui suæ
 se auctorem scientiæ fecit. Fecit Heraclitus.
 Talis esse debebat, qui nunquam rideret. Nihil
 verò stultius, quàm quod senex jactaret, *se nihil
 ignorare; cùm juvenis nihil scivisset.* Verbo com-
 plectar : ne rideret, delirus fuit; ut sciret omnia,
 stultus. Multa eum ignorare oportet, qui se
 unum æstimat : atque tantæ quoque dementiæ
 Heraclitus fuit, ut omnes omnino contemneret;
 Homerum autem, Hesiodumque, divinos homi-
 nes, dignos verberibus censeret, & qui è certami-
 nibus, ut Laërtius refert, ejicerentur. Sic verò
 qui Risu caruit, morbo laboravit ; & qui severis-
 simus esse voluit, Risum omnibus movit. Ana-
 xagoram Clazomenium Ælianus feribit, *Nun-
 quam ridere visum esse, neque omnino subride-
 re:* Aristoxenum etiam *admodum à Risu abhor-
 ruisse.* Sed isti quidem tantò fortassis Heraclito
 meliores, quòd saltem non fleverunt. Dionysium
 etiam Siciliae Tyrannum idem Ælianus tradit, *a-
 masse Tragediam, & aptasse cothurno dramata, à
 socco autem & Comedatâ alienum fuisse; quod non
 esset ad Risum proclivis.* Sed Tyrannum nomina-
 vi. Marcum Licinium Crassum, avum ejus, qui bel-
 lo Parthico periit, alii semel, alii nunquam risisse
 volunt. Nunquã, Plinius: *Ferunt Crassum, avum
 Crassi in Parthis interempti, nunquam risisse, ob id
 Agelastum vocatum.* Et Solinus in eadem prope-
 modum verba. Semel, Sidonius scribit : *Tam Censorius*
hand fuit vel ille,

Quem risisse semel ferunt in avo.

Agelasti autem olim credebantur reddi, qui in Trophonii specum oraculorum causâ descenderant. Unde Parcmia: *In Trophonii antro vaticinatus est*, de homine tristi, tetrico, & moroso. Ridiculum, quod de Parmenisco Metapontino Athenæus refert. Is postquam in specu Trophonii Risum amiserat, Apollonis percunctatum ivit remedium. Apollo respondit, *Dandum à Matre Risum*: hanc veneraretur. Reversus ad Penates parentemque, cum ridere nihilominus non posset, à numine se deceptum censuit. Sed quid? interjecto temporis aliquo spatio, forte in Delum venit, ubi Latona, mater Apollinis, colebatur. Ergo curiosè lustrans cuncta, tandem ad simulacrum ductus est. Ubi ligneum ac difforme vidit, præter opinionem in Risum solutus est, & ægritudine sua liberatus. Qui non Riserunt, isti quidem sunt: sed tales, ut exemplo suo, aut potius vitio, delere hilaritatem nostram non possint. Hæreo tamen, & jam expecto, ut *Jesum Christum*, omnis Sapientiæ & Virtutis, imò omnis Latitiæ & salutis fontem, mihi repræsentēs, quem flevisse inter homines legimus, non Risisse. Quid dicam? In homine Deum agnosco: sanctitas hæc fuit, & divinitas. Quod mortalibus à natura concessum erat, noluit usurpare; imò quod dederat ipse omnibus, sibi negavit. Ad dolores, opprobria, tormenta, ad crucem denique mortemque natus, amplius præstare quàm homo voluit, etiam

Non

Non ridere. Ut scias quantæ molis ac momenti erat generis humani salus, nullas delicias, ac ne signa quidem ulla jucunditatis admisit. Et sanè, ubi Deus hominem induerat, & aternæ Sapientia Bonitatisque radius tenebrarum cœpit vilitate circumdari; ne Ridere quidem rerum Natura debuit: nisi debuit tamen, quia Auctorem suum complexa. Sic igitur, quod Æternitas non fecit, facere mortalitas potuit, ac deinceps perenni lætitiæ gestu exsilire. Hujusmodi certè vox Genii Numinisque ad Pastores fuit, Christo jam nato: *Annuncio vobis gaudium magnum. Gaudium ecce magnum; & quod erit omni populo.* Atque hæc lætitia, ut magis animos hominum excitaret (quantum opinor) Risu quoque, ceu verissimo typo figurata fuit, in Patriarcharum gestis. Etenim Christus ad hoc natus, ut Deo victima esset, & immolaretur: sed tanti tamq; horrendi mysterii imago Isaacus fuit, quem unigenitum à patre Deus in holocaustum petiit. Terrullianum audiamus: *Cum Isaac à Patre hostia duceretur, & lignum ipse sibi portaret, Christi exitum jam tunc denotabat, in victimam concessi à Patre, lignum Passionis sue bajulantis.* Quid autem Isaac? Chaldaicè *Risus* est: & ita Saræ verba intelligenda, cum ab Abrahamo puero nomen esset impositum: *Risum fecit mihi Deus, & quicumq; audierit, corridebit mihi.* Philo Judæus hunc locum sacræ Scripturæ citat, & diducit: *Opifex est enim Deus boni Risus & Gaudii. Nam si Risus Isaac intelligitur; Risus*

autem factor est Deus juxta verum Sara testimonium, etiam Pater Isaaci rectissime dicatur. Addit: Hujus appellationis etiam Sapiens ille Abraham fit particeps, cui gaudium proles Sapientie, tristitiam tollens, donatum est. Idem scriptor: Isaacum Chaldaei alii Risum nominant. Risus autem est signum, quo se profert cultum mentis gaudium: qui affectus est inter omnes alios honestissimus, & tranquillitate ac securitate totam animam replet. Non risit igitur Christus, ut totam gaudii causam Homines acciperent, salutisque beneficium lætissima hilaritate celebrarent. Sed nunc è Sacris ad profana, & Gentium consensu Risum mortalibus commendemus. A Philosopho ordior: Risit Democritus: & hoc unum egit: quem nemo tamen Sapientie aut Gravitatis laude spoliavit. Imò Sapiens ideo Democritus, quia Risit. Sic docuit, sic disseruit, sic Philosophatus est. Tolle Risum, & Democritus non erit: iterum, tolle Risum, & præstantissimum Sapientie lumen extingues. Plus scripserit, an Risit, dubites; & utro amplius humano generi profuerit. Anaxagoræ elogio Pentathlus hic ille fuit in scientia rerum omnium: id est, *Quinque Certaminum*, sive perfectissimus & talis à Laërtio describitur. Sic verò qui scivit omnia, Ridere potuit; & qui non Ridere non potuit, euthymian statuit rerum finem, animique tranquillitatem in bono Risu invenit:

*Jam igitur laudas, quòd de Sapientibus alter
Ridebat, quoties à limine moverat unum*

Protuleratque

Protulerátque pedem.

Philosophum Poëta sequatur, & qui unus instar omnium, Homerus: is, tanquam homines ac Heroes satis non riderent, hanc oris hilaritatem Diis immortalibus tribuit, & prope inmodicam. Scilicet, læti hilarésque Dii esse non poterant, nisi riderent; & Barbatus Jupiter severitatem numinis suavi cachinno mitigabat. Sic Cælo receptus Risus, in terris tanquam numen coli cœpit, & templa ac simulacra invenit, imò, quod reverentiam tam jucundi auget Dei, apud Gravissimos illos Spartanos. Templi Plutarchus in Agide & Cleomene meminit: simulacri, in ipso Lycurgo: *Neq; sanè ipse fuit præfractè austerns Lycurgus: imò Risus signum ab eo positum esse Sosibius tradit, ut urbanitate, tanquam laboris victusq; tempestivo condimento & convivio & similes congressus interpolarentur.* Et quis non malit igitur Ridere cum Lycurgo, quàm flere cum Heraclito? & corrigere aut continere hominum mores, quàm aspernari? Atque Lacedæmonii, ut idem Plutarchus testatur, digni & tali Legislatore, & Simulacro fuère; tam amœnè serii, ut austeritatem effugerent; tam seriò amœni, nequa ineptiarum lascivia solverentur. Risu consecuti sunt, ut & bello fortes, & pace boni essent, utrobiq; Spartani. In Gymnasiis & Lescis saltâ amœnitate tempus traducere, & ingenium solebant occupare. *Consuetudinis autem illius potissimû negotiû erat (verba Plutarchi sequor) ut vel virtutè aliquam*
S 3
laudarent,

laudarent, vel probum reprehenderent, cum Joco & Rifu aculeato, admonendi & corrigendi causâ. Unum alterumque ex ipsa plebe exemplum summo. Claudius quidam animos sumpserrat, ac jam se præparabat, ut in militiam iret: derisus fuit, tanquam parum aptus. at ille. *In bello, inquit, non fugientibus opus est, sed firmantibus gradum.* Alius clypeum Muscæ imagine insigniverat: derisus fuit, tanquam latere vellet, nec ab hoste conspici, qui tam parvum assumpsisset signum. At ille, *Imò inquit, ut agnoscat sumpsi. Tam propè enim ad hostes accedo, ut vel muscam videant.* O felicem Spartam, quæ cives suos sic exercuit! ô amœnam, quæ nec sine Rifu virtutem coluit! Joci & pungentes isti lepôres, velut stricturæ sunt; è pectore velut igni profiliunt. sed moto. Sic & amœnitas exercitationem amat. Friget animus, cum simplicitate tegitur; & languet cogitatio, nisi calore quodam excitetur. Ipse Ritus calor est, aut certè à calore. Hinc eundem *inextinguibilem* Homerus dixit; & Grammaticis *ῥέλος* ab *ἔλῃ*, quæ vox *calorem* & *jubar* significat. Prorsus, ut ignem colligas, vim considera. Confluunt ad Risum lachrymæ, neque tamen moto jam affectu, gaudii flammulas extinguunt. Ebullit Ritus, & quem vicit humorem, simul expellit. Quicquid dico, Calor agit; è pectoris, ut sic appellem, foco surgit, arcem hominis caput petit, & cerebro circumfusus, Risum pariter & lachrymas educit. De Templo & Simulacro satis: *Numen ipsum* videamus,

mus, neque amplius commendari hominibus Risus potuit, quàm ut Deus fieret. Huic igitur in Thessalia Hypatenses, Apuleio scribente, peculiari ritu solennia faciebant. Summa religionis erat, ludum seu dolum comminisci, quo ignarus quispiam involutus, Ridendi argumentum publicè præberet. Atque hic talis, si lepidissima scena numen propitiasset, mœroris deinceps atque doloris credebatur expers futurus. Ipsos Hypatenses audiamus: *Nam tui iste, quem publicè gratissimo Deo Risui per annua reverticula solenniter celebramus, semper commenti novitate florescit. Iste Deus auctorem suum propitius ubique comitabitur amanter, nec unquam patietur, ut ex animo doleat: sed frontem tuam serenâ venustate latabit assidue.* Nostra hæc solennia Literarum, si vanitatem superstitionis eximis, paria sunt. Et enim Gaudium Risumque annua remissione quarimus, sed sine Honestatis, aut Gravitatis damno: nisi quod à complosione nascitur, & aliqui in pedibus quoque Risum ponunt. Quid amplius? Hilaris sumus, & simul erudimur: in his Scholis tanquam Leshis agimus, cum joco ad virtutem imus. Ad summam, honestum esse Risum, & viro Gravi atque Sapienti pulchrum, vel sic tibi persuadeas; In hoc Minervæ Sacrario colitur. Sed ego quia *Risum* Deum feci, omnia *Dixi*.

ORATIO XVII.
DE PUTEALI
LIBONIS.

Nisi me conjectura fallit, Auditores, mirabitur non nemo, cur aut hic nunc dicam, cum haftenus non dixerim; aut cur haftenus non dixerim, cum hic nunc dicam. Facere enim pridem debui, quod aliquando suscepturus essem, aut omnino omittere, ut consilii rationem constantia commendaret. Sed quid est? recusavi hanc provinciam, ut aliquando subirem; & subivi, ut experirer, an quemadmodum alibi gratus fui, ita hic quoque placerem. Reficit verò excitatque, stationem interdum commutare; cum onus non ponas, vires tamen colligere. Uno in loco Hermæ & saxa haerent, meliora simulachra solent circumferri. Merce coelum ipsum hanc varietatem docet: alium aliūque situm sidera habent, & tamen fulgent. Stare rerum natura non posset, si cuncta starent. Jam numen invocare in omni sapo permisum est: sic de eruditione loqui, in publico omni loco. Quid ambagibus opus? si argumentum placet, etiam opportuna hæc subsellia erunt. De *Puteo* igitur, de *Puteali*, imò de *Puteali Libonis* verba faciam, & quæ summa quæstionis,

An

An ad *Puteal* Judices Antiqui jurare soleant, è præscripto se legum & regula Justitiæ sententiam laturus. Sed hæc omnia more meo, ut oblectem jucundè; ut erudiam, familiariter; nequid omittam, plenè. Vos interim boni, humani, tranquillī este, & alcidonia dicenti date, tempestatem arcete. Aliàs (ut suave est meminisse) leni semper aura, & velut adspirante Favonio usus, queri de injuria, ut sic dicam, maris non potui. nunc ut ostendam quàm feliciter hætenus navigârim, aëri & undis vota iterum committo. Ille metuat, qui naufragium fecit; aut certè ille metuat, qui mare necdum vidit. quicquid expertus sum, nunc etiam mihi promitto, & quia nullius timui affectum, ad dicendum processī. Jurasse quidem Judices Antiquos, è Justiniani Codice notum & notatum est, lib. 111. titulo 1. De Judiciis: *Rem non novam, neq; insolitam aggredimur, sed Antiquis quidem Legumlatoribus placitam; cùm verò contempta sit, non leve detrimentum caussis inferentem. Cui enim non est cognitum, Antiquos Judices non aliter Judicialem calculum accepisse, nisi prius sacramentum prestitissent, omnimodo sese cum veritate & legum observatione judicium esse disposituros?* Pulcher & decumanus in Apuleio locus, lib. x. Metamorphoseôn: *Nec patiar falsis criminibus petito reo, manifestum homicidium perpetrari; nec vos, qui jurejurando adstricti judicatis, inductos servuli mendacio pejorare. ipse non possum, calcata naviminum religione, conscientiam*

conscientiam meam fallens, perperam pronunciare.
 Plurimum scriptorum punctis stabiliri hic ritus
 potest : sed cur recenscam quæ ab aliis observa-
 ta ? Antiquitatis causa Cicero tamen audiatur,
 Actione 1. in Verrem : *Hoc factum esse in hac*
civitate, cum Senatorius ordo judicaret, ut disco-
loribus signis Juratorum hominum sententia nota-
rentur. In quem locum Alconius : *Juratorum*
Hominum] *Judicum, quia in leges, antequam ju-*
dicarent, jurare consueverant. Idem Alconius
 alibi, celebratâ rejectione, & sortitione perfectâ,
Judices in leges jurasse scribit, ut obstricti religi-
 one judicarent. *Judices, sed Romanos : & quo*
exemplo ? an Atheniensium ? Apud hos quidem
 Thesmothetæ solenni juramento Magistratum
 auspicabantur, ut testatur Heraclides Ponticus
 in Politicis. Et Julius Pollux lib. viii. cap. ix.
jurasse scribit, *ad Porticum Regiam lapideam.*
 Romani igitur Græciæ exemplum, à Thesmó-
 thetis ad iudices suos videntur transtulisse : quod
 neglectum postea aut spretum, restituere bono
 jure Justinianus voluit, imò restituit : ego nunc
 & formulam obiter hujus jurisjurandi, & præ-
 cipuè locum curiosa indagine persequar. formu-
 lam, eruditionis ; locum, nominis mei causa.
 Scilicet veniendum ad *Puteal*, & dubia prisci
 ritus memoria in lucem protrahenda. Et For-
 mula quidem simplex an varia fuerit, arbitrari
 citius possum, quam statuere : quærenda in po-
 pulo, ut ad iudices trahatur. Jurabat ille com-
 munitè,

muniter, ut *summa sequar fastigia rerum, Per
Vitam; Per Salutem, Per Caput Snum, Libero-
rumque, Per Deos, Per Genium Principis. Per
Vitam*, certa & concepta verba erant, *Ita vi-
vam*. Exemplum in Valerio Maximo lib. ix.
cap. xiii. De Decimo Bruto, & à Brissonio
adnotatum: Quid? *Brutus exiguum & infelix
monumentum vita quanto decore emit! Nam à
Furio, quem ad eum occidendum Antonius mise-
rat, comprehensus, non solum cervicem gladio sub-
traxit; verum etiam constantius eam præbere ad-
monitus, ipsis his verbis juravit: Ita Vivam, dabo.
ô fati cunctationem arduosam! ô juris-jurandi
stolidam fidem! Addit Valerius: Sed hos tu fu-
rores immoderata retinendi spiritus dulcedo sub-
jicis, sana rationis modum expugnando; quæ vitam
diligere, mortem non timere præcepit. Acrius Se-
neca (lubet enim suavibus austera jungere) qui
eandem hanc historiam Philosophico supercilio
recensens, etiam juramentum expressit, & dam-
navit, Epistola LXXXI. Hic est enim Brutus, qui
cum periturus mortis moras quæreretur, ad exone-
randum ventrem secessit; & evocatus ad mortem,
jussusque præbere cervicem, Præbebo, inquit, Ita
Vivam. Quæ dementia est fugere, cum retrò ire
non possis? Præbebo, inquit, Ita Vivam. Pene ad-
jecit, vel sub Antonio. ô hominem dignum, qui
vita dederetur! Molle hoc tuum nimis & dictum
& factum, Brute. Ne turpiter fugias, ad mortem
deposceris; ne miseriam, trahas Reipubl. oc-
cumbis.*

cumbis. Satis jam pugnatum est : vincere certè non potes. Suavis esse vita jam bono civi non debet, postquam libertas perit. Et quò te vota ducunt? in Macedoniam? Ubique fatum urget: ut à M. Bruto fratre tuo securitatem speres? sed & ille, ut suo iudicio alieno scelere pereat, mox uni è comitibus confodiendum præbebit latus. Quid moliris igitur, aut ploras? Constantiæ exemplum, & necessitatis solatium Helvius Blafio ille tuus commilito præbet, & amicus. Ecce ut ad tolerandam necem te animet, ut ferro, non sermone consoletur, fodit ipse pectus suum & se conficit: præit, ne duci saltem recuses. Labitur ecce, & fortius adhuc loquens quàm faciat, jam in mortis limine timendam non esse mortem in-clamat. Quid igitur est? viriliter age, aut certè non ignavè. Magnus erit, qui nec magnum putet vivere, nec miserum mori.

Τὸ γὰρ θάνατον οὐκ αἰσγόνον, ἀλλ' αἰσγῶς θάνατον.

Nam turpe non est, emori; sed turpiter.

Quæ dico Seneca confirmat, atque adeo Brutum cum Catone comparat: *Vides ipsam mortem, nec malum esse, nec bonum. Cato illa honestissimè usus est, turpissimè Brutus. Omnis res, quod non habuit decus, virtute additâ, sumit. Paulo post: Mors honesta est, per illud quod honestum est. Sed ego vitæ formulam Mortis hoc exemplo claudio: extra rem prolixum esse non decet, ad Salutem transeo. Per hanc frequens olim iuramentum, Modi erant: Ita sim saluus, Ne sim saluus,*

salvus, Dii me perdant, similésque obvii in Scrip-
toribus, & tritici. Per caput suum Liberorúmque
passim quisque, & solenniter. Videnda Lex III.
IV. & V. D. De Jurejurando. Ulpiani atque Paulli
verba sunt: Jurari autem oportet, ut delatum
est jusjurandum. Ceterùm si ego detuli ut per De-
um jurares; tu per Caput tuum jurasti, vel Fili-
orum tuorum; non erit ratum habendum jusju-
randum. At si quis filium exhæredâssset, ut Quin-
ctilianus indicat lib. IX. cap. II. sic formare ju-
ramentum solet: Ita mihi contingat hærede filio
mori. Nihil verò familiarius aut frequētius, quàm
Per Deos immortales: & sancto atq; peculiari ri-
tu Per Jovem Lapidem. Ad rem Agellius lib. I.
cap. XXI. Jovem lapidem, quod sanctissimum Jus-
jurandum est habitum, sum paratus jurare. Item
Apuleius De Deo Socratis, sed vocula minuend-
us: Quid igitur? Jurabo per Jovem lapidē Romano
vetustissimo ritu. Imò Jurabo Jovem lapidem. Hic
error Græcum sermonem passim obsidet, si α λίθου,
Per lapidem. effer αία λίθου. Jovem Lapidem. Ex-
secratio quoq; addi solita, quam Festus explicat:
Jovem lapidem juraturi silicem tenentes, his verbis
utuntur: si sciens fallo, tum me Diespiter, salva urbe
arcęque, bonis ejiciat, ut ego hunc lapidem. In Po-
lybio, Livio, aliisq; hic idem ritus expressus.
Denique Per Genium Principis jurari cœptum
oppressa Republ. atque adeò post Julii Cæsaris
cædem. Senatus decrevit (verba sequar Dionis)
ut per ipsius Genium juraretur. Pulcher locus in
lege

lege XIII. D. De Jurejurando. In Rescripto Alexandri hoc genus juramenti *Veneratio principis* nominatur, Codice de Rebus Creditis & Jurejurando. Christiani verò postea mutarunt, ut non per *Genium*, sed Salutem Principis juraretur. Vide Tertullianum in Apologetico, cap. XXXII. Rescriptum Arcadii & Honorii, Lege Siquis Major, Codice de Transactionibus. Atque his aliisque formulis populus Romanus, in privatis passim publicisque negotiis sive actionibus usus: quid Judices? censeo iisdem, maxime verò illa, *Per Deos, Perque Genium*, sive *Salutem Principis*. Nam profectò nihil ad Rempub. magis pertinet, quàm ut summum cuique tribuatur; id est, ut rectè Judicia ac sincerè exerceantur: ad Judicia nihil magis, quàm ut Iudex summo & augustissimo Sacramento teneatur. Quod verò augustissimum? quod *Per Deos* concipitur, *Perq. Salutem Principis*. Ne improbus ac perjurus sis, Vindicem Deum times, Principem ultorem. Uterque ille est; qui *quæ nos gerimus*, ut Comici verba usurpem, *audiat, & videt*. Quid igitur Jurabant Judices? quod in Controversiis Senecæ notes, *Se nihil gratia, nihil precibus dare, sed ex animi sui sententia judicare*. Siquis etiam Suspicietur *Per Aquam* hîc juratum fuisse, aut per *Puteal Libonis*, aut per *Cotem & Novaculam defossam*, aut per *Ficum Naviam*: quæ omnia mox clarissima erunt: haud abnuerim. Quicquid audis, religioni conjunctum

ctum erat. Et alii per res obvias passim concipiebant iusjurandum. Socrates *per Canem*, Zeno *per Capparim*, Pythagoras *per Tetradem*, sive numerum quaternarium, Iones *per Brassicam*, Byzantii *per nummos ferreos*, alii per ipsum *Iusjurandum*. Ad Locum nunc transeo, in quo præstari Juramentum solet: nec promiscuè quemcumque fuisse arbitror; sed quo major religionis reverentia esset, certum aliquem & sacratum. *Aram* dico. quid ni? hîc numen ipsum prælens, hic terror, hic metus est, & à scelere mens improba sceleris conscientia revocatur. Religionem ipsam veterum inspicere: Aras Deorum tangere sanctissimum Iusjurandum fuit. Rationes etiam sunt; sed compendii causa auctoritatem Symmachi in medium proferam, qui *Aram* nominat, qui Iusjurandū exaggeret, & hoc omninò docet quod inquirimus, lib. x. epistola LIV. *Ubi in leges vestras & verba jurabimus? qua religione mens falsa terrebitur, ne in testimoniis mentiatur? Omnia quidem Deo plena sunt, nec ullus perfidis tutus est locus. Sed plurimum valet ad metum delinquenti, etiam præsentia religionis urgeri. Illa Ara concordiam tenet omnium: illa Ara Fidem convenit singulorum: neq; aliud magis auctoritatem facit sententiis nostris, quam quòd omnia Juratus ordo decernit. Jam historia rei, lucem majorem verbis adfert. Gratianus Imperator Aram, ad quam jurare Judices solebant, in gratiam Christianorum everti & complanari jussit:*
Symmachus

Symmachus eandem, ille strenuus priscae superstitionis propugnator, instaurari à Valentiniano, Theodosio, & Arcadio luculenta relatione postulat. Quid etiam? Adversarios invenit Ambrosium, Prudentium, alios: quorum cum scripta essent, & aram pariter repræsentent, transfero sermonem, & nunc curiosius inquirō. *Ubi hæc Ara, & quid omnino fuerit.* In Comitio fuisse, ex Plauto arbitrarium, imò verò certum est: qui Comico morsu perjurium judiciale haud obscure carpens, Comitii facit mentionem. Choragus enim in Curculione demonstraturus quo quisque homo facile inveniretur loco, in-
clamat:

Qui perjurum convenire vult hominem, mitto in Comitium.

In Comitio videlicet Ara, & ad hanc jurare Judices soliti; sed & pietate, ne labem foedissimam nostro primum ævo natam indignere. Sanè fuisse illo prisco, idem Plautus indicium facit, in Rudente:

Jusjurandum rei servanda, non perdenda conditum est.

Et severo commate Petronius: *Nemo calum putat, nemo Jusjurandum servat, nemo Jovem pluri facit; sed omnes opertis oculis bona sua computant.* De Comitio verò Comici verbis nunc etiam quis me roget:

Quid istuc? aut ubi istuc est terrarum loci?

Quid istuc sit, aut ubi istuc sit, nequea noscere.

Hem,

Hem, quò me agis, & cogis ? ut rudera illa revolvam Dominæ Urbis ? ossa recolligam magnæ Matris ? Reddam tibi Comici voces :

Jubeas unâ operâ me piscari in aëre,

Venari autem retejaculo in medio mari.

Quia tamen operam hanc sumpsi inquirendi, non refugiam: neq; etiam ludam operam, si modò paullisper peregrinari cogitatione sustinetis, & alieni ævi delicias usurpare. Diruta quidem vetus illa Roma & subversa ; quæ tamen etiam nunc stat, æternúmque stabit non una facie aut formâ. Stabit inquam, sed Litterarum Historiæq; tibicinibus atq; fulcris. Antiquitatis velut imagines libri sunt, sed quibus munus meum servit. Hi æterni, & mores, ritus, res gestas, imò universum rei Romanæ & Urbis vultum repræsentant. Comitium igitur, ut ab ipsa voce ordiar, Latini *Conventum populi*, à simul itando, & *locum conventus* appellitant: Græci ἀρχαῖος, καὶ τὰ ἀρχαῖος; Glossæ veteres ἀρχαῖος. nimirum ab eligendo Magistratu. Varro è cœundo, quòd convenire huc populus litium, & Curiatorum Comitiorum causa soleat. Ita quoque *Contiones* appellatas censeo, quasi *Comitiones* ; quam vocem ditioni T. litteræ Glossarium vetus subjecit. Et per T. lapides antiqui repræsentant. Adde tabulam æream Legis Serviliæ, quam cùm Patavii agerem, in Muséo Bembi vidi : & Legis Judiciariæ apud Fulvium Ursinum; in qua etiam *Conctio*. Comitium igitur locus urbis fuit in foro, juxta Curiam.

Ita Asconius, ita sæpius Cicero, qui non sine foro Comitium Curiamque solet nominare: denique ita illi omnes, qui de Regionibus Urbis scripserunt. Reliquum est, ut quid omninò hæc fuerit ara, & an aliâ Antiquitatis memoria insignis, aperiam. Sequi sententiam Rævardi lubet, vel ob id maximè, quia à Scaligero, à Torrentio, & à nescio quo non exagitur. Breviter: neque enim lassare penitus aurium vestrarum patientiam debeo: *Puteal* fuisse *Libonis* non dubiis inducor conjecturis, ut pronunciem. *Puteal*, inquam, *Libonis*; cujus frequens apud Romanos Scriptores mentio; & in quo explicando variis opinionibus Interpretes laborant. Nomen, & Cognomen seorsim sub examen deduco, ut Aram ipsam ab utroque discas. Nomen *Puteal*, & à *Puteo* est, in quo Accii Navii Auguris inclyti Novacula cum Cote defossa. Indicat Cicero lib. 1. De Divinatione: *Cotem autem illam, & Novaculam defossam in Comitio, supraq; impositum Puteal accipimus.* Tarquinius enim Priscus, ut Livianis verbis historiam referam, *Equitem maximè suis deesse viribus ratus, ad Ramnenses, Tatienses, Lucenses, quas Centurias Romulus conscripserat, addere alias constituit, suoque insignes relinquere nomine. id, quia inauguratò Romulus fecerat, negare Accius Navius, inclytus eà tempestate Augur; neque mutari, neque novum constitui, nisi aves dixissent, posse. Ex eo ira Regi mota: eludensque artem, ut ferunt, Agedum, inquit, Divine tu, inaugura,*

inaugura, fieri possit, quod nunc ego mente concipio. Cum ille in augurio rem expertus, profecto futuram dixisset; Atq; hoc animo agitavi, inquit, te Novacula cotem discissurum. Cape hac, & perage quod aves tua fieri posse portendunt. Tum illum haud cunctanter discidisse cotem ferunt. In eodem argumento Apuleius corrigendus, De Dogmate Platonis: *Accio Navio navem velificet.* Monstrum sermonis. rescribe, *Accio Navio cotem sciet*, id est, *fecet*. Copiosius etiam Dionysius Halicarnassæus, lib. 111. Antiquitatum Romanarum. Addit Livius, quod ad rem nostram facit: *Statua Accii, capite velato, quo in loco res acta est, in Comitio in gradibus ipsis ad levam Curia fuit. Cotem quoque eodem loco sitam fuisse memorant, ut esset ad posteros miraculi ejus monumentum.* Sed Dionysius durasse ad sua usque tempora hanc statuam scribit, positamque prope sacrum ficum. Deinde, Cotem & Novaculam defossam esse in terram sub Ara. Addit, hunc locum præcipue, sive *Puteal* à Romanis vocari. Quod ad Ficum attinet, ea à Navio dicta *Navia*, & diversa à ficu Rumina, vel Ruminali. Festus, postquam de Cote & Novacula recensuit quicquid fabulosa credidit Antiquitas, subjungit, *Ficum satam à Navio esse, intra id spatium loci, qui contentus sine sacro sit, eamque si quando aruisset subseri jussam.* Deinde cum post tot annos alie in eo loco complures ficus essent natae, evellere, & ejicere placuit, admonitu ac jussu *Aruspicum*.

Mansuram enim libertatem populi, divinis respon-
sis promissum fuit, quamdiu ea Ficus viveret, in
qua fatum populi Romani esset. Pulchra ista, sed
Plinii verbis confirmanda, lib. xiv. cap. xv. Le-
ctione quidem ab erroribus vindicata. Colitur
Ficus in foro ipso Romano ac Comitio, sata ab Au-
gure Attico Navio, sacris ibi conditis (Novacula
& Cote) & tanquam in Comitium sponte transis-
set. (è Ruminali Ficu, nec sata esset à Navio.) Illa
cùm arefcit, rursus curâ sacerdotum feritur. Scilli-
cet ut fatum libertatis vitaretur, hæc superstitio
valuit. Hinc cùm temporibus Neronianis exaref-
ceret truncus, & ramalia emorerentur; portentū
Populus Romanus arbitratus est: ac certè sub tali
Imperatore corruere res Romana poterat. Ergo
culta arbor, & velut ad vitam revocata, publicū
metum delevit. De Ficu quid mirum? Casa Ro-
mulii eodem fato celebris, & eadem sollicitudine
refecta sapius, ne vetustate collaberetur, & unâ
Rempub. traheret. Ne Soli autem Romani fatui
ac ridiculi; de navi Thesei simile Græci nugan-
tur. A Puteo igitur originem Ficus ducit; sata,
nutrita, imò culta, ut memoriæ maiestatem apud
posteror ille inveniret. Viguit arbor, ut latuisse
scias quod venereris. Aqua fuit, & in ipso Puteo
Salus & Libertas Populi Romani perennis esse
potuit: imò Iustitia fuit, & Puteal Ara fieri debu-
it, ad quam Iudices jurarent. Verbo dicam: indi-
cium æternitatis, truncus habuit; mysterium, Pu-
teus; & esse ac nutriri ille potuit, quamdiu hic
manaret.

manaret. Juxta aram verò, non in ara Ficus fuit, ne religio impediretur, aut cessaret sacrificium. Pulchrè Augustus nunciantibus Tarraconnensibus, palmam in ara ejus enatam, *Apparet, inquit, quàm saepe accendatis.* Fuit in eodem situ, Navii statua, Ara proxima, ut gemino velut ornamento Puteal cingeretur. Sed in Plinio alia lectio alium Antiquitatis fontem aperit: Putem namque fulguritum, ac deinceps sacrum sive religiosum facit, cuiusmodi iam Puteal esse diximus. Verba, ut vulgo habentur, repræsentò: *Colitur ficus arbor in foro ipso ac Comitio Roma nata, sacra fulguribus ibi conditis.* Non frustra fortassis aut malè *Fulguribus ibi conditis.* Nam cùm Puteus ille postea de cælo fortè tactus esset, procurari & sacrari debuit. ergò ἀπιστόμιον sive operculum accepit: Puteal, Ara dicta. Est enim Puteal, ut à Pomponio definitur, lege xiv. D. De Actionibus empti & venditi, *quo Putens operitur.* Sed fulgura sic condi solere Artemidorus scribit, lib. ii. cap. viii. *Fulmen ignobiles locos nobiles facit, propter aras, quæ in ipsis exstruuntur, & ob sacrificia, quæ in ipsis fiunt.* Festum adjungo, ut magis Puteal illustretur. *Fulguritum, id est quod fulmine ictum: qui locus statim fieri videtur religiosus, quòd eum Deus sibi dicasse videretur.* Vocabulum quoque ne desit, *Bidental* appellatur, quod evitandum Persius scribit, Satira 11. Επιστόμιον ideò apud Artemidorum, quia sapiebatur. Varro lib. iv. De Curtio lacu: *C. Aelius, & Q. Lutatius scribunt, eum*

locum esse fulguritum, & ex S. C. septum. Sic dixerim, Puteum Navii locum esse fulguritum, & ex S. C. septum. Juvant certè & conjecturam fulciunt Glossæ Veteres : ἱερὸς τοῦ θεοῦ Πυθαγόρου, Puteale. Iterum: ἱερὸς ποταμῶν, Puteale. Atque hinc jam ignorare non possumus, quidnam in Floridis Apuleianus sit, *Colliculus sepimine consecratus*. Ad Cognomen venio, & finio. A. L. Scribonio Libone est; qui fulgur hîc condidit, qui Puteal effecit, qui labrum erexit, uno verbo, qui consecravit. Hæc è Festo discimus, & simul Sacellum appellari. Verba ipsa exactam Scaligero sententiam debent, alioquin hiulca. Sunt ista: *Sacellum quod Puteal appellatur, antea Atria, fecit Scribonius, cui negotium datum fuerat à Senatu, ut conquireret sacella: atq; illud consecravit, Quia in eo loco fulguritum sacellum fuit, cum ignorarent fulgur conditum: quòd nefas est integri, semper foramine aperto calum patet. Omnino à Senatu, & è relatione Pontificum hoc negotium Scribonius Libo accepit, ut inquireret sacella, id est, procuraret ea loca quæ fulgure attracta. Verebantur enim Romani, ne ob neglectam bidentalium & locorum fulguritorum religionem, ira Deorum delæviret. Ergò & Fulguris Sacellum erat, & aperto tecto, ut sic ostium Dii Manes haberent. Hæc omnia; ut Puteal Aram esse ostenderem; ut eam, ad quam in Leges Judices jurabant. & ut plenissima fide sermonem obfignem, exstat notumque est Numisma, cujus pars adversa*

adversa effigiem Libonis exprimit, cum Inscriptione, *Bon. Event. Libo*: averſa verò Aram ipſam ſive Puteal, cum Inſcriptione, *Puteal. Scribon*. An quicquam poteſt luculentius? Aliud etiam, in quo præter imagines *Concordia* legitur: & aliud, in quo plenis litteris *Bonus Eventus*. Quia verò Symmachus Aram, quam reſtitui poſtulat, Concordiam tenere omnium diſertè ſcribit; aut hanc ipſam *Puteal* fuiſſe Libonis, certum eſt; aut ejus certè tandem everſi locum, ut Rævardus opinatur, occupaviſſe, Jurijurando religioſè ſuſcipiendo deſtinatam. Quæ enim illa *Concordia*, niſi Judicium? quis *Bonus Eventus*, niſi Judicii, ac Sententiarum? In mentem memoriàmq; Symmachi verba revoco, ut exſpectem quid infringere tam apertam veritatis lucem poſſit. *Illa Ara*, inquit, *Concordiam tenet omnium: illa Ara Fidem convenit ſingulorum. neq; aliud magis auctoritatem facit Sententiis noſtris, quàm quòd omnia Juratus ordo decernit*. Sed Difficultas naſci poteſt, quam propono ut diluam. Ara, de qua vehemens illa contentio Symmachi, D. Ambroſij & Prudentii exſtat, videtur alia à Puteali Libonis eſſe. Puteal enim, ut ſatis demonſtratum eſt, in foro & Comitio fuit; at Ara Symmachiana in Curia. Vocat enim ipſe Symmachus *ornamentum Curia*, ut jam quoq; dictum. Deinde Victoriæ fuit ſacra; Victoriæ autem ara in Curia, non foro aut Comitio. Atque ut alia omittantur ſcriptorum teſtimonia, in vetuſto Kalendario Romano notatum eſt,

est, *Aram Victoriae dedicatam fuisse in Curia mense Augusto*. Imò scribit Suetonius, Actum esse à Senatu, ut funus Augusti triumphali ritu duceretur, *precedente Victoria, quæ est in Curia*. Jam verò Aram Symmachianam Victoriæ sacram esse, negari non potest. Neque etiam *Concordia* obstabit nomen, quæ Concordia in numismate legitur, & Aræ tribuitur: quia non ad numen, sed effectum numinis referri debet, id est, ad Iudices: cum & *Fides*, & *Bonus Eventus* pariter nominentur à Symmacho, quibus tamen sacra hæc ara non fuit. Deinde, si concedamus ad Puteal Libonis in leges à iudicibus juratum fuisse, quæ ratio aut origo ritus? quid iudiciis aut Iustitiæ commune cum Puteo? Difficulter etiam versus ille Ovidii explicabitur:

Quæ Puteal Janumque timet celerèsque Kalendas;

& ille Persii:

Si Puteal multa cantus vibice flagellas.

Difficulter, inquam, si ad Iudices & ius. jurandum referantur. Non poterant validiori impetu opinionis meæ mœnia quati: expugnatur Puteal, nisi subsidia ab ingenio sint, & prompta terrori arma obijciantur. In Curia Aram Symmachianam fuisse aiunt. Si reclamem, præsentis auctoritate obruor: Nam *Ornamentum Curie* in Relatione appellatur. Sed quid est? Nullam injuriam Curie inferam, si & alibi curiam ornem. In foro, in urbe tota, & ubique terrarum ornamentum Curie

Curia Romanæ fuit, quia Iustitia; nisi tantum numen unius Senaculi aut templi muris concludamus. Romam Curiam puta, & quicquid agitur, Iudicia esse. Non in cœlo duntaxat Sol est: ubicumque lucet, præsentem dicimus. Terram ornat, qui inter sidera volvitur: omnia illustrat, qui summa occupat. Ex ipsa Curia Iustitiæ manant radii, sed si in nubes nebulasque incidunt, impediuntur. Ergo & serena omnia esse tribunalia debent; ut splendor Curia in foro, in Comitio, in Puteali incorruptus sit. Iudicia constent, nec Ius-jurandum violetur; etiam in Ara Libonis *Curia Ornamentum* invenies. Non locus, sed fructus commendatur. At Ara hæc, inquiunt, Victoriæ sacra fuit: Victoria autem in curia culta: unde è Comitio manifestè removetur. Ut Victoriæ, non Concordiæ sacram fuisse fatear, Scriptores persuadent. Disertis verbis Paulinus in vita D. Ambrosii: *Directa Relatio est sub nomine Senatus à Symmacho tunc Præfeto Urbis, de repetenda Ara Victoriæ.* Ipse Symmachus: *Quia ita familiaris est Barbaris, ut Aram Victoriæ non requirat.* Palam hinc igitur, errasse Rævardum, qui conjecturis suis indulgens, Libonis Aram Concordiæ credidit consecratam. errasse etiam Nannium, qui graviore mendo hæc Symmachi verba: *illa Ara Concordiam tenet omnium*, ad Concordiæ templum detorquet. Sed ille quidem aut Numismata perperam inspexerat, aut in foro Romano negligens, *Puteal Libonis* non notarat. Alteram

nunc

nunc ratiocinationis partem video. Additur enim : *Ara autem Victoria in Curia fuit, & hoc quoque Scriptorum consensu constat.* Quid dicam? Fuerit, constet. Esse nihilominus etiam in foro potuit. Una Dea non in uno tantum loco Aram habuit : imò satis non erat in sola Curia Victori- am conspici. Quid verbis opus est? Scriptores ferè, quoties hanc Deam nominant, loco solent distinguere; quid nisi ut sparsim fuisse ostende- rent? Suetonius, cujus verba objecta fuere: *Precedente Victoria, quæ est in Curia.* Poterat enim illa esse, quæ in foro. Lampridius in Alexandro Severo : *In somnis vidit alius se Romanæ Victoria, quæ in Senatu est, ad cælum vehi.* Fuit & in ve- stibulo Capitolii simulacrum Victoriæ, scribente Tacito, *super rhedam impositum* : quò perperam quoque Viri Docti Iudices mittunt. Sed tamen, cur potius ad Puteal Libonis præstari juramen- tum debuit, quàm alibi? Cur non in Curia, cur non in Capitolio? Strictè, breviterque: quia ne- scio quo mysterio Puteus olim Iudiciis Iustitiæq; destinatus: ut etiam quæ à *Iustitia* sive *Dice* an- tiquitus appellata fuere, pariter à *Puteo* nomina traxerint. Tale, ut ad exemplum descendam, sed illustre, *Puteolanum* olim emporium, sive *Puteo- li*, quam urbem *Διγκαριον* Græcè vocatam Stra- bo, Stephanus aliique scribunt. Ecce tam nobile nomen, & ab ipsa Iustitia sensu Græcanico deri- vatum Latinæ appellationis dignitatem invenire non potuit, nisi à Puteo diceretur. Deinde Ju-
dicialem

dicialem Puteum (unde Romani acceperint) Græcia ostendit: & in Pyræo ad mare fuisse, in Atticis Pausanias indicat: Athenis Aristoteles lib. iv. Politicorum, ubi de Iudiciis τὸ ἐν πρῶτῳ ἀνασχεῖον. *Tribunal in Phreatte*. Qui locus ἐν τῇ πρῶτῃ, id est, *Puteo*. Etsi Harporation sic vocatam censet Curiam à Phreate Heroë quodam, ejusdémque opinionis extitisse etiam Theophrastum. Sanè πρῶτος *Puteus*, & πρῶτος, *Putealis* sive *Puteanus*: ac sic quidem & meum Nomen, & Quæstionis hujus argumentum conveniunt. Ut in Puteo quæta quidem aqua est, sed viva tamen, pura & perennis: sic in Iurejurando Iudicióque esse debet; aut Iustitia, nec non Respublica ipsa vacillent. Puteum Iudex cogitet & incorruptus erit. Nemo aquam emit: ille malus, qui sententiam. Merces Iudicem venditorem facit. Mehercle ex vero in omni causa pronunciandum est: sed in Puteo sive profundo abstrusam latere veritatem Democritus respondit. Iudicem igitur veracem esse oportet; imò siccum, sobrium, continentem, ut verax sit. Sic Edictum Prætoris apud Horatium explico, lib. i. Epist. xix. Ad Mæcenatem:

—*Forum Putealq, Libonis*

Mandabo Siccis.

Sicci enim homines Latine Sobrii, & uno verbo Boni sunt. Talem & ipsum Advocatum Antiqui voluerunt, id est incorruptum: qui, ut & Rævar-do placet, exemplo Iudicium ad Puteal cum Litigatoribus

Litigatoribus suis jurare solet: hi nihil se dedisse: ille nihil se accepisse. Horatius certè ita explicandus lib. II. Satyra VI.

— *Ante secundam*

Roscius orabat, sibi adesse ad Puteal cras.
Ad Versum Ovidii quod attinet,

Qui Puteal fanumque timet, celerèsq; Kalendar;

& illum Persii:

Si Puteal multa cantus vibice flagellas,
Ad Fœneratores, non ad Judices referri debent. Solent enim & propè Puteal fœnera tractari. Itaque flagellare Puteal ille dicitur, qui continuus ad Puteal, & ad mensam sedet, strenuus aliquis Danista; imò, ne vibicis vocabulum ignotum sit, subdolanus aliquis, improbus, & sceleratus. Poëtis Oratorem jungo Tullium, cujus verba pro Sextio lucem accipiunt, ubi Gabinium perstringit: *Puteali & fœneratorum gregibus inflatus*. Inflatus, quia gregem scilicet trahebat Fœneratorum, & hanc pompam in honorem computabat. Ostendi *Jurasse judices Antiquos*, & *Quo in loco*. Nam formulam brevitatis causa omisi. Votum meum est, ut quemadmodum & ad eruditam voluptatem conatus sum differere, ita bonæ doctrinæ semina adhæserint. Non ad Puteal, sed ad seipsum ire quemque cupio: ut pro sententia ferenda juret, ut Mentem Bonam servet, ut Juris Justitiæque pariter consultus sit. Facite qui ad Rempublicam aliquando accedetis; facite, qui accessistis:

accessistis: & si quod tedium à prolixitate contraxistis, argumento condonate. *Dixi.*

ORATIO XVIII.

DE

PURIFICATIONE
VIRGINIS-MATRIS.

UT verè simplicitérque pietatis verecundiam agnoscam, *Viri*, & *Sodales* Eximii, Clarissimi, Optimi, Ornatissimi; audire in hoc loco & hoc die maluissem laudes *Divæ* nostræ, quàm dicere: aures, quàm linguam his solennibus dare. Nam cum argumenti majestas Eloquentiæ viribus non libretur, Theologo, quàm Philologo familiarior; meliora ac sublimiora audire ego poteram, si alii dicerent, quàm ego dicere, si alii audirent. Omnino facilius erat tranquillo aurium obsequio placere Virgini, quàm dubio linguæ conatu cultores Virginis erudire. Et tamen otiosum nomen miles cur sustineam in his castris? Frustra arma, nisi pugnem quoque: nulla opera, si spectem tantum, quæ geruntur. Prodeundum igitur in hanc arenam fuit, ut & æstimarem eos, quorum sequor vestigia; & incitarem simul, qui sequuntur. Deinde aut superbus essem si quam nemo non suscipit religiosæ orationis provinciam, solus diffugerem;

aut

aut inhumanus, si amicissimè rogatus, eandem recusarem. *Purificationis* festum annua celebritate agitur, & præconii vocem ab Altrææ mystis sive alumnis ordo flagitabat. Cùm mens dubia consilii maximè calculos conturbaret, facilis fui, ut commune subirem munus, titulum sive nomen usurpavi I.C. & dici me passus quod haberi poteram, ut Iustitiæ Matrem, & tamen Virginem, id est veram Altræam, & cœlo fulgentem, sed non fugitivam solenniter laudarem. Date veniam, ô Sodales; ut aliquid mihi tribuerem, morem gesti omnibus; ut omnia pietati persolverem, obsequi malui, quàm in discrimen vires non abducere. Quid enim est? aut quid molior? ut Virginem Matrem celebrem? & puritatem in ea quæ peperit? Quid? ô Deus! in Solem defigo oculos, ut videam: in Oceanum me immergo, ut bibam: cœlum scando, ut decidam. Non me fallit argumenti magnitudo: quicquid ago, luce vincor; nam virgo Sole clarior est: undis obruor; Virgo Oceano purior est: immenso arceor; Virgo cœlo major est. Non possum hîc non infans esse, si facundiam ostentem: nec quisquam vehementius laudavit universi Dóminam, quàm qui obtulit. O mirum! Deum filium esse Virginis, & in Matre puritatem esse Dei! Hæreo, stupeo. Quid etiam? Purificari Matrem Virginem, quæ sine macula fuit! legi subjici, quæ legis auctorem peperit! Hoc verò est, facem accendere, ut diem illustres; aquam affundere, ut fontem laves; certam adhibere,

bere, ut ebur candefacias. Nisi purissima fuisset mater, quæ virgo peperit, dubites nasci Deum potuisse. Virgo fuit, & tamen mater: puerpera fuit, & tamen munda: fuit, quod admirari tantum possumus. Quid igitur? quid bono cultu audax sum, ut complecti cogitatione velim, quod natura non capit? ut eloquio exprimere, quod captum humanæ mentis superat? trepido ac vacillo, ô Sodales. Quæ celebrantur, divina sunt; homo ego qui dico: æterna sunt; mortalis ego: infinita sunt; pusillus ego. Planè si vires meas examino, omnem conatum onus vincit. Sic igitur ultra vires pietas surget: faciet, quantum ne poterit quidem; & conabitur, quantum benignitas vestra excusabit. E rivo si quis haurit, satis putat, si vas impleverit: totum flumen nemo capit. Dicam non quantum rerum immensitas suppeditat, sed quantum verborum angustiiis potest adumbrari. Ego exsurge anime, & divinæ lucis extremum saltem radium usurpa. Exsurge anime, & sacrum concita affectus ignem, ut lingua incalescat: loquere Virginem, quam cogitas; celebra, quam colis; adora, quam veneraris. Puram esse orationem decet; Virgo dicenda est: remotam à quæsito verborum furo; Puritas explicanda. Quod miraculi fidem commendet, Virgo purificatur. Audietis, quomodo Purificari voluit, quæ Virgo! Sed tu & Virgo, & Mater, ô Diva purissima, ô cœli claritas, ô mundi mundities, ô felicitatis scaturigo, februa & illustra hanc mentem meam, linguam

linguam imbue & foecunda, ut è puro fonte perennem laudem tuarum rivum educam. Feliciter saltem cum mortalium genere actum est, quòd à lapsu sperare salutem potuit. Ne semel tantum Deus Optimus Maximus conderet hominem, qui peccaturus erat; servavit qui peccaverat. Maximus, quòd conderet; Optimus quod servaret: ut infinitæ potentiae opus majori prodigio beneficium censeretur. Igitur natus est, sed è Virgine; & Matrem habuit, sed Virginem: ne homo periret, Deus factus est homo; imò tandem ut homo viveret, mori voluit Deus. Atque si divini consilii arcana scrutamur. Mater esse Dei non potuit mulier, nisi Virgo esset; nec Virgo parere, nisi purissima servaretur. Qui Virginem dicit, puram dicit: qui Deum cogitat, Virginem fuisse Matrem fatebitur. Nasci Deus non potuit, nisi è Virgine; & ut Deus nasceretur, parere debuit Virgo: imò ut Virgo pareret, non alium potuit, quàm Deum. Itaque quod immensitas in Deo, hoc puritas in Virgine. Capere Deum Virgo potuit, puritas immensitatem. Et quid est Deus? quid est puritas? imò quid est Virgo? quid est immensitas? quia puritatem amat Deus, immensitatis capax potuit esse Virgo. Iterum quid est Deus? *Mens universi, quod vides totum, & quod non vides totum.* Quantus sit, cogitatione assequi non possumus: *θεὸν εὐρεῖν μὴ ἔστιν ἰσχύον, νοῦνται δὲ ἀδυνατοῦν.* Nihil eo melius, nihil majus, nihil pulchrius. Bonorum omnium causa, magnorum origo, pulchrorum

chorum fons. Ut in clarissimum Solis jubar directi oculi vacillant, tremunt, caligant: sic mentis acies divinæ naturæ bonitate, magnitudine, pulchritudine vincitur. Breviter D. Cyprianus: *Deus immensus. & infinitus est, de quo hoc solum pronunciare potes, immensum esse & infinitum.* Ergo quantum intelligere non possumus, Virgo cepit; & Deum purissimo complexa utero, immensæ bonitatis, magnitudinis, pulchritudinis consors fuit. Quid amplius? ob oculos tibi Virginem pone, & jam Deum vidisti: mundiciem inspicere, & jam numen collegisti. Etenim virtutis perennes rivos in Virgine habes: quid igitur? fontem cogita; is Deus est. Illibatæ puritatis radios in virgine habes: & quid? Solem cogita; is Deus est. Alio colore aut schemate referre tibi Deum non possum. Imago Dei Virgo est, quæ Deum concepit, quæ peperit, quæ lactavit, quæ nutrit. E Cælo descendere in terram Deus noluit, nisi per Virginem, nisi per puritatem. Deus, Æternitatis puritas, & puritatis æternitas. Deus, qui verbo, quæcumque sunt jubet, ratione dispensat, virtute consummat: cujus magnitudinem qui se nosse putat, minuit; qui non vult minuere, non novit. Ecce ut Virginem laudem, Deum extollo: & quem non video, non comprehendo, non æstimo, verborum cultu veneror. Quomodo videam? visu clarior est: quæ comprehendam? tactu purior est: quæ æstimem? sensu major est. Ille tamen ut videri possit, ut comprehendi, ut æstimari, hominem induit:

induit: illapsus in Virginis uterum, vestiri corpore, & circumscribi fragilitate nostra sustinuit. Omnino quod homo est, esse Christus voluit, ut & homo posset esse quod Christus est. Ergo in antro à Pastoribus, in templo à Simeone, ab Anna, à Sacerdote puer videtur, Deus colitur; puer comprehenditur, Deus laudatur; puer aestimatur, Deus adoratur. Cum Tertulliano dicamus *Invisibilis est, etsi videatur; incomprehensibilis, etsi per gratiam representetur; inestimabilis, etsi humanis sensibus aestimetur.* Ceterum quod *videri communiter, quod comprehendere, quod aestimari potest, minus est oculis quibus occupatur, & manibus quibus contaminatur, & sensibus quibus invenitur.* Quod verò immensum est, soli sibi notum. Iterum vidit homo Deum, comprehendit, aestimavit, postquam Deus homo factus est. Deus de patre, sed æterno; homo de matre, sed Virgine. Deus factus est homo, nec desit esse Virgo: fuit mater & inviolata; fuit Virgo & fecunda. Deus generat, qui ante omnia fuit; & gignitur, ut post omnia esset. E filia nascitur pater, & fit filius; è tempore æternitas, & mortalitati sociatur; è servitute majestas, & cum ludibrio inter mortales, imò inter filios, regnum est. Pari prodigio fontem dixerim nasci à rivo, & deficere; & è Stella prodire Solem, & imminui; in centro coërceri sphæram, & tamen volvi. Hæc omnia in Virginis utero Deus. O Virgo! ô Deus! Deus produxit Virginem, & Virgo produxit

produxit Deum: qui ab æterno generatus est, in tempore nascitur: ὁ αἰώνιος, ut Nazianzen. ait, ἡ πατρὶς γένεσις αἰώνιος τὸ πρῶτον, ἀπ' ἧτος τὸ δεύτερον. Ab æterno Filius Dei, in tempore Filius Mariæ. Divina natura Patris Filius; humana, Matris. Divinitas matrem non admittit, nec humanitas patrem. Qui ab æterno sine Matre debuit nasci, in tempore sine Patre. Etenim æterna Dei simplicitas à filii puritate materni nominis mixturam fecerit, & humana Virginis Matris puritas in filii simplicitate paterni vocabuli labem sufferre non debuit. O mysteria! Qui implet omnia, & excedit omnia, qui est in omnibus, nec tamen continetur ab omnibus, capacem immensitatis suæ Virginis uterum, velut divinitatis thalamum invenit. Æterna mente Virgo gravida mortalitatis farcina numen vestivit: quem cœli non capiunt, juvenulæ viscera stringunt; quem natura non exprimit, Maria repræsentat. Quid dicam? quid non dicam? Virginis puritas meruit gestari & complecti Deum: Dei puritas illibatum Virginis servavit uterum, ut sine labe matris dignitatem virgo sustineret. Virginis puritatem mater non amitteret. Quid sanctius aut admirabilius esse potuit? tanto miraculo opus erat, ut crederes nasci potuisse Deum. Parere mulierem, quid novi erat? immundam esse lex definierat. Virgo debuit parere, ut Deus nasceretur. Et dubites profectò, sanctioris momenti prodigium sit, Deum hominem esse, an Virginem matrem? nasci Deum, an parere

Virginem. Filius nascendo Divinitatis magnitudinem non vitiauit, nec pariendo mater pulchritudinem puritatemque Virginitatis. quo splendore in utero Virginis concipitur Deus, ea mundicie nascitur. Hæc illa Minerva est, illa Heptas, quæ virginitatis puritatisque symbolo à Pythagoricis olim designata: *quæ quòd natura opera sine foeturarum contagione conformat, inter Deos Tritonia Virginis vocabulum possedit.* Nam cum omnes numeri intra decadem positi, aut gignant alios, aut gignantur ex aliis, aut gignant & gignantur; sola Heptas nec gignit ullum, nec gignitur ab ullo. Deinde Monas imago Dei, initium finisque omnium, neque ipsa principii aut finis sciens, etsi omni videtur præesse numero, præcipuè tamen in Heptade vim suam ostendit. *Nulli enim numero, ut docet Macrobius, aptius jungitur monas incorrupta, quam virgini.* Sic Deus ille summus omnium conditor & causa, Mens ille summa, nasci pro omnibus, sed non ex omnibus voluit, in matrem Virgine electa. Sed amplius hîc etiam est, quod admiremur. Heptas nostra, Minerva est & simul mater; Virgo, & peperit, non numerum, sed infinitum. Deum dedit, & illibatum virginitatis florem servavit. Iterum, Heptas nostra, virgo est, foecunda tamen: Pallade melior, quod olivæ ramum non excitaverit, sed genuerit; pacem non ostenderit, sed produxerit. Ut fabulas rideas, & quidquid religionem in impia antiquitate fecit, Juppiter sub aureo imbre Danaën

iniit,

init, sed corruptit. amare non potuit, nisi ut injuriam inferret; cum cœlo libidinem non concluderet, in terris peccavit. In Deo nostro nihil agnoscimus, nisi quod purum est; nihil admittimus, nisi quod sanctum est: in Virgine nostra nihil agnoscimus, nisi quod mundum est; nihil admittimus, nisi quod immaculatum. Ab æterno Sole excepit radium, & aucta purissimæ naturæ innocentia resplenduit: ab æterno fonte hausit laticem, & novo charismatum rore felicissimam mentem imbuuit. Verus hic imber fuit, sed qui non inficeret: verum aurum, sed quod non inquinaret. Angelicæ vocis oraculum audiamus: *Spiritus sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Quæ hæc virtus? Christus est, Sapientia est, Progenies Dei. Virtus Altissimi, id est, gignentis Dei, è quo Altissimo, & è qua virtute Altissimi, Spiritus est. Ergo ut Virgo concipiat, adest Altissimus, adest virtus Altissimi, adest Spiritus uno verbo, ut purissima fiat Mater, totus adest Deus; & Virgo sine corruptione fit fœcunda, sine fastidio grævda, sine dolore puerpera. Concipere & parere potuit Virgo; ergo labem evitare puerpera. Nasci potuit Deus; ergo puritatem servare, quæ meruit esse Virgo. Divina mysteria cur naturæ angustiiis terminemus? ut scias Deum esse, adscribere Deo debēs, quod natura non potest: & nisi major omni scientia fides sit, nulla religionē pietas firmat. Maculā qui affingit Virgini, Deum violat, immunditiem qui attribuit

Matri, Filium conspurcat. Quia Deus purus, pura fuit, quæ Dei debuit esse Mater. Concepit Virgo, ut Filii naturam referret Mater, & omnem humanæ mentis corporisque puritatem vinceret. Purissimo utero divinæ formatur generationis parrus, & sine materni corporis vitio per genitales Virginis excessus infans prodit. plena sunt viscera, nec ullum Virginis conscientia contagium novit. Pura fuit, quæ omnem sensuum voluptatem potuit spernere: nec ulla pœnarum usura debuit affligi, quæ nulla conceptionem delectatione vitiârat, quia omnis è virili semine commixtio absuit; ita & obscœni puerperii, sordidæque attrectationis injuria exulavit. Absint februa: Deus natus est. absint lavacra, & quicquid purgandis solet feminis adhiberi: Virgo enixa est. Munda erat & intemerata, quæ Deum meruerat; nec aliqua naturæ injuria lædi potuit, quæ Spiritu sancto adumbrante conceperat. Tormenta immundities sequi solet; & defuncta laboribus puerpera, quantum sit passa, in sparso sanguine & effusione secundarum videt. Sed Dei mater sine tormento peperit, quia in conceptione omni corporis caruit voluptate: sine labe & immunditie facta mater, quia virginitatis prærogativam accepit. Et tamen ut legi, consuetudini, & reliquæ naturæ satisfaceret (scribente D. Cypriano) diebus designatis recubuit, & dispositi oneris lassitudinem professæ, oblata quieti paruit: & in diebus separationis, non se à toro Josephi qui eam nunquam

quam tetigit; sed ab ingressu templi, & ceteris quæ
 lex prohibebat, continuit. Sic Virgo matris usur-
 pavit munia, & omni turpitudine caruit: delicias
 removit, & miraculis claruit: Deo digna, quem
 gestare meruit: toto mulierum cœtu melior, pul-
 chrior, amabilior, quia puritatem mundo induxit.
 Quod Veneri suo superstitionosa Antiquitas tribu-
 ere ausa non est, ut quæ pulcherrima esset, casta
 haberetur; quæ Amorem pepererat, Virgo esset:
 id à Vero & Magno Deo Maria obtinuit, Casta
 fuit, & formæ pretio mulieres omnes, fictæque
 Dearum nomina vicit: Virgo fuit, & Amorem
 peperit. Amor Christus est, Deus est, Salus est:
 & is *Ἰϋς*, id est, animæ humanæ iunctus, veram
 cuique voluptatem gignit. A Virgine igitur no-
 stra Amor est, ab Amore voluptas est: purus A-
 mor, voluptas illibata: quicquid profluxit, fon-
 tem imitatur. A Deo immortali Virgo erat, ut
 Deum conceperet parereturque: à Virgine mortali
 Deus, ut divinæ naturæ puritatē nascendo osten-
 deret, & moriendo tandem commendaret. Quid
 tamen est? audite Sodales, & quæ secundo loco
 dicturus sum, pari nunc benevolentia affectu per-
 cipite. Cum maculam non contraxisset Virgo, Pu-
 rificari voluit: ut legi satisfaceret, Matris condi-
 tionem implevit. O homo, admitte virtutis ex-
 empla, & felicitatis subsidia: quot hîc verba, tot
 miracula; quot hîc nomina, tot mysteria. Ecce
 Iesum Maria defert, quid dicam? tu cum Filio co-
 le Matrem: defert Virgo; sectare puritatem: defert

Mater; ama modestiam: defert paupercula; meliorem divitiis animum puta. Et cur hæc omnia? ut, cum purissima esset, Purificationis tamen ritum expleret. communem subivit necessitatem mulierum, ut Mater ostenderet, quod Virgo possideret. Puritatem quæsiuit, quam non amiserat; ut amore in humano generi infereret Puritatis. Quales vellet cultores suos, magna Domina modestissime ostendit; puros, pios, sobrios, continentes, sine labe vitiorum. Non licet in re piâ ingenioso esse, aut exacto verborum ambitu complecti, quicquid divinæ auctoritas paginæ exprimit. Puram fuisse Virginem, mirari desinam, si satis intellexero, cur Purificari voluerit. Non capit natura puritatem Virginis, non capit ratio Purificationem. Paucis; quod in Christo Maria vidit, imitata est: Purificari voluit, quia ille circumcidi. An lex jubebat? Deus est, qui vulneratur. pariter; an lex jubebat? Virgo est, quæ peperit. Virgo Deum expressit, Filium Mater: fecit quicquid à Moyse præscriptum erat: *Mulier si suscepto semine pepererit masculum, immunda erit septem diebus, juxta separationem menstrua, & die octavo circumcidetur infantulus: ipsa verò triginta diebus manebit in sanguine Purificationis suæ. Omne sanctum non tanget, nec ingreditur in sanctuarium, donec impleantur dies purgationis suæ.* Sed tu Maria, quomodo immunda videri potes, quæ semen non suscepisti? Scimus, scimus, inquam, virginitatis tuæ forem, ut nec conceptione

conceptione imminutum, sic nec partione violatum. Non passa virum, pati legis jugum voluisti: non usurpare, quantum poteras; sed præstare, quantum à reliquo sexu vetus consuetudo exigebat. Ivisti ad templum Virgo, quia Mater: ivisti munda, quia Virgo: obtulisti Filium, ut quid ipse pro genere humano facturus postea, jam ostenderes. O puritas! ô pietas! Fuisti Virgo, cum conciperes, & permansisti cum pareres: ut nihil perfectioni deesset, Purificationem usurpasti, cum posses omittere. Virgo fuisti post partum, quia virum non cognovisti ante partum: pura & immaculata semper, ut sanctius legi satisfaceres. Verba tua sunt: *Quomodo fiet istud? quoniam virum non cognosco.* Quomodo fiet? *Spiritus sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Ergo venientem te ad templi atrium, non alia vox excipere potuit, quam illa Sponsi tui: *Quam pulchra es Amica mea, quam pulchra es!* Imo, ut pulchritudinis pretium æstimerem, quam pura es Amica mea, quam pura es! Merito pulchra, pura es; merito pura, Virgo es. Iterum: *tota pulchra es Amica mea, & macula non est in te.* Pulchra, quia velut novi diei Aurora, & mater divini roris; pulchra, quia velut luna extra nubem splendens. Amplius: *Hortus conclusus, soror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus.* Et tamen ex isto horto æternæ Sapientiæ flos prodiit; ex isto fonte rivus incorruptæ bonitatis, pulchritudinis, puritatis. Sed ô rerum discrimen!

tu pulchra es, nos deformes; tu pura, nos scædi:
sic etiam quod nostrum est facis, & purificaris.
O miseriam! O sortem lamamus scelera, quibus
vincimur; & homo salutis suæ prodigus, turpius
difficiliusque purat abluere nefas, quàm com-
mittere. Lutum, lordes, cœnum, mortales se-
quimur: in vitia faciles, terreni sumus: serpunt
per turpia cogitationes, & ubi hærent, inqui-
nantur. Quotusquisque in tota mortalium mul-
titudine, ærem ætheremque scandit, Virginem
cogitat, & mente puritatem ambit, mutationi
non obnoxiam? Deum sequere, in cælo est: pu-
ritatem sequere, in Deo est. Purum esse nec ip-
sum cælum potuit, nisi domicilium fieret Dei:
imò quia hæc numen habitat, arceri debuit; quic-
quid immundum est. Jam verò ut terrenum mu-
lieri templum clausum erat, quamdiu damnata
puerperii labes adhereret: ita in cælum invehi
mens hominis non potest, nisi puritatem induat.
Quid etiam? Virginem sequere, in cælo est:
puritatem sequere, in Virgine est, imò templum
etsi Virgo petiit, velut cælum fuit, & in terra
sanctissimum ipsa domicilium existit Dei. Ut
Deum concipias colasque, ô homo, Virginem
tibi propone: qui nasci è Virgine potuit, Deus
est: qui homo fieri, nec scædari, Deus est. Pura
Virgo fuit, quia omni peccati labe caruit: Deo
Digna, quia sic pura fuit & Deo grata, quia pu-
rificari tamen non exhorruit. Omnino nasci in
cælo debuerat, nisi terris Deum datura fuisset.

O puritas!

Opuritas ! ô pietas ! exprimere nulla sermonis
 felicitate hoc queo mysterium, nisi Deum no-
 minem: nec ullo conatu consequi, nisi Virginem
 celebrem: Deum Virginis Filium, & Virginem
 Matrem Dei. Si Virginem colimus, Filium ve-
 neremur: si Filium quærimus, Matrem sequa-
 mur. Cum Virgo esset, Purificari voluit; cum
 Mater esset, Filium obtulit. Quid agis, & quò
 abis Virgo purissima, Mater felicissima? No-
 strum hoc munus est: immundi sumus, lutulenti
 sumus, peccatum genuimus, *Monstrum horrendum, informe, ingens.* genuimus, & iterum con-
 cipimus; concepimus & iterum gignimus, non
 satis audacia criminis, & stulticia voluptatis tur-
 pes, nisi & fecundi. Surgendum ex his sordibus,
 expurgandum peccati fermentum, quo casta &
 & generosa pietatis munia turbantur. Miseri su-
 mus, si impuri; & jam mortui, si immundi. Ergo
 si felicitas placet, puritatis studio animus exsur-
 gat; si vita placet, munditiæ æstimanda est. Tur-
 pissimum pectoris onus scelus quodcumque; &
 quia sola voluptate se insinuat ac placet, grave
 noxiûmque est. Atque utinam fecus saltem es-
 set! naturæ vitio mola est, & informis è sangui-
 ne & menstruo turpitude. Concipiunt scelus
 impii, ut infelices sint: peccatum pariunt, nec
 deponunt tamen; pariunt autem, ut miserius
 bajulent; imò pariunt, ut pereant; quemadmo-
 dum Apostoli divina verba sunt: *Concupiscencia*
cum conceperis, parit peccatum; peccatum verò
cum

cum consummatum fuerit, generat mortem. Vi-
vamus o Sodales, id est, puri sumus. Si concepimus delictum aliquod, & perfecimus, Catharismus placeat; expurgari & purificari placeat. Redire a peccato ad vitam & innocentiam præstat, quàm ad mortem progredi. Quid faciendum, admirabili mysterio Virgo nostra ostendit. Legi se submittit, ad templum se confert, Sacerdotem adit: facit purissima, quæ immundæ solent. Quid moramur igitur? aut cur arduum sit opus, quod Virgo aggreditur? cur aspera via, quam tenellis plantis, etiam citra necessitatem, Virgo conficit? Eamus, eamus, è Sodalitio Virginis sumus; carpamus vestigia, matrem sequimur; concitemus gradum, ad salutem imus. Gestit ipsa terra, & invitat pietatem omnium; pura, & amoenitatis purpura, omnique florum odore verna, ubicumque pedem purissima Virgo fixit. Quid sperare possis, jam è pressa vestigii felicitate discis; quotiescunque gressum profers, munditiam invenis. Terra virgo est, quam Virgo tetigit. Ergo ad templum, ad templum; o Sodales; ad Sacerdotem, ad Sacerdotem, o Sodales: Virginem habere matrem non possumus, nisi mundi sipus: nec Deum habere patrem: nisi ad exemplum Virginis componamur. Repeto voces meas: ad templum, ad templum; ad Sacerdotem, ad Sacerdotem. Non longa via est: etiam cogitatione licet pervenire: mente & voto munditiam concipe, & felicitatem orsus es. Sed in ipso templo
etiam

etiam viam esse Deus voluit. quamdiu vivis, eundum est: pura & innocens vita ad Deum via est, facem & viaticum exigit. Non hic quiescis, labor est: non hic resplendes, umbra est. paranda præsidia, ut labor mitigetur; accendenda lumina, ut umbra minuatur. præsidia, id est, virtutum opera: lumina, id est, exempla bonæ vitæ. Hæc ipsa præsidia lumina sunt, id est, solatia animi in corporis carcere conclusi. At caligo peccatum est; nec longius à felicissimo Dei contubernio arceri auctor peccati potuit, quàm ut à conspectu æternæ lucis in demersam naturæ noctem decideret. Iterum dico: caligo peccatum est: errat, titubat, hallucinatur, quisquis improbitatis, impietatis, sceleris nebula animum involvit. Ut scias lucis opera, Dei esse, in tenebris impietas punitur. *Mittite eum in tenebras exteriores, ubi erit fletus & stridor dentium.* Cum D. Paulo dicam: *Abjiciamus ergo opera tenebrarum, & induamus arma lucis, sic ut in die, honestè ambulemus, non in comessionibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudiciis, non in contentione & emulatione.* Ecce, operibus tenebrarum arma lucis opponenda sunt: pugnare decet, ut diem merearis. Sed nos salutis nostræ negotium in Virginis honorem moliamur. Cereos accendamus, sed qui Virgini, qui puritati consecrentur. Fecimus, facimus, faciemus: non quia lumine tu eges, Virgo purissima; mundi Solem peperisti: sed quia hoc sacrorum ornatu & religionis ritu, cultum pietatis

pietatis explicamus. Luna in tenebrarum remedium providentia nunc data, cum sola argenteo orbe noctem illustret; infinita tamen stellarum frequentia cingitur: tot facibus non juvare, sed ornare familiarissimum terris fidus natura voluit. Vclut Luna, nostra virgo, nisi quod inconstantiam non agnoscat. Solem refert, & stellas omnes vincit. *Quæ est ista quæ progreditur, quasi Aurora confurgens; pulchra ut Luna, electa ut Sal, terribilis ut castrorum acies ordinata?* Sed quid cælo lustro stellas, quas in terra invenio? Vos ô Sodales, vos, qui ubique gentium communi pietatis tessera animos Mariæ obstrinxistis, Vos, inquam, ignes estis, flammæ estis, stellæ estis; & Virginem cingitis, Matrem stipatis, Dominam circumfistis. Vos alumni, vos filii, vos satellites: in vobis & Virgo pura, & Mater fecunda, & Domina fortis. Paucis dicam: In Sodalitate ista Maria Virgo est, Maria Mater est, Maria Domina est: denique, ut nihil omitram, omnia. Hæc colitur & lucet; hæc concipitur & nascitur; hæc concipit & parit; hæc purificatur, & cælos tandem scandens, ad Deum evehitur, inquam Deus descenderat. Jam verò, ut præfanti in hæc dogmati, ad templum se confert Virgo; insistamus vestigia: satisfactura legi Jesum deservit, usurpemus mysteria. Nisi Jesum feramus, sequi Virginem non possumus: nec Iesum ferre, nisi Virginem sequamur. Prorsus, non sine Iesu Virgo est; non sine Virgine Iesus.

Sic

Sic ille nascitur, sic illa parit : sic ille patitur, sic illa luget : & ut ubique filio mater esset præsens, cruci adstitit : tulit tormenta, quæ vidit. Excute & expende omnia, quæ in Christo religio recenset ; & Mariæ conjuncta invenies. *Æterni* numinis ab æterno decretum fuit, ut Deus fieret homo ; sed ut filius esset Mariæ factum est : carnem assumpsit, sed è Maria : natus est, sed è Maria : positus in præsepio, sed à Maria : à Magis & stella saluatus, sed in sinu Mariæ : latus ad templum, & oblatum Deo, sed à Maria : fugit in Ægyptum, sed cum Maria : sedet inter Doctores, quæritur & invenitur à Maria : instruit turbas, auditur à Maria : Orditur miracula, sed rogatu Mariæ : pendet in cruce, adstat Maria : resurgit à mortuis, ante omnes vidit Mariam, ascendit ad Cælos, assumpta est Maria : mittit Paracletum, impletur & Maria. Overamigitur Gabrielis vocem ! vocem dignam, quam quotidie & continuo dicamus ! *χαῖρε καὶ εὐχαριστοῦμέν, ὁ κύριος μετὰ σοῦ. Μετὰ σοῦ, quia sine Filio Mater nunquam fuisti. O Sodales, ante Mariam Verbum æternum fuit ; sed Verbum carne vestitum, nunquam sine Maria. Ut sciamus quanti Matrem fecit Deus, in Virgine humanæ salutis pretium æstimavit. Quod pretium ? Carnem, Animamque Christi. Suscepit carnem è Virgine, animam in Virgine, filius ; & ut homo perfectus esset, humanam naturam per Virginem induit. Suscepit animam, sed sine divinitatis injuria ;*
carnem,

carnem, sed cum mortalitatis umbra puram animam, ut impuritatem mortalium tolleretur; mortalem carnem, ut secundum carnem moriens, mortem vinceret; secundum carnem resurgens, corpora quoque mortalium novissimo die suscitarer. O admiranda igitur à Virgine deductæ rerum vices ! O impuritas puritate expugnata ! Homo Deum contemnens, à Deo discessit : Deus hominem diligens, ad hominem rediit. discesserat mulieris scelere : rediit Virginis beneficio. Sic & illa impura induxit conjugem, ut peccaret, & altissima labe universum genus inficeret : hæc munda, peperit filium, qui elueret, quicquid misera posteritas lugebat. In summa, quia immunda & impura primi hominis conjux fuit, quæ mortem intulit, munda & pura secundi hominis Mater esset debuit, quæ vitam referret : & quia pro labe peccati miserabili modo damnatus est homo : ita pro homine mirabili partu natus est Deus. Humano conjugio juncta Adamo fuit Eva : divino nexu Christus Mariæ. O pulchrum, o divinum par ! Christus & Maria. Ille est Filius, hæc Mater ; ille sponsus, hæc sponsa ; ille pulcher, hæc pulchra ; ille dilectus, hæc dilecta. *Ecce tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra es : oculi tui columbrarum. Ecce tu pulcher es dilecte mi, & decorus : lectulus noster floridus.* Qualis Christus, talis Maria : ille purus, hæc pura : ille Deus & Homo, hæc Virgo & Mater ; imò, ut ab humilitate elogium exprimam,

nam, ille servus, hæc ancilla. Sed meruit illa Mater esse Dei, quia ancillam se nominat, *Respexit humilitatem ancillæ suæ*. Et Christus *formam servi accipiens*, ad homines venit, ut libertatem adferret. Quid opus est verbis? Purissimæ conjunctionis hujus sanctitatem, omnis Ecclesiæ celebravit ætas, omnis ordo, omnis doctrina, & nunc demum senescentibus rerum annis revirescens humani generis pietas stabilivit. Quod majus religioni Christianæ bonum Patrum ævo accedere potuit, quàm ut turbato opinionum diffidiis orbe, viri prodirent optimi, doctissimi, sanctissimi; quorum opera & industria, aurea virtutis renascerentur secula, & novo fervore Christianæ legis arcana invalescerent, novo divinitatis pondere firmarentur, mortalium partim frigore, partim scelere expugnato? Societas illa *Jesu* est; quem cum nomino, latis laudo. Illa victrix hæresium, pharus virtutum, perfectio sæculi, gloria disciplinarum, pedissequa Christi, arx Ecclesiæ, alumna Dei. & tamen ut Societas duraret, Sodalitas accessit; ut Iesu nomen reluceret, Mariæ adjunctum est. Penes Societatem esse Sodalitas debuit; à Iesu athletus Mariæ cultus propagari. In Societate Maria est, ut in Sodalitate quoque Iesus esset. Jesum colunt, nomineque possident, qui Sodalitatem dirigunt: Mariam colunt, & peculiari studio asserunt, qui in Societatem adscripti sunt. Ut videtis, Sodales; Filius sine Matre esse non potest, nec sine Filio

Mater. Quem semel utero gestavit Virgo, nunquam non animo Mater, eum nunc ulnis Virgo & Mater bajulat, oblatura hostiam à lege præfinitam, *par turturum, aut duos pullos columbarum.* Et cur non agnum anniculum ? quia paupercula Virgo fuit, & esse gavisæ est, donis jam Regnum in egenos distributis. Ego purissimam illam mentem tuam, Virgo intemerata, in ipsis fortunæ angustiiis veneror. Non refugit in Virgine paupertatem Deus, quia Puritatem invenerat : & tu Virgo, quia peperisti sine pompa filium, etiam sine pompa obtulisti. Sic nasci voluit, sic offerri, qui summus erat ; & ut vanitatem, luxum, superbiam damnalet mortali-um, minimum se fecit. In specu, non domo, edirus est ; in stabulo, non palatio. Quale hospitium, tale puerperium : Mater in scæno, filius in præsepio, ut ait D. Cyprianus : panniculi pro purpura, lacinia pro bysso : genitrix & obstetrix, filius & pater. sed illa Purificari dignata est, hic offerri. Deinde, non agnum anniculum Virgo dedit ; quia Christus ipse Agnus fuit. *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollis peccata mundi.* Hoc Agno munda erat Virgo : hic Agnus in victimam mox ducendus, mori voluit, ut vitam generi humano restitueret : sanguinem fundere, ut pretiosissimo latice foedam æternitatis labem ablueret. Nec vile censeas Agni nomen, quo Christi immaculata divinitas, & pura humanitas designantur. Immolari voluit ; ut maximo pretio

pretio salutem mortalium redimeret, seipsum impendit. Agnus simplicitatis atque Innocentiae typus est: cum ad necem trahitur, non vociferatur: cum tondetur, non clamar, imò Christi typus est, divino oraculo à Propheta expressus: *Tanquam ovis ad occisionem ductus est, & sicut Agnus innocens coram tondente se obmutescit, sic non aperuit os suum.* Item: *Ego sicut Agnus sine malitia perductus sum ad victimam.* Jam præter sacrificia usum vellerum Agnus præbet, indumenta suppeditat. Nudi eramus, & in peccato deprehensi; sperare salutem non potuimus, nisi à Christo. Is mactatur, & indumentum incorruptionis factus est, quo mortale genus vestiretur. Ergò satis hîc, *par turturum, aut duo pulli columbarum;* quibus nostra præcipuè purificatio adumbretur. Querulæ & gembundæ aves, turtur & columba. Quod Poëta expressit:

—*Gemit hinc palumbus, inde cerem turtur.*

Sed dolore, gemitu, lacrymis elui peccati omnis macula debet. Sic numen placatur, sic puritas quæritur, sic natura emendatur. Homines sumus, in terra agimus, in corpore vivimus: sed quis omnes omnino sordes evitavit? alius pulvere adpersus, alius cæno maculatus, alius luto immersus; quisque turpitudinem suam patitur, & immundus est. Ad gemitum, ad gemitum: magna doloris pietas est. Erumpat in lacrymas pectus, manent rivis genæ, quid commiseris loquantur oculi, & simul abluant. Si vis lavari,

fontem habes ; cedunt sordes, si lacrymas senserint. Quem expulisti, redit Deus, si munditiam invenit. Noctem & diem simul habere non possumus : non Christo vivere, & peccato immori ; non Virgini placere, & cupiditatibus obsequi. Tolle, tolle, quantum peccas, o homo. Vince, vince, quantum cupis. Sic te respiciet Christus, sic Virgo complectetur : sic Christus sublevarit, sic Virgo proteget : sic Christus servabit, sic Virgo evehet. Itaque mundi simus, puri simus : ut omnia dicam, Sodales simus. Quod corpori concedimus, animo impendamus : nitor, splendor, puritas, placeant : quod amico persolvimus, id sibi quisque tribuat. Parentes ecce habes, aut fratres, aut filios, aut alio nexu conjunctos : ex his omnibus si quis mortalitatis exitu desinat esse, ingemiscis, ploras, & in dolorem soluto animo, consanguinitatis sive amicitiae damnum corporis totius squalore luges. Sed tu o homo, quisquis peccas & impurus es, meliorem tui partem, & radicem vitæ, quia turpissimo voluptatis philtro imbuere ausus, confecisti. Mortuus & homicida ambulas, pari scelere & turpitudine infelix. Tu tibi superstes, quod fecisti funus ipse portas : quam adhuc vivis vitam, sepulchro inferis. O miseriam ! incedis, & cadaver es : foetes, & superbus es : Christianum te mentiris, & impurus es. Ingemisce & plange, ut vivere incipias ; calentes pio dolore funde lacrimas, ut munderis. Quid amplius

amplius dicam ? Nos ô Sodales, qui Virginem colimus, puritatem sectemur ; qui doctrinam amamus, Virginem imitemur. Nobis in templo, in scholâ, domi, foris, in auribus & animo turtures aut palumbi gemant: puritatis amorem Virginis exemplum excitet. Mundi potius, id est boni, id est pii simus, quàm doctrinâ magni Summa eruditio bonitas est, necessaria scientia pietas est: quam unam qui non discit, ignorabit omnia. O felix pietas! ô felix bonitas! sed quæ sine munditie pectoris esse non possunt. Ex hoc nascuntur fundo, hoc nutriuntur succo, hoc robore & subsidio constant. Nebulis nubibusque noxius Auster auram violet, & diem frangat, Solem non videbis: lumen tolle, nullus oculorum usus erit. Quid etiam? munditiam tolle, pietas & bonitas evanescent. Nihil purius simpliciûsq; numine est: nec potest nisi in puro simplici que corde habitare. Itaque Puritas in pretio sit, ô Sodales; simplicitas in pretio sit, ô Sodales, & illud maximè, quod in Deo & Virgine hodie admiramur. Puritas placeat, ut boni simus ; simplicitas placeat, ut pii simus: animi tordes omnes expurgemus, ut Deo & Virgini ipsi placeamus. O Deus! ô Virgo! ne prima Doctrina sit, quam colam, cælestia posco: scientiam & sapientiam, ut sciam optima: vires & firmitatem animi, ut faciam. Doctrinam posco, sed velut aurum sine scoriâ, quod purissimæ mentis gemmam vestiat. Da ô Deus! da ô Virgo! Munditiam posco, quæ in me, & totâ Soda-

litate niteat. Da ô Deus ! da ô Virgo ! DIXI.

ORATIO XIX.

IN

Q. CVRTII RVFI
HISTORIAM

Præfatio.

VT solenniùs hoc tempore verba faciam, *Auditores*, & vetus quædam consuetudo scholæ, & Historiæ, ad quam redeo, dignitas cogit. Si consuetudinem respiciam ; novus liber novam pompam quærit : si Historiam ; meliori nec argumento occupare juventutem possum, nec occasione ad Præfationis delicias descendere. Atque, ut nihil utilius memoria veteris ævi ; ita nihil ego libentiùs doceo, nihil faciliùs commendo. Tanquam Strategum agam ; dapes pono, quas laudare audeam, & convivas voco quos prisce scriptoris succo & cibo nutriam. Non omnes ejusdem palati sunt : placere tamen velim omnibus & depromere, quod nemo aut recuset, aut fastidiat. Equidem conatus sum hactenus, & hæc Latinitatis fercula sic distinxî atque variavi, ut dulcia amaris blanditiæ facerent, & severa amœnis velut mitescerent. Si quis fuit fortassis, qui suam vincere nausæam non potuit, & literarum dapibus reluctantem

animum

animum sensit : sciat ille, difficilem eruditionis voluptatem esse; nisi honesti stimulus pectus fodiat, & generosus ardor indolem accendat. Nihil facilius, quàm à verborum studio surgentes ad magna juvenes avertere. Sic cum nec jucunda placent, frustra ad bonam mentem hortor ; & cum Historia gravis est, omnia offendunt. Illam tamen, quia Sallustium Tacitumque nuper explicui, in Curtio nunc quoque experiar, digno mercuriale auribus omnium & oculis scriptore; qui an facili sententiarum acumine erudiat suavius, an mellis eloquii illecebris delectet utilius, jure dubites. Suo, & illius ingenio bonum est, quem descripsit ; & magnum iterum fecit, quem celebrat. Prorùs Alexandri famam Curtius sustinet: quicquid narrat, quia post alios, stabilivit. Ut ceteris crederetur, Calistheni, Aristobulo, Ptolemæo, unus ille fecit; & fidem Græci invenerunt, quia idem stilo argumentum Latinus absolvit. Ut liberiùs aliquid dicam, tam elegans prudensque Scriptor mendax esse non potuit : & jam credimus quicquid Arrianus tradidit; Curtiũ secutus est, imò credimus nihil difficile Alexandro fuisse; fieri posse Curtius censuit, & ad posteros transmissit. Tria sanè numina in pulcherrimo Historiæ opere videtur coluisse ; Suadam, Prudentiam, Veritatem. Et Suadæ quidem lenocinio quem non mulceat abripiátque, etiam alieno affectu impeditum ? Historiæ hæc Siren est, à quâ vinci & abduci etiam Homeri Sapiens voluisset. Jam

Prudentiæ dotes quidni venerer? Putes in Sophiæ domicilio præcepta omnis vitæ Socratem præfigere. Denique Veritatis etiam integritas hîc relucet. etenim qui tam à libidine fingendi, quàm à necessitate abfuit, fallere noluit; & jam tum ævi sui judicia vereri poterat, si majora veris tradidisset; quippe pronis Romanorum in adulationem sive Caligulæ, sive Claudii, sive insequentium animis. Sed non hoc ago Auditores, ut in solo Curtio putetis esse omnia, quia dicere omnia in solo Alexandro potuit, nec mentiri; laudo unum, ut ametis omnes; & hunc potissimum nunc explicare aggredior, quò libentius omnes pellegatis. Quicquid est Historiarum commendo, cum hanc unam explico: &, ut in totam curiosi Antiquitatem sitis, Alexandrum repræsentato. Nam profectò parum esset, Curtium scire, si quis reliquos ignoraret: quemadmodum angustis ego limitibus munus meum circumscriberem, si in aliqua duntaxat Historiæ parte deludarem. Proinde, si cui fortassis Scriptor ille adhuc ignotus est, qui mille sexcentos propemodum jam annos loquitur, illum ego Historiæ universæ & nomine & officio excito, ut communi utilitate unius præstantiam metiatur. Quicumque præterea adestis. Viri, juvenes, vos rogo, ut tam benigni mihi dicenti sitis, quàm estis eruditi; neu aurium aditu arceatis, quod ingenii felicitate potuistis consequi. Fluere paulisper orationem finam, & vela pandi, ut facilius portum, quem destinavi, teneam. Ante omnia,

omnia, ne prolixus sim cavebo. Findam potius orationem quàm molestus ero ; ut omnia dicam tamen, triduum occupabo. In Deo (& unde felicius ordiar?) cùm admiranda omnia, tum illud inprimis totam naturæ magnitudinem superat, quòd & quæ fuère, & quæ sunt, & quæ erunt, in præsentì habeat, & quicquid diffundi temporum lapsu potest, quicquid non potest, pari intuitu concludat. Infra se Naturam collocavit, qui non annis, non seculis distinguitur, nec ipsâ, in quâ sunt omnia, æternitate senescit aut variatur. Mortales igitur, etsi in tenebras depressi, & è cælo remoti ; ut numinis aliquam umbram in terris exprimerent, Historiam invenêrunt : atque hæc humani generis finita quædam æternitas est, quæ & narrat quæ præterita sunt, & designat quæ futura, tanquam gerantur continuo, & in præsentì fiant. Æternitas, inquam, quædam est, sed finita. imò angusta : cum omnia circumdat & repræsentat, momento se dilatat. Nam quicquid finiri potest, & originem habet, breve est. Et his tamen angustiis res mortalium magnæ sunt, imò, ut pereant, in secula extenduntur. Neque inutile interim beneficium commenti sunt, qui magna solertia vincere præmentem à tergo caliginem potuère, viâque retrò ad originem rerum usque recludere. Sic vivere primum cœpere homines, antequam nati essent; non suis, sed mundi annis ætatem auspicabantur; & quod amplius, sapere, cùm adhuc non viverent,

viverent, potuere. Hoc igitur in Sacris Moses, numine dictante, præstitit, vir magnus & divinus; & ut Dei negotium ageret, religioni præluxit. Profani omnes, quia ad vitæ auctorem non ibant, aut fabulantur de incunabulis rerum, aut citeriori memoriâ historiam constringunt. Sic Herodotus à Cyro exorsus C C. X L. annos continuâ serie explicuit. Thucydides à Xerxis à Græciâ discessu, LXX. annorum narrationem complexus est, & unius illius regionis rebus incubuit. Thucydidem Xenophon excipiens, X L. annorum bella profecutus est, inter Græcas præcipuè civitates bellata. Xenophonti Diodorum Siculum adjungo, qui ut amplius præstaret quàm ceteri, deductam ab ultima vetustatis memoria Bibliothecam, ad Julium Cæsarem extendit: adjungo autem, quia libro xvi. Xenophontis Græcanica profecutur, res à Philippo, Alexandro, Successoribus, ac deinceps à Romanis gestas, ad annum V. C. cccc. l. ii. Quem annus Livius libro x. continuat, parem Romano Imperio Historiam condens. Sic & Polybii fragmenta ruptam, neque vastam tamen temporis periodum habent. Et quia Alexandrum nominavi; hunc descripsit Curtius jam noster, & maximi bellatoris brevi vita historiam, quam nunquam satis admiremur, terminavit. Reliqui, qui exstant, & stilo suam aliorumque famam conati extendere, aut idem Historiæ corpus, sive Græcæ, sive Latinae complexi sunt, aut in membris, sive partibus hæserunt.

runt. Qui scriberet autem, quid ante homines esset, aut qui ultra suam ætatem vates procurret, futura tanquam facta narrans, inventus est nemo. A præterito, aut certè præsentī, Historia sumitur; & in futurum præparat animos hominum, ut sciant omnes, quid & quomodo unumquodque agendum sit, quo consilio solertiæque in dubiis privatim atque publicè niti oporteat: Breviter, ut videant omnes utrumque Fortunæ vultum, nec horreant. Etenim Prudentia, ut scitè Diodorus extulit, *qua ab Historia manat, aliorum perperam rectèque facta discernens, remotam à malorum experimentis doctrinam habet.* Ergo seculorum omnium exempla videas, velut in cautelam; & imaginem omnis prudentiæ, velut speculo exceptam. Dicta & facta tua ad hoc examen veniant, ut rectè instituas, errorem, periculum, lapsum declines. Quippe *pulchrum*, ut idem ille tradit, *aliorum erratis ad rectam vitæ institutionem pro exemplis uti, & ad varios in vitâ eventus non quid gerendum sit quaerere, sed quod rectè factum est imitari.* Mens humana tenebris obsita est: face igitur indiget: hæc Historia est. Vita casibus obnoxia: prudentia igitur opus: hanc Historia suppeditat. Senes miramur cautos esse, & consilio providos? ætate facti sunt, & longo rerum usu. Juvenis quicquid agit, stultè agit, quia impetu potius quàm ratione fertur, nec iudicio, nec rerum observatione instructus. Sed majus Historiæ, quàm ætatis beneficium est. Vincunt

cunt Senes adolescentulos, libri & rerum memoria senes. quicquid ne omnes quidem, quos nōris, senes observarunt, una Historia habet; & quoscumque erudierit, citra annos Nestores facit; moribus, non canis senes. Docet omnes, celebrat verò quorum exemplo docet. Sic multorum sæculorum beneficio ætates singulæ senescunt, & maturitatem induunt: atque virtus ipsa, quoties à veteri relucet ævo. Scriptorum ingenio & industria vivit. sed cū isto subsidio destituitur, etiam maximi facinoris memoria evanescit, & quid gessit, tanquam non fuisset, fuit. Omnes si non fama capimur, relinquamus saltem, quod in exemplum posteris valeat. Nominari, cū dignam imitatione vitam instituis, pulchrum est. Ut istuc redeam, una Historia hominem quemcumque, virum facit: Historia, cujus ut lectio utilis; ita scriptio necessaria est, & omnis velut eruditionis summa. Ego quoties Literas nomino, Historiam extollo: quoties Eloquentiam inculco, ad Virtutem & prudentiam duco. Ita Aristoteles in Poëtica & Rhetorica sua πολιτικῶν καὶ ῥητορικῶν, & Isocrates in Epistolis, πολιτικῶν καὶ ῥητορικῶν copulat, quasi utraque ad mores civium gubernandos spectet, & rationis pars sit. De me hoc dicam: ex quo amare Eloquentiam cœpi, àvelli ab Historia non potui: & tum maximè colere, imò tradere Eloquentiam visus sum, cū Historiam. Etenim cū Cicero tradat, Oratoris esse munus, Historiam scribere; eandem explicare ac docere

docere ejus erit, qui Literas, Oratori necessarias, publicè proficetur. Vestrum nunc quoque si officium examino, præstantissimi juvenes, aliquam inire gratiam videar apud eos, qui penitus à Philologicæ cultu alieni non sunt; magnam apud eos, quorum jam ad elegantiam labor surrexit. Etenim artes ac disciplinæ ferè omnes, velut rivi sunt, & è rerum veteri ac perenni memoria, tanquam fonte fluunt. Ab amne autem si quis sacrum caput, sicut antiqui scaturigines illas appellabant, separet; hoc agit, ne amnis sit: sic majoris pretii scientiam si quis discit, ut Historiam nesciat, hoc agit ut ignoret omnia. Theologiam quidem (quæ summa Academia, & simul Religionis doctrina est) sine sacra scriptura non subsistere affirmabunt omnes. Atque hæc Historia est, & descriptione Patriarcharum, Prophetarum, Christi, Apostolorum continetur. Historia est, sed sacra est: quæ tamen lectione & collatione aliorum scriptorum mirificè interdum illustretur. Bella, victorias, clades Judæorum examina; dices. Jam Macchabæorum libros sine Antiocho, sine Spartanis, sine Romanis non intelligas. Alexander ipse Jerosolyma petiit; irasci Judæis potuit, & parcere. Jam arma & furorem movebat: placatus ab Iadodo, quia extra injuriam Dei populum habuit, feliciter cum hostibus pugnavit. Præterea, quomodo Ecclesiæ origo & propagatio, quomodo Christi genealogia per Reges & Sacerdotes ducta, quomodo Prophetarum meditatio, sine accurata temporum

temporum & antiquitatum cognitione distinguatur, plenamque lucem accipiat? id Theologus judicet. Ad Jurisprudentiam venio, & vel ipso nomine vinco. Quia prudentia est, ab Historia pendet; quia Juris, magis etiam pendet. Totum illud quod discitis, Astrææ alumni, sine peritia vetustatis percipi non potest. Leges sunt, Romanæ sunt, & Edicta Prætorum, Responsa Prudentum, Constitutiones Principum continent. quæ omnia aut historica sunt, aut ab ipso quoque Jure Justitiæ removebo. Tollite notitiam Romanæ urbis, & jam magna pars Digestorum non erit: tollite, & omnem Astræam error, hallucinatio, inscitia involvent. Quid istud portenti est? quia ad lucrum ingenii amœnitas non facit, illam amplissimæ scientiæ dignitatem barbarie inquinare? Equidem qua industria Jus Civile sine Historia calleas, non video, cum ne ordiri quidem sine Historia possis. Lex Pomponii de Origine Juris Historia est. Jam, quas non tenebras Legibus offundunt, qui ab Antiquitate Leges removeant, & interpretationem nescio quibus nugis deliriosisque occupant? Sine Historia tam Sapiens Accursius fuit, ut originem XII. tabularum ad Stultum retulerit. O aniles fabulæ! tanti mysterii erat, pugnum claudere, & sine digitis micare. Periculum mehercle erat nisi loqueretur fatuus, legibus æternum Roma careret. Pudet reliqua proferre, ne & à Cane Legem Fusiam Caniniam dici quis credat, & Justinianum Flavii prænomen à Flaviis

à Flaviis populis accepisse. Bone Deus! prænomen! saltem agnomen dixisset. à Flaviis populis? scilicet, qui nusquam gentium, nusquam locorum erant. Ergo ad Flavios populos ejusmodi quoque interpretatio relegetur: nusquam sit, ut esse designat. Quid malum! istis gemmis Jus conspergitur? & parum erat, rudem esse Accursium, nisi & sectatores haberet. Tolle Solem, & diem spera: Historiam sperne, & Iurisconsultum age. Generosior si te sanguis agit, Budæum, Alciatum, Cujacium, & cetera illa Iurisprudentiæ lamina cogita, tenebras declina. Ad decus eundum est, & sumenda vota quæ forum & luctum vincant. Saltem vivere se fateatur, si quis ruditatem amat, & in contemptum bonarum Literarum etiam Historiam proculcat: si fatetur, vitæ quoque magistræ æstimet, quam Cicero Historiam appellavit. Et quid est vivere? honestè ac prudenter vivere; hominem se bonum & simul civem præstare. huc jura omnes cogunt, historiæ instruunt: faciunt Historiæ, ne molesta jura sint. Necessariam virtutem esse, hîc leges, istic intelliges; & nisi intelligis virtutem, imperfectè exerceas. Plus est, intelligere quàm bonus es, quàm bonum esse, ne intelligas. Itaque ut vivere te scias, rectè vive, & ne juris præceptum violes, ad Honestatem mores exige. Solo vitæ usu nec boni sumus, nec homines sumus, nam id quoque beneficium brutis Natura indulsit, & ut sic appellem, innocentiam assignavit: carent

ratione,

ratione, sed neq̃ abutuntur : vident, audiunt, ambulānt, hominem exprimunt, & malum vinct. Scelera mortalium sunt; & bruto vilior est, quisquis accensam à Deo mentis lucem vitiorum injuria obruit, & præpostera vivendi licentia rationem repudiat, virtutem prostermit. Itaque nisi probi, honesti, prudentes simus, totam Naturæ dignitatem in discrimen mittimus; hominis usurpamus nomen, conditionem negligimus. Nunc illud inculco pariter, bonos, honestos, prudentes, ab Historia fieri : imò nostra nos industria fieri, si Historiam amamus. Atque hæc licet ad omnes omnino mortales spectent, peculiariter tamen Jurisprudentiæ alumni sibi usurpabunt, qui in ipso studiorum limine quantum exigo, solent audire, *Honestè vivendum esse, neminem ledendum, jus suum cuique tribuendum*. Quasi, ne discere quidem jus civile possint, nisi jam boni sint; & amplius quàm reliqui præstare debeant qui annos & ingenium Justitiæ consecrarunt. Cum Medicis non arduum mihi negotium reor: patientur ad Historiæ sacraria Æsculapium suum deduci, cum artem hanc omnem ex Historia & memoria experimentorum collectam esse, Plinius testetur. Sic nec rectè scribere Galenus potuit, nisi ad Herodotum confugeret: nec Medicum agere, nisi Historiam adoraret. Quid verbis opus? pronuntiat ipse, in lib. III. Hippocratis de morbis vulgaribus, sine Historia Hygeiam non esse, sive ut clariùs dicam, Medicum non esse, qui Historiz
usu

usu destituatur. Item libro De Subfiguratione Empirica causas assignat. Ne longior sim, unam feligo, & verba scribentis sequor. *Etenim cum unius hominis vita ad inventionem omnium non sufficiat, longi temporis observationes Historia colligit, ut quasi è multis tot seculorum hominibus unus aliquis eruditissimus efficiatur.* Deinde in Physicis præcipua & pars maximè utilis atque jucunda, quid nisi Historia est? Sic Animalium Stirpiùmque libros præstantissimi Philosophi reliquerunt. De Natura ipsa quicquid dicere Plinius potuit, Historiam inscripsit; & ut omnia pulcherrimo ingenii opere complecteretur, nominare Historiam debuit. Ethicæ, Politicæque siquem in hac ratione studiorum locum facimus, tam facile erit persuadere omnibus, rerum verarum notitiam necessariam esse, quàm improbam vitam censi, quæ nec pulchritudinem virtutum capit, nec vitiorum turpitudinem detestatur. Imperfecta Philosophia est, quæ solis præceptis consumitur: ad exempla veniendum est. quæ gemina velut urna, & manu nobis Historia depromit; ut quid fugere, quid sequi fas sit, videas; alienis vel sceleribus timidior, vel virtutibus incitator, vel periculis cautior. Quicquid Sapia docet, imago est, sed Historia animatur: umbra est, sed Historia illustratur: linea est, sed Historia exsurgit. Ergo cum Lucano dicam:

Disce quid est virtus, & posce exemplar honesti.

Y

Discenda

fecerunt, gentisque non unius prudentiam sibi
 quisque usurpavit. Nemo autem tam felix, ut à
 natura hauriret omnia; aut tam ingeniosus, ut
 nihil exemplo deberet. Alius Historiæ auxilio ru-
 ditatem correxerat animi, alius tarditatem supera-
 vit. Etenim qui aliena legit vitia, sua deprehen-
 dit; & quod pulchrum videt, in mores conatur
 transferre. Quemadmodum, qui aromata tractat
 aut unguenta, odorem trahit: ita qui Historiam
 versat, ingenium colligit: quid profit, quid ob-
 sit singulis, notat; & cum ad causas descendit,
 prudentiæ quadam luce perfunditur. In Suetonio
 severitas Vespasiani, qua disciplinam corre-
 xit, omnibus opinor observata est. *Adolescens*
fragrantem unguento, cum sibi pro impetratâ
præfecturâ gratias ageret, nutu aspernatus, voce
etiam gravissimè increpuit: Maluissimè allium
oboluisse: Literasque revocavit. Factum istud
 & responsum an pressius vestrum aliquis exami-
 navit? amplius sanè discere potuerit, quàm legit.
 Ecce adolescentulum præfectura privat Impera-
 tor, quia odoribus delibutum. Quid hoc? in
 oculis Principis mollem & delicatum esse, nocet.
 & cum in aulam non aulicus admitteris, satius
 invenias odorem, quàm inferas. Gravissimum
 verò Imperatori unguentum fuit, qui allium præ-
 tulit,

— *Ciculis allium nocentius.*

Sed causam videamus, indignum præfectura ho-
 minem non durum, imò hominem non virum

judicavit. Sic & Philippus Alexandri P. è judicum numero quendam Antipatri amicum summovit, quod is barbam & capillum tingeret. Censuit enim Rex prudens; qui in corporis habitu fidus non esset, hunc nec in publicis muneribus fore. verbo absolvam, fucum detestatus est, & in mollicie capillorum, animi improbitatem notavit. Ergo nec favor Antipatri profuit: judex, quia suspicioni obnoxius, dignitate excidit. & facilius regi fuit, dejicere honoris gradu virum, quam sinistram opinionem vincere. Ut paradigmata illa sunt, quid fieri, quid non fieri in Præfectura atque judicio debeat, videmus. & ad istum modum omnium virtutum vitiorumque examen instituas, non sine ingenii judicii que incremento: omnium hominum mores investigates, ut tuos corrigas. Scena hæc quædam est, & quicquid oblivioni subtractum Literis perennat, velut in spectaculum venit. Quisquis sapit, aut hoc agit ut sapiat, libens accommodat oculos, animumque acriori cogitatione intendit. Quippe dum alienæ fortunæ arbiter & judex est, suæ corrector & faber fit. Videt auditque, quotquot fuerunt unquam homines, & adhuc tamen supersunt. undequaque prudentiæ auxilia colligit, & ne sibi tantum utilis sit, usurpat. Hoc enim Historia quoque docet; conferre in commune, quicquid prodest pluribus; & nihilominus suum facere, quicquid omnibus scriptum est. Peregrinatio laudari solet, tanquam rudes annos, & simplicioris naturæ

naturæ vitium corrigat. Sed proficisci satis non est; videndæ urbes, viri, mores; & quid urbes, viros, mores ubique aut seruet, aut corrumpat. Tanti fructus ut compendium habeas, ad Historiam te confer. Quam illa prompta est, tam facile iter omne invenias; plus spatii, minus laboris. Quicquid orbis habet, hæc est; &, ut amplius promittam, quicquid habuit. Sine sumptu, sine periculo adis omnia, & istuc scandis, quò sola mente pervenitur. Aliena non loca tantum, sed tempora lustras. Quicquid ubique terrarum extensum est pererras; quicquid aquarum sparsum, navigas; mundi terminos tuos facis; & cum ubique vagaris, Larem tamen non mutas. In cubiculi, aut musæi angustiis orbem universum, imò & secula omnia habes, quia Historiam: quæ si careas, ne te ipse quidem in te inveneris, novus ad omnia & incautus. Quicquid mortales vivimus, exiguum est, Fortunæ obnoxium, & casu pendulum, nisi ad exempla ævi jam exacti consilia actionesque componantur. Prudentia Fortunam corrigit, casum tollit, peragit omnia: qui hanc nactus est, in felicitatis tranquillo sinu quiescet. De Eloquentia frustra hic verba facio: & tamen non possum non obiter affectum meum promere. Etenim si iudicium Historia format, format & linguam: sic prudentissimus quisque Scriptor etiam facundissimus fuit.

Jactent se rostra, glorientur pulpita, in Historia, ut mea fert opinio, perfecta eloquentia est:

nec quisquam feliciori sermone rem complexus est, quàm qui aternitati commendavit. Narrat Historicus, & cum parem rebus stilum habet, gerere ipse videtur quæ exprimit. Ad bellum milites ducit, & ipse miles est; loquitur, & pugnat; urbes obsidet, & capit; hostes invadit, & superat; denique pacem describit, & administrat; narrat leges, & condit; format Principem, & exprimit; & depingit populum, & regit; Breviter, scribit omnia, & agit. Iam verò, ubi loquendum, orator est. In Senatu, in judicio, apud hostes, apud suos; in foro, in convivio disseret; alieno interdum ingenio, suo semper facundus est. Tantas igitur Historiæ laudes, scriptoris virtutes, nisi in uno præcipuè Q. Curtio Rufo inveniam, parum adhuc dixisse videor. Ille verò mihi Historicus est; ille docendo prudens, narrando elegans, &, ut omnia dicam, Alexandro dignus. Auctorem scriptor æquat: alius vincere orbem terrarum non potuit: nec alius ingenii præstantia tantæ gloriæ suffecit. Omnia in Alexandro magna sunt, & nomen sequuntur: omnia in Curtio mira sunt, & placent omnia. ille Virtute & Fortuna cinctus gloriam sequitur: hic Suada & Prudentia stipatus, eandem ducit. Iterum vincit orbem Alexander, scribitur. Sed à Curtio scribitur, qui ut optimo atque eruditissimo ævo vixit, aut certe illi proximo; sic præstare potuit, quod postea nemo assecutus est. Volunt enim nonnulli Augusti temporibus eum floruisse, alii Claudii, quod

quod verisimile, imò verum puto. Præturam quoque, scribente Tacito lib. xi. Annalium, Principis suffragio affecutus est, cùm hisce verbis Tiberius dedecus natalium ejus velavisset, *Curtius videtur ex se natus*. Et quod dedecus? Tacitus objicit: *Gladiatore genitum quidam prodidere*. Quid igitur? genitum ad magna. Nam postquam adolevit, sectator Quæstoris, cui Africa obtigerat, dum in oppido Abrumero vacuis per medium diei porticibus secretus agit, oblata ei species muliebris, ultra modum humanum, & audita vox est: *Tu es, Rufe, qui in hanc provinciam pro Consule venies*. Omnino venit: & senex tandem consulare imperium, triumphi insignia, ac postremò Africam obtinuit: atque ibi defunctus, fatale præsagium implevit. Ergo pro dignitate, non origine Prudentiam habuit: acre enim ingenium Tacitus agnoscit: Eloquentiâ autem consecutus est, ut mori jam non possit. Omnem posteritatem docebit Gladiatoris filius; & hoc in laudem ejus pono: & placebit omnibus, qui tam feliciter scripsit. cùm ingeniosus & facundus est, & admirabili Stili vigore res maximas attollit, amplius facit: facilis est. Atque dotes illas sive ingenii, sive stili, doctorum omnium applausu possidet: omnium suffragio magnus est. Ne longior sum, unius nunc *Lipsi* è Notis ad Politica citabo verba, ut examinem: *Q. Curtius probus est legitimusq; Historicus, si quisquam fuit. Mira in sermone ejus facilitas, in narrationibus*

*bui lepos: adstrictus idem, & profluens; subtilis, & clarus; sine curâ ullâ accuratâ. Verum in iudiciis, argutus in sententiis, in orationibus supra quam dixerim facundus. quod examinem, nunc additur: quod si varium argumentum magis habuisset; fallor, aut varia prudentia eximium magis specimen prabuisset. Sed Alexander quid nisi bella? Plenam censuram dicas, nisi amplius ille exigat: qui laudat. Sic verò condit elogium, propemodum ut destruat: quasi ingeniosum iudicium sit, si quid post virtutes reprehendas. Tuis te verbis *Lipsi*, in sententiam meliorem traham, ut nihil deesse Regio Scriptori fatearis. *Probus est, ais, legitimusq; Historicus, si quisquam fuit*: quasi huic tribuas quantum ulli datur. Omnino. nam aut *Curtius* Historiæ leges implevit, aut nemo. Si implevit, quid prudentiæ eximium magis specimen desideras? Pro argumento, perfectus est, & illud varium esse quid ni dicam? *Alexander* fecit. imò esse, narratio ostendet. *Bella* geruntur fateor, sed in quibus amplius quam bella. Cum universo pænè terrarum orbe negotium est. Ducem, siue milites respicias rerum varietas est. Ille quantum devicit, rexit quoque; nec minus jure, quam armis usus est. Viribus parari provincias, jure retineri egregiè ostendit. Quicquid respublica habet, in exercitu hoc invenies, militem, velut civem, nunc promptum, nunc querulum, aut seditiosum, semper fortem. Sic ut alios subjugaret, suos interdum vincere Rex debuit.*

buit. Suos prudentia, consilio, astu, ac magnitudine animi in ordinem redegit atq; compescuit; hostes, robore, industria, celeritate, audacia, & vincendi quodam fato superavit. Quicquid cohortes & phalanges in barbaros potuerunt, solus in suos interdum Alexander executus est, & quos duceret, sibi vindicavit. Quid dicam? pugnavit, & jura dixit, Ducem & Regem egit, nunc telo, & ense, nunc sceptro pacisq; habitu insignis. Mirro fraudes, delationes, conspirationes, quas ut detegeret, eluderet, puniret, prudentissimus esse debuit. Nam citra principem unum tot belli duces & praefecti, occultis odiis dissidentes, & invicem suspecti, quam non invidia, simulationum, insidiarum scenam instruunt? ut in ipso honore & munere infelices sint, oderunt quem benignior fortuna evexit altius, & propiorem Regi fecit: metuunt alii, quem ne parem habeant, malis artibus coguntur reprimere. Hæc Aulae praelia sunt, & quia in conspectu Regis, silentio vigent, & ingeniosa improbitate teguntur. Interim malitiæ scintillæ interdum profiliunt, quæ ut noceant nec imputentur, falli Rex ipse debet, & nova calliditate adversarii deludi. Illud obtinet: *Doli non doli sunt, nisi astu colas.* Texuntur fraudes fraudibus, & impostura simulatione tecta, honestum scelus facit, cum abscondi potest. Qui vultu blandi, animo hostes sunt, ad injuriam inferendam solertes & ingeniosi, ad depellendam cauti callidique. Sic privata odia
cūm

cum nimis prosperè succedunt; in ipsum sæpe Principem prorumpunt. Et ille insidlis circumseptus, ubi tutum se existimat, perit facilius, & fortuna trahente præcipitatur. Sanè qui in multos iniquus fuit, audebit & Regem petere, cum audaciam familiaritas fecit: & sæpe, ut timori conscientiam, poenæ scelera subducat, imperium affectabit. Exemplum in Dario habemus, quem, ut Alexander debellaret, Bessus & Nabarzanes pessima mancipia aureis compedibus vinciunt, ac tandem, ut parricidio Reges essent, multis vulneribus confodiunt. Quid Alexander? potuit in tanto hoste Fortunæ inconstantiam, insidiæque amicorum dilcere. Sed quia Jovis haberi filius voluit, homines contempsit, & cum victo orbi fata ordinaret, veneno extinctus est. Nam in convivio apud Thessalum Medicum, *Herculis Scypho epozo, repente velut telo confixus, ingemuit. Amici causam morbi intemperiem ebrietatis divulgant, revera autem insidia fuerunt, quorum infamiam successorum potentia oppressit.* Antipater fuit, qui venenum præparavit, & ut tota progenie nefarius esset, ad tantum scelus filiorum opera usus est. Hæc cum ita sint, quis varium adhuc argumentum requirat? varium, quia Alexandrum descripsit Curtius, habuit; & sic varæ prudentiæ specimen quoque præbuit, atque elegantissimè vestivit. Etenim, ut alia desint, sola elocutio lectorem non omnino rudem trahat, eruditum magis etiam inflammet. Quemadmodum

dum cibi aliqui sunt, omnibus omnino mortali-
 bus, illice sapore grati; aliqui his nauseam, illis
 suavitatem adferunt; ita in scriptoribus ratio
 stili distinguitur. quæ omnibus placeret, Latina
 quidem, in uno potissimum Curtio inventa est,
 Livii olim laudem Patavinitas quædam imminus-
 it. Alius velut *supinum alibi aut frigidum*, imò
 & *πυτολόγη* acculat. In Sallustio Julius Scaliger
 reperit, quod & reprehenderet, & damneret;
prolixum fuisse, vel etiam nimium, supervacuum
que. Cæsar ipse, cui satis non fuit, res fortiter
 gerere, nisi narraret, tam stilo promptus, quàm
 telo, auctor & simul scriptor, reprehensionem
 tamen non effugit. Aiunt in dictione esse quæ cul-
 parî possint; *prudētiam è verbis non hauriri. Com-*
mentarios tantum esse, & nihil polliceri preter nu-
dam simplicemq; narrationem. Tacitum Tullianæ
 aures nequaquam ferunt, Scriptorem scilicet
 durum, asperum, concisum: in Latinitate macu-
 las esse nāvōsque; alibi sensum brevitate impe-
 diri & frangi; plura involvi, quàm exprimi; &
 quod in emaciato corpore videmus, ossa tantum
 eminere, venustatem nullam esse. Justinus, Flo-
 rus, Nepos, alique frustra nominantur; in om-
 nibus curiosa jam censura reperit quod caperet.
 Unus Curtius, noster ille Curtius, tam feliciter,
 prudenter, venuste Historiæ vestem contexit,
 stilum ubique rebus aptans, ut notam omnem
 evitarit. Elegans est, gravis est, virilis est, & na-
 tura sua nunc exsurgens & docens, nunc submit-
 tens

tens diffionem & oblectans. Ut in summa gravitate veneres non exuit: ita remissione ad vilitatem non descendit: quandoque objurganti similis, cum vicia persequitur; quandoque mulcenti, cum virtutibus applaudit. Verba nitorem habent, compositio suavitatem, res pretium. tanquam nihil super sit, brevitate laudes; tanquam nihil desideres, copiam: ipsa brevitate plenus est, copia non molestus. Varium dixeris, nec tamen diversum. Vultum eundem, non colorem servat, & tamen formosus. pari ingenio nunc vela fermonis pandit, nunc contrahit; sed eadem felicitate invehitur & incedit, alibi celerior, alibi accuratior, ubique placens. Cum nihil coactum sit, vibrari tamen sententias dixeris, non educi. Acumina velut tela sunt, lectoremque suavi vulnere feriunt; flammulae sunt, & accendunt. Nemo sine voluptate legat Curtium, majorem etiam fructum capiat sic perfusus. Quantum oblectaris, proficis; & cum omnia laudes, mireris tam ingeniose exprimi; cum omnia stupeas, tam facile intelligi. Nam ceteros Historiae scriptores ut puritate & lepore provocat: ita acumine & perspicuitate vincit. Nemo subtilior fuit, & tamen gravior: nemo aequè Lectorem instruit, & minùs lassat. Putes hunc unum ad Historiam à natura factum, & velut fato destinatum, qui Latine nobis Alexandrum exhiberet. Ergo & vicia ejus & virtutes aperit. Vicia, ut lectorem absterreat; virtutes, ut inflammet. Aperit vicia, & nihil odio aut calumnia tribuit:

tribuit: virtutes, & ab adulatione alienus est. Hoc
 toto volumine agit, & ut tandem in compen-
 dium diffusam vitam seriem colligeret, velut in
 tabella geminum Alexandrum proponit, qua lau-
 dari & simul reprehendi potest. Ipsum igitur
 Curtium audite, id est videte: & sic quem de-
 scripsit, an depinxit? lib. x. *Iuste aestimantibus*
Regem, liquet, bona natura ejus fuisse; vitia vel
Fortuna, vel atatis. Vis incredibilis animi, laboris
patientia propemodum nimia, Fortitudo non infer
Reges modo excellens, sed inter illos quoq̃, quorum
hac sola virtus fuit. Liberalitas sepe, majora tri-
buentis, quam à Diis petuntur. Clementia in de-
victos: tot regna aut reddita, quibus ea dempserat
bello, aut dono data. Mortis, cuius metus ceteros
exanimat, perpetua contemptio. Gloria laudisque
ut iusto major cupido, ita ut juveni, & instantis
admittenda rebus. Jam pietas erga parentes; quo-
rum Olympiada immortalitati consecrare decreve-
rat, Philippum ultus erat. Jam in omnes ferè ami-
cos benignitas, erga milites benevolentia. Consili-
um par magnitudini animi, & quantum vix etas
ejus poterat capere, solertia. Modus immodicarum
voluptatum. Veneris intra naturale desiderium
usus: nec ulla nisi ex permissio voluptas. Ingentes
perfecto doctes erant. Illa Fortuna: Diis equare se,
& caelestes honores accersere, & talia suadentibus
oraculis credere, & dedignansibus venerari ipsum,
vehementius quam par esset, irasci. In externum
habitus mutare corporis cultum, imitari devicta-
 rum

rum gentium mores, quas ante victoriam sivebat. Nam iracundiam & cupidinem vini, sicuti juvenis irritaverat, ita senectus mitigare potuisset. Fatendum est tamen, cum plurimum virtuti debuerit, plus debuisse Fortune, quam solus omnium mortalium in potestate habuit. Hæc ita breviter: sed in historia universa disquirat singula: causas rerum, consilia, eventus expendit, iudex omnium. Quod fieri posse neget, facit, & ipsam quoque fortunam ad examen deducit. Ergo quæcumque legis digna stilo sunt, & variaz prudentiæ specimen referunt, digna lectione, & ad formandum iudicium ejusque valent. Tota narratio exacta est, lenitate quadam profluens, non exundans; tanquam ripis clausa, garrulitatis autem imbre non corrupta, trahit oculos, & gemit meo eloquii latice recreat. Locorum etiam urbiumque tam accurata ubique descriptio, ut picturam censeas. Nulli colores sermonem æquent: nec legere, sed intueri coram videaris quicquid hic expressum est. Sed quid ego? totum laudare Curtium non possum, nisi totum explicem. Ubique summus est, & quem in partibus admiramur, toto Historiæ corpore divinum pronuncies. Legere nunquam non volet, quisquis libaverit, & doctrinæ, facundiæ, prudentiæ suavissimos carpere flores, quoties in manus admittet. Continua fertilitas est, quantum demis, nascitur; & cum omnia collegisse te putares, plura relinquis. Sed ut concedam tamen, esse

in Curtio quod reprehendi possit, minorem faciam, ut magis etiam laudem. Mutius & *αἰσῶν* est, ac frustra infelicitèq; conatus Alexandrum nobis æternum facere, qui ipse parte sui defecit. Truncum corporis nemo aut perfectum aut formosum dixerit: hac autem infelicitate laborat Curtius; ingeniosus, ne placeret tamen; elegans, ut vulnera præferret. Etenim quantum scripsit, diurnare ad nos usque non potuit: & tanquam majus viribus opus aggressus, tempori succubuit. Quid dicam? Commune hoc scriptorum pænè omnium fatum est, & frustra in uno aliquo, iniquè etiam in Curtio accusamus, Quot Historici (ac de Latinis jam loquor) quorum solum nomen, aut, ut felices adhuc sint, fragmenta aliquot supersunt? ipse Crispus,

Primus Romana Crispus in Historia.

periit, ubi primus fuit; in Catilina, & Jugurtha magnitudinis suæ umbram duntaxat ostentans. Livius, cum c. XL. scripsisset libros, vix trientem sibi operis vindicat. Et Tacitus, tanta olim cura ac gloria bibliothecis omnibus insertus, integer tamen servari non potuit. Frustra ceteros recensco. Curtius, ut omnes vinceret, perfectissimus perennavit; & ut antiquitatis fide commendaretur, omnem evitare injuriam temporis non debuit. In octo adhuc libris superstes est, qui decem confecerat: cum totum destruere ætas non posset, parte, & exigua imminuit. impetum in primos duos fecit libros, ut servaret reliquos, amplius

amplius destruere verita est, & quia ulterius nocere non potuit præstantissimo operi, pepercit. Ipse Curtius etsi imminutus, perfectus est. & jam non puerum nobis Alexandrum, sed adultum; non p̄vatum, sed Regem narrat: ut Regius omnino scriptor esset ac duraret: de quo quid sentire debeamus, Rex quoque pronunciet, non ille quidem qui descriptus est; sed qui sic describi quoque potuit, ille animo & ingenio magnus, qui & Alexandri famam & Curtii eloquentiam meruit, Alfonso Aragonius. Hic Caput adversa valetudine correptus, ne otiosum haberet morbum, tunc quoque Regem se ostendit, & serio nunc sermone, nunc exemplo mitigare dolorem studuit. Cum ægritudo cresceret, & medicorum industria sine fructu sudaret, novum ipse remedium & invenit & adhibuit. Neglecto corpore, ad ingenii curam venit, & è scrinio non pharmacum, non unguentum, sed libellum petiit. & quem putatis? Auditores. Hunc à Curtio, hunc de Alexandro scriptum, dignum prorsus tali custodia, & vel cum Homeri operibus habendum. Hunc igitur legere cœpit, & experiri, an Historia in morbum valeret. Nec frustra: delectatus elegantia, prudentia, facilitate amœnissimi ingeniosissimiq; Scriptoris, negligere primum cruciatum potuit: mox vigore quodam imbuere corpus, &, ut breviter dicam, pro animo habere. Sic omnem morbi improbitatem corrigens, & recuperata jam salu-
luis

lutis auctorem laudans, Faceſſant, inquit, Avicenna, Galenus, Hippocrates, & tota illa *Æſculapii Schola*, Curtium ego feliciori pharmaco & ſucco Medicum ſenſi, illius ope, illius Suada reſtitutus ſum. Reſ mira! ſed fide Scriptorum ſolra. *Ægritudine oppreſſus*, & Regni tamen cogitationibus onuſtus vacare lectioni magnus Princeps voluit; & quod dare Medici non poterant, ab Hiſtorico accepit. Faterur ipſe: & quid niſi Regibus omnibus, quid niſi magnis omnibus, aut qui ad magna adſpirant, tam inſigne exemplum commendat? Sed ego nunc juventutem alloquor, quæ niſi regium hunc aſſumat animum, & Hiſtoriam æſtimet, ad nullam unquam præclaræ vitæ maturitatem excreſcet: niſi peculiari ſtudio Curtium evolvat, fruſtra in reliquis curioſum diſcendi deſiderium conabitur explere. Cibus alibi, hîc verò deliciae ſunt: doctrina alibi, hîc voluptas jungitur. ut diſcere & audire unusquiſque velit, amœnitate provocatur. Non adhuc omnium animos ſtupor, aut quod pulchrum videri cœpit, odium Litterarum invaſit; nec profundo verba, quæ in commendationem eloquentiæ atque Hiſtoriæ depromuntur. Scimus ſine radice arborem areſcere, ſine fundamento domum corruere: unumquodque principiis ſuis innititur, & magnum eſt. Ut ſcientiæ doctrinæque capax ſis, Litteris paras ingenium & velut polis: ſed has ſi deſeris, ſcientiam ſine radice aliſ, doctrinam ſine fundamento fulcis: imò ſi

deferis, non jam didicisti. hoc agis, ut cùm omnia didiceris, ignores quod primum est; ut, cùm ad senectutem labores produxeris, infantia adhuc vitia invenias. Jam enim nonnulli statunt, nihil præter Litteras Historiam esse, scilicet quã & pueri discunt; ideóque alienum ab Academia dignitate, quidquid rudi adhuc ætati proponitur. Ita est, Litterarum pars Historia est, & à Litteris incipimus eruditionem, ut omnem ætatem Historia sequatur. Quod nulla ætate perficitur, à prima auspiciu habet: & cùm omnia scire te sine litteris existimas, hoc tandem consequeris, ut magna doctrina vix ultra plebem sapias. Ad Historiam igitur te duco, Litteratum & prudentiam volo, qui doctrinam quæris; facundum & elegantem volo, qui Rempublicam cogitas, & tollere vota supra vulgum audes.

Et quæ mox imitere legas, ut desinat unquam

Tecum Graja loqui, tecum Romana vetustas.

Nunc igitur ut agam quod cœpi, à Scriptore meo non recedo. Meo exemplo cohortari unumquemque, meo affectu animare audeo, ut in eadem mecum delicias conspiret. Quem amo Curtium & admiror, meum unius esse non sinos in Scholam duco, omnibus exhibeo, & explicare publicè aggredior. Hic jam Curtius loquetur, adeste Auditores: hic Alexander pugnabit, adeste spectatores. Ut omnia dici sciatis & agi, vincetur orbis. Si fabulam promitterem, aut facétias adornarem, illecebras aurium, factio agmine confluerent

confluerent omnes. natura enim ad nugas curiosi sumus; & Athenienses olim, cum de Repub. grave esset, de Umbra Asini differentem Demosthenem audiverunt. Nunc quid? utilis esse cupio, & simul voluptatem adferre; quod sine damno sine negligere nemo poterit, docere institui; & difficilem tamen huc gressum plerique, inferunt, ramesse otiosi: nonnulli quoque, ut toto scilicet die jus audiant & dictata excipiant, publicam & amoenioribus his studiis destinatam horam privatam consumunt. Ergo si Astrææ placer, boni absolutique Jurisconsulti evadent aliqui, si Puteani non audierint, si Litteras contempserint, si rudes sint. Mehercule quod hactenus observatum est, deinceps verum esse necessitas ostendet: in juventute nostra excellere, qui partem studiorum litteras habent: de jure publice accuratius, doctius, elegantius respondere, qui mei esse volunt, & aliquid his artibus impendunt temporis, quod juri non pereat. Atqui ego non jam voco otiosos: impediri omnes Lovanii scio, & huc mitti, ut labori vacent: occupatos voco, ut severiora studia, publicas privatasque scriptiones, amœna & elegantem meditatione distinguant. Ad animos oculosque omnium Regem Alfonso reduco. Regere ille populos potuit, ac interim meliorum librorum lectione animum erudit: vivere omnibus, & sibi tamen eripere quod Historiæ impenderet. Quid amplius? agrotare & decumbere, ne otiosus esset; Curtium legere, ut valetudinem

recuperaret. Et cur non imitamur? extollet quisque pulcherrimum & victurum Regis factum; sed alienum putabit. Ut placere credam, exprime; imò ut verum sciam encomium, tuum redde: omnem laudem imitatio vincit. Atque si licet dicere, ingenii, iudicii, linguæ quoque morbi sunt: & quotusquisque non laborat? Medicum adhibete, pharmacum admitrite, ægritudinem pellite. ut omnia dicam, ad Historiam ite: Curtium admitrite, ut omnia habeatis. Hic ille, Auditores, ingenium cuiusque acuet, subtilissimus scriptor est: iudicium roborabit, prudentissimus est: linguam expoliet, facundissimus est. Etenim qua verborum sententiarumque solertia inventioni suffecit, ea maturitate momenta rerum ponderat, & eloquentia proponit. Quia igitur argutum esse, prudentem esse, disertum esse, omnis doctrinæ summa est, quid adjicere ingenio, iudicio, linguæ oporteat, Curtius in primis docet. Sine his dotibus nemo unquam magnus fuit: has dotes sine Historiæ subsidio nemo cum laude possedit. Non est quòd naturæ beneficio contenti simus: multa enim illa studio industriæque humanæ reliquit. Ut sibi quisque se deberet, accepit nascendi sorte quod excoleret. Cultus naturam perficit: & quia non omnia à materno trahis utero, aut ætate consequeris; nasci iterum in Schola debes, & præceptoris manu formari; hæc animi quædam educatio est; cibi, litteræ, quibus nisi tantum tribuimus, quantum prodesse quandoque Reipublicæ cupimus,

cupimus, in gloriâ plerumq; & inutiles reddimur,
& frustra Naturæ dona severioris scientiæ titulo
operamus. Optimæ verò Litteræ Historiæ sunt,
& in hunc propemodum finem inventæ. Deinde,
quia optimè Historiam Curtius conscripsit,
hunc omnibus magistrum & doctorem statuo.
Agite, ô Juvenes, si bene honestèque nati estis, si
ad magna surgitis, ingenium colite, judicium formate,
linguam imbuite: alia ad Rempublicam, ad
Honores, ad Gloriam via non est. Etenim ut quis
loquitur, ita negotium quodcumq; ager: sed feliciter
loquetur, qui & ingenium excultum, &
judicium formatum adferet. Iterum, agite, ô
Juvenes, & jam seriò, quid de vobis parentes,
quid Patria, quid Princeps ipse sperare possit,
ostendite. Quæcumque discitis, sine prudentia
honestè quoque ignorari possunt. Nihil turpius,
quàm hausisse magnarum artium latices, & nihil
ultra scholam sapere: ire ad Reipublicæ atque
Ecclesiæ munera, & ætatem non mutasse. Semper
enim puerum esse, qui Historiam non lustravit,
Græcis olim, ut Plato in Timæo refert, Ægyptius
Sacerdos objecit. Mundi annos nisi tuos facis,
natus tantum videaris: nisi respicias, quicquid
retrò est, viam velut noctem agis, & in rebus
agendis cæcus es. Ipsæ, quas didicistis, artes,
ô Juvenes, ad Historiam ducunt. Gemmæ sunt;
sed auro opus, ut dignitatem splendor inveniat.
Historia opus, ut quam titulus doctrinam indicat,
usus & prudentia confirmet.

Plura si dicam, aut colligere videar, quæ docti omnes solent inculcare; aut accusare quorundam sive inertiam, sive sinistrum affectum, qui nihil ad se aut studia sua Historiam putant pertinere. Ego, tanquam omnibus utilem, serio & copiose laudavi; tanquam necessariam, deinceps explicaturus sum. Sed quantum quisque sapiat, hinc intelligam; si Curtium æstimabit. DIXI.

ORATIO XX.

OVI ENCOMIUM.

OMNI ævo observatum est, *Auditores*, summis viris amœnitatem placuisse. Nunc ingenio Philosophus ludit, nunc lingua Orator; ac si reliquos inspiciam homines, eadem manu & nummos aliqui, mox flores tractant, merces & aleas, libros & cyathos. Ne solus sapiam, mihi nunc quoque remissio placet, sed erudita; amœnitas, sed seria. Non de Deo, aut Religione, de Principe aut Republica, de pace aut bello dicturus sum; & dignum tamen Philosopho atque Oratore argumentum inveniam; dignum, quia Viro Nobili & Incomparabili, *Davidi Floritio Riquebourg-Trigaulto*, tale visum est. Sunt qui aurum & gemmas, qui
vinum

vinum aut dapes publicè laudant, & vilitatem tamen effugiunt. Divitias laudari pulchrum putabit, quisquis dives est; fercula & cibos, quisquis lautus. Et sic tamen plerique mortaliū vivunt: aliis cum arca, aliis cum ventre negotium est: nemo non serius sibi videtur, cum maxime nugas agit. Sed ego nunc cum nugas videbor agere, serius ero. Aurum negligam, & laudabo quod omni metallo pretiosius est: spernam dapes, & condiam verbis, quod omni cibo potiusque melius est. Exspectatis fortassis, ut rem magnam atque admirabilem dicam: dicam verò, *ovum* est, & in eo quicquid avaritia quærit, quicquid luxuria nescit, quicquid Natura habet, contemplanor. Mirari homines solent, lapidem è nubibus excussum, aut stellam in aëre accensam; hoc etiam, terram concuti, Hermaphroditum nasci, mulierem in marem transmutari. Scilicet hæc, quia rara, prodigia sunt, & vanissima plerumque interpretatione in terrorem valent. Quid dicam? Lucere Solem, volvi cælum, æstatis & hiemis vices esse, dierum & noctium, inter miracula numero: item, creari hominem, mente & ratione præditum esse, animal ab humanitate dictum sævitia & violentia oblectari, nullis armis instructum, omnibus uti; non nutrirī, sed saginari; miserrimum idem & superbissimum esse prodigium puto. Si rectè calculum ponimus, Natura, ubi maxime familiaris, maxime quoque admiranda est. Hac indole retia aranei texunt,

favos apiculæ stipant, annonam formicæ congerunt; & quid nisi hominis industriam eludunt? Jam verò, *Ovinaturam*, & Gallinæ puerperium si inspiciam, cedent & araneorum doli, & apum solertia, & formicarum labor. Amplius hîc Natura egit, & benignior fuit: condidit miraculum, sed quod utilissimum esset. De *Ovo* igitur verba faciam, & promptissimum Ruris donum, Urbis patrimonium, omniumque mensarum delictum curiosius inspecturus, dignum omnium amore reddam. Tractabo gemmam, quam omnes æstiment; liquorem, quo & scire Clodius, Æsopi Tragedi filius potuisset, quid margaritæ saperent; & Antonium suum Cleopatra in sponsione luxuriæ sine damno vicisset. Hoc illud erit *cum maximè singulare, & verè unicum*, ut cum Plinio dicam, *natura opus*. Imò hoc illud erit maximè familiare, vernaculum, & omnibus omnino hominibus ab eâdem naturâ concessum munus. Quid sit *Ovum*, nemo tam rudis, ut nesciat: & tamen nemo tam perfectus, ut sciat, quid sit *Ovum*. Ego, qui laudes paro, præcipuase jus virtutes me ignorare fateor. De origine quidem nobilissimi olim Scriptores disceptarunt, *Ovumne Prius Exstiterit, An Gallina*? Sanè ex ovo gallina est, & ex gallina ovum: differt à matre quod nascitur, & producit matrem quod natum est. Non possum hæc cunabula sine miraculo expedire. Si ovum ante avem, unde ovum? Si avis ante ovum, unde avis? Utrumque utriusque

utriusque principium est, aut sine principio utrumque dixeris procreatum. Sed nolo jam nomen ovum facere, & ab æterno derivare. Originem habuit, sed ut sine matre nasceretur; cœpit, ut matrem tamen gigneret. Sic aliquando ante gallinam ovum fuit, & rursus ante ovum gallinam esse, fatearis necessum est: quasi fœtum dicas, quod elementum fuit: rivum, qui fons exstitit. Nihil in gallina novi est; animantia propemodum omnia eodem miraculo censentur. Hæc enim, ut ex Plutarcho, Macrobius expressit, *aut gradiuntur aut serpunt, aut nando volandove vivunt: in gradientibus lacerta & similia ex ovis creantur: quæ serpunt, ovi nascuntur exordio: volantia omnia de ovis prodeunt, excepto uno, quod incerta natura est. nam vespertilio volat quidem pellitis alis, sed inter volantia habendus non est, quia quatuor pedibus graditur, formatosque pullos parit, & nutrit lacte, quos generat. Nantia ferè omnia de ovis nutriuntur generis sui. crocodilus verò etiam de testibus. qualia sunt volantium.* Ovum igitur ubique est; & sic nihil ferè, nisi ex Ovo prodit: ubique nascitur, & suam sibi originem vindicat. Etenim rerum omnium initium semen est, quia gignentis naturæ vim habet: sed ovum inter semen animalque quodammodo medium est, & velut seminarium avis; perfectius semine, formam enim jam suam habet; imperfectius animali, vita enim adhuc destituitur. Sed cedat tamen Gallinæ ovum, ne origine careat: etiam

etiam à parentibus laudari pulchrum puto. Præstat profectò, ex ave, quàm è cœno nasci. Nullum autem unquam fuit ovum, quod è cœno concretum esset : cum tamen tam vili sordidæque origine plura animalia censeantur. Video igitur immaculatos Ovi natales esse ; nullum è terra editum ; & aliquod tamen è cœlo delapsum, quod Tyndareum, sive Ledæum Poëtæ appellant. Jam verò postquam matrem invenit ovum, adhuc ante homines fuit. Fuit, inquam, Ovum, cum genus humanum non esset. Nec ulla postea tam fera aut remota natio exstirrit, quæ tam familiari cibo non mitesceret. Adhuc visceratio non erat, & dabat Gallina quod pro carne esset ; imò verò non à solis quadrupedibus lac manare mortales crediderunt, postquam avis peperit. Nullum igitur unquam sine gallina rus, nulla domus fuit : & ut scires, omni mensæ ovum suffecisse, alius cibus non erat. Ceres panem dabat, Gallina obsonium ; simplicissima fercula ipsa Natura commendabat : tales Oonas Insulas Plinius nominat, in quibus avium ovis & avenis incolæ viverent. Postquam deliciæ investæ sunt, suam tamen constanter dignitatem ova retinuerunt. Nimirum nihil æquè necessarium erat, quàm quod ab initio erat optimum, quod ferculum, & simul condimentum esset ; vim potus ac cibi haberet. Ut breviter dicam, perennare potuit, quod sine vitio naturæ cœperat. Etenim ab ovo cœnam ordiri solebant veteres Romani, ut honorem haberent cibo,

cibō, qui ante reliquos aliquando exstitisset. Sed Græci, ut ostenderent, opinor, præ reliquis deliciis ova esse, inter bellaria habuerunt. Ordiri solebant cœnam, Romani, sed promulside absoluta. hac enim cū aliqui conficerentur, integram se famem ad ovum attulisse, Cicero scribit. Itaque *ab ovo ad mala* cū citaret Tigellius, tota cœna insaniebat: & illud apud Horatium

— *Gemino bellum Trojanum orditur ab ovo*, non minùs cœnæ ordinem, quàm Castores respicit. Sic igitur durant adhuc ova & nascuntur quotidie; formam & succum retinent, vigorem & pretium. Rure allata, nihil ruris habent; domi producta, tamen liberioris naturæ genium sapiunt. Ubicumque calathum sive cubile parabis, gallinæ parient, sub dio, sub tecto, in stabulo, in cœnaculo. Quid si in dominæ, aut ancillæ sinu? familiaritas hæc est, non obscœnitas: nec minùs casta, quàm fecundæ sunt, quæ tam vernaculæ: interdum matres, ubi nati ipsi sumus; ut non vitam modò, sed victum eodem in loco & lecto adipisci videamur. Matres, & tamen virgines; innuptæ, & tamen puerperæ; quibus hoc quoque natura concessit, ut sine dolore parerent. Ova ipsa cantu, non gemitu, aut quodam potiùs singultu præveniunt; ostendunt, non abscondunt: prorsus, ut generi humano, cui vivunt, etiam pariant. Columella ad rem: *Parituras se gallina testantur crebris singultibus, interjectâ voce acmâ.*
Quæ

Quæ dico, non è longinquo arcessenda sunt: quisque domi suæ videt. Et quid mortalibus hac voce jucundius est, qua vera avium regina, tam suavi contubernio nobis vernacula & pedissequa, beneficium suum quotidie gracillat, sive pronuntiat? nidum conscensura id agit, inde reliens iterum agit. Idem ovum quia & onus & miraculum est, sic merito prædicatur. Ita me Deus, pipat, glocidatque gallina, sed natura loquitur: illa onus suum, hæc miraculum: & quid tandem? Ite, ite mortales, & paratissimo compendio ingentia explete vota. Ovum tollite, ut omnia habeatis. Si avari estis, hic thesaurus est; si famelici, cibus; si ægri, pharmacum; si curiosi, prodigium. Quid terram foditis, & magnæ matris viscera cruciatis? aurum hîc vobis & argentum tenui inclusum cortice genui: quid mensarum delicias quæritis, palati corruptelas? Deorum hæc fercula sunt: quid ad cataplasmata, catapotia, antidota, emplastra confugitis? rutissima hæc salus est: denique quid occulta, longinqua, sublimia scrutamini? universa hîc imago expressa est. Cum gallinam auditis, hæc auditis: etiam pro utero linguam habet: & quemadmodum parit ovum, ita celebrat: fœcunda, quia parit; fœcunda etiam, quia celebrat. Atque hoc jam secundum beneficium est: beatissimæ fœcunditatis munera latere aut contabescere non finit, periisse rata, quicquid in salutem hominis non confertur. Refundit gratiam, qui alitur; & quod nullum agit brutum,

brutum, se & spem quoque stirpis impendit. Pau-
cula quotidie grana sive hordei, sive avenæ acci-
pit, aut panis miculas, & magnam reddit partem
sui; id inquam, quod satis nunquam laudem: red-
dit cibum & simul delictum; ferculum & pharma-
cum, deductum velut cælo cerebrum Jovis. Enim-
vero numen habitare putes, ubi ovum gignitur.
Itaque prorsus mihi persuadeo, hac de causa tan-
tum naturæ opus inter cœli imagines à vetustissi-
mis mortalium descriptum esse, & tantæ inco-
lam machinæ Gallinam constitutam, nisi fortassis
& hoc cibo sive lacte fœcundæ matris ali Jupiter
debuerit, ut viveret, qui immortalis erat. Nihil
novi dico, aut fingo. Gallina est, quam nonnulli
Cygni nomine & sidere obscurare conati; sive ut
Leda adulterū celebrarent, sive in Apollinis gra-
tiam, cui avem istam partim quia canoram, partim
quia in auspiciis observatā, ingeniosa superstitio
dedicavit. Sanè qui Hygino aliisque Cygnus sive
Olor est, Gallinam Arabes vocant. Græci simpli-
citer ὄρνις, nostri Avem. ὄρνις verò cum iisdem pro
Gallinā accipiatur, possis in eandem quoq; signi-
ficationem Avis vocabulum deducere. Hanc an-
tonomasiæ prærogativam Gallina meruit: quæ
tanto reliquis avibus præstantior est, quanto pa-
riendo utilior: ut illæ quidem sibi generique suo;
at hæc hominibus gignere ova videatur. Ori-
ginem habuisti, Auditores; antiquissima est, &
cum ipsa natura cœpit; Patriam quia universa ca-
pere terra non potuit, in cœlum quoque extendi.
Quid

Quid si ante hæc omnia fuisse ovum dicam, & ex eo cælum terramque natam? Paradoxum est, sed è primis Sapientiæ rivulis, quos admirabili mysterio ad posteros Orpheus derivavit, & excepit Athenagoras Philosophus Christianus, ut rejiceret. Rerum omnium principium exstitisse **Aquam**: & ex ea subsidente fuisse Ityn. His parentibus Draconem natum esse, qui capite Leonem, medio corpore faciem sive Herculis, sive Chroni repræsentabat. Ab Hercule deinde immensæ magnitudinis ovum prodiisse: id à parente, dum fovetur, attritum, duas in partes dissilisse. & superiorem quidem, cæli; inferiorem, quæ delapsa erat, terræ forma donatam & perfectam. Phœnices, ut refert Eusebius de præparatione Evangel. statuebant è complexu rerum, qui cupido erat, limam esse, sive aquosæ mixturæ putredinem: ex ea semina creaturarum & generationem esse. primum animalia bruta, hinc ratione prædita, quæ cælum contuerentur, in figuram ovi conformata.

Monstra hæc, an dogmata? dicet aliquis. Monstra fateor; quæ tamen à natura non abhorrent. Nam si rectè examinare rem totam volumus, & Proclus in Timæum explicat, idem plane est *Πλάτωνος ὅν, καὶ τὸ ὀρφικὸν ὄν, Platonis ens, & Orphicum ovum*. Sic igitur in constituendo rerum principio, tantum ovo Orphici tribuerunt, ut hoc unum non hominum tantum, sed Deorum domicilium facerent. Ecce ut mundus esset, ovum esse

esse debuit ; & ut philosopharetur Orpheus , ex ovo mundus prodire . Si per vos licebit , parentem quoque mundi naturam , pleno fecunditatis symbolo , Gallinam appellabo . Talem fortassis Lunam arbitratus est Neocles Crotoniates , teste Athenæo , cū hinc prolapsum Helenæ ovum scriberet , & suavi fabula rem alioqui turpem vestiret : tales Selenitides , sive Lunares feminas Herodotus , Heracleotes , quas oviparas affirmat , exclusoque fœtus πεντεκαδεκαπλόνας ἡμῶν εἶναι : *quindecuplo nobis proceriores esse* . Ergo ut gigantes nascerentur , opus erat ovis : terræque filii è cœlo tamen descendebant . Atque ego nunc vereri incipio , ne siquem magnum videatis , ex ovo putetis natum esse ; & ne me quoque , etsi non maximum , huic tamen numero adscribatis . Patior . procerum esse , pulchrum est ; sed ex ovo fieri , divinum puto . De pulchro & magno , & quid ni addam Heroë ? olim dicebatur : ἐξ ὧς ἐξῆλθεν , *Ex ovo prodiit* . Quid mirum igitur , immortalem si se credidit Maximinus Imperator ? pro nomine egit . Nisi hostis à Senatu iudicatus , & unà cum filio Dīs inferis esset consecratus , potuisset mehercle solius ovi beneficio & se , & caligam suam consecrare . Ergo tam facile erat Deum fieri , quàm ex ovo nasci ; longèque exactius consecrationis symbolum sive hieroglyphicum ovo , quàm aut pavone , aut aquila , aut stella , aut ara , aut quadriga , aut tabernaculo potuit designari . Sed nec reprehendere Antiquos , nec refingere

refingere jam numismata sustineo : in auro argentoque (æ enim hîc mihi vile est) non legitur aut conspicietur ovum; in ovo tamen aurum argentumque inveniam, & quicquid in natura pulchrum, perfectum, atque pretiosum est. Hanc igitur ipsam velut sexu distinctam, & tamen procreatione unam simplicemque esse arbitror; alibi pro mare, alibi pro femina se gerere. Pariter res omnes creatas gemino ordine & indole nasci: alias robustiores, atque adeo horridiores; alias teneriores, atque pulchriores: quarum illas quasi masculas, has, feminas possis appellare. Id verò discrimen in origine animalium potissimum se prodit: quæ cum ab utero egeruntur, aliquid masculi in toto genere habent; cum ex ovo procedunt, aliquid feminæ. Ipsa Natura quæ mas est, formatum producit fœtum, quemadmodum generat; quæ femina, ovum semel genitum in fœtum commutat. Quasi amplius in ovo & pullo, quàm in reliquo animalium ortu negotii sit, bis debet generari, totiesque nasci: ovum ab alvo, ab ovo pullus. In *ἑσπερογενέσις*, sive viviparis, natura maris conditionem obtinet: in *ὄοτοκῆσιν*, feminæ. Sic verò feminam esse, hîc in laudem valet, & naturæ proprium est: marem esse, sequioris conditionis putem. Prorsus, cum feminam dico, matrem dico: sed à matre amplius, quàm à patre omnis procreatio trahit. Cum gignit pater, naturæ officium implet, & sola voluptate liberos nanciscitur; at mater & agit amplius,

plius, & patitur: postquam concepit, tot mensium fastidium mollitiemque tolerat; Veneris suæ pondus in molestiam, cruciatum, & dolorem fovet; pariendo, lactando, nutriendo benigna est, sæpiusque fit mater. Sic verò in ovo naturam velut matrem agnoscas; atque adeò primo aspectu esse quod ames. Formam examina; quid perfectius absolutiusque objici oculis potest? colorem penetra, quid venustius pulchriusque? Et forma quidem dignitatem suam habet: non aspera, non horrida, non incisa est; sed levis, teres, & velut pumice expolita: nec rotunda prorsus (de Gallinis hîc loquor) sed tanquam præstantius aliquid effingi debuerit, *fastigio*, ut appellat Plinius, *cacuminata*. Orbem aut globum proletrarius quisque fingit & exprimit: sed materiam forceipe comprehensam reciproco volumine in curvos vertices coarctare, inter torni miracula etiam periti censent. Sic quanto difficilius est, ovum quàm circum cœlo cavare, tanto plus ornamentum corpus habet, quod obliquo gyro, sive limbo, quàm quod æquali undique & uniformi periodo absolutum est. In globo etiam producitæ molis ambages volo; ut quædam velut latera, ut summum & imum inveniam; ut varietas sit, finis tamen principiumque desideretur; imò ut æternitas sit, & nullo simplicitatis vitio decor violetur. At cœlum mundumque objicies; globosum, & tamen pulcherrimum esse. Quæso venia verbo sit; quemadmodum enim pulcherri-

mum esse assentior, ita globosum nego. Quis co-
 ram lustravit & mensus est? Veteres tradiderunt
 affirmaruntque? ad eosdem provoco. Licet
 enim nonnulli philosophorum, ut est apud Plu-
 tarchum de Placitis, audaci, ut verè dicam, opini-
 one, in globi figuram mundum rotundarunt;
 alii tamen turbini, alii, inter quos Sanchoniathon
 Tyrius, antiquissimus Phœniciæ scriptor, ovo
 credebant similem. Totam etiam formam in du-
 bium vocabat Epicurus: nec quisquam verius
 de tanta machina pronunciavit. Ac sanè ut no-
 va & admirabili industria pœnè oculos in cœlum
 nuper misimus, sidera per tubum vitreis clausum
 orbiculis coram ausi perscrutari, vanum fictiti-
 umque deprehendimus, quicquid tot sphaëris, ac
 motibus ingeniosa Antiquitas machinata est;
 prorsus ut ad unum iterum cœlum, & quid nisi
 ovum? cogi Mathematicorum subtilitas videatur.
 Non frustra igitur, quod in Plutarcho, & Macro-
 bio legimus, sacratum Orgiis ovum mystica reli-
 gio coluit, & velut mundi simulachrum celebra-
 vit. Etenim æthereæ forma domus spectata fuit,
 & gignentis omnia naturæ expressa in ovo con-
 ditio: quasi compendium universi designari hoc
 avis seminario potuerit; mundus ovi imagine, &
 ovum mundi. Siquidem Orgiophanta, tanquam
 è naturæ mysteriis educta superstitione, colebant
 ovum, notabant mundum, & vitæ velut semen
 atque elementum venerabantur. Hominem qui
 maximè laudare voluerunt, *μικρόκομον*, sive
 parvum

parvum mundum appellarunt : sed ejusmodi ovum est, ac possis encomii compendio eundem hominem magnum ovum nuncupare. Nam ille ut mundo se parem aut similem reddat, hoc se dicit esse quod ovum est. Ego penitus sic existimo, non aliam ob causam cœlesti forma ovum creari, quàm quia ipsum cœlum ovum est. E Deorum domo, qua nihil sublimius est, similitudo derivatur; ut in fragili testa divini aliquid inesse credas. Ac sanè cum nullum animal (quemadmodum observare licet) Gallina frequentius erigat caput, cœlumque spectet, indicare ipsa manifestissimo videtur signo, unde concipiat. Cœlum videt, & cum non intelligit, implente negotium suum natura, fecundo partu quotidie exprimit. Quid amplius? Mundum nasci posse, quem *neque genitum, neque interiturum nunquam* multi crediderunt, in ovo videmus. Atque hæc de forma obiter notare libuit, quam in reliqua ferè natura expressam, & ab omni propemodum arte adoptatam esse, paullo post ostendam: nunc, ut suum Oratio ordinem servet, Color inspicendus est; qui an merito laudari possit, hinc conjice: relucet. Nihil candore speciosius esse fatentur omnes: hinc lucem amamus, noctem odimus. Quin Deum ipsum, ut pulcherrimus appareat, puro die velut circumscribimus; inferos ut turpissimi sint, densis cœcisque tenebris sepe- limus. Ovum igitur candidum est, & sic quoque cœlum imitatur: nec vehementius quippiam

à colore laudare Veteres potuerunt, quàm ut ovo præferrent. Candidum, inquam, ovum est; & omnes tamen colores admittit: scribi potest, pingi potest, tingi potest; & nunc flavum, nunc rubrum, nunc cæruleum patrii ritus faciunt. imò candidum est, & sic pulcherrimum: candidum, & sic purissimum, faustissimùmque. Alio colore nec diadema pingas, nec ad honorum petitionem Romani olim admissi. Plenam tamen majestatem si desideres, asseverare possum, purpureo interdum cortice ovum nasci, & insigne velut regium præferre; imò in omen regni, sive imperii accipi. Scribit Spartianus, eo tempore, quo natus est Antoninus Geta, gallinam in aula, sive olla, ovum peperisse purpureum; quod cum allatum Bassianus frater ejus, adhuc parvulus, acciperet, & quasi ludens apposum ad terram frangeret, Juliam matrem in hæc verba jocatam, *Maledicte parricida, fratrem tuum occidisti.* Ac sanè occidit postea; ut velut divinitus emissam putes augurantis, non ludentis vocem. Occidit inquam, & quem vivum noluit, divum fecit. Similiter de Alexandro Severo Lampridius refert, Inter omnia imperii habitum ab Aruspiciis purpurei coloris ovum, quod matri ejus vix puerperæ avicula obtulit recens natum. Sed hæc degenerantis naturæ vitia & errores sunt. Nam & oves purpureas, vicino velut nomine, natas esse, in ejusdem Lampridii Diadumeno legimus. Nigrum fortassis ovum ille proferet, qui talem esse nivem ore plusquam

plusquam philosophico dixit. Breviter & absolute Naturalis Historiæ scriptor: *Ovorum alia esse candida, ut columbis, perdicibus; alia pallida, ut aquaticis; alia punctis distincta, ut meleagridi; alia rubri coloris, ut cenchridi.* Quæ omnia ad corticem, sive cutem ovi referenda sunt, qua nucleus velut immensi pretii thesaurus tegitur. Ipsum enim si penetramus, novas coloris delicias oculi invenient. In cælo quidem distincto lumine Sol lucet, in domo ignis: cogita nec Sole ovum, nec igni destitui. quem ut seorsim inspiciam, partes examino & velut sejungo; corpus in membra, mundum in elementa. Universum igitur ovum, ut forma sua & colore definitum est, partim è testa, quam nunc putamen, nunc corticem appellamus, & crustam, partim è nucleo constat. Testæ membrana adhæret, & velut involucrum: nucleus in albumen & vitellum distinguitur: & in hujus medio, ut scribit Plinius, parva inest velut sanguinea gutta, quod esse cor avium existimant, primum in omni corpore id gigni opinantes. Testam nonnunquam mollem esse mirum sit, nisi imperfectam adhuc censeas: sed duplicem quoque esse animadversum est: intra corticem albumen, & intra albumen corticem. ubi id inprimis difficile, quomodo durum sub molli cogatur. Albumen verò alii alborum & liquorem album, alii candidum ovi, & candorem; Græci similiter *λευκὸν τῆς οὔτης*, & *λευκωμα* nominant, quod geminum aliquando nasci

nonnulli tradunt, & membranula interiùs distinguì. Vitellus à vita dicitur, quæ non quidem pullo, sed potiùs homini accedit. à vita, id est alimento vitæ. etenim sine cibo nemo vivit; & sic quod alit maximè, vitam quasi donat. Olim nonne vitæ symbolum à cibo victûque fuit? Hinc quidem quercus, humani generis prima altrix, coronam præbebat civicam; & qui servatus erat, nõ certius acceptæ vitæ salutisq; signum dabat, quàm quod in totam famem aliquando suffecerat. Malo igitur, ne vitellus ignoretur, ab hominè vitam, quàm à pullo derivare. Ac sanè, quia plura in cibum ova, quàm in avem natura destinat; imò quia nonnulla fœturæ inepta sunt, & irrita redduntur, quippe citra coitum generata; tanti pretium nominis nutrimento potiùs, quàm generationi adscribendum est: nisi id omnino fateri volumus, quod absurdissimum est, in ovo à gallina adhuc virgine edito vitellum non esse: id enim nullo unquam incubatu, nullo calore in pullum maturefcit. Ideòq; contrarii effectus sunt: quippe sub matre corrumpitur, sed cùm cibus fit, alit: in nido putor est, in corpore humano vita. An dicam? longè purius meliùsque ovum est, quod patrem non agnoscit: Imò an dicam? hîc Venus immunda est, & inficit. Quin etiam, si Plinio credimus, non aliam ob causam vitam à vitello pullus potest capere, quàm quia nutritur. Ipsam enim animal ex albo liquore ovi incorporatur; cibus ejus in luteo est. Si igitur vitellus est quia nutrit,
hominis

hominis potiùs causa vitellus est, quàm animalis. Vires modò vitelli nosce, & in nomen quemadmodum explicui, consenties. A colore verò luteum ovi, quemadmodum ipse vitellus croceus, & Græcè *χρῆς τῆ ὠῆ* appellatur. Admirabili igitur ordine compactum à provida natura ovum deprehendis. in ipso meditullio luteum latet; illudque interdum geminum; & maternum terræ officium imitatur, alit enim: albumen circumfusus est, quem ovi velut aërem possis nominare: putamen extimum summumque, & imaginem cœli habet. Ita quidem Varro apud Probum Grammaticum: *Cælum est testa; item vitellum ut terra: inter illa duo humor quasi in sinum elusus aëri, in quo calor.* Contrà tamen Medici veteres sola elementa complexi tradidere, Crustam sive corticem velut terram esse, & arefcentis naturæ vim in frigore præferre. Liquorem deinde frigidum humidumque aquæ similem esse. aëri quod inest spiritosum, calore & humore mixtum. Denique luteum, quia calidioris aridiorisq; naturæ est, cum igne comparari & constitui, tanquam purissimum sit, & flammam ipse color loquatur. Hinc igitur observatum est, vitellum intima caloris facultate faciliè percoqui ac durescere; tardius albumen, quippe frigidum aqueumque. Item ovum igni tostum citius dissilire, quàm elixum aquâ: istic enim vi ignis testam velut ferruminiari, imò rumpi; quia difficilem exitum spiritus inveniunt: hîc laxari poros, vaporesque sine vitio

putaminis exhalare. Præterea corruptum urinumque fluitare, integrum subsidere. illud enim aquefcere contabescendo, spiritibusque augeri: hoc pondere suo & soliditate trahi. Quemadmodum & circa cadaver usu venit: id enim spiritu destitutum primò fundum petit, & in imo delitescit; mox ubi computrescere cœperit, emergit ac natat. Sic verò in ovo velut cadaver habemus, sed corrupto; hominísque fatum hæc imago, hoc ovum sustinet, quoties tabescit ac moritur. Moritur ovum, nec colorem servat: & ut scias, in hoc naturæ miraculo metas tenerrimásque delicias esse, nihil tam facile perit, quàm quod præstantissimum est: ac tale esse debeat, quod tantâ custodiâ servaretur, albumine cinctum, membranâ clausum, testâ munitum: imò tale esse debebat, quod auri colore dignum natura iudicavit. Ergo non in terra tantùm, sed & in ovo habent mortales quod æstiment: quàm pulcher vitellus, tam quoque pretiosus est: pulcher ideo, quia pretiosus. Hæc divitias si intellexisset Rex Mydas, & aurum invenisset & obsonium: nunc quemadmodum cupiditate cæcus fuit, ita fame periit; & vorando egit, ut ditissimus & simul miserrimus esset. Medullam cum dico, dignitatem exprimo. Ovi luteum, medulla ovi est, pars optima, quia intima. Medulla, inquam, sed molliùs teneriùsque à natura hic collocata, quàm in homine atque brutis videmus, quæ durissimis conclusa ossibus, vitæ vigorísque sui elementa circumferunt, turpi colore,

colore, velut sanguine maculata. In ovo, ut delicata omnia, ita distincta & venusta sunt, ac prorsus virginea. Putes in argento aurum, in aqua ignem: in crystallo chrysolithum, in nive crocum, in vitro electrum, in lacte purpuram natare. Sive igitur formam, sive colorem examinemus, nihil pulchrius ovo: omnium quæ amare & æstimare possis imaginem continet. Repeto voces meas: Nihil pulchrius ovo: mundi ordinem, elegantiam, & ornamenta habet. Imò augeo voces meas: Nihil robustius ovo. *Firmitas putaminum*, ut verbis Plinii utar, *tanta est, ut recta, nec vi, nec pondere ullo fragrantur, nec nisi paullulum inflexa rotunditate.* Qui nervos & firmitatem corporis jactant, hoc certamine exerceri solent, ut confringant ovum. Conantur etiam & strictis nexisque digitis utrumque cacumen valido palmarum nisu premunt, sed quid? ut frustra sint, & vires humanas à fragili testa vinci fateantur. Putares sub ipsis manibus ovum in marmor commutari. I nunc homo, & robur jacta: tenuissimum corticem non dicam contere, sed ne commovere quidem potes. Quid dicam? nisi ludere naturam, mortales verò illudi? Quod tenerimum est, firmissimum tamè existit. nihil facilius creditur frangiturque, nihil pertinacius resistit. Miraculum si quis velit, hîc habet. Nullum vitrum ovo fragilius est, nullum tamen æs, nullus chalybs durior: levi casu aut collisu vulnus capit & effluit; & vim tamen omnem è transverso illatam superat. Si partes

partes has concedis ovo, dixerim, in capite pedibusque tantum robur esse. Causam verò natura conditiōque ligni non obscuram sinet, quod frangi transversim potest, rectā non potest. hic enim quia longitudo fit crassities, prementi resistit, quicquid extensum est, & in unum robur coalescit ac conspirat. Subtilior ratio à poris sumatur, qui nervis suis, ut sic appellem, distincti, secundum longitudinem, non crassitiem excurrunt. Rupturam igitur compressio facit, cum in inane incidit; sed ipsa inanis est, cum in solidum nititur, etsi procurrentibus poris & velut comitibus interstinctum. Utcumque ista sunt, mira sunt: sed idem ovum & durissimum & molliissimum esse facilius credas, si fortassis quod optimum est, fieri pessimum posse pronunciem. In hominibus id sive ingenii, sive educationis pravitate contingit, quorum aliqui boni sunt, plures mali, & sic tamen bonos ipsi mali commendant. Ovum optimum est, cum recens: contra pessimum, cum vetustum & grandævum. Dicam potius, jam defuisse ovum, postquam factum est pessimum; imò nec esse, postquam malum esse incepit. O pugnantem naturā indolem! etenim aliis rebus cum primum mora temporis addat, hic adimit. Nihil est quod difficilius ætatem ferat, & simul bonitatem inducat: quia purissimi tenerrimique succi est, mora corrumpitur: ut natum est, lenium timet; ut cepit, perfectum est, & nisi in usum esumque mox denascatur,

denascatur, jam sponte desinit ac computrescit. Quid si & consensuisse dicam, ut è matre natum est? Testam vide, calvitiem loquitur: & nisi avem speres, pædorem, putredinem, sordes alis, aurumque in venenum commutabis. Et tamen quid fœdus? Iunt qui hoc agant, qui in menses, imò annos horarium & impatientissimum araticibum torto scæno stipent, & corbes impleant. Scilicet, ut suavissimi alimenti copiosior merx sit, annonam è diario faciunt; vendunt ova postquam ova propemodum esse desierunt. digni mehercle, ut sorbeant quotquot corrumpi sinunt, vel certè ut corruptis lapidentur. Quamvis apud Belgas omnes pretii baryrum sit, nemo ignorat: hujus igitur (atque utinam non rancidi!) quia annosæ in forum & inde in culinam obba ollæque veniunt, audent omnes pari arate ova ferre. Credo & his senium salugo siue muria faceret, nisi credita essent sale exinaniri. Veteres an prætereo? egerunt quod accuso. Alii enim, ut Columella scribit, *salibus integris ova adoperiunt*, alii *muriam tepescentem durant*, atque hæc *tristitia* ab Alexide nominata. Sed quid addit Columella? *Omnis sal quemadmodum non patitur putrescere, ita inanit ova, nec sunt plena permanere, quæ res eminentem deterret.* Servari tamen in *lomento*, aut *hieme in paleis*, æstate in *fursuribus*, utilissimum censet Plinius: aliis solida aut etiam freta faba tegi, ut est apud eundem Columellam. Sed parum est, inventi homines, qui requiem putidæque

putidâque vendunt : amplius dicam : inveniuntur, qui ut teruncium seponant, emunt : & digni hi quoque, ut quoties putamen sorpturi rumpunt, pullum invenient, talémque prorsus gustent cibum, qualem vel odor ipse damnat. Sed nos quidem si aliter animati non sumus, in naturæ liberalitatem peccamus. quia namque nimis fœcundæ gallinæ sunt, avari & maligni sumus : & quia quotidie pariunt, numerum colligimus, & annonam constipamus. Non fruendo agimus, ut perfectissimum naturæ munus destruatur. Flos enim ille & vigor nuclei post paucos dies languescit, mox expirat, denique computrescit. Interim verò pennatæ illæ matres *omni tempore* (Plinium auditis) *præterquam duobus mensibus brumalibus pariunt ova.* Ex iis juvence plura quàm veteres, sed minora, & in eodem fœtu prima ac novissima. Est autem tanta fœcunditas, ut aliquæ & sexagena pariunt, aliquæ bis die, aliquæ in tantum, ut effœtæ moriantur. Fabulatur Phrygius (neque enim pigebit ad levissimum Sapientiæ genus descendere) fœcunditatis hac imagine avaritiam humanam perstrinxit. Mulier vidua gallinam quotidiano fœcundam ovo nutriebat : rata verò, si plus hordei præberet, his parturam die, alimentum auxit. Sed gallina pinguefacta stultissimum mulieris votum elusit : desuit. Neque remota aut obscura epimythii verba sunt. Solent enim, qui ob avaritiam plura appetunt, etiam quæ adsunt amittere. De aureo

ovo

ovo in fabula quoque est, quod parere gallina potuit: avarus thesauro inhians, ut metallum tolleret, gallinam evisceravit. Sed cum nihil præter naturam gallina haberet, cupiditas damno fuit: cum aurum avarus quæreret, ne gallinam quidem habuit. Sic Gallinarii, & ovorum propolæ agunt: perdunt ova, quæ in quæstum servant. Quid malum? vendant recentia, ut sciamus ova esse. Nunc ad solem & flammam itur, ut minus saltem mala arbitrio luminis explorentur. Credere non potes bona esse, de quibus dubitas an recentia sint; imò non mala dicis, quæ in pullos adhuc non coiverunt. O lepidam scenam! injuriæ soror hic quoque fraus est. mulierculæ versipelles è toro acervo etiam putidissima solent eligere, in sinu intèrque ubera calfacere & fovere, mox proferre & obtrudere, tanquam à matre nova, & nido calenti: nec omnino mentiuntur. Sinus ille nidus fuit, & sibi mulier, ut gallina esset, ovum supposuit. Cogitate bis natum esse, quod tum denique, ubi computruit, recentissimum habetur. Sed quoniam de forma partibusque diximus, nunc, quò series orationis ducit, Discrimina videamus. Nam quod pulcherrimum est, varietate quadam natura distinguit: quemadmodum quod optimum, corrumpere avaritia potuit. Debilissimum esse, & frangi non posse, admiratus sum, & viam velut ad majora struxi. Præmitto etiam, Ovum ovo, quod de lacte, aqua, ape dici solet, simillimum esse, & distingui

distingui tamen; item gemino fastigio cacumina-
 natum esse, & consistere tantum consuetudo non
 oculorum tantum, sed manuum potest. Itaque
 erectum in plano stare ovum, quidni credas?
 possum collocare. Ita dico, possum collocare.
 non, ut ille novi orbis inventor, qui testæ caput
 leviter in mensam allisit, & apta imagine obtre-
 ctatorum linguas repressit: non profectò. Nam
 ille hoc ipso confessus est, tam arduo labore an-
 tipodes quæri, quàm ovum statui, & fallaci astu
 peregit, quod aliter fieri posse desperarat. quot-
 quot nascuntur ova, locabo integra & illasa;
 haud aliter quàm nucem, glandem, pyrum, so-
 lemus. Experiatur quicumque volet, facile in-
 veniet, quod à *Διωτοῦ* existimarit. Etenim tan-
 quam cælum & sidera amet, ovum erigi se pa-
 titur, manuique statuentis morem gerens, fa-
 stigio innicitur, & onere libratum velut quiescit.
 Parum hoc: recipit pondus quodcumque & su-
 stinet, & hac potissimum parte stare potest, qua
 firmissimum est, & omnino frangi nequit. In
 similitudine verò differentiam esse, curiosi oculi
 observarunt. Ac sanè *Δελὶ* fuisse olim complures
 Cicero credidit (neq; pigebit verba ejus referre
 ex Academicis, & à Nonio citata) qui gallinæ
 alere per multas quæstus causâ solebant: hi cùm
 ovum inspexerant, quæ id gallina peperisset, dicere
 solebant. Minuta quidem observatio, sed obser-
 vatio. Vel enim aliquod formæ discrimen pro
 natura aut magnitudine gallinæ erat, vel certè
 in

in ovis singulis aliquid illi distinguebant, quod internosse unusquisque non poterat. De colore quid attinet dicere? non eadem nive omnia albicant: sic homines distant, sic stellæ lucent, sic dies ipsi distinguuntur. In magnitudine & forma idem est. Nam alia alijs manifesta observatione majora aut minora sunt; alia alijs magis minùve sive acuta, sive obtusa; quædam longiora, quædam rotundiora: his venter tumet, his vertex coarctatur; tanquam membra videas, putes variari. Sic verò nascendo fiunt, formamque correx sumit cum egeritur, & simul durescit. Nam, scribente Plinio, quem hac in re, quàm Aristotelem sequi malo, *exerunt à rotundissimâ sui parte dum pariuntur, molli putamine, sed prætinus durescente, quibuscumque emergunt portionibus.* Sed igitur & à sapore, qui formam sequitur, discrimen est. Etenim emendatioris succi longiora perhibentur, quia marem edunt; vilioris rotundiora, tanquam sexu deficiant: quod nec Romanæ fidicen lyræ olim ignoravit.

Longa quibus facies erit ovis, illa memento

Ut succi melioris, & ut magis alba rotundis

Pondere: namque marem cohibent callosa vitellum.

Subscripsit huic opinioni Plinius, auctoremque laudavit: alii quoque Plinium secuti, sive non animadverterent, sive negligerent quæ Aristoteles tradiderat, ovi naturam Latio concluderunt. Sed nos reliquas differentias, an laudes dicam? persequamur.

persequamur. Nam quicquid hîc varium est, admirandum est, suâque indole se commendat, imò quicquid hîc vile est, rarum est, pretiumq; a natura habet. Est igitur Decumanum ovum, & contrâ Nanum, sive parvum. Decumanum non simpliciter, quia maximum, ut decumanum scutum, decumana porta, decumanus limes; sed quia post decimum majus nascitur, & velut in toto numero eminet. Etenim quod in mari videmus, cùm

Vastius insurgens decime ruit impetus unde,
 id ubique natura agit, sed in ovo præcipuè exprimit. decumana ubique sunt, & inter decumana ipsa ovum decumanum est. Jam verò Nanum, ultimum cujusque foeturae censent, & ab hoc uterum gallinae claudi. Nanum, sed tamen ovum: nanum, & sic magnum: quippe in tam pusillâ quoque formâ mundus est. Decumano quidni *διδυμον*, sive geminum adjiciam? & hoc magnum meritò videatur, imò magno majus: molem pretium superat. Et quanta hæc foecunditas naturæ! quanta benignitas! tanquam satis non esset ovum nasci, *διδυμον* procreatum est; & cùm nihil præstantius haberetur ovo, geminari tamen sub eâdem testâ luteum potuit. Unum duo esse posse, & duo unum, quod nemo hactenus calculorum scivit, hîc sine mysterio discimus. Atque ejusmodi Ledæ ovum fuisse crediderim, è quo Castores natos esse Antiquitas putavit: nec immeritò: Gygni concubitus perfectissimo dignus erat

erat ovo. Sed qui cum Dioscuris Helenam ex eodem ducunt ovo, tergeminum sive *τείδυον* fingunt. Sic Aufonius:

Istos tergemino nasci quos cernis ab ovo,

Paribus ambiguis, & matribus affere natos.

Atque hoc illud triplex est, quod idem in Gripho ternarii numeri exprimit,

—*Triplexq, Helenes cum fratribus ovum.*

Sed quid dicam? desiit jam Jupiter mœchus esse, desierunt & homines & dii ex ovo nasci. seu gallina incubet, sed mulier foveat. è testa non nisi pullus prodit: pullus, sed qui satelles tamen Martis appellari meruit. Viri quoque strenui, & sub pellibus nati, ad arma & bella educati, laudari non poterant, nisi ab ovo peteretur encomium, & pulli dicerentur: videlicet jam armati erant, priusquam in lucem venirent. Una testa, sive cortex & loricam, & galeam, & scutum, & thoracem faciebat. Sunt tamen

Et viles pulli nati infelicibus ovis.

An quos alba gallina non peperit? ita Juvenali visum. Ergo & infelicia quædam ova sunt; sed quibus felicia distinguamus. Sunt, ut semel dicam, irrita, sive subventanea, Græcè Zephyria, hypenemia, *ἀνεμια*; quæ si pullationi apta essent, aliquod etiam hominum genus producerent, quod tumidum, turgidum, & inflatum dicemus. Sed pulchrè rebus natura consuluit, Zephyria omnia sterilia atque abortiva fecit: factum superbiamque nasci ab ovo noluit. Sunt &

urina, quæ ab incubatione relicta : tanquam jam prælagiat mater, indignum luce fœtum fore ; monstrum, non pullum gigni. Sic quoque in ipsa incubatione quædam animata, quædam silentia sunt: de quibus ne nimis minuta persequi videar, filere & ego constitui. Post naturam igitur non minus varia culina est, & artifex coqui manus. Hinc dura, mollia, sorbilia, elixa, sive *ἐπὶ δα*; frixa, sive *ἡμυρσά*; allata, sive *μικτὰ*; secta, sive *ἡμίστμα*. & erit hodie quoque magirus, qui sexcenta è solis ovis fercula conficiat, & quantum ad Luxum satis. Quid mirum ? dabo ego convivam, qui unâ cenâ sorbere x x v poterat, & tamen esurire: ergo huic homini hecatombe ovorum opus erat, cujusmodi ferculum apud Athenæum Ehippus nominat, & cum bellariis devoratum. Dimidio ovo constringi cammarum piscem, notat Juvenalis, & *exiguam feralis cœna patellam* nominat : secto coronari lacertum, Martialis: alibi lactucis, aliisque cibis jungit. An dicam? Nullum habet cibum, qui ovum non habet: imò an dicam? Omnem habet cibum, qui ovum habet. Quid verò in omni mensâ melius, paratius, mundius, securius ? & lubet ordine breviterque percurrere. Primum nihil melius: totum in nutrimentum, & purum putumque sanguinem commutatur. nullum hîc retrimentum, nullæ sordes subsidunt: alit, non onerat, recte Plinio; reficit, non farcit; venæ, non intestina implentur. & quis cibus tam beneficus, tam ad vitam vigoremque

remque subministrandum destinatus ? cogita aurum sine scoria esse, ignem sine fumo, lumen sine umbra, aërem sine nube. Prorsus vitalis ille succus est quem laudo, totusq; valet. Vidisti sine aliquando oleum igni infusum, incendi protinus, & in meram flammam commutari : sed post chartam exustam, sive paleas, sive lignum, cineres superesse ? sic ovum est, sic reliqui cibi sunt. Ergo primum optimumq; ferculum est ovum : quod deinde ? ovum : quod tertio ? ovum. Sed quemadmodum optimum, sic quoque paratissimum est. condimento non eget, & omnibus tamen cibus condimentum est. Vili pretio emitur, nullo coquitur : quasi dicas quod pretiosissimum est, etiam communissimum esse, citiusque in pauperum casis tuguriisque, quam magnatum prætoriis ; pastorum mapalibus, quam Regum turribus inveniri. Si nutrimentum, non delicias quæris, etiam crudum potest edi. ut natum, simul paratum est promptumque, Babylonii, quemadmodum Suidas notavit, tam quoque olim ingeniosi erant, ut ova coquerent, licet ignem non haberent. Testari, sine coquo, sine foco edulium esse, præstantissimum cibum eodem quo pugnarent instrumento præparabant. Experiri licet, imitari licet : modum non subiceo. In silva aut solitudine si fames urgeret, aliisque deesset commeatus, cruda & singula fundæ ova imponebant, quæ jugi vertigine tamdiu rotabant, donec calefierent & percoquerentur. Jam

verò si ignis placet, ob solam munditiem cibus omnibus ovum præferas : ut suapte natura purissimum est, ita nec coquentium, nec contrectantium manu inquinatur. Fumo non inficitur, fuligine non amarescit, cinere non conspurcatur. Sordibus arcendis testa à natura circumdata est; subit ignem & sustinet; aquam, & arcet non dehiscit, non rumpitur; cum vim patitur, totum propemodum in testam indurescit. Alia obsonia quàm varia immunditie nauseam fastidiumque pariunt! ab olla & lance vitium trahunt, saporque nativus violatur. Quoties aut sale acres aut insipidi, aut crudi, aut adusti! At ovum etiam sine sale sapit, aut tua manu inspergitur: sine igni coctum est, si recens & sorbere placeat. Sic apud veteres sorbilia, liquida, & pæne cruda erant, optima, cum à matris utero calerent. Quid etiam? supellectili vix ulla opus est, cum esse placet; nucleum & vasculum habes, cibum & lancem; imò verò cum bibere potum & poculum, nectar & cyathum. Testa vas est, lanx est, poculum est, cyathus est, & in eodem ovo, ut pulchrè Plinius, atque adeò in solo ovo vis simul potus ac cibi est. De cyatho, sive scypho, non frustra addidi. Pulcherrimum venustissimūq; poculorum ovum esse, meus me *Floritus Riquebourg trigaultus* docuit, ille Suadæ & Virtutis filius, candoris & elegantiarum alumnus, ille miraculum hominis, & quod in laudem gentis nostræ verto, Belga; ille à XII. ætatis anno Sophia,

phia, xiv. Themidis: xvi. Æsculapii myſta, ſed ut ubiq; in tota ſodalium numero excelleret; ille ut videris, qui adhuc puer conſecutus fuit, quod pauciſſimis viris contigit; qui admirabili ingenio perfecit, quod ſimul omnes quæritis; qui terge-
 minam doctrinæ laurum accepit, cum adire pub-
 licum Academiae limen alii primùm incipiunt.
δαμνάσθω ac divinum niſi appellem, parùm dixe-
 ro. Nemo illo facundiùs dicit, ſubtiliùs diſſerit,
 modeſtiùs vivit, ſuaviùs amat. putes amicis na-
 rum eſſe, & huc facundiam, ingenium, ſtudia
 deniq; omnia & vota conferre. Qui vidiftis, au-
 diviſtis virum, admirari pergite, & benigniſſi-
 mæ naturæ prodigium apellare: qui non vidiftis,
 famæ longè latèque ſparſæ credite; & hunc, quod
 nomen indicat, noſtrorum hominum florem, ſed
 conſtanti & duraturo vigore eſſe. Itaque vir tam
 elegans, tam ſuavis, tam perfectus, ut in menſa
 quoq; haberet quod abſolutiſſimum eſſet, ovum
 in poculum, an poculum dicam in ovum? com-
 mutavit. nec ampliùs ſanè commendare Liberi
 liquorem aut ingenioſiùs potuit, quàm ut gallinæ
 lacti compararet. Nihil ſalubrius vino eſſe jam
 diſcimus: ovo propinatur. Sed ille mihi altiori
 ſapientia inculcare ſobrietatem viſus eſt, ut quo-
 ties conviva eſſes, & ovum videres, bonæ valetu-
 dini & honeſtæ voluptati, & conſtanti amicitia
 ſcires poculum temperatum. In ipſa quoq; menſa
 Medicum *Floricinus* agit, ſed ne Amici partes o-
 mittat: ſic ſobrius eſt, ſed ut ſuaviſſimus tamen

fit condimentum ipse cibus sermone nectareo addit. Ferculis lautus est, & delicatius tamen loquitur. Peream, nisi tota cœna audire conviva malit, quam edere. Atque Floricianum illud Liberi ovum, majori etiam laude dignum censeo, quia doctissimo antiquitatis exemplo commendatur. Etenim Persarum olim Reges ex aureo ovo bibere solitos apud Athenæum Dinon refert. Sed & Ooscyphia Myrleanus Asclepiades nobis gemino instructa fundo promit, cujuscumque Nestoridem, sive Nestoris olim fuisse pateram argenteam Homerus canit: tanquam cœli naturam & colorem cerneret, sed aureis clavis velut stellis transfixam, quæ δὲ τὸ πρῶτον purissimo metallo similes sunt ac rutilant: denique quatuor auribus ansatam, quam cum alii vix gestarent, attollere solus Nestor poterat, ille jam senex Dionysius, postea Thracius Rhodi, ut ferunt, Nestoridem fabricatus est, collato à sectatoribus & discipulis argento. Item Nestoridem Caput dicatam Dianæ fuisse Athenæus scribit, atque in ea versus illos Homericos aureis litteris inscriptos. Hoc pulchrum igitur erat, Nestorem imitari: ovum ille expresserat. Ac credo sanè, nisi rotunda forma Sol & Luna reliquaque sidera se offerrent oculis, orbemque perfectum mentirentur, & mentas, & tripodes ovatos fecisset antiquitas. Poculum saltem aptari debuit, quod totum cœlum exprimeret, ovumque esset, & nominaretur, quasi tum demum felicius mortales biberent, si ab imagine æthereæ domus

domus non abirent. Sed satis jam poculorum; à potu ad cibum redeundum est, ut qua securitate comedi ovum possit, videamus. Et si omnes omnino cibi in damnum noxamque verti soleant, & veneno infici; tanto tamen scelere ovum aut omnino subductum, aut minus obnoxium videatur. Quid enim? clausum, minutum, & velut obsignatum est: atque ipsum pro antidoto valet. Illæso & illibato cortice, transfundere in nucleum vim veneni tabemque difficile arbitror: & ut concedam tam ingeniosam mortalium improbitatem esse, ut etiam per obstacula à natura obiecta noceat; tamen non minus arduum puto: ovum corrumpere, quam hominem occidere. Verum enimvero sic corrumpere ovum, perversitas est; sic occidere hominem, scelerum summa est. Re bona in rem malam uti, duplex malum est. Qui ferro utitur, noxio instrumento cruentus est, & quia per vim nocet, vitari potest; qui vitæ alimentum in venenum vertit, prius naturam quam hostem violat; & quoniam infidiis parricida est, peraget scelus quod abscondi potest. Itaque cavendum est: non ut omnino tutus, sed ne promiscuo periculo expositus sis, ante omnes cibos Ovum faciet. Hoc utantur forculo Principes, & minus tacitas occultasque parricidarum molitiones timebunt. hætenus enim nemo, qui ovo perierit, inventus est. vino, aqua, lacte, sale, boleto, pomo, & quocumque cibo plures extincti. Post esum nunc ad usum, & hinc ad lulum

orationem transferam, & hoc agam, quod præcipuè destinaveram. Usus tam varius, ut unde potissimum ordiar, ignorem. Seligere animus est, & ex antiquis obiter nostrique ævi moribus proferre, quæ, ut sic dicam, decumana sint, & præcipuè argumentum illustrent. Ante omnia igitur ad Religionem antequam spectabat ovum. Sic Orgia celebrari, sic Cerealia, partim dixi, partim adhuc dicam. Religionis verò magna pars, lustratio sive expiatio fuit, per aquam, ignem, aërem fieri solita, tanquam elementis ipsis opus esset, ut innocentia atque puritas haberetur; præcipuum hominis bonum. Jam verò non satis aqua, non ignis, non aër expiabat, nisi id ipsum ovum faceret, ac velut elementum censeretur, quod februum esset. Ovum inquam tanta religione dignum erat, ovum expiabat; ovum purificabat; ovum aqua, igni, aëre præstantius sanctiùsque habebatur. Sic lustrari torum lectulùmque Ovidius in Arte indicat:

Et veniat qua lustrat anus, lectumq; locumq;

Præferat, & tremulâ sulphur & ova manu.

Lucius Apuleius, ut alios omittam scriptores, Ovidium, Juvenalem, Plinium, non sine ovo absolutam metamorphosin suam testatur, cum navem Isidi, elementorum dominæ, dedicatam à summo sacerdote scribit; antè tamen *redâ lucidâ, & ovo, & sulphure purificatam*. Sic sine ovo totum exuere asinum Lucius non potuit: & quemadmodum nihil majus erat, quàm è bruto

bruto redire in hominem ; ita nihil religiosius ,
quàm ovo expiationem institui. Magnum igitur
crimen, quod, ut est apud Juvenalem, centum lu-
strari ovis non potuit. Ad hunc ritum verba Lu-
ciani referenda : *Ovum ex catharsio*. Religioni
proxima Medicina est : sed hic vim suam in ovo
præcipuè ostendit : imò tolle ovum, & vix me-
dicina erit. De nucleo quid non statuas? ipsum,
ut naturæ tradunt mystæ, putamen salutare est.
Nam in cinerem redactum, & in vino potum,
sanguinis eruptionibus medetur. Comburi autem
sine membrana oportet, sic fit & dentifricum : nec
promptiore remedio, aut mundiore pulvilculo
candescit oris seipsum, illuvies ac labes remove-
tur. Ovum vide : hoc colore emaculabis dentes,
nec pretium impendes.

Restrictis fortè si labellis riseris,
nitorem, munditiem, candorem, verbo dicam,
ovum ostendes. Idem cinis & mulierum menses
cum myrrha illitus sistit. Quid de membrana di-
cam ? detracta sive crudo, sive cocto ovo labio-
rum fissuris medetur : etiam tibiæ vulnera,
quæ curatu difficilia sunt, ac remediis exasperan-
tur, consolidat. Sed nucleum contemplari malo,
& paullisper auctoritatem Plinii sequi. Candido
quidem ovi facies illita, sole non adurit. Ament
ova virgunculæ nostræ. hac enim cerussa si utan-
tur, larva opus non erit ; ostendent vultum, quæ
spectari avidæ ; urentem autem Phœbum non
exhorrescent. Præterea ambusta quæcumque
aquis,

aquis, si statim occupentur pustulas non sentiunt. Ulceribus verò ex ambusto cum candido ovorum tostum hordeum & suillo adipe mirè prodest. Eadem curatione ad sedis vitia utuntur: ad pedum rimas ovorum candido decocto cum cerussæ denariorum duum pondere, pari spumæ argenti, myrrhæ, & exiguo deinde vino: ad ignem sacrum candido ovorum trito cum amylo. Aiunt & vulnera candido glutinari, calculosque pelli. Majores verò etiam lutei vires sunt. Tussientibus devoratum liquidum per se prodest, ita ut dentibus non attingatur: thoracis distillationibus, faucium scabritiæ. Coctum ut indurescat, admisto croco modicè, item melle & lacte mulieris illitum, dolores oculorum mitigat. Prodest & renibus, vesicæ rosionibus, exulcerationibusque, & cruenta excreantibus. Sic dysenterici, cœliaci, lienici, alique à luteo morbis suis remedium petunt. Tota ova adjuvant partum, cum ruta & anetho & cumino pota ex vino Scabiem corporum ac pruritus, oleo & cedria mistis, tollunt. Dantur & tussientibus cocta & trita cum melle, & cruda cum passo, oleique pari modo. Et quid opus omnia persequi? *Nullus est alius cibus, qui in agitudine alit, neq; oneret.* Sed quia Æsculapio ovum jam consecratum est, & medicamenti vim habet, præstabit omnia, in omnem valebit usum, quod salutem dare potuit. Cibus donat, & hoc parum erat, nisi & domicilium mortalibus præberet. Non hoc dico, in ovo hominem habitare posse,

posse, nisi quis græco more cœnaculum *αἶον* appellet; aut tantæ magnitudinis inveniri, ut dolium sive domus fiat, & sapientiam, sive supellectilem & familiam capiat: hoc dico, homines esse, *quorum casa luto pennisque & ovorum putaminibus construuntur.* Tales enim Pygmæos nobis describit Plinius: qui tamen aut nusquam sunt, aut certè parvi non sunt, vel ideo magni, quia sic habitant. Omittere non possum, spatia olim curriculum in Circo ovis notata, quemadmodum Livius, Diodorus, Cassiodorus suggerunt, ut hinc quidem videri possint in Cereali pompa circumferri prima solita. Sed quod antiqui in Circo, quid ni in Sphæristerio nos faciamus? tam pulchrè notari pilæ termini ovis possint, quàm quicquid in Circensi pulvere signabatur. Faustum est quicquid candor notat: ut existimem eos, qui gemino dies colore distinguebant, non alio calculo, quàm ovo debuisse uti. Sed quia pilæ mentio facta est, de lusu, ut institueram, pariter dicam. Quamcumque lustrate gentem, Auditores, quamcumque ætatem, fuisse ubique, & esse in deliciis atque amœnitatibus ovum reperietis. Sanè tractare per oblectamenta passim mortales solent, pueri, senes, mares, feminæ: sed quisque suo ritu, modo, ingenio. Nemo est, qui voluptatem ignoret ovi. Olim non sine ovo ludi Circenses, non Cerealis pompa erat. De qua re Varro Rusticans: *Non modò ovum illud sublatum est, quod ludis Circensibus novissimi curriculi finem facit quadrigis;*
sed

sed ne illud quidem ovum vidimus, quod in cerealia pompâ ferri solet esse primum. In Italiâ hodie, ut carptim ludicra nostri attingam ævi, sic Bacchus tametsi sobrius lascivit. Mysteria ova sunt, & putes hæc nunc quoque Orgia, imò hæc nunc quoque Cerealia celebrari: nisi tamen à frugum deâ & Proserpinæ matre, ad vini auctorem & Semeles filium præpostero ceremoniæ ritu translatae sint. Ova quidem, cum suavi furore in sexu mendacium, in habitu peregrinitas placet, pompam voluptati faciunt. Sed his deliciis velut in exilium præstantissimus mittitur cibus, ut sanctius revocetur; his exsequiis parentatur ovis, quibus abstinendum est. Ergo efflari medulla angustissimis foraminibus solet, florum succus infundi; testa verò nunc emblemate ornatur, nunc lineis obducitur, nunc stellis spargitur. Putes ovum in gemmam conversum, & sic vacuum pretiosius esse pleno. Hæc munera in sinum dominæ amator mittit, hæc missilia in populum spargit. Alius blando jactu fenestras petit, alius parietes flagellat, alius limina salutat: quamcumque formam quisque dignam putat ovo. Suavis hæc, & interdum sereno cœlo tempestas est. Quid dicam? Jovis personam, ut & Dii jam larvati sint, ipse Bacchus sumit: grandinem hibernâ adhuc manu missurus, ova jaculatur. ac jam putares in ova grandinem succrevisse. Hic capite, ille pectore, iste manu ictum excepit, nemo tamen læditur: perluitur, & odorem amat. Honoris & Amoris signum ovum est.

est. Enarrare omnia, tædiosum sit. Paschale autem ovum nemo ignorat: ubique celebratur. Sed lepidum illud, quod intelligo apud Germanos alibi vigere. Cùm post esuriales serias, ad ova & viscerationem reditur, in prata exeunt, & cursu certaturi, ova sportis efferunt. Centum, ducenta, aut plura ordine & passus unius intervallo in longam lineam locata extenduntur. Hæc singula itu reditque in sportam juxta positam properiter unus aliquis infert: meta antagonista constituta, quam interea currendo emetiatur. Certamen est, uter celerior sit; hic currendo, an ille colligendo. Sed si ovum rumpit, jam collector priusquam absolvit, victus est. Jucundum sanè atque honestum spectaculum, quod ut imitari luberet, libentius recensui. Belgæ verò ovi tripudium quoddam habemus passim atque instituimus. Saltant singuli, seu pueri, seu puellæ, gyrósque lege quadam ducunt. Ovum circulo inclusum, & lignea scutella tectum jacet: hanc inter saltandum pedibus comprehendunt, & nudato ovo ad numeros circumferunt. Cùm fecerunt omnia, eodem involucro rursus ovum operiunt. Ruptum verò aut læsum velut in pœnam sorbent. Plura sunt, sed brevius absolvere non possum, quàm si nuces puerorum, ova dicam esse omnium. Nunc ut magis etiam ludam, ad Somnia dilabi orationem patiar, ut dormientes quidè ova, at vigilantes inveniamus mysteria. Sed vos interea agite Auditores, quod agitis: silentio velut somno opus est: hunc verò strepitus

pitus omnis violat. Mehercle tam facile frangi
 oratio quam ovum potest. Medicos igitur & pi-
 ctōres primū alloquor, si qui adestis, favete di-
 centi: vobis enim peculiari interpretatione pro-
 pitia sunt ova, aut me Artemidorus fallit. Non
 jam dicam, edite, sed somniate ova, quæ præscri-
 bere & præbere decumbentibus consuevistis.
 Datis salutem, & ecce felicitatem recipitis: per
 somnium honores divitiæque obveniunt. Rem
 augebit Medicus, augebit pictor, si ovum somnia-
 bit. Medicus quidem, quia non alio ipse pharma-
 co prodesse magis mortalibus potest; quia vitam
 virisque donat. Pictor autem, quia admirandā
 quadam arte & velut mixtura lucis & umbræ co-
 lores animat, vitamque exprimit, quæ & in ovo est,
 & ovi potissimum imagine designatur. Sed & o-
 vum ad colores facere Plinius alibi testatur: *Pin-*
gentes sandyce subditâ mox ovo inducentes pur-
purissimum, fulgorem minii faciunt. Medicorum Pi-
 ctorumque prærogativam pariter usurpant, qui
 quæstum ex ovis faciunt. Quid reliqui? quid vos
 omnes qui adestis & auditis? Si pauca somniabi-
 tis, fausta evenient, *διὰ τὸ πρῶτον*: si multa, curæ,
 angustia, lites timendæ sunt. Quemadmodum e-
 nim pulli ex ovis nati ruspā pedibus terram so-
 lent, & eruere quæ latebant: ita fortuna est, &
 sæpe quæ sepulta velles in lucem protrahit, atque
 malignitate sua quietem mortalium velut ex
 transverso turbat. Nicephorus, qui interpretati-
 ones somniorum ordine alphabeti exposuit, ova
 coquere

coquere aut tenere indicium vult esse mœoris,
edere cocta, divitiarum. Idem ferè Achemetes,
sed distinctiùs fusiùsque. Ego transire ad exem-
pla malo, & erudita voluptate mulcere aures, qui-
bus jam longiori oratione fortassis molestus sum.
Somniavit servus quidam, ovum sibi ab hero, sed
coctum tradi: quod ille sic accepit, ut nucleo
uteretur, putamen abjiceret. Quid factum? Præ-
gnans hera erat, & mox filium enixa è puerperio
periit. Servus igitur infanti nutricius datur, qui
tum demum intellexit, mulieris gravidæ imagi-
nem ovum esse, cocto maturitatem fœtus desig-
nari. maternum corpus vitâ destitutum pro pu-
tamine habitum. Sanè educandus infans non
poterat, nisi absolutissimo nutrimenti simulacro,
id est, ovo repræsentari. Somniaverat alius, ut
apud Suidam Chrysippus testatur, è lecti fascia
ovum dependere. conjectorem consulit: is re-
spondet, defossum sub lectica thesaurum latere.
Fodit, vas invenit, in quo auri argentique velut
nucleum ignota avaritia concluderat. Lætus in-
sperato lucro communem esse Mercurium voluit,
& fucum fecit. Conjectori de sequiori metallo
dedit, quantum est visum. Tum ille venustissimo
dicterio ampliorem mercedem exigens. Nihil-
ne, inquit, de vitello? Vas sanè ovum erat, nec
poterat nisi luteo aurum, nisi candido argentum
notari. Addam, quid amico cuidam meo & so-
dali olim studiorum contigerit. is cum Patavii
ageret, & domo subsidia nummorum expectaret,
visus

visus sibi à tabellario ovum accipere, mox frangere, & nucleo toto corpus perungere. Verum profectò somnium fuit. Etenim paullo post transmissa pecunia est, quæ partim aureis, partim argenteis constabat nummis. atque hoc candidum luteumque ovi erat. Sed quid? vix numeros acceperat, & in gravissimum morbum incidit, quo omni illud aurum argentumque consumptum est, id enim erat corpus inungere. Nunc post somnia amœnus etiam ero, & laudibus hisce velut pompam adjecturus, in tota rerum natura imaginem ovi ostendam. Tanquam aliter aut pulchra omnia aut perfecta non essent, sic aut fieri aut comparari debuerunt: formam inquam ovi, aut certè similitudinem fortiri. De cœlo quidem, suo jam loco dictum est: & hoc tamen Deorum domicilium Pythagoras & Democritus ovi nomine appellarunt. Nemo poëtarum ut maxime fingeret, veriori imagine ornare sermonem potuit. quicumque sic lusit, philosophum egit. non depinxit cœlum, sed expressit. Elementa si inspicere grave non est, non aliter aëris regiones distinctæ sunt, quarum infima gemino velut vertice in æquinoctialem circulum extenditur: media in ipsos polos, putes in contrarium ova jacere ac librata esse, imminuente rigorem Sole, quæ recti sunt radii, & impuriore sub axe utroque plagâ. Qui Oceanum navigarunt, & audaciâ plusquam Herculeâ orbem terrarum emensi sunt, hunc quem incolimus. globum ovi figura suspensum esse,

esse, & in Orientem Occidentemque longiori
 sui parte porrectum tradunt. Pleraque urbes
 nonne sic structæ sunt? nonne quæ in urbibus
 opera & ornamenta æternitati publica magnifi-
 centia dedicavit? Olim quidem Amphitheatrum
 ipsum tam spatio sive arenâ quàm cuneata mole
 in ovi formam circumscriptum fuit. Circus etiam
 sive hyppodromus, qui Soli consecratus, naturæ
 ministeria, ut cum Tertulliano dicam, spectaculorum
 compositâ imaginatione ludit, in ovi lineam
 flexit aurigationem, ut toties ovum esset,
 quoties curreretur. In ipsa Circensi pompâ non-
 ne ovum fuit? Ostendi. Sed & factiones qua-
 drigariorum gemino primùm colore distinctæ &
 nominatæ erant, ut sic velut ovi partes pingeren-
 tur. Colore inquam albo, russeoque. Unde Al-
 bati & Russati qui aurigabant, non certamine
 tantum, sed veste, ut propriè dicam, factionosi.
 quos si componeres, significare posses, quicquid
 gallina parit. Circus septumque velut testa erat,
 reliquum ovi utraque insigni suo factio repræsen-
 tabat. Sed cum ovum dico, mundum, & hîc, &
 peculiariter annum intelliges, nisi superstitionis
 mysteria imperitè Tertullianus vexarit. De spe-
 ctaculis: *Aurigis coloribus*, inquit, *idololatriam*
vestierunt, & ab initio duo soli fuerunt, albus
& rufus: albus hiemi, ob nives candidas, rus-
sens æstati, ob Solis ruborem voti erant. Sed po-
stea (lubet enim adjicere) tam voluptate, quàm
superstitione provecta, russum alii Marti,

alii album Zephyris consecraverunt: prasinum
verò Terra matri vel Verno: venetum cælo &
mari, vel Autumno. Ergo prasinus venetûsque
accescere.

De Prasino Convivam meum Venetûs loquetur.

In qua re obiter tamen dissentit Cassiodorus, qui
prasinum virenti verno, venetum nubilæ hiemi,
roseum æstati flammæ, album pruinoso autum-
no dedicatum scribit. Sed hæc fortassis à stru-
cturis abeunt: in quibus ovi potissimum imagi-
nem, non colorem expendebam. Græci igitur
veteres, ut apud Athenæum, sic ædificare cœnacu-
la soliti sunt, atque etiam nominare: quid nisi pul-
cherrimam aptissimamque humanis usibus rati
formam, quæ maximè naturam, id est, ovum se-
queretur? Quare *ῥα* erat, quæ postea *ῥα* dicta.
nec alio errore audax fabula fuit, Helenamque ex
ovo progeneratam poëtico prodigio divulgavit.
Ædepol decepti fuere non minùs qui id trade-
rent, quàm qui crediderunt: imò verò decepti
non fuere, nisi interesse dicas, & tantum non por-
tento distingui, ex ovo, an in ovo. quis nascitur.
Helena quia in ovo, id est cœnaculo nata est, ex
ovo prodiisse credita; & pro Tyndaro Jovem in-
venit patrem: Quid? Cygnus fieri adulter debuit,
& in deo turpissimum crimen excusari. Relinquo
nunc ista, & hominem intueor, quem & corpore
toto, & membris omnibus aut ovum esse, aut ex
ovo fatearis. Etenim nascendo quisque & ubi-
que, quemadmodum dixi, *ῥα* sive *ῥα* faciet.

Et

Et primum quidem præstantissima sensuum instrumenta velut se ingerunt, oculi, lingua, aures. Etenim vides velut ovo, loqueris ovo, audis ovo. Scrutare oculum, hoc est, quod dico: os & linguam, deprehendes similitudinem: aurem denique, pari ambitu descriptum capreolum orbiculumque invenies. Et quid mirum sic partes esse? ipsum caput est, & à vertice velut planiore fastigio in mentum ovi imaginé acuitur. Sic quod natura egit, sequi & ars solet. Pictor ut vultum hominis, sive lineis, sive coloribus constituat, ab ovo orditur. Ipsa quoque pictura vultus ut fundum in tabula spatiumque habeat, venustius ovi, quam circuli, aut quadrati termino, velut horizonte claudi solet. tanquam non aliam formam ornamentum amet, quam ipsa jam imago adepta est. Etiam in homine ex partes ova dicuntur, sine quibus vir nemo fuit. Galenus certè in libello Isagogico didymos teste appellavit. Didymon igitur tibicen, ut in Græcorum est monumentis, non alicnam ab hac imagine dignamque crimine suo poenam sustinuit. Etenim in adulterio deprehensus, *ἐν τῷ ὄντι* & *ἐν τῷ ὀνόματι*: ex nomine suspensus est. Quippe *ἐν τῷ ὀνόματι*, id est, è testibus. Hæc liberioris sunt commatis: ad manus transeo, velut præcipuum, ut Isidorus appellat, corporis munus. Has à carpo ad extremitates digitorum circumscribere, ovum habebis. Sic & ungues sunt, & alia fere (ne orationem extendam) membra. Totum verò corpus si anatum statuas, ovi linea includet,

quemadmodum plenum propemodum circulum
 extensa brachia dare solent. Jam & cranium
 hominis manifestum velut ovum est. Ac venustè
 quidem Nicias Poëta, ut rideret effeminatum
 & calvum, ὄν, inquit, ἄπας γέρονες : *Ovum totum
 factus est.* Mollis ille canitiem non ferens, fu-
 co tingere capillos non definebat : sed cum sic
 continuum cum naturâ negotium esset, neque
 nives capitis vinceret, hoc egit, ut vitiata cute
 capilli defluerent. Nescio tamen an dignus, ut
 ovum fieret. certè calvum esse, malum non est:
 sic fieri, vitium puto. Rectè verò : non invenit
 lascivia crines, quia tinxerat. Sic puniri debuit,
 qui formæ decus in florido capillitio collocaret.
 Hominem & partes ejus præcipuas vidistis : quæ
 infra hominem sunt, & partim natura, partim
 industria constituta, ovi passim videntur imagine
 insigniri. Qui in hortis & amœnitate estis, ruris
 & pomonæ delicias expendite. Nuces, glandes,
 pyra, pruna, corna, mora, & id genus, ovum re-
 ferunt, aut imitantur : ut non frustra Empedo-
 cles arborum fructus ova appellarit. Folia quo-
 que, si examinamus, sic ferè admirabili naturæ
 ingenio circumscripta sunt, non satis colore for-
 mosa, nisi & forma commendentur. Quid mar-
 garitis pretiosius? laudantur tamen, quæ &
 forma, & magnitudine ad ovum proximè acce-
 dunt, candore niveo & longitudine fastigiata,
 elenchi Romanis vocitati, ut testatur Plinius.
 Quin & Unionum nomen maximè grandibus mar-
 garitis

ritis Romani imposuere bello Jugurthino. Sed insanit mortalium luxuria circa benignissimam naturam. Ovum quærimus in margarita: cum in ovo margaritam habeamus. Placent superbiæ instrumenta, corporisque totius onera, quia per damna & pericula quæri debent: quicquid promptum, paratum, facile est, stultissima opinione evilescit. Ovum si concha clauderetur, & suppliciis quoque munitum esset, placeret luxuriæ: si ab Indico Oceano, aut sinu Persico petendum esset, pretio res omnes, & ipsam margaritam vinceret. Sed quid est? quod quisque habet, nemo æstimat; quo quisque fruitur, id in deliciis non censetur. In suppellectili quoq; hæc inprimis forma placet. sic pelves, lances, cochlearia fieri solent: & hæc quidem dimidiata velut ova sunt, ut cibo ingerendo longè rotundis aptiora. Neque Machinæ abeunt: Naves ferè omnes quid nisi ovum repræsentant? instrumenta musica quid nisi ovum? Testudinem potissimum respicio, sive illam veterem, sive illam nostram. nam profectò si jugum excipias in nostra, corpora sive brachia in veteri, scissum & dimidiatum vides ovum. Sic ut ubique esset ovum, etiam organum fieri Musarum debuit, & *laborum dulce*, ut ait Lyricus, *tenimen* in ovum commutari. De testitudine parum est, Simmias Rhodius tam ingeniosus fuit, ut & carmen ovum faceret, & Dianæ offerret. Quod & alii deinde viri docti numeris potissimum dactylicis imitati sunt. Carmen factum est ovum, sed

Luscinia, id est, avis *muscinus*, tanquam natales
 ipsius adumbrans Musica, quæ altiori stare origi-
 ne non potest, quam si ab ovo, id est, ab ipso
 principio deducatur. Hæc igitur omnia si magna,
 aut mira sunt; miracula, ac penè prodigia adjici-
 am, publico velut stupore quoddam encomium
 si nunc satis decumanum obsignaturus. Etenim
 qui naturæ occulta scrutati sunt, tradunt, filium
 medio circumdatum ovo, & prunis, & flammæ
 resistere, nec ardere. Sic igitur non frustra coro-
 natur ovum: nam quod accepit diadema, in ipso
 quoque igni illa sum servat ac tuctur. Durescere
 albumen, & prorsus in lapidem, si auræ expona-
 tur, experientia docet: volunt & nonnulli lu-
 teum. Fortassis, quia aliquando ut homines fie-
 rent, lapides in ova conversi sunt, cum magnæ
 parentis ossa post tergum Deucalion jaceret. Et-
 enim priusquam rigore posito formam humanam
 induerent, in ova emollita sunt, ac deinceps in
 corpus ac membra. Sic quidem minùs absurda
 prima metamorphosis, si non è saxo, sed ex ovo
 terræ incolæ prodiret. Prorsus tanquam lapidem
 jaci ovum nec frangi, si in pratum, vel molliorem
 terram cadat, pueri sciunt: sed manu circumactâ
 prius rotare solent, celerique motu conclusum
 liquorem confundere. Audico? Narrant quoque
 subtilitatis mystæ; in ventriculo bovis inventum
 esse ovum, lapidi simile, magnitudine anserino,
 colore ferrugineo, levissimum lenissimûmque.
 Quippe ita natura ludit, ut etiam quandoque
 boves

boves ova pariant. Jam verò sic emolliri, ut per annulum trahas, aut urceo includas, vis aceti docuit. Candidum calci vivæ admittum, glutinat vitri fragmenta. *Vis verò tanta est, (cum Plinio hoc quoque dicam) ut lignum perfusum ovo non ardeat, ac ne vestis quidem contacta aduratur.* Ego ovo quondam si munitus fuisset Hercules, vicisset rogum, qui cuncta perdomuit, & centauri dolum, quò in ignem tracta fuit Herois omnia vincentis virtus. Quid venenum posset? ovum antidotum est: Quid flamma? ovum gelu est: nisi tam admirandæ potestatis naturam puritati malimus adscribere. Etenim vis indolésque ignis est purificare. Sic quicquid recipit, consumere mavult, quàm immundum relinquere. Illæsum verò manet integrumque; quicquid catharismo non indiget. Ejusdem ovum est, purum totum, serenum, perfectum, imò cætera purificare natum. Quid febris noxium esset? nulla hic excrementa, nullæ sordes, nullæ faeces sunt: spiritus est, quicquid color distinguit, quicquid putamine clauditur, quicquid in cibum benignissima natura præbuit. Non mirum igitur, inventos olim esse homines, & nunc inveniri, qui ut pulcherrima, & propemodum divina haberent nomina ab ovo, ejusque partibus appellari voluerunt. Ingeniosus quispiam, & Vitellios à Vitello, & Albinos Alburiosque ab albumine derivabit. Sed satis hæc jam multa: de ovo quodcumque dixeris, miraculum est; imò ovum esse, hoc ipsum miraculum est,

est. Ego, quantum bona dictavit Suada, humanitati omnium vestrae credidi : non quaecumque fortassis dici queunt, sed quae loci temporisque ratio passa est, deprompsi. Nullis laudibus satis extolli Ovum, maximum Encomium est, & tanquam omnem vincat eloquentiae maiestatem, à nemine haecenus, quod sciam, celebratum est. An mirum ? Edi non potest (& hic passim ritus legem fecit) nisi ut errorem etiam deliciarum peritus timeat : sic nec fortassis laudari potest, nisi pariter Encomiales delinquat. Religiosius nemo struxit ferculum ; septies peccari solet : nemo magis arduum argumentum explicuit ; mera haec mysteria sunt. Si rectè expendimus, difficilius etiam dicas ovum, quàm comedas. Vestrum erit, Auditores, haec tanquam amœna, & simul tanquam seria amplecti. Qui iucundi estis, flores literarum & amœnitates habetis ; qui graves & severi, habetis fructus. Ego quidem de Ovo quia dixi, nec ab elegantia, nec à sapientia recessisse videor : pulchrius nemo linguam, nemo ingenium occupavit. Etenim quicquid natura benignè protulit, quicquid ars industriaque in usum atque voluptatem humanam imitata est, & excoluit, denique quicquid Orbis continet, in Ovo est. *Dixi.*

ORATIO XXI. IN TACITVM AFFECTUS,

Brevi ENCOMIO expressus.

Etsi parata passim vitæ civilis documenta sunt; ingenio tamen malunt plerique hominum, quàm exemplo sapere; & naturæ ductum, quàm doctrinæ rationem sequi. Si res dicenda est, à Literis, tanquam laboribus; ab Elegantissimis, tanquam nugis alieni sumus. Prudentiam pecunia facit, placéntque artes, quæ pecuniæ serviunt: ut omnino mihi videantur mortales, quasi oculis satis instructi, facis luminisque auxilium fastidire: sic quidem errori aut hallucinationi obnoxii, quoties necessariam rebus noctem fortuna objicit. Non semper profectò, & ubique dies est: interdum quoque vel lyncei cæcutiunt. Solum impediri & obduci Solem, perperam putes; haud minores ingenii nubes sunt, ne dicam tempestates. Sæpè ignorantia, imperitia, imprudentia obfuscatur animus; ira, avaritia, cupiditate inhorrescit. Has nubes, quantum licet, remotum publicè, has tempestates fractum eo; ostensurus Solem, à quo secunda serenitas sit; & facem, quæ caliginem imbecillioris naturæ discutiat. Sol, *Tacitus* est, ille Politicorum oculus: fax,

fax, *Historia*, sed feliciori fomite accensa, vitæ civilis præcepta, & exempla non tam oculis, quam animis ingerens. Tacitus est : & hoc satis esse poterat; qui cum solus *Historia* dignus esset, non tam narrare, quid uno præcipuè sæculo factum, quam docere aggressus est, quid omnibus fieri debeat : prudens ipse, quia doctus & facundus, Politicus, quia admirando ingenio, & copioso rerum usu instructus. Deinde *Historia* hæc Taciti est : & hoc satis : quæ, cum unius populi, siue imperii res contineat, generis humani & facta & consilia expendit, unica quasi prudentiæ regula, & Politicæ officina. Fontem cogitare, sed perennem; laticem, sed salutarem : & quia rivum hinc olim duxi ; cum Majores nostros explicarem, nunc mare quodammodo aperiā : quia rorem sparsi, imbrem effundam. Etenim quibus olim moribus horridi fuerint Germani, ex hoc Scriptore aliquando docui : quibus ad cultum artibus pervenerint, digni ipso tandem Imperio, ex hoc opere prolixius unusquisque intelliget. Qui Germaniam descripsit, tam nobile absolutissimis ingenii lineis argumentum duxit, prudentiæ coloribus tinxit, & picturam nobis dedit, quæ nulla pulchrior, nulla pretiosior, nulla augustior. Pergite favere Tacito, dum ego loquor. Hoc enim agitur, ut vos ipsi *Historiæ* pulcherrimæ subsidio fulti, in Republicâ & apud Reges Principesque loqui possitis, munia prudentis atque Politici sustinere.

Hic ille, qui silentium nomine denotat, mirâ
verborum frugalitate facundus est, & tanquam
non linguâ sed mente loquatur, copiosus. Am-
plius quàm Tacitus est: nam ubi alii loquuntur,
hic docet: aliorum sermonem, hujus ingenium
mireris; eloquentiam non desideres. Dictio bre-
vis & adstricta est, plura semper insinuans, quàm
indicans, sententiarum non mole, sed pondere
æstimanda. Principem cogitare: paucis orna-
mentis & magnus & pulcher est; diademate,
sceptro, purpurâ intuentium oculi occupantur.
Talis & Principum Scriptor: quippe princeps
Historicorum, sublimis, non turgidus; oraculo-
rum, quàm verborum plenior: in quo composita
omnia, nihil redundans; fructuosa omnia, nihil
inane, gravia omnia, nihil ineptum. Sic loquitur,
ut tacenti similis sit; sic tacet, ut nemo plura di-
cat. Prorsus aliorum ore, hujus mente oratio
constat, & Romanum Laconismum proximum
Sapientiz facit. Aculei sunt, & penetrant; scip-
tillæ, & emicant. Plena narratio est, & accurato
verborum compendio rerum divitias continet.
Plena, & succincta; composita, & vera. Qui
nihil amoris, nihil odio dedit, incorruptam fidem
proferri potuit: animo liber, sicuti ab omni libi-
dine assentandi absuit, ita obtrechandæ malignita-
tem sprevit. Laudat auctorem, ubicumque cum
virtute facinus est; notat & perstringit, quoties
crimini vicinum. Nec mores tantum, sed &
affectus in examen veniunt, & quicquid iudicio
obnoxium

obnoxium est. Sparsa ubique præcepta sunt, alia conspicua, & suâ quadam luce placent; alia occulta, & quæri amant: quemadmodum ad contactum se odores quidam promunt. *Horum & seminarium præceptorum* vocare hanc Historiam felix ejus interpret solet: *Mirabilem omnino Scriptorem esse, qui seriò hoc ipsum agit, quod non agit.* Parum est narrare: ab ipso prudentiæ fundo pulcherrima scita atque dogmata eruit, velut in cautelam omnibus profutura. Putes fibras, ut sic dicam, verum & exta inspicere, causas & eventus tanquam à vate sive auspice denunciari. Nullo prorsus exemplo ostendit stili acumen, & ingenii pretium, quo digni tot Principum non mores tantum, sed consilia essent. Quid scribit igitur? an ingentia bella? an superbos triumphos? an tribunitios motus? Majori ista pompâ, quàm fructu memorantur. Sed nec discordias Consulium adversus Tribunos, aut Agrarias Frumentariarumque leges, aut plebis, & optimatum certamina: alius rerum status erat. Quid igitur? ipsum audiamus: *Nos se va jussa, continuas accusationes, fallaces amicitias, perniciem innocentium, & eadem exitu causas conjungimus.* Peribant eo tempore innocentes, periclitabantur boni; quia agere aut loqui pro virtute nefas erat. Sic quidem Augusti privignus, sic & cæteri à Tacito descripti, eadem indole, non iisdem fortassis artibus sævi fuerunt: sed miser sane Imperii fato populus, quia à monstris regebatur. Uni præ reliquis occultum

occultum ac subdolum fingendis virtutibus ingenium erat, recta ac simulata semper mens, oratio dubia ac suspensa, non minor improbitas, quàm calliditas. Prorsus frangi reliquæ libertatis non poterant, nisi ut bonum se malus fingeret, qui vel ideo pessimus erat. In Ægypto nequis Proteum quærat: Romæ in omnes se formas Tiberius transmutavit; blandus, ut falleret; benignus, ut in fortunas sanguinemque bonorum grassaretur. Quomodo vixerit, hinc statuimus; mors ipsa simulationis plena fuit. Ergo unus hoc agebat unum, ut rerum Dominos ad servitutem redigeret: reliqui, ut vitiis indulgerent; ideo fortassis mali, quia unus ille fuerat. In tantâ verò status conversione, aut ærumnâ potius, quæ, bone Deus, prudentiæ exempla, monita, docuit nisi fortassis, non diffitente Tacito, *obviam rerum similitudinem, & satietatem* accuses. Frustra: nam in similitudine varietas est, in satietate desiderium, ubique usus. Quæ pari alibi exitu celebrata, modo, tempore, consilio, distinguuntur. Sæpius easdem repetit ærumnas fortuna; neque ipsa tamen eadem est: quemadmodum & ridendi vultus continuâ levitate variatur. Neges lætam esse, quia constans non est. Sed ego hæc tristia, hæc periculosa, quæ scribuntur, admiror: plus fructus, minùs oblectationis habere. Quid? nemo Comicam humilitatem Tragicæ majestati præferat: Socco Cothurnus præstantior est. Jam verò scripta ab aliis plerisque historia, Comædiæ;

dia; hac à Tacito, Tragœdiæ simulacrum præ-
 fert: digna profectò Regum Principumque ocu-
 lis; aut certè eorum, qui proximi Regibus, ma-
 jori auspicio Rempublicam admistrant. Plebeia
 ingenia aut proletaria ipse Tacitus arcet: subli-
 mis est, omnique vulgo major. Politicus est, &
 Imperii arcana admirando ubiq; acumine scruta-
 tatur. Quid mirum? ad Rempublicam natus,
 litteris polivit ingenium, usu formavit; jam tum
 loqui in foro Romano exosus, cum simul Plinius,
 Maternus, Aper, alique clarissimi Oratores an-
 direntur. Jam verè Cornelium diceret: genero-
 sos tantæ stirpis animos dicendi majestate refe-
 rebat. Ergò scripsit Orationes, & ut scires dignas
 posteritate fuisse, edidit, licet injuriâ temporum
 & fato interceptas. Superessent etiam, nisi majori
 mox operi fama adhæsisset. Postquam enim cor-
 pus Historiæ Augustæ conditum, minoris fuit,
 quidquid Suadæ forensi datum. Sic crevit fama,
 ut minueretur; aut ut cresceret, imminuta est:
 cum plaris esset, Cæsares repræsentare, quàm
 causas; Imperium, quàm forum. Hic cives, istic
 Imperatores legebantur, & quidquid in Repub.
 actum magis quàm dictum esset, quò inconcussa
 unius potestas staret. Verum enim verò sic ne-
 gotia ubique explicata sunt, ut nec verba negli-
 gantur. Nemo hoc tempore sive in senatu, sive
 in populo pulchrè dixit, ut non ingeniosius Ta-
 citi ore loqui adhuc videatur. Tolle scriptoris
 beneficium, muti omnes sint, quorum in hac
 historiâ

historiâ sermonem admiramur. Sermonem, sed jam Taciti, qui non se putavit facundum esse, nisi & amœnus existeret. Hinc & Facetiarum libros, teste Fulgentio, conscripsit: sed quia viliores Historiâ, perierunt. Manet interim eruditio-
nis fama, tantumque ingenio Taciti, iudicioque tributum, ut unus regere eloquentiâ suâ Tribu-
nalia videretur. Meris igitur Virtutibus prove-
ctus, prius etiam ad Rempubicam, quàm ad Historiam venit: inspecturus Imperium, quod sibi exprimeret. Honoris auspicium Equestris dignitas fuit: & hactenus privatus esse poterat. A Vespasiano deinde Galliæ Belgicæ Procura-
tor datus, rationes Principis administravit. Re-
versus, à Tito Quæsturam, sive, ut aliis placet, Edilitatem accepit: Præturam à Domitiano. Ad Consulatum tandem, imperante Nervâ, per-
venit, suffectus in locum demortui T. Virginii Rufi: illius inquam, qui intelligere potuit, quan-
tò majus esset, summum Fortunæ beneficium fastidire, quàm accipere: quippe delatum à Germanicis Legionibus Imperium constanter spreverat. Suffectus, inquam, Tacitus, ut hono-
rem defuncto deferret, quem pro rostris lauda-
vit. Et quanti hoc officium fuit? A Plinio æsti-
matum: *Laudatus est Virginii à Consule Corne-
lio Tacito. Nam hic felicitati ejus supremus ad-
mulus accessit, laudator eloquentissimus. Ecce,
summam potestatem sprevit Virginii, & è stir-
pe suâ Tacitus dedit, qui ad eandem eveheretur.*

Etenim

Etenim inter Augustos postea Tacitus fuit: M. Claudius, Numeriani successor: dignus isto fastigio, quia & Bonus, & Litteratus. Unde & a Senatu acclamatum est, scribente Vopisco, *Et quis melius, quam Litteratus imperat?* Sanè cum Imperator esset, ingenium coluit; *nec unquam noctem intermisit, quâ non aliquid vel scriberet, vel legeret, prater posterum Kalendarum diem.* O Deus! hic pænè sorte humanâ altior, in tantum fastigium Musas, non modò admisit, sed adscivit. Cum summus esset, felix sibi adhuc non videbatur, nisi quotidie disceret. Quid? scribit, legitque, & cum Imperio tempus dividens, noctes occupat. Quid nos? studiis litterarum mancipati, otiosos etiam dies habemus. Si res dicenda est, aut nesciunt plerique, quàm rudes sint, aut litterarum suavitate non capiuntur. Ego, quod Imperator agit, inculcare audeo: legendum esse, scribendum esse; utrumque non minori cum utilitate, quàm voluptate congi. Ut prudentes simus, lectio instirnatur: ut alios faciamus. scriptio. Sed quemadmodum esse, pulchrum est: ita facere, pulcherrimum. illud paucorum, hoc excellentium inter paucos. Optima etiam lectio est, quæ ad prudentissimos Taciti labores ingenium revocat, sicuti in fertili agro felicius sudamus. Optima scriptio, quæ eandem stili felicitatem delibat. Exprimere, difficile est; imitari, arduum. Nec quisquam adhuc inventus, qui hoc exemplo parem prudentiæ brevitatem, aut bre-

vitati

vitati prudentiam adferret. Aliquam tamen viri præstantes Cornelianæ virtutis partem affecuti sunt; ut sensum breviori verborum circuitu inclusum, si non robore, saltem elegantia, & luce commendarent. Quinam illi? qui Taciti Imperatoris industriam jugi studio secuti sunt, & lucubrare ausi. Paucis ingenium, plerisque labor defuit, suâ magis quàm naturæ culpâ rudes: prius enim quàm Minervæ tentant favorem, desperare incipiunt, & perversâ opinione vincuntur. Sed ita quoque nonnulli vitam instituunt, ut cum corporis causâ faciant omnia, ingenio mortui videantur: ita noctes occupant, ut diem ignorent. Non vacare animo, somnus est: rudem & indoctum esse, nox est. Ideo solem quoque Apollinem vocat Antiquitas, ut musarum Mystis rerum omnium lucem promitteret, & quæ studia sequi solet nominis claritatem. Hanc etiam Tacitus Tacito dare conatus est, Imperator Scriptori. Legendo, scribendoque jam senex intellexerat, quid Gentili suo, quid sibi deberet. Ostendit verò, quanti essent libri, qui incuriâ negligi poterant, sed cum damno generis humani perire. Itaque sacros quodammodò esse voluit, & sic ad posteros communi bono transmittere. Flavii Vopisci verba quidni usurpem? *C. Tacitum Scriptorem Historia Augusta, quòd parentem suum eundem diceret, in omnibus bibliothecis collocari jussit, & ne lectorum incuriâ desperiret, librum per annos singulos decies describi*

publicitus in civicis Archivis jussit, & in bibliothecis poni. Rectè poni; & quidni exponi? quod nunc facimus, & immentum tot seculorum thesaurum communicamus. Sanè qui hodie volunt sapere, hinc prudentes sunt: qui Rempublicam tractant, hinc consiliorum opportuna consilia petunt. Putes communem Prudentiæ tessaram Tacitum esse: hunc jam inter Historicos solum loqui; hunc ingeniorum, ut sic dicam, Dictatorem esse. In aliis libris verba, hinc rem inveniri; alibi flores, hinc fructus colligi. Viros magnos nominare possum, qui ut Reipublicæ, gravissimisque negotiis sufficerent, familiarem sibi Tacitum habuere: hunc in arduis adire, in dubiis consulere, in optimis tutissimisque sequi: quo duce nihil unquam aggressi sunt, quod non ad optatum finem perduceretur. Ipse nuper *Jo. Richardotus* Senatus Belgici Princeps, & quantæ, bone Deus, prudentiæ vir! cum in Bataviâ induciarum causâ esset (ex ipsius ore hausi) & novas quotidie remoras molestiasque nonnulli objicerent, in suspicionem fraudis proni; ad Taciti lectionem, velut consiliorum scholam se conferens, hinc subsidia petiit, hinc nodos solvit, & quicquid tandem esset involutum. Videmus igitur, quibus potissimum armis pax fiat, & negotia gerantur. Quid amplius? Qui scribunt, & stilo Politici sunt, hinc monita & præcepta sumunt, hinc doctrinæ suæ domum promptâ suppellectili instruunt, & adornant. Ut alios raceam:
plures

plures enim sunt: unum instar omnium produco clarissimæ Doctrinæ, Virtutis, Famæ virum *L. Lipsium*. Ejus Politica, laboriosum planè opus, è Tacito præcipuè contexta sunt: quod & ipse in Auctorum Syllabo proficitur. *Eminet Corn. Tacitus, extra ordinem dicendus: quia plus ille nobis contulit, quam ceteri omnes.* Audite etiam: *Causa in prudentiâ viri est, & quia creberrimis sententiis, atque etiam quia familiaris nobis.* Satis hoc ipsum ad commendationem est: quia prudens, familiaritate dignus: prudentem enim lectorem facit, aptumque rebus magnis. Tacitum amate, ut Politici sitis: audite, ut ad fructum quisque studia sua provehat. Nihil verò tam absolutæ & emendatæ Naturæ est, ut extra reprehensionem sit, & omnem omnino calumniæ dentem effugiat. Ficta video crimina, & virtutes tanquam vitia accusata. Alii brevem nimis, alii nimis Politicum dicunt, & vix Historici nomine dignum. O judicia! Sed parco dicere. Quæ hîc laudatur brevitâs, modo suo constat, & eloquentiæ speciem retinet. Non abundare, si vitium est, nimiam fateor Brevitate Tacitus peccat: sed eandem notam apud Græcos Thucydides, apud Latinos Sallustius incurrunt, laudatissimi Historicorum. Jam verò nescio quomodo nimis Politicus, qui narrandi interim munus curiosè implet. Quid olim actum sit, hîc legis; simul verò, quid agendum, in præsentî discis. Itane molestæ sententiæ, quæ sententiâ non

impediunt? otiosa & odiosa monita, quæ sponte suâ nascuntur, eximi aut & avelli sine historiæ damno non possunt? Quemadmodum herbæ quædam non adoptivæ, sed innatæ sunt: ita hîc dogmata, & arcana. Nemo in tapete picturam damnat, quia auro & gemmis distinctam: aliquando & in luminis umbræq; vicem adhibentur. Tale ingenium Taciti fuit, sine sententiis loqui non potuit: docet ubiq; sed narrationis serie nusquam aut læsâ, aut intermissâ. Hac virtute qui destitutus est, minori laude Historiam tractabit. Sed noster admirabili mentis acrimoniâ præditus, quia rerum arcana penetravit, altiori quoq; sensu expressit singula, acriori judicio censuit. Plus vidit cæteris, quidni & plus diceret? In laudem valet quidquid vitio objectum est: magisq; qui sic scribit Historici vindicat nomen, quia Politici possidet. Sermonem alii vellicant, ajuntque Barbarum, & Obscurum esse. De barbarie parcunt: Latinus Tacitus fuit, indolemq; linguæ, quantum ævi ratio passa est, servavit. Si Barbari sunt, quicumque Tulliani non sunt, paucissimi quidem extra vitium Scriptores ponentur. Alius illius temporis genius fuit: à simplicitate ad acrimoniam ventum est, eaque demum oratio placuit, quæ non lecythis picta, sed aculeis instructa esset. De obscuritate non omnino nego: sed lector oculos adferat, & lucem inveniet. Si nec hoc satis: sumpsi Scriptorem, qui luce indigeret. Quid amplius? Alii fœdum, Sceleratum, Mendacem

Mendacem appellant. Graviora ista sunt, sed breviter tamen diluenda. Quare scædum? quia libidines, adulteria, aliâsque Veneris maculas aperit. Quare sceleratum? quia fraudes, parricidia, & impietatem depingit? Denique quare mendacem? quia *Judeos Cretâ insulâ profugos, & ab Idâ monte vocatos scribit*. Sed quid est? depingit flagitia, ut castiget: repræsentat scelera, ut puniat. De Judæis etiam non tam inentitus est, quàm mendacium dixit, alienam enim sententiam expressit. Iniquiore paullò stilo in Christianos ivisse, damnare malo, quàm excusare. Maculam video, sed illius qui scribit, non eorum in quos scribit. Sacris nostris iniquus est; sed ab iisdem alienus. quò errore & Suetonius, & alii pariter notati. Digni interim habitî, qui historiæ, & doctrinæ causâ, linguæ, & antiquitatis legerentur. Ulpianum majori culpæ obnoxium video, & tamen excusari. Volumen ille de torquendis Christianis, non ad historiæ cognitionem, sed suppliciorum acerbiteratē scripsit: & adhuc ejusdem auctoritas leges facit. An hoc satis, Jurisconsultû esse? erit igitur, & Historicum agere. Si rectè quis examinet, non minori religione Veritas, quàm Justitia colitur: ac prorsus justî esse homines desinunt, si à verò recedant: quinimò justî esse non possunt, nisi veri sint. Quod dico, ratione quoque linguæ confirmatur: Etenim Verum pro æquo justôque; apud Latinos dicitur: ut & falsò pro immerito & injustè. Nemo igitur Ulpianum rejicit:

in Tacitum cur iniquiores sumus? Amplius puni-
 endo Jurisconsultus, quàm scribendo Histori-
 cus peccavit: hic affectu duntaxat malignus, ille
 vindictâ cruentus: hic verba fudit, ille sangui-
 nem: hic contumeliosus, ille injurius fuit. Cæco
 igitur oculo paucula prætermittenda sunt, quæ in
 tanto & tam pulchro opere faciliè abscondi que-
 ant. Emendatæ formæ pulchritudinem nævus
 unus aut alter haud impedit; interdum ad preti-
 um venustatis quæsitus. Sed nævum linquo; cor-
 pus ipsum Historiæ in membra sua distinctum
 repræsentō, ut in antecessum oculi velut capian-
 tur. Sed heu! statuam cogitate longi ævi injuriâ
 haud parum immiputam, in reliquiis jam dunta-
 xat pulchram. *Cornelius Tacitus*, ut alibi D.
 Hieronymus scribit, *post Augustum usq; ad mor-
 tem Domitiani vitas Caesarum, triginta volumini-
 bus exaravit.* At jam vix septendecim supersunt.
 Julium & Augustum excipe, hoc plenè & abso-
 lutè egerat, quod breviter Suetonius. Nunc in
 Annalibus Tiberius legitur: Caligula excidit:
 Claudius & Nero toti non narrantur. An distin-
 ctius? Primi sex libri, in quibus tamen quintus
 mutilus est, res Tiberii habent: undecimus, de-
 cimus sextus, & qui medii, extrema Claudii,
 & initia progressusque Neronis: septimus, octa-
 vus, nonus, decimus, qui Caligulam habuere, &
 initia Claudii, desiderantur. Historiarum dein-
 de quinque libri, qui quidem reliqui, Galbam,
 Othonem, Vitellium, Vespasianum narrant. An-
 naliū

nalium igitur duodecim duntaxat volumina exstant, nec tota: Historiarum quinque, nec tota. Hoc mirum verò, ejusdem corporis distinctam appellationem esse, idem opus in parte Annales, in parte Historias dici. Sed hanc distinctionem ratio & forma scribendi fecit. Quia enim contractiones succinctioresq; Annalium libri sunt, floridiores diffusioresq; Historiarum; diversum meritò nomen obtinent. Annales enim breviores Historiæ sunt; Historiæ verò, longiores Annales. Tacitus autem cum prius Historias scriberet, floridior fuit, & vix anni unius res pluribus libris absolvit; cum deinde Annales, mutavit formam, tanquam magis ætati obsequens, & plurimum annorum res uno etiam libro comprehendit. Omnino postquam ab Historiarum libris stilus ad Annales translatus est, succinctior evasit: plus viri habuit, ut luculentiùs doceret.

Quid verò attinet sermonis modum longiori sermone prosequi? Argumentum inculco, quod ubique summum est: De Principe, de Populo, de Urbe agitur, & omni statu. Ego ipse, quia à Salustio, Curtio, Valerio Floro ad hunc scriptorem venio non tam in scholâ & Gymnasio, quàm in Republicâ versabor: quia ad Tacitum jam quodammodò loqui incipiam. Ad Tacitum, inquam, nomine Historicum, fructu Politicum; quem si quis dignum silentio consebit, eum ego prorsus surdum arbitrabor. Mutum quoque; quia, ubi alii aliquando loqui audebunt,

ille ad silentium redigetur. Ad me quod attinet, dare Scriptorem poteram, quem facilius explicarem: nullum, quem utiliùs. Ut vestris servirem commodis, rerum mearum rationem postposui: operosiùs nunc docturus, ut ab omnibus tandem audiar. DIXI.

ORATIO XXII. DE OFFICIO JUDICIS.

Supremus Justitiæ Antistes *Judex* est, in quo quantum auctoritatis, tantum salutis leges ipsæ poluerunt. Ita enim existimo, mutam in orbe terrarum esse Themin, sed Judicis ore loqui; mortuam esse, sed recta Judicis mente atq; sententiâ vivere. Volunt Poëtæ evolasse hinc olim tam bonum numen, postquam, pulsas virtutibus, Jus omne fâsque à mortalium genere proculcatum est. Sed quid? Ut in cœlum abiret, satis erat in terris negligi. Si verum fateri volumus, sæpius factum est, & fit sæpius, quod semel contigisse fabulæ narrant. Etenim quoties Judex non facit officium suum, quoties à vero deflectens, corruptam affectu profert sententiam toties relinquere mortales Astræa, & fugere ad immortales

immortales videtur; toties iustissima illa Virgo violatur. Quia igitur nihil æquè cum Iustitiâ conjunctum est, quam Iudicium; Iudicii que arbiter Iudex est, *De Officio Iudicis* dicere constitui; ut quod in Iure summum ac supremum, examinem; ostendâmq; non alienum à Philosopho esse, quod à Iuris-consulto æstimatur. De Iudicio acturus, affectum vestrum, non Iudicium imploro: rogo, inquam, ut verborum meorum indulgentis sitis Iudices, qui de Officio Iudicis non minùs libenter audituri estis, quàm ut amatis recta Iudicia, aut pronunciare ipsi soletis. Ego etiam, quia apud Iudices me putabo dicere, quid loco temporisque conveniat, studiose observabo.

Qui Iudicium constituunt, tres sunt: Iudex, Actor, Reus. Inter hos, ut Iudex eminent: ita oratio de Iudice, illam de Actore, & Reo facilè vincit. Litigare namque humanum est; sed Actor & Reus litigant. Iudicare, divinum; quemadmodum Iudices sacra Scriptura non uno in loco Deos appellat. Volunt igitur, qui tantum nobis nomen definiunt, *Judicem esse virum bonum, juris dicendi, & æquitatis peritum, & ad id munus publica auctoritate vocatum*. Quasi dicant, officium Iudicis primùm Probitate, deinde Peritia, denique Auctoritate constitui. Et auctoritas quidem à Principe, aut Republica est: Peritia à libris, & rerum usu. Imperfecta utraque, nisi probitas accedat, imò nisi præcedat.

Iudex

Judex enim, quia vitam morésque alienos suo librat suffragio, suam suósque ab omni culpa & suspitione removebit, ne si alienum damnet crimen, accusari ipse possit. Alexander Severus, ut è Lampridio discimus, in albo palam eorum nomina edebat, quibus gerendos magistratus erat demandaturus; ut omnibus liceret eorum vitia palam facere: directá tamen in calumniatores pená, quæ accusatos manebat, si verum esse crimen inveniretur. Quid? His etiam qui extra notam essent, vestes, argentea vasa, servi ac concubinae datae, ut his velut subsidiis instructi, in magistratu pro maiestate P. R. lautè viverent; ad rapinas aut adulteria nequaquam converterentur. Sic ille mores exigebat, ut Judicem faceret. Judex enim esse non potest, nisi qui vir bonus; qui vitá magis quàm sententiá judicat. Malus autem fictum duntaxat sustinet nomen, ac ludere velut in scena videtur. Qui improbus improbum punit, tollit hominem, sed crimen non aufert: peccat enim ipse quod punit; imò Judicis gerit personam; munus verò non implet. Legislatorem hic præcipuè in Legibus condendis finis fuit, hoc consilium; ut plecterentur scelera, non quia commissa essent, sed ne committerentur: quem finem, quodque consilium vertit & pervertit Iudex, qui malus est. Iudicio quidem tollit unum illum, qui peccavit; exemplo invitat omnes, ut peccent. Hoc vivendo agit, ut semper sint quos puniant; hoc judicando, ut severitas

severitas Justitiæ crudelitatis infamiam incurrat. Verùm aliud hîc video malum, à malo atque improbo proficisci : Injustus esse solet; punit, ubi parcendum est; parcit, ubi puniendum. Prorsus ut suo faveat crimini leve putat, si ab alio committatur; grave, quidquid ipse non committit. Hac perversitate fit, ut omnes confundantur judicii formulæ, & præposterâ auctoritate robur scelera inveniant, virtutes contabescant. Cum enim tres omnino ejusmodi formulæ sint: *Absolvo, Condemno, non liquet*, quæ brevitatis causâ solis etiam litteris exprimi solent; ostendit ille etiam rudem se literarum esse, non A, non C distinguit; pessimûsque N, L potius *Non libet* explicabit, quàm *Non Liquet*. Etenim non libet, etiam cum liquet, improbo Judici rectè pronunciare : pravo affectui, quàm Juri mavult & æquitati satisfacere.

Pravus autem affectus his tribus præcipuè censetur : Odio sive Irâ, Amicitia sive Misericordia, Corruptelâ sive Avaritiâ, ut sic quidem Judicium, sive furoris, sive indulgentiæ, sive cupiditatis instrumentum sit. Sanè ubi odium est, nullum Justitia locum habet: ubi amicitia, vigorem suum leges non obtinent; ubi corruptela, magis venditur sententia, quàm dicitur. Ira namque rationis lumen, sine quo cæcum omne Judicium, turbat; misericordia offuscat; corruptela tollit. Nemo imaginem suam, nisi in limpida reperit aqua. Limpidam move, confusam videbis speciem & tanquam

tanquam non videas : effunde. simul confusa perit atque evanescit. Ita se omnino ratio habet, si lutulenta ac cœnosa est, dare Iustitiæ imaginem non potest; si turbata, confundit; si effusa & projecta, dissipat. Sed si Iram examinamus, nonne mentem ac rationem velut lutulat atque inficit? si misericordiam, nonne movet? si corruptelam, nonne tollit & quasi extinguit?

Ante omnia igitur Iræ odiique affectus removendus est. Affectus verò vel affertur in Iudicium, vel in Iudicio, ut sic dicam, invenitur. Qui adfertur, pessimus est, cum sententiam publicam velut in vindictam privatæ injuriæ Iudex vertit; aut propterea facilius condemnat Reum, à quo vel famam suam, vel rem quomodocunque laesam atque imminutam suspicatur. Sed affectus qui in Iudicio nascitur, hætenus excusari potest, si ad terrorem valet, gravis peccantibus, ut peccaturis velut frænum injiciat. Pulchrè Lactantius lib. De Irâ Dei, *sine Irâ peccatum non corrigi*. Sic Iudex non vitiis tantum, sed vitiosis irasci poterit, si rationis modò statum non conturbet. Severus erit, non acerbus; rigidus, non truculentus; irascetur, sed nihil Iræ causâ faciet; terrebit, sed legis vultu, non suo; castigabit, sed Iustitiæ manu, non suâ. Talem Mallium Claudianus describit, & Iudicis frontem pictis verbis ostendit:

*Quin etiam fontes expulsâ corrigis ira,
Et placidus delicta domas: nec dentibus unquâ
Instrepis*

*Instrepis horrendum, fremitu nec verbera
poscis.*

*Qui fruitur pœna ferus est, legumq; videtur
Vindictam prestare sibi, cum viscera felle
Canduerint; ardet stimulus, ferturque no-
cendi*

*Prodigus, ignarus causæ. Dis proximus ille est,
Quem ratio, non ira, movet.*

Ratio autem Iustitiæ soror est; Ira inimica & ho-
stis: ratio veritati concedit moram, ira eripit:
ratio id judicari vult quod æquum est; Ira id æ-
quum videri, quod iudicavit. Iudex igitur, quem
Ira movet, non ratio, furore cæcus, impetu præ-
ceps, æquus videri studet, ut iniquus sit. quid eti-
am? sæpè infestus patrono Reum damnat; infe-
stus Actori, Reum absolvit. quod utrumque
quàm miserum sit, sola innocentia testari potest.
Præterea in errorem prolapsus, veritati deinceps
mavult gravis esse, quàm coargui, honestiorque
in jam cæptis pertinacia, quàm pœnitentia est.
Sic Piso, ut est apud Senecam, iratus militem
duci iussit, quasi commilitonem sine quo ex
commeatu redierat, interfecisset. Cum jam præ-
cidenda misero cervix esset, subito apparuit ille,
qui occisus dicebatur. Ergo reducitur cum magno
castrorum gaudio damnatus. Piso furens, conscen-
dit tribunal, ac duci jam utrumque jubet. Quid
videtur? adjecit & tertium. nam ipse centurio-
nem, qui damnatum reduxerat, simul interfici vo-
luit. Quo jure? quâ causa iratus erat. *Te, inquit,*
duci

duci jubeo, quia damnatus es; te, quia damnationis causa commilitoni fuisti: te, quia jussus occidere, Imperatori non paruisti. Excogitavit quemadmodum tria crimina faceret, quia nullum invenerat; atque ita savus videri maluit, quam in errore non perseverare. Lenior olim, imo justior Philippus Macedo: is errorem submisit justitiæ, quia rationi; & reprehendi sustinuit, cum acceptâ novâ causâ, punire potuisset. In laudem convertit hunc errorem; agnovit. Nam agente apud eum causam Machetâ milite parum intentas aures habuit, & re non satis cognitâ, reum condemnavit. Hic verò innocentiam fretus, Macedonem se ostendit, & *Appello*, inquit, Philippus in solitam admiratus libertatis vocem. *Tu appellas?* ait, *à Rege ad quem?* Tum Machetas: *ad ipsum te*, inquit, *sed vigilantem, & attentum.* Profecto, excitatus Rex fuit, suam ipsius sententiam in judicium revocavit. Quomodo? quia iniquam fuisse deprehendit, ille paulo ante Iudex, jam velut Iudex & Rēus, in poenam venit, litisque æstimationem ipse à se dependit.

Secunda Judiciorum remora benignius se insinuat. Nam Amicitia atque Misericordia est, humanitatis clementiæque velut velo vestita. Quid igitur est? De amico cum sententiam Iudex proferet, Iudicem se ostendet: tantisper ignorabit Amicum, dum de Reo pronunciat. quippe Judicii quàm beneficii, Iustitiæ quàm Amicitiae jura potiora sunt. ac sanè negligendus omnis ille

ille nexus, qui legum auctoritatem violat: quem admodum damnosus ille, qui cum damno æquitatis colitur. *Quippe, ut Cicero in Officiis, neque contra Rempub. neque contra Fuijurandum ac fidem, amici causâ, vir bonus faciet, ne si Iudex quidem erit de ipso amico. Ponit enim personam amici, cum induit Iudicis. Nam si omnia facienda sint, quæ amici velint, non amicitia tales, sed conjurationes erunt.* Firmari quoque Iudicis debet animus, ne sordibus, lachrymis, miseris-que Reorum commoveatur, & à rectâ sententiâ recedat. Hinc apud Athenienses fuisse legem, Athenæus scribit, ne quis reum adspiciens iudicaret. Cum enim Hyperides pro Phryne Thespiâ meretrice, capitis damnatâ, peroraret, nec quicquam eloquentiæ machinis proficeret; pulcherrimæ mulieris vestem laceravit, pectusque ostendit nudum: quo spectaculo animi Iudicum victi servare integritatis robur nequiverunt. Dignitissimo calculo insignis forma habita: perire pulchram nemo voluit, cum amplius mulier, quàm orator placuisset. Nec mirum: plus Veneris in pectore Phrynes, quàm in oratione Hyperidis erat. Sed si hoc apud Lacedæmonios fuisset Iudicium, nihil pulchritudo potuisset. Hi namque, Plutarcho teste, in tenebris iudicare soliti, ne quid esset quod rectum Iudicium impediret. Cæcus sit Iudex, & mero meridie etiam apud Spartanos iudicare poterit; mero meridie tenebras inveniet. Imo surdus sit Iudex, & solam

Iustitiam

Iustitiam audiet. Tale in Cretâ Iovis fuisse simulacrum volunt, & quod aurito Mydæ possis apponere. Alexander verò Magnus hoc aurium dividebat ministerium: alteram Actori, alteram Reo dabat, ut ex æquo favere utrique videretur, & Magni titulum Iustitia auget.

Ad Avaritiam & corruptelam venio, quæ gravissima est, & pestis quædam Iudiciorum appellanda. Nam ut alia iustitiæ impedimenta Iudex vincat, hic vincitur; & quia muneribus supponit manum, sententiam venalem facit. Sed ubique corruptela proclivis est, ubique magna pariter virtus, auro non abduci. Phocionem mirari soleo. Hic centum ad se talenta ab Alexandro missa, ut bonus esset, repudiavit. Tantum munus cum offerrent legati, *Quid, inquit? cum tot tamque præstantes viri Athenis sint, cur hac ad me?* Respondent legati: *Ad te potissimum, quem scit Alexander virum esse bonum.* Quid ille! Ergo, inquit, *sinat me esse bonum.* Plura dicere poterat, non pulchriora: facere maluit, nihil admisit. Et tamen virtuti hæc præmia dabat Alexander: majore virtute præmia Phocion reddidit. Dignus erat, qui Athenis adeoque in totâ Græciâ judicaret: etiam cum Iudex non esset, corrumpi non potuit. Dignus, qui acciperet munera, quæ honoris tantum causâ mittebantur. Sic verò cum pauper esset Phocion, plus ipse dedit sibi, quia nihil à Rege accepit. Contrà queri Alexander potuit, liberalitatem suam paupertate viri boni superatam.

tam. Quid mirum? modestia, integritas, innocentia, in Phocione opes erant. O exemplum in tribunalibus omnibus describendum! O responsum, usurpandum omnibus qui judicant! Quid niverò dicam? Boni sunt Belgæ, auferte munera: boni sunt, tollite corruptelam: boni sunt, finite eos, quotquot estis homines, esse bonos. Profecto ita est, redduntur mali, quorum non invitum gremium munera subeunt: & munere flectitur, ad munus qui se flectit. Verum enimverò quid turpius, quid miserius, quàm Iudicium in mercimonium converti? Venalis sit æquitas, emptores certè non deerunt: vigeat corruptela, nullæ Iustitiæ vires erunt.

Quid faciant leges, ubi sola pecunia regnat?

Aut ubi paupertas vincere nulla potest?

Ipsi qui Cynicâ traducunt tempora cœna,

Nonnumquam nummis vendere verba solent.

Ergo Iudicium nihil est nisi publica merces,

Atque eques in causâ qui sedet, emptaprobat.

Sæpius alibi proscriptum hoc malum, sed rediit; sæpius excisum, sed repullulavit; sæpius sublatum, sed revixit. Ut nostri sub optimis Principibus mores sunt, ut tempora composita Iudices habemus, qui boni sunt & innocentissimâ severitate officium suum faciunt; periti, & sic iusti; publica auctoritate constituti, & sic periti. Quare si quæ poenæ sunt, aut olim fuere, ad alia regna, ad

E c

alia

alia referantur tempora : nostra hæc aut incorrupta ; aut incorruptis proxima. Darius Sandacem Æolidis præfectum , quia pecuniâ corruptum, cruci affigat; in nostris Iudiciis nihil venale est. Iudicibus suis Artaxerxes pellem detrahat; in nostris Iudiciis ex æquo omnia statuuntur. Leges XII. tabularum Iudicem arbitrumve jure datum, si ob rem dicendam pecuniam accepisse convictus sit, capite puniant; in nostris tribunali-
 bus suum leges vigorem servant. Hic, quod in Ægypto perit, adhuc exstare Sinandi Regis sepulchrum videtur, in quo xxx. sculpti sedebant Iudices, sed sine manibus : in medio Princeps Iudicii, cujus à collo imago veritatis dependebat, ipse oculis clausis librorum cumulo circumdatus. Quid videtur? & nostri sine manibus Iudices sunt; munera non accipiunt. Noster ille Princeps, & qui sub Principe Iudiciis præ sunt, solam veritatem respiciunt, peritiâ, prudentiâ, doctrinâ instructi. Munere digni, quod sustinent; honore, quo ornati sunt; ut omnia dicam, ad imaginem Iustitiæ se componunt, cujus os, vultumque Chrysippus olim, severis atque venerandis verborum coloribus depinxit. *Forma, atque filo virginali, aspectu vehementi & formidabili, luminibus oculorum acribus; neque humilis, neque atrocis, sed reverenda cujusdam tristitia dignitate.* Ex imaginis autem illius significatione (ut cum A. Gellio dicam) intelligi Chrysippus voluit, *Iudicem, qui Iustitiæ Antistes est, oportere esse gravem,*

vem, sanctum, severum, incorruptum, inadulabilem, contraque improbos nocentesque immiseri-
cordem atq; inexorabilem, erectumq; & arduum,
ac potentem, vi & majestate aequitatis, veritatisq;
terrificum. Quæ Omnia, ut compendio strin-
gantur, Iudicem dicam oportere esse Virum bo-
num. Dico, imò Dixi.

A. GELLIVS

L I B. XIV. CAP. II.

OMNIUM primum hoc De Iudicis Offi-
cio quaeritur, Si *Judex* fortè id sciat,
super quâ re apud eum litigatur, eâque
res uni ei, priusquam agi cœpta, aut in
judicium deducta sit, ex alio quodam negotio,
casûque aliquo cognita liquidò & comperta sit,
neque id tamen in agendâ causâ probatur; opor-
teâtne eum secundum ea quæ scivit judicare, an
secundum ea quæ aguntur? Id etiam quaeri solet,
An deceat atque conveniat *Judici*, causâ jam
cognitâ, si facultas esse videatur componendi ne-
gotii, Officio paullisper *Judicis* dilato, communis
amici, & quasi pacificatoris partes suscipere? At-
que illud amplius ambigi ac dubitari scio, Debe-
âtne *Judex* inter cognoscendum, ea, quæ dictio
quaestioque opus est, dicere & quaerere, etiamsi,
cujus ea dici quaeri que interest, neque dicat, neque
E e 2 postulet?

postulet? Patrocinari enim hoc esse aiunt, non judicare. Præter hæc, super ea quoque re dissentitur, *An ex usu, exque Officio sit Iudicis, rem causamq; de qua cognoscit, interlocutionibus suis ita exprimere, consignareq; ut ante sententia tempus, ex his, quæ in præsens confuse varièque dicuntur, proinde ut quoquo in loco ac tempore movetur, signa & iudicia faciat motus atque sensus sui?* Nam qui Iudices acres atq; celebres videntur, non aliter existimant rem, de quâ agitur, indagari comprehendique posse, nisi qui Iudicat crebris interrogationibus necessariisq; interlocutionibus & suos sensus aperiat, & litigantium deprehendat. Contrà autem, qui sedatiores & graviores putantur, negant Iudicem debere ante sententiam, dum causa utrimq; agitur, quoties aliquâ re propositâ motus est, toties significare quid sentiat. Eventurum enim aiunt, ut, quia pro varietate propositionum argumentorûmque alius atq; alius motus animi patiendus est, aliter atq; aliter eadem in causâ eodemq; in tempore sentire, & interloqui videatur.

IBIDEM.

ITa esse à majoribus memoriæ traditum observatumque ait Cato, *Ut, si, quod inter duos actum est, neque tabulis, neque testibus planum fieri possit, tum apud Iudicem, qui de eâ re cognosceret, uter ex iis vir melior esset, quaereretur.* Et, si

si pares essent, seu boni pariter, seu mali; tum illi unde petitur, crederetur, ac secundum eum iudicaretur.

TYPOGRAPHVS LECTORI.

Non patiar pauculas has pagellas otiosas & vacuas. Neque ab Attico Genio recedunt ea, quae pro munere suo Auctor noster docet quotidie, siue differit. Excepimus igitur pauca è dicentis ore DE MORTE, quae ipso non tam volente, quàm non nolente adiungimus, ut si hoc specimen placeat, aliquando integro horum Dogmatum volumine fruamur. Eâ enim facilitate est, ut quicquid publicè profuturum intellexerit, nequaquam suppressurus sit. Salve.

ERYCI PUTEANI
PAVCULA
DE MORTE:

Quemadmodum differere quodæ soles.

* * *

Generosius dicam : in virum fortem magnūque mortis metus non cadit : nec bene vivit, qui ad mortem paratus non est : paratus autem non est, quisquis timet. Mori, naturæ opus est. hocine detrectas, quod omnibus incumbit ? Quemcumque esse mortuum nosti, vixisse consideras : vixit autem uti morietur. Hæc necessitas omnes urget, ut qui cœpit, esse aliquando desinat. Natura quidquid composuit, etiam resolvit. O illum imbecillum igitur, qui hoc timet, quod omnibus commune est ! qui hoc timet, quod evitare nulla ratione potest ! qui hoc timet, quod familiare esse humano generi, infinita jam multitudo ostendit. Quid tremis aut horrescis ? An primus fati hanc viam subis ? à rebus conditis, agmen illud morientium cœpit : turbam sequeris : & te quoque quidquid post te erit sequetur : imò ne solitudinē queraris, in ipsa quoque turba morieris. Exire ex hac vita non potes, nisi ut comites habeas, & tanquam
cum

cum exercitu migres. Urbem tuam, provinciam, Europam, Orbem cogita, densa ubique funera sunt. Et quomodo igitur metuas, quod solus non facis? Æternam sedem & domicilium tibi propone: non desinis, sed migras. & felix esse jam incipies, si non illubens migras. Mortis metum vita incompressa facit: & vilis ille animus, qui perennare in caduco isto, & morbis obnoxio corpusculo desiderat. Cum Philosopho dicam: [Maximum argumentum est animi ab altiori, venientis sede, si hæc in quibus versatur, humilia judicat & angusta, si exire non metuit. (Nimirum vir fortis & sapiens ad altiora & angustiora adspirat) Scit enim quò exiturus sit, qui unde venerit meminit. Non videmus quàm multa nos incommoda exagitent, quàm malè nobis conveniat hoc corpus? Nunc de ventre, nunc de capite, nunc de pectore ac faucibus querimur: alias nervi nos, alias pedes vexant: nunc dejectio, nunc destillatio: aliquando superest sanguis, aliquando deest: hinc atque illinc tentamur atque expellimur. Hoc evenire solet in alieno habitantibus.] Sic est: neque enim domus, sed hospitium hoc corpus est: & brevem omnino moram hîc trahimus, si cum æternitate comparetur. Quòd si verò inexorabiles Parcæ sint, & urgens mortales omnes fatum; quid unus ego horreo Naturæ leges; & tam audax sum, ut vereri sustineam? Nimirum non tam mortem genus humanum, quàm præmaturam omnes rimemur,

& tanquam leges scribamus Deo, in senectutem rejicimus. Formidat igitur quisque mortem, ne præoccupet: sed nescit miser, jam senem esse quicumque moritur: omni anno, mense, die, horâ claudi vitam posse. [Erramus autem, qui ultimum timemus diem: cum tantundem in mortem singuli conferant. Non ille gradus lassitudinem facit, in quo deficimus, sed ille proficitur. Ad mortem dies extremus pervenit, accedit omnis.] Julius Bassus dicebat, [Tam stultum esse qui mortem timeat, quam qui senectutem. Nam quemadmodum Senectus adolescentiam sequitur, ita mors senectutem. Vivere noluit, qui mori non vult. Vita enim cum exceptione mortis data est: ad hanc itur: quam ideo timere dementis est, quia certa expectantur, dubia metuuntur.] Hoc semel nobis persuasum sit, naturam in omni ætate mortem esse. Sed video quid sit: in malis hanc ipsam ponimus, quam timemus; in malis autem non esse, Seneca ubique & eleganter differit. Sed hæc nobis clausula placeat: [Non recipit rerum natura, ut aliquis magno animo accedat ad id quod malum judicat: pigre veniet & cunctanter.]

F I N I S.

ERYCI PUTEANI
PALAESTRA
BONÆ MENTIS,
Eloquentiæ & Sapientiæ
OFFICINA,

*Auctoritate Serenissimorum Belgicæ
Principum LOVANI instituta.*

TRANSIT

PAVIA

BONIFACIUS

DE ROMANA

STATIONE

DE ROMANA STATIONE
DE ROMANA STATIONE

A D

LECTOREM.

Alæstram Bonæ Mentis, quam institui, Lector, nunc etiam produco: si vanam aut inutilem, ut insectari audacter pergant, qui sibi immensum sapiunt; si fructuosam & honestam, desinant maligni esse. Sic jam vivitur, ut peccet, quisquis pro Litteris aliquid audet: ego verò nec silere crimen mentis diutius possum, nisi ut accusem; nec abscondere Institutum, nisi ut ingenia retardem. Pridem placerem hostibus Bonæ Mentis, si aut ignavius essem, aut quàm paucissimos erudirem. Sed in eo versor munere, ut otiosi non debeam: bene etiam mereri de Juventute non possum, nisi multorum calumniis industriam exponam. Pulchrum verò, strenuè agere; impedimentis nequaquam frangi. Quam nactus fui Spartam, adornari cœpi. Suada sororem Exercitationem esse omnes sciunt: ad hanc prævi. cum vilis labor fructum dignitatēq̃ Litterarum sepetiret,

sepeliret, pompam quasi vi; nec infeliciter conatus
cessit: quantum impetrare studiis meis munerique
potuissem, Juventuti impendi. Sed quid est? infra
humanitatem dignationemque optimi Principis ja-
cere aliqui vellent hac studia, ut gloriose contem-
nerent; fastidire magnifice, ut honeste nescirent.
Meâ quidem causâ ferre possum, & vel non audi-
re, quicquid imperitia garriat atque strepat: ac
Juventuti, non possum. Nimis facile negligit ar-
tes, quas videt infamari; pulchrumque putat, igno-
rare, quæ cum dedecore discuntur. Ergo splendore
quodam vestienda hac Palæstra erat, & addendus
apparatus, ne Litteræ sorderent. In Italia quidem
Illustrissimus & Reverendissimus Cardinalis Bor-
romæus, ille ævi & hominum eruditiorum Phœ-
bus, suâ quoque meo hanc honoris viam ingressus
est; & cum centum Aureorum millia Litteris, Li-
bris, Viris impendisset, invenit, quod majus &
efficacius tantâ liberalitate haberetur. Tituli &
insignia decreta sunt; Equites scripti, qui Philo-
logiam promoverent; dignum Numismate aureo
pectus habitum, in quo Musæ habitarent. Ite jam,
& pompam accusate, qui sine Litteris Docti estis:
aut Litteras promovete, qui pompam non fertis.
Quam difficile sit, squalorem ingeniorum corri-
gere, tot hic quoque molestis laboribusque viri passim
doctissimi confessi sunt: tantum efficere non potuere,
ut quod corpori daretur, animus inveniret: à Sci-
entis ornamenta secreta sunt. Si res dicenda est,
placent nonnullis tenebræ, quia lucem non sustinendo;
sordes,

sordes, quia molestiam nitor habet. Vellent etiam omnes sine labore eruditi esse; sine mora magni. Ut patiar, fatear quod esse quod accusent. Exercitationes sunt, ad quas voco; & in Palæstra instituuntur. Aliquid hinc quoque agendum est, ut loqui cum laude incipias, cum fructu sapere. Nemo Romam veniet, si proficisci nolit. Iter ostendere, ductoris opus est; tuum, facere. At certe totum hoc istud iter quoddam est: ad Eloquentiam, Prudentiam, Sapientiam, uno verbo, ad Bonam Mentem Auditor mens tendit; quem cupio

Μύδον τε πρῶτον ἐμυλῶσαι, ὁπότε καὶ τὸ ἐργῶν.

Director ego, & quò eundum, quid faciendum, doceo. Frustra singula conor dicere: totum complecti Praefatiunculâ institutum non possum: intelliges institutum, quisquis usurpabis. Lovanii, XI. Kalend. Octobr. clc. Ioc. xi.

ERYCI

ERYCI PUTEANI
PALÆSTRA
BONÆ MENTIS

*I*n *Palæstra Bona Mentis* Animi ingenique cultus esto : Hermathena esto ; ut Principi Patriæq ; Juventus placeat, Sophia studiis atque Suadæ. Utrinque hæc sacra, quæ ordimur ; utriusq ; præmia, quæ promittimus : Inter homines, inter cives eminere. Tu, cui ætas bona, etiam Mentem facito : Dignum te Majoribus, aut Posteris reddito : Virtutis nominisque boni instrumenta capeffito ; imò facem, quâ in cursu ac certamine studiorum luceas. Si fas dicere, Prometheus adsum, & quem accendi eloquentiæ radium, trado : *Director* adsum, & qui voce soleo, nunc te manu duco.

Summum perpetuumque in *Palæstrâ munus*, auctoritate fultum Principis, *Director* obtineto.

Ex ipsâ *Juventute* Arbiter, & Curator, eliguntur. Horum dignitas semestris esto.

Arbiter cum auctoritate esto, Imaginem Principis gerito. Honoris prerogativâ publicè privatisq ; fruitor. Quam sustineat personam, jugi industriâ

dustriâ exprimito. Quod gerat aurum, animo ostendito. Homericum illud sibi habeto:

Αἶψα δαειδίην, καὶ ἰστέον, & ἑμυρὰν ἀνδρῶν.

Ergo strenuè se gerito, ceteris specimen esto, in oculis Principis se versari cogitato. Palæstram administrato. Ad Viros magnos, doctosq, Litteras mitto. Si qui tales ad Academiam venerint, visito: Cultum obsequiumq, sollemnibus verbis deferito. Nomina & memoriam excipito. Exercitationes disponito, exigitoq, Sapius ipse Disserito. Feriarum tempore in Atrio Bonæ Mentis publicè doceo. Ne quid Palæstra debonestamenti capiat, provideto. Cùm munere suo defungetur, Numisma Directori resignato.

Curator Res Palæstræ agito scribitog, Acta condito, Sigillum gerito, Litteras obsignato, Albo nomina inferito. Multas corrogato, & in Aerarium conferto. Bibliotheca Catalogum custodito, & quidquid servandum Palæstra scripserit. Menstruos Schematismos preparato ac distribuito; Tabulas figi, & Conventus indicî iubeto: Arbitri vices absentis gerito. Cùm à munere suo abibit, Directori, & Arbitro accepti & expensi rationem reddito. De Admissione & Dimissione cuiusq, suam quoq, sententiam interponito.

Admissio pro moribus cuiusque & eruditione esto. Quem dignum Director pronuntiaverit, is adoptator, isq, Bonæ Menti se devoveto. In Palæstræ leges solenni formulâ iurato. Aerarium siue Bibliothecam pignore augeto. Tum & Scicum assumico,

assumito, Et Symbolum in Palæstra suspendito, Et super utroq; extera ordinem Differito. Scriptorem familiarem eligito; Huncce comitem individuum habeto, Ad ejusce imitationem stilum efformato: cum Directori visum, commutato.

Dimissio duplex esto: Honestæ, & Inhonestæ, aut hæc ne quidem esto; nisi Causa aut Culpa cogerit. De utrâque ad Directorem Arbiter & Curator referunto. Is statuito. Honestæ solenni modo peragitor: Et cum ex Urbe quis & Academiâ discessurus; Industria, Doctrina, Probitatis Testimonium accipito: Si cum honoris publico insigni, publicè Laudator; Encomiasten Arbiter designato: Cum festinus abitus, adjuvato, aut ipse hanc provinciam sumito. Reliqui Collega favento, Carmen aut Elogium scribunto, Inaugurationi pompam addunto. Qui abiturus, libero manere affectum suum testator, Mnemosynon relinquito, Et in quavis occasione Rem & Famam Palæstræ promoveto.

Qui Exercentur, frequentes sunt, Leges Palæstræ observanto, Multas persolvunto, Arbitro morem gerunto, Directorem publicè docentem audiunto, Diem & Studia disponunto, Locos communes ordinanto. Difficultates proponunto. Palæstræ Orthographiam, Distinctionem, Pronunciationem, & Chironomiam observanto. Tempori manum injiciunto, Latinum Sermonem usurpanto, Græcum addiscunto. Rationem & præcepta à Directore accipiunto. Commmercium epistolare instituant.

Sine

Sine consensu Arbitri alibi non oranto. Optimam suppellectilem, Libros; sed optimos, censeo: Ma-
lor, futiles, turpes argento. Duces ad eloquentiam
Latinum, Ciceronem & Quintilianum; ad Græ-
cam, Demosthenem & Aristotelem habento. Vi-
ris doctis honorem deferunto. Nihil, quod quem-
quam ladar, dicunto aut agunto. Quas privatim
discent Litteras, Moribus publicè ostendunto. In-
ter vitia, ignorantiam; inter damna, otium &
ignaviam ponunto. Bona Mente in Juventute
eminento. Sobrietatem, Modestiam, Honestatem,
Pietatem colunto. Principi, Patriæq; ingenium se
debere cogitanto; nec prodesse posse, nisi exercuerint.
Ab iisdem Præmia in occasione expectanto. An-
næum Sacrum & Epulum celebranto. Palæstræ
Tutelarem D. Hieronymum colanto. Ejus diem
inter solennes, Imaginem in Palæstra habento. Ad
Exercitationes statò tempore & loco conveniunt.
Conventus alius Familiaris, alius Solennis est:
Familiaris Jovis quâque luce, ante Meridiem,
habetor. Ante nonam omnes adsunt. Dum con-
veniunt & confident, è Bono aliquo Scriptore pa-
gellam Curator prælegito. Audito hora signo ad
Palæstram quisq; se componit. In eâ Dissertatio,
Recitatio, Lectio, Disputatio; sed ordine, & suis
singula septimanis, sunt; & horæ unius spatium ter-
minantur. Schematismi sub principium mensis
componuntur, Palæstræ Typographo excudendi
dantur, Ad valvas Auditorii affiguntur.

Prima, Dissertatio, & ad extemporalem facul-

tatem parandam esto. Argumentum Arbitrarius constituito. Dicenda verò omnes cogitatione concipiant. Rem verbis & colore ornanto. Exemplis & Sententiis confirmanto. Quid Ingenium possit, Vox audeat, Frons sustineat, masculinâ dictione experiuntor.

Secunda, Recitatio, & stilus hic campus esto: sed ab Arbitro prefinitor. Qua quisque scripserit, de Fabellâ promito, & Palæstræ simul censuram subito. Directer meliorem seligita, Palæstræ libro, sub Auctoris nomine, inserito.

Tertia, Lectio, sive Interpretatio loci è Scriptore Familiari; & una Crispus esto. Locum quisque in antecessum præposito, aut ab Arbitro accipito. Quæ mores, historiam, & eruditionem spectant, explicato, ac tantisper Doctoris munus sustineo.

Quarta, Disputatio. Et è severioris Philologiae adytis sumitur: præcipuè Ethica, aut Politica esto. Sed Quæstionis capita ad Arbitrum deferuntur.

Hic censura Directoris subijcitur; Admissa, Schematismo inserito. Qui respondeant, Bini fiunt. Suum uterque dogma defendunt. Idem proximo mense oppugnant, Rationibus & bonorum Scriptorum testimoniis agunt. Reliqui parati fiunt. Arbitrarius se pro nomine gerito, & disputantibus presidet. Si quis dignus vindice nodus inviderit, sententiam suam Director promito. Disputatio in orbem ita. Disserere, Recitare, interpretari, liberum cuique esto. Paratos Arbitrarius evocato.

Etiā

Etiam loquentis orationem, si opus, abrupto. Cum silentio omnes audiunt. Sermones, nugæ, strepitum. & reliqua immodestia signa ablegant.

Conventus Sollemnis, Menstruus esto: Et primâ mensis cuiusque Jovis die, in Auditorio Trilingui celebrator. Orationem is habeto, quem Arbiter constituerit. Mensem quisque vacuum sumito, ut se paret. Ergo promptus & Exercitatus esto: De omnium hîc honore agi putato. Locum Accensus preparato, Sedilia instruito, Auditores convocato, Viros in Urbe & Academia primos. Reliquam Juventutem tabellis commoneto. Qui Dicturus, argumentum orationis in antecessum Directori exhibeto: mox & ipsam censendam dato. Habitam descriptamq; ad Palæstram deserto, libro consecrato, & vicissim industria præmiu ab Arbitra capito. Orationes hasce quotannis Director colligito. Recitationes menstruas jungito. ius emendandi & odendi habeto. Nomen Palæstræ et Auditoris cuiusque prescribito. Illius famam, huius conatum promoveto.

EXERCITATIONES
 BONÆ MENTIS,
 VELUT
 In Specimen Propositæ.

EXERCITATIO I.

*Omnia promittere Princeps videtur,
 cum Imaginem suam donat.*

SÆPE diu multumque trutinare animo beneficia Principis soleo, quæ incredibili liberalitate *Palastra Bonæ Mentis* contulit: cetera tamen omnia mihi fulgor Imaginis ejus tegere & obscurare penitus videtur. Quid enim præstabilius est, aut pulchrius, quàm præsentem habere figuram, cujus recordatione & memoria juventus sese ad Virtutem universa componat? ac si adhuc rudes animi nulla dulcedine Litterarum caperentur; possent tamen solo Numismatis intuitu sese à tenebris ignorantiae vindicare. Non enim hominis, sed Principis Imaginem accepimus: ac si hominis, at certè hominis supra hominem positi. quippe cui satis non fuit Orbem terrarum complere armorum gloria, nisi & in pace Musarum præsidio innotesceret. Paucis id concessum est, qui utrumque hoc
 tempus

tempus pari Famæ concordia temperarent: quia tamen ea felicitas ipsi obtigit, non possum illam nisi nostræ felicitati assignare; quippe qui illo seculo vivimus, quo Doctrina reducta est cum Virtute in contubernium: siquidem solæ Litteræ sint, quibus sese longè latèque Virtus in pace ostentat. Etenim id fateri debeo, neminem hætenus ita complexum esse amatores Bonarum Artium, ut Imaginem suam daret. Ipsum quidem reducem suscepit maximus ille Hispaniarum Rex, Philippus, imò & amplissimo sibi honorario adstrinxit. sed quis affectus causa esse actum dicat? quasi id utilitas non exigeret. etenim Reipubl. intererat Litteras non interire. quærendus erat in hac fortunæ lucta, qui nobis etiam *Constantiam* præscriberet, sollicitandus ille, qui splendore sui nominis illustraret universum orbem: eoque ipso sollicitandus, quod promeruerat, ut sollicitaretur. Noster autem Princeps verè & ex animo Litteras amat, quia sese amare testatus est: nec verè & ex animo amet, nisi testetur. Imaginem suam nobis elargitus est, ne quicquam non elargitus videretur. Ingens amor erga bonas artes, ingensque beneficium, quo nec optare majus, nec concipere posset avarus animus. omnia promittere visus est, qui seipsum donavit in amoris tesseram. Si vel ad honores, vel ad dignitates accingimur, ecce quid attinet manum prenlare? fautores & suffragia beneficiis extorquere? quotidie Principem habemus in

Ff 3 consortio,

confortio, à quo omnis honor emanat & proflu-
it, velut à Phœbo suo dies. Si quis ad eruditio-
nem virtutemque aspires; semper in oculis scin-
tillat Imaginis iste radius, animumque; nescio quo
imitationis ardore inflammat. *Admiratio inci-
tationem accendit.* Quid enim statum olim, quid
imagines sibi in atris voluere? nisi ut exemplo
provocata Posteritas, in *Bona Mentis* desle-
ret obsequium. *Non ceram illam, neque figuram,
tantam vim in se habere, sed memoria rerum ge-
starum eam flammam egregiis viris in pectore cres-
cere, neque prius sedari, quam virtus eorum famam
atque gloriam adequaret.* Merito igitur purpuram
bullasque pueris assignavit antiquitas, ut tum
se se homines esse erubescerent, si corde non
præstarent. Quid nos? si ingenui simus, si ad
Rempublicam à natura subornati, obliquemus
oculos ad hæc ornamenta conciliandæ virtutis.
ad hoc concessa nobis, ad hoc communicata sunt,
ut Principis iste splendor mentem animumque
æmulatione perstringat. Nam si rectè ex Ima-
gine vultum, ex vultu animum colligo: in vultu
Majestas, in animo Virtus elocet. utrobique; verò
singulare perfectionis exemplar. Otiosum est
singula percurrere. satis sese prodit sublimis ani-
mus, ad sceptrum purpuramque natus. Quid ita-
lem nobis obtigisse Principem, qui habenas Bel-
gicarum Provinciarum sine Litterarum mini-
sterio dubitarit accipere? quid mirum? servire
sibi didicit, priusquam aliis imperaret; fors
cupiditatis

cupiditatis occlusit, antequam voluntatis frena resolveret : humanitatem aliis præscripsit, quam prius ipse excoluisset : imò æstimare Litteras cœpit, ut essent qui amplecterentur. pulcherri-
 ma studiorum præmia proposuit, ne sub onere Virtus lassata deficeret. Quanquam satis fuerat exemplo suo docuisse, quanti Litteras faceret : propterea, quod omnes principum imitatores libenter existunt. Sed quid ? affectum laxiùs aperire voluit, & amplissimo Diplomate universos sollicitare, quorum animos generosa titillaret ambitio. Talem Principem esse oportuit, sub quo prisca nobis redderetur eloquentia. imò prisca eloquentiam esse oportuit sub tali Principe, cujus integritas nullo vitiorum confinio obliteraretur. Propè est ut exclamen, πάντες πάντα καλῶς ποιοῦσιν, ἐπεὶ δὲ σὺ καλῶς ἀρχῆς : *Omnes omnia rectè faciunt, quia tu rectè imperas.* Viden, quo studio sese omnes ad Bonam Mentem accingant ? Viden, ut surgentes Musæ caput erigant, & in procinctu sint, ut fœdissimas Ignorantiæ reliquias totâ mole expugnent ? Sed quid Ducem exspectant ? ecce felicissimis auspiciis sese Princeps obtulit ; sacramenta militiæ, legesque firmavit ; Directori pondus auctoritatis adjecit ; denique Imaginem suam in Symbolam dedit, ut præsentem semper adesse existemus. O benignitatem ! O prudentiam Principis ! Et enim ille non ignorat, positam esse illecebram benefaciendi in conspectu Ducis. Macedonēs

olim ab Illyriis superati, Regem in cunis prætul-
 lerunt ad prælium : quo exemplo docuere Vi-
 ctōres, non tam requiri Virtutem in exercitu,
 quàm præsentem Imperatorem. Nos quoque
 circumferamus oculos, generosi juvenes. Præ-
 sentem habemus Principem, quem tot votis
 expetivimus. ille in aspectu, ille in vultu versa-
 tur omnium. notat & designat oculis ad digni-
 tates unumquemque nostrum. Felices nimium,
 quòd talis nobis laudator contigit, testisque
 virtutis ! imo felices amplius, si nos illius præ-
 sentiâ dignos præstemus. *Nicolaus Burgundius.*

EXERCITATIO II.

DE GRADIBVS ad Eloquentiam.

QUERI solent homines, cur in hoc re-
 natalcentium Litterarum vigore, aut om-
 nino nulli reperiantur eloquentes, aut
 perpauci. Naturam quilibet intuetur,
 æquam matrem ægnoscat : lassam & effœtam
 putet, si in ipsos portus declinet cogitatio. Quo-
 tusquisque nunc Demosthenis, nunc Cicero-
 nis ad summam processit ? quis gravitate Livi-
 um, quis Sallustium brevitæ adæquat ? nam
 & Ovidium & id genus Poëtas omitto, quibus
 est facilius

est facilius subfiliem alterno pede Musam sollicitare ad numeros, quàm nobis Latinè loqui. Magnos omnino Musarum hic consensus nonnullos agnoscit; quia verò illos à priscâ eloquentiâ solo temporis intervallo fortuna secrevit, liventi oculo famæ tacentis perstringuntur. quos tamen si ferax ingeniorum commendatrixque tulisset antiquitas, velut cœlo missos haberemus, & præsentes deos. Ceteri aut vix sciverunt, quâ irerur ad eloquentiam; aut controversiarum sententio- las timuerunt vibrare. Viam si quis quærit, ardua est, difficilis est, & quam sine frequentissimo pervigilio nemo confecerit. Errant etenim, meo iudicio, & in summa opinionis perversitate canescunt, qui tam faciliè putant eloquentem fieri, quàm sutorem. Neque enim furtivos quisquis eliquat sententiarum centones, horrendum continuo perlustravit eruditionis secretum. Gradibus etenim opus, & perfectum hoc dicendi culmen non perfunctoriè quisquam ascenderit; nemo denique gressum illuc sine ductore duxerit. Molli, ut ita dicam, & caduca juvenum ætas: allisusque semel ad metam, in hoc vitæ flexu, tenellus impetus, moratur tanquam in scopulo, & extinguitur. Quippe vix editi in lucem, vix educati sumus, quin continuo caligine pravitatis circumventi, errorem cum lacte nutricis hausisse videamur. Utique pertinaci lectione mitigandus animus, & cum prætexta puerili sensim induenda sunt severitatis elementa. A teneris si inceperis,
facile

facile tecum naturam trahes. Nam, ut ait Platonius,

Qui homo cum animo inde ab ineunte aetate depugnat suo,

Utrum id itane esse mavelit, ut enim animus equum censeat;

An ita potius, ut parentes eum esse, & cognati velint:

Sin animus hominem perpulit, actum est, si animo servivit, non sibi.

Si ipse animum perpulit, dum vivit, victor victorum cluet.

Proinde Socrates in Platonis Republica hominem dixit institui oportere ab adolescentia, ut officiosus adolescat, & his gaudeat, quibus gaudendum est; & doleat, quibus dolendum est. formatur enim disciplinis tenera aetas, ut cera manu artificis; siquidem illis annis natura tenacissimi finis: quidquid perceptum, durat, ac velut recentis testæ primus liquor nunquam evanescit. Quis Lacones à severitate, aut Asiaticos à luxu dimoveat? ceterum cum illis virtus adolevit, in his ne fucus quidem unquam enituit. Quid mirum? blanda parentum indulgentia primos annos deliciis immergit, neque marcentes unquam permittit ad meliora erumpere. Mollis illa educatio juventutis enervat animos ad magna surgentes, & sopit. Eruditionum radios non admittit, quisquis interposita nubecula viam pracludit: nunc verò, quid aliud est infantiam deli-

ciis

eiis solvere, quàm bonitatis umbram animis ob-
 jicere marcentibus, ne virtutis obsequio vestigiis
 bonæ mentis insistant? Non est igitur, quod
 naturam accusent homines velut novercam, &
 perfrictâ fronte ostendant supercilium. Quod si
 laboris paterentur acerbitem, continuò sese
 proderet ingenium, & inerrantem vulgi mentibus
 eraderet opinionem. Nunc verò cum extra lu-
 xum & divitias nihil crepent, necesse habent, ut
 inquit Arbiter, cum insanientibus furere. Plerique
 tamen eorum adeò ambiciosi, ut, cum ne spiritum
 quidem Literarum ferant, excellentes tamen vi-
 ros in ea arte quovis modo in notitiam trahant,
 non quod verè ament, sed ut his Mercuriis utan-
 tur ad laudem; & quam merito suo famam non
 inveniunt, alienis alis sustineant & explicent.
 Planè, quasi id studiorum quæstus sit, alienæ am-
 bitioni inservire. O cæcas hominum mentes!
 Gloriam verè nesciunt, quia virtutem non ample-
 ctuntur. Neque extra virtutem gloria, neque sine
 gloria virtus elucet: adeò hæc juncta atque in-
 discreta sunt. Virtus gloriam secum trahit, ut
 corpus umbram: gloria virtuti resonat ut imago,
 & rectè factorum plerumque comes est, ut inquit
 Cicero: rectè autem facere, quid aliud, quàm vir-
 tutem amplecti? At enim virtutem amplectitur,
 qui mores animûmque tingit melioris doctrinæ
 succo. mores animum componunt, sed è profun-
 do sapientiæ pennis deprompti. animus autem in
 bonos mores sua sponte declinat, ubi eruditus est.

erit

erit autem, si asperioribus studiis ab incunabulis assuescat. Atque hic primus ad eloquentiam; addam? primus ad virtutem ac duraturi gloriam nominis gradus est, severitatis inire commercium. Etenim eloquentia ipsa virtus, & præterquam in virum bonum haud cadit. Neque facile bonus non potest esse, qui in assiduo virtutis enutritur contubernio. Nam cum metas honestatis extendere, parique librâ trutinare cum utilitate Philosophorum sit sudor, etiam eloquentium est: quia ita conspirant hæ disciplinæ, ut extra alteram prorsus altera deficiat; denique altera non proferatur in populum. At verò si exemplis standum est, Ciceronem nemo Philosophum, aut Aristotelem negaverit fuisse eloquentem. Quorum ille ex Rhetore Philosophus, hic ex Philosopho factus est Rhetor, eloquentiam alter in Philosophia, Philosophiam alter exercuit in eloquentia, & uterque suo studio delectatus, alterum non contempsit. Proinde sapienter Poëtæ soli Mercurio caduceum adfingunt, sermonis iste thyrsus sine prudentia non penetrat: absque sermone, prudentia obmutescit, & suffocatur. Sed ut firmiorem utriusque nexum ostendant, insertam Mercurio Minervam, unico verbo dixere, Hermathenam. Multi tamen in ea sunt opinione, ut Philosophiæ snæ religiones & arcana nulla verborum amœnitate audeant profanare. Sed nescio quibus verborum monstris Aristotelis nitorem deturpent. Et hæc ipsa tolerabilia

bilis essent, si in scopum facerent quodammodo compendium. Nunc verò stridenti verborum sartagine hoc tantum proficiunt, ut cum brevitate itineris affectant, nodo velut Gordiaco concludant veritatem, & ab immani Charybdis allisione declinantes, astuantibus Scyllæ obiciantur vorticibus. Hinc frequens illa de verborum tricus (dicam trugis?) controversia. hinc enormi luto arcana Philosophiæ involuta, lacerantur in partes, & disputantium latratui exposita veritas, torquetur ad exitium. Denique si expungendæ sinceritati centonem quisquam eorum adulterium effoderit, continuo sese putant aut Saturnum cœlo, aut iratam Jovi conciliasse Junonem. Magnum profecto operæ pretium, atque in Ulyssis utrem dammandum, ut cum ventis erumpentibus spargatur in Oceanum. *faciunt* (Terentii verbis utor) *ne intelligendo, ut nihil intelligant;* cōque inutiles illos verborum scrupos enodant, quia tertiam, eamque pulcherrimam Philosophiæ partem aut nesciunt, aut omnino contemnunt. Primus omnium Socrates Sapientiam è cœlo devocavit ad domos: & de quibus philosopharentur homines, etiam in tabernis invenit. Cujus exemplum secutus Plato, membranis inseruit doctrinam sapientissimi viri monumentoque donavit æterno. At nos quidem paratas artes audemus attingere? Jacet præterea priscus iste vigor eruditionis, & sine succo suo nequit exsurgere. Succus autem eloquentiæ, Philosophia est; alta illa, divina

divina illa, operationis limites non excedens. Siquidem Virum Bonum sola Virtus indigitat: quomodo sine illa potest aliquis dici eloquens, cum hunc optimum velit esse Quintilianus? Neque in fordidam mentem cadit scientiarum cultissimus nitor. Volvuntur enim in coeno sensus, vitiiorumque caligine oppressus animus, nullos omnino sapientiæ radios, aut quam maximè obliquos, admittit. Idcirco Boëtius à π dixit esse ascensum ad θ: hoc est, à practicā ad theorema. Idem Arbiter paullo distinctiùs hoc carmine perstringit:

*Antis severæ quisquis amat effectus,
Mentēque magnis applicat, prius more
Frugalitatis lege palleat exactā.*

Neque ego sermonem sordere volo, sed in hoc puritatem quandam inesse, ut sententiarum quodammodo continuo nexu stili exoneretur atrocitas. Duobus autem modis id fiet, Lectione & Exercitio. Sit autem lectio frequens, & attenta, quæ vel minima quæque sine rabiosa taciturnitate non liguriat. Intervallo igitur opus, & sub unaquaque distinctione suspendendus est præceptus spiritus, uti per huiusmodi rimas admissa cogitatio, aut rem ipsam perlustrat interiùs, aut denique aliquid semper effodiat, à quo stili postmodum iunctura limetur. At nisi continuo usu percolamus ingenium, velut agros solent diligentes agricolæ; infœcundum sterileque permaneat. Mortalium animos natura dotat, industria perficit. Bonas

artes

artes Superi laboribus vendere solent, non instillare: Musæque in Parnasso sedentes somniavit antiquitas: nemo tamen ad illas nisi vigilando pervenit. Nam qui in forum negligentius properant, plerumque loquaces sunt, ac nescio quo verborum tumore semper aliquid strepunt, ita ut ab eloquentia longius abesse videantur, quam ab ignorantia. Profectò in rostro prodeunt, non ut doceant, sed tantummodo ut audiantur, & fermentum vomant. Scilicet sese tum ornatè dixisse putant, ubi aut sesquipedali termino sententiam claudunt, aut petulanti verborum saltu lascivientes, scloppo tandem buccas rumpunt. Neque ego tamen lumina reprehenderim in clausulis posita; sed in his frequentiam duntaxat acuso: *Qua* (cum Quintiliano dicam) *minùs crebra apud antiquos, nostris temporibus modo carent.* Limbum in veste laudamus extremæ lacinia, atque juncturis diligenter assutum. Limbus autem orationis, sententiolæ sunt, non turgidæ istæ & inanes, sed vibrantibus clausulis expressæ: curandum tamen, ne extra corpus orationis emineant, sed æquali junctura verborum eniteat curiosa felicitas, ut fiat, *Odi profanum vulgus & arceo.* Torquenda igitur quotidie sunt oratorum monumenta, & curiosa sciscitatione ablactandus est Poëtarum succus: ab illis enim expugnabimus nexum orationis; ab his arcana neglectæ vetustatis mytheria. Præterea curandum est, ut quos eorum exprimere proposuit studiosus adolescens, quotidiana

quotidiana exercitatione imitetur. Sed de exercitatione nihil dicam. Clarissimus enim Director noster, *Erycius Puteanus*, novam dicendi rationem introduxit, quæ ad formandam eloquentiam vel sola videatur sufficere. Novam inquam, quia in hoc celeberrimo Athenæo non usurpata prius. Video tamen ad hanc *Palæstram* ple-ròsque veterum accessisse. Cicero enim ad Præ-turam usque Græcè declamavit, Latinè etiam senior. M. Antonium, Cæsaremque Augustum, ne gravissima quidem bella deterruere ab antiqua consuetudine. Atque ut ad Imperatores descen-damus, Nero bis publicè, Gordianus in Athenæo, declamarunt. Senecam, Quinctilianum, Pliniòs, tantam denique temporibus istis admiramur pro-fluxisse copiam? illi tamen omnes in umbratica *Palæstra* se ad forum accinxere. Nam *declama-tio*, inquit Fabius, *est judiciorum imago*. Et, *Scho-la velut ludus, forum quasi arena quadam est. ibi armantur ingenia; hîc præliantur: ibi prælusio, hîc pugna committitur*, ait Eumenius. addo ego: ibi audaciam assumunt, ut hîc attonita non ob-mutescant. Quemadmodum ante pugnam, san-guine gladiatorum fascinatus exercitus, obfir-mato oculo postmodum spectat vulnera mori-entium, & proterit: ita scholastici ab umbra in forum transeuntes, hominum vultus ferre, & fre-quentiam sciunt. O inventum, ô institutum multò utilissimum! at nescio quomodo hactenus sic neglectum jacuerit: nunc verò, Clarissime Director;

Director; à te usuram lucis accepit. Beneficium hoc tuum est: imò quantumcumque est, totum tuum est. Solus excogitasti, solus promovisti, totum denique transigesti solus. Utinam mecum hoc omnes agnoscant, & probent! agnoscant, ne ingrati: probent autem, ut videantur agnoscere: reddit enim beneficium, qui debere se fatetur. *Idem.*

EXERCITATIO III.

Pace potius quam bello clarum fieri licet.

Nulli, opinor, homini ita mens obduru-
it, ut tanquam obducta callo, nullis ab-
blandientis fortunæ illecebris, nullis-
que gloriæ titillationibus capiatur,
quem nimirum non excruciet sititor honoris ani-
mus; tyrannus sanè crudelissimus, & non unius
belli causa, sed universi propemodum generis
humani perniciēs. Hinc enim *cedes hominum,*
hinc praelia nata, & brevior dira mortis aperta
via est. Tanquam si non satis foret homines
deficientibus naturæ viribus occumbere; etiam
bella inventa sunt, ut præter fortunarum lubricas
ambages, instabiles incursiones, & reciprocas
rerum vicissitudines, quibus obruitur, ne qui-
dem etiam illis sua laniena deesset. Nimirum

G g

honoris

honoris quippiam accedere non posse videbatur, nisi prius quàm plurimi discederent, & non essent illi, quos abesse nihil utile, nihil necessum. O insipidi, ô infulsi homines! honorem ambitis & gloriam, cuius fontem ignoratis; aut potius, quam facili & expedita via posseris, mavultis per flexuosas ambages, malè rutas angustias, & mille pericula reperire (ut saltem fatear bello clarum quemquam fieri posse:) is enim demum vivere videtur, qui aliquo negotio intentus præclari facinoris famam quærit. Sed adoreolam suam Mars habeat; dabit quoq; divina è cœlo missa Pax, quod imiteris, & unde nominis tui immortalem gloriam consequaris: quia ut Sallustius ait, *vel pace, vel bello clarum fieri licet*. Sed quantò pax bello potior, tantò laudabilius, pacis studio innotescere, & clarum fieri, etiam utilius. Nam, quod si hostem tuum felici dextera profligaris, lauream coronamque reportaris; quid egiltis? In discrimen civium securitatem præcipitasti, & infructuosa folia reportasti, mercedem fortè satis amplam, si absque tuo infortunio. Sed belli & ludi ferè eadem est alea, eadem conditio, & fortuna, neutro in loco beatur victor, sed victus depauperatur, aut uterque. Fit enim nonnunquam, ut, dum mutuo odio & bello colliduntur principes, utrique subvertantur, & tertio cedere cogantur, cum alter alteri nolle. Apage ergo bellum, abesto bellum, & omnis bello parta gloria, cum tam caro sis præstinanda pretio. Dulcior multò, & major est gloria,

ria, quàm pacis delitiæ proferunt, ac illa, quæ tuis
 sævissime Mars, extorta minis, nihil tam sanctum,
 nihil tam pium habet, quod violare non audeat:
 gravior quoque est, quia à Deo, & Dei donum
 pax est. Sed in se futurum magnum fortè quis
 desperet? Viam ad honorum culmen, nominis-
 que immortalitatem pace sterni quis neget? Næ
 ille vehementer erret. nam non bellorum, sed
 æquitatis & pacis gratia creati reges. Justitiæ,
 non Martis mystæ sunt: & idcirco sapientissimus
 Poëtarum Homerus non bellatores illos vocat,
 sed jus dicentes; *οἱ τε δέουσας ὁπὰς δῖος εἰπύδατος*.
 Bellicis verò curis, & Martiali æstu qui agitur,
 justum injustum, sacrum profanum juxta æstimat:
 leges, quarum ille lator & observator esse debe-
 at, opprimit; uno verbo, Rex esse desinit: Regis
 siquidem nomen non aliunde deducitur, quàm
 à prudentia & justitia. Qua virtutum biga quis-
 quis Princeps ornatus fuerit, de nominis & famæ
 perennitate ne dubitet; etiam fugienti & nolenti
 aderit. Nam quid favorem Dei, nominisque im-
 mortalitatem magis conciliare possit, quàm ne-
 minem lādere? unicuique suum tribuere, cultum
 veri Dei neglectum revocare? ceremonias & sa-
 cræ Martis, indignabundi proculcata vestigia, re-
 staurare? Petiit hæc cœlum via Numa Pompilius;
 vir ille, qui ob inclytam suam religionem succes-
 sor Romulo dari meritus est, & alter Urbis condi-
 tor nuncupari; ille, quem pacis studium, & in ea
 factorum cura, immortalem, & universo orbi
 G g 2 admirabilem

admirabilem fecit ; vir ille, profectò dignus, qui Curibus Sabinis agens ultro ad Imperium vocaretur, ut quod Romulus vi & armis munire cœperat, ille Religione atque Justitia perficeret. *Iustus Mulderus Ascanius.*

EXERCITATIO IV.

Bellum Gerendum in hostili solo.

QUÆRENDUS hostis, non expectandus, ut cum gloria pugnes. Etiam vilis & imbecillis quisque bellabitur, si pereundum sibi conspexerit, nisi resistat. In ipsa terra hostili figenda trophæa sunt, quæ loquantur posteris, fuisse, qui in externo solo generosi pugnare maluerint, quam in suo desidiosius quiescere. En Annibal, gloria Martis, spes Pœnorum, terror Quiritium, è suis egressus transivit in Italos, uti Carthagenensis juvenus acrius præliaretur, ipsa telluris inimicæ calcatione facta ferocior. Hic Romanis fuit fructus Annibalis non repulsi, ut per bis septenos annos in propriis penetralibus externum senserint dominum. Harere potuit, postquam venit, qui non arceri, cum veniret. Limitis hostilis conclusio, longinquitas patrii, lusco Principi prudentiam auxere, qua tegeret; militi fortitudinem, qua certaret.

certaret. Decretum fuit, aut Oenotriam Carthagine in triumpho ferre, aut decora sua clade facere funestram. Sic deliberati bellatorum animi certissimæ causæ plerumque victoriæ fuerunt. *Matthias Bonerus.*

EXERCITATIO V.

Amor ingenii neminem unquam divitem fecit.

VITIO fit humanæ fragilitatis, ut dulcedine divitiarum corrupta cupiditas, nulla unquam satietate retardetur. Inescamur enim mortales imagine quadam felicitatis, & in hac ufura vitæ nihil suavius ducimus, quàm fortunæ benignitate frui. Hinc adeò fit, ut animæ istæ nobiliores ad virtutem à natura subordinatæ, in primo statim curriculo, sub infelici divitiarum fasce deficiant. Nempe dum hoc unum omnes agunt, ut genus suum inferant alienæ nobilitati, negligunt bonas artes, & in Apla libentiùs quàm in Helicone versantur. quasi hoc unicum sit emergendi instrumentum. Nam quisquis irretorto oculo *Bona Mentis* iter cœpit inspicere, nihil priùs meditatatur quàm licentiam frenare cupiditatis, & cum paupertate habere commercium. Et enim est virtutum omnium

mater : ea est regina magnarum cogitationum ;
 cujus instinctu erectus animus , sese ad immortalitatis iter accingit. Quotusquisque olim ad Philosophiam aggressus , vel de viatico sollicitus fuit ? alius labore nocturno ventris debilitavit injuriam ; alius in dolo corrasa stipe consenuit. fuere etiam ex illo numero , qui ne quidem haredem invenirent. Hodie quoque , si quis sine pera Philosophum quærat , helleboro illi opus esse puto , ut sanius aliquid sentiat de hoc sacro nostro avo. Neque enim virtus in pretio est : virtutis officium nummi exsequuntur. Longè defecimus à majorum disciplina. Nunc enim per Plutonis ædem , templum Honoris ingredimur ; prepostero sanè judicio. Nam ut quisque ad trecenties H. S. quomodocumque pervenit , continuo purpuram & fasces assumit privatis auspiciis : agrum agro adjicit , urbes & imperia molitur : & ut cælum suum faciat , tantum exspectat venditorem. Dubito sanè , an hoc hominum genus virtutem aliquando agnoverit : hoc tamen scio , sapius aurum tractare consuevisse , quàm librum. Nam si quis è porticu prodeat , qui domestica vitia nonnihil acerbius detestetur ; continuo omnes hostem proclamare , more majorum sedibus extirpandum : denique nomen ejus , famam , astimationem , quaquaversum commentis spurcare , planè , ut , si hoc præjudicio stetur , videatur humanitatis officium exuisse. Sic itaque jactantur *Bona Mentis* amatores ; & dum virtuti placere student ,
 compositæ

compositæ paupertatis onus incurrunt. Quid mirum? *Amor ingenii neminem unquam divitem fecit.* Nicholaus Burgundius.

Sed Philosophus amore ingenii dives est.

COEcum esse Plutum, non frustra genus humanum conqueritur. Nam qui maximè divitiis digni, paupertatis domicilium incolunt, & fortunam coguntur accusare: qui bene vivendi rationem investigant ac tradunt, vivendi commodis destituuntur. Si rectè calculum ponis, *Amor ingenii neminem unquam divitem fecit:* neque mirum. Non potest animus, in seipso occupatus, externis attendere. Magni labores, magnæ difficultates exantlandæ tibi sunt, quisquis agis, ut ditescas. Nunc meruis, nunc speras, etiam doles: nunquam certa tranquillitatis statione mens Mercurialis potest consistere. Etiam cò imprudente lucrandi cupidine traheris, ut omnem patrimonii vim, ut propriam salutem, fragili navi, infido pelago, instabili fortunæ committas. O miserum! ut aliquando dives sis, periculosis planè ausibus, pari itinere cum Sole proficisceris. Et quidem, cum plurima conquiveris, crudeli lancinaris carnificina: nimirum, non satiaris. Quod miserimum, propter inexpletam auri famem, vix unquam potes naturæ virtutisve dignitatem cogitare: quasi nullum meliori contemplationi locum indulgeat insana cupiditas. Ridet Philo-

sophus ac *Bona Mentis* possessor vanas has curas, hæc stulta studia, mavult ille naturæ dona mirari, quàm venari fortunæ. Omnis illi fluida felicitas; ne felicitas quidem, nisi quæ sereniori vultu penetralia mentis aspexerit. Hæc hæret: nec infelici fortis eventu tollitur, quia felici non datur. Ne minimam quidem partem fortuna sibi vendicat; nihil hîc ducit suum: totum naturæ, totum Dei. Quid? Quisquis amator & æstimator ingenii, nec Attalo, nec Lucullo, nec Cræso, nec Myda minor est. Habet dominium, quod collabi non potest. Scitè Valerius Maximus, *Bona Mentis usurpatio nullum tristioris fortunæ recipit incursum.* Matthias Bonerus.

EXERCITATIO VI.

DE L. JUNIO BRUTO,
& L. Tarquinio Collatino.

*Brutus ad populum de Collatino
dimittendo.*

SI libertatem, Quirites, salvam habere vultis, incipite velle amare. Reges jam pridem extirpatis; substituti consules: at substituti, ut iterum essent reges. videte, quonam in discrimine res vestra sit constituta. Fasces Collatinus assumpsit,

assumpfuit, ut Tarquinio cederet : perdimus libertatem, quia retinere laboramus. regi studet, quem Patriæ consuluisse oportuit. Perieramus, si solus magistratum gereret. Quod Tyrannos pepulit, injuriæ suæ parentavit, non regnor, quod Patriam liberavit, gratiam habet ; criminor tamen, quod affinem non neglexit. Revocare Tarquinos aperte non potuit ; dolis aggressus est : suppellectilem iis restituit, ut pugnarent ; arma subministravit, ut vincerent ; patriam prodidit, ut regnarent. O facinus ! Quid amplius potuit ? Ecce conjurata juvenus exulem revocabat. datum fidei Sacramentum obsignatæ Literæ : at in Senatu detectæ & reseratæ sunt. Agnovi annulum filiorum, agnovit ille nepotum. Sed ego meorum supplicio oculos consceleravi. quid ille ? causæ suæ velut obtendere, excusationi fucum aspergere, nolle cognato sanguine pascere oculos, non posse supra ferarum morem savire. Latebræ, latebræ. quasi infra nepotum amorem positus sit paternus affectus. Scimus Collatine, quid moliaris. Sponte tua fasces depone, priusquam extorqueantur : abi in exilium, quò te affinis ille tuus jam pridem expectat : libera urbem metu. Consul suadet, Senatus jubet, Populus imperat. An exspectas, donec in te urbis furor atrocissima manu defæviat ? non consulo. abi, inquam, & quod mox coactè facturus es, sponte perface. *Nicolau Burgundius.*

Pro Collatino in Brutum.

NON tanti fuit scelus punire, ut preffa innocentia gerneret, & virtus pateretur. Imò gravius peccat, qui bonos iniquè affligit, quàm qui crimen aliquod finit inultum. Remedia quædam tristiora sunt morbis; & multi, ne experirentur, quo dolore convalescerent, mori elegerunt. Nemo tamen medicus ægrum ita curat, ut valentes occidar. Itaque Brutus, Pudicitiz vindex, Libertatis assertor, Tarquiniis imperium gloriosè extorsit. Sed idem mox collegam suum, optimum civem, infelicem maritum Magistratu privavit: & quem Regii adolescentis injuria toro fecit viduum, Bruti (scilicet) pietas exsulem Urbe proscripsit. Sic de hoste, non civibus mereare, ut laudandus sis. An verò soli tibi, Brute, in nullo erit discrimine Tyrannus, & Patriæ liberator? Adeone vecordi libertatis novæ studio lancinarius, ut quæ Superbus Rex merito suo perpeffus est, etiam in sanctissimum Consulem audeas? Tarquinium occupato per parricidium Regno exivisti: Collatino Magistratum comitiis centuriatis à Præfecto Urbis delatum eripivisti. Illum integris quinque lustris crudeli fasto dominantem perculisti; hunc ne auspiciari quidem annum cum fascibus dignitatem passus es; utrumque horrendi criminis exilio damnans. Mitio rem te reus Judicem, quàm Patronum

Patronum innocens expertus est. Nam bona Tyranni, quæ exsul jam per legatos petierat, reddenda Senatus Consulto decrevisti: Collegæ sola vanissimæ plebis suspitione traducto nunquam astitisti. Primus etiam, tanquam consortis impatiens, abdicandi se Consulatus auctor & honorator fuisti. *Non credere populum Romanum, solam libertatem recuperatam esse: regium genus, regium nomen, non solum in Civitate, sed etiam in imperio esse, id officere, id obstare libertati.* O magnam pro libertate curam! O sollicitum pectus! sed ut non invidum credam, tua, Brute, voluntate effice. In quoque in exilium abi. *Exonera civitatem vano forsitan metu. siquidem ita persuasum est animis, cum gente Tarquinia Regnum hinc abiturum.* Scis quanto arctiore sanguinis nexu sceleratum contingas regem, quam Collatinus? Regius tu è germanâ sorore; ille ex patruale nepos. & si altiùs originem utriusque vestrum repetas, jam is è Tarquiniorum gente excidit. certè nunquam stirpis Regiæ fuit. Nam Pater ejus posthumus, & ab avo per inofficiosum testamentum velut exheredatus, nihil cum familia deinceps habuit commune: sed novum potius exorsus est cum nomine genus *Egoriarum.* Avum privatum habuit, proavum exilem etiam atque profugum Corintho. Solus proprius Regnum largitionibus adeptus est & iterum patruelis, Superbus ille, vi ac parricidio invasit. Ita Collatinus humili loco & parentibus ortus,

ortus, non animum regnandi, non vires habuit. At contra I. Brutus, Regis sorore, Regis filia editus, inter filios Regis in ipsa Regia educatus, spem regni, quam sibi natales fecerant, responsis Deorum alebat. neq; obscure Imperium affectare cœpit, postquam Delphici oraculi fidem impleturus, osculo terram velut prolapsus contigit. Ab hoc igitur libertati vestræ metuite Romani, inane Tarquinii nomen nequicquam exosi. Vixisset sine Regno Tarquinius, nunquam Reipub. gravis fuisset. Regnum est, quod Feroci superbiam, & Superbo contumaciam infausta fecunditate aggestit. Regis itaque nomen, non Tarquinii, proscribite. Sed vos Regis nomen in sacrificulo veneramini, Tarquinii in optimo cive ferre non potestis; genus in exheredato persequimini, in familiari honoribus ornatis: gratiam inde hanc expectantes, ut perfidi Juniadæ scelerata cum legatis conventionē de reducendis in Urbem Regibus paciscantur. *Andreas Perricovius.*

Pro Bruto in Collatinum.

Si innocentia jam rea pro tribunali stare, & Judicium subire debet, ultrâ non eloquor; Brutus exulabit. Sin verò ea, quæ semper apud majores fuit severitas, qua bonus à malo discernitur, adhuc in urbe vivit, me hodie patronum habebit Brutus; neque exilii tantum pœnam effugiet,

effugiet, sed conservatæ præmium libertatis consequetur. Sed patiar jam iniqua dici tempora; Brutumque etiam innocentem iudicio subijci. Nam quo potius signo amorem erga Rempubl. declarare potuit, quàm cum ut verus patriæ pater esset, prolibus suis desit? cum inconcusso vultu eas virgis cædi, cum denique securi percuti, citra dolorem vidit? O virum (scilicet) ambitiosum, qui ne quidem in posteritate vivere voluit! O collegæ infestum, qui pro universæ Reip. salute ipsæ sollicitus, filiis iniquus fuit. Sed hæc fortè ne dubitata quidem scrutor, & dum caput delero, reduviam curare videor. Lucius Brutus bonum civem, collegam, sociumque suum, Libertatis Romanæ assertorem, dejici de Consulatu suadet. quid postea? in Leges civitatis, in amicitie jura L. Brutus involat: nempe, quia bonum civem, sed Reip. insipientem; quia collegam sociumque suum, sed perfidum; quia libertatis Romanæ assertorem, sed & turpius desertorem in Consulatu esse noluit. Scilicet ego eum bonum civem appellem, qui restitutæ libertatis pallio involutus, majus excidium, majorem populo servitutem machinabatur? quem non puduit publico in Senatu auctorem fieri, ut bona iterum Tarquinio redderentur? Quid? bonum civem, cujus nomen ipsum invidiæ plenum est. Hic est, qui ingratus Lucretiæ suæ, piorum ejus cinerum despector, etiam ei se amicam præstitit, cujus violentiæ pudor matronalis cesserat;

cesserat; qui gladium restituit, à quo periculum aris, focus, matronis, denique populo perniciēs indubitata immineret. Hunc Brutus in Consulatu esse noluit, exulem voluit. Verum turpe forsitan in Bruto, eam causam exilii in Collatino notare, qua etiam ipse notatus & insignitus erat; prosapiam scilicet regiam, odiosam non minus, quam P. R. detestandam. hoc quidem non inficior; animadvertendum tamen est, tria esse potissimum, quibus antiqua illa calamitas P. R. in memoriam rediret, & veluti quoddam vulnus libertati acquisitæ infligeret. Amor Tarquiniorum, nomen ipsum, affinitas. Amorem Collatinus publicè in Senatu testatus est: affinitatem negare non poterat; nomen, velut unguis in P. R. adhuc prurienti ulcere exstabat. Hic tamen civis erit, erit Consul? Brutus verò inviderit & minori? Liquere non arbitror, sine detrimento Reipubl. Collatinum consulem manere potuisse: atque hinc nunc manifestum evadit Brutum, nulla ductum invidia, Collatino obstetisse, atque id apertius, si cognoverimus, omnes viri actiones spectavisse salutem conservationemque Reipubl. Et ut cetera omittam, quo quæso indicio plenius id ostendere potuit, quam cum filios interemit. ut P. R. sibi in filium adoptaret? O felicem te Brute, qui ferrum, qui flammam, qui cædem à populo removisti, cum tuæ fidei optimæ & spectatissimæ salus urbis & civium inniteretur! Tu, tu, Brute Consul, communis exitii inimicos cepisti:

cepisti : tu inclusam in litteris Reip. pestem de-
prehendisti : tu periculorum indicia, tu auxilia
salutis attulisti. M. C.

EXERCITATIO VII.

*Zaleucus, cum filio adultero unum eruit
oculum, sibi alterum, legi suæ non
satisfecit.*

NESCI O, quonam mortalium fato fa-
ctum sit, ut importuna naturæ propen-
sione, tam faciles sint ad iudicandum.

Quivis actus alienos inquit, alienæ
vitæ quivis censor est. Ipsa principum decreta
popularis iudicii trutina ventilantur. In ima ple-
be reperias, qui sapientia magnatum consilia, non
consilia putet, sed deliria. Scilicet Confus Deus
fugit generosas animas, abjectas insedit. Et qui-
dem tam continua iudicandi proclivitas, ut cen-
seatur, quisquis censet. Alter alteri iudex est.
Sed ille profectò magnus humanæ mentis error,
quod alienos mores curiosa quærit indagine,
propriis non attendit. Expressit hoc reverenda
vetustas, cum Lamias finxit domi cæcas, foris
ocularas. *Tecum habita*, donec plena prudentiæ
maturitas dignum te fecerit, qui de ceteris sta-
tuas. Etiam mihi libet cum insipientibus furere.
Etenim

Etenim paro de Iudice judicare. Vos tamen ignoscite, si de proprii præscripti regula videbor deviare. Sententiam dicam, non sententiam. Agam iudicem, non ero. Lingua iudicabit, non animus. Quippe nefas mihi fuerit, ad verum centuræ traxisse tribunal sacrosancta priscorum legislatorum facta, tanquam non iusta. Solius exercitationis res est, quam molimur. Non nostræ dictionis scopus, ut in sententiam pedibus eatis; orare tantum proposui, non perorare. Audite, quæ dicturus sum, non sentite. Ego quidem qualiter dixero, num ad gustum? è vobis ipsis intelligam. Placuisse, continuata testabitur aurium attentio: displicuisse, tumultuans pedum explosio. Enorme crimen adulterium est: multorum Philosophorum opinione perjurio gravius existimatum. Quasi levior foret violatio numinis, quam thori. In omni bene constituta Republ. pœnas adulter invenit, Apud Romanos lex Julia temeratores alienarum nuptiarum ultore ferro persequabatur. Apud Judæos rigida saxorum tempestate mœchus oppressus: apud Ægyptios naso truncatus: apud Athenientes paratillo punitus. Ex nomine pœnam ferens apud Græcos Didymus tibicen, è testibus pependit. Zeleucus nomotheto Locrensi constituit exoculandum, quisquis adulterii convinceretur. Rectè. Nam radiis oculorum impudicus amor accenditur: ducibus oculis ad hoc scelus pervenitur. Verè Fabius: *Vitiis in animum per oculos*

via;

*via; oculi tota nostra libido; hi nos in omnia quod-
tidie vitia precipitant, mirantur, aditant, concu-
piscunt. Sed quid Zaleuce? Filium tuum crimen
jam fecerat adulterum; sententia tua declararat:
& tamen videre non desit. Non satis fuit, altero
luminum privasse; lex voluit, ut utrumq; vindice
cuspide foderetur; ac si planè foret indignus
ætheris beneficio, qui divinam vel Lunæ, vel
Solis reverentiam, nefandi facinoris impuritate
violasset. Dormivit in te ipso tua lex? Ab auctore
suo obtinere non potuit, ut præscriptam casti-
gandi formulam justissima severitate sequeretur?
Sententiæ debitæ neglectu laudabilis tuæ
sanctionis auctoritatem minuisti, gloriam ma-
culasti. Vel strictius in filii delictum, quàm alte-
rius fuerat, animadvertendum. Si majus digni-
tatis suæ pondus apud successuros iudices statu-
tum tuum habuisset, majus prohibitionis suæ
robur apud subjectos. Illos nunquam infidiatrix
judiciorum corruptela, hoc nunquam illicitæ
Veneris obscœna cupiditas expugnasset: utroq;
sanctissimi præjudicii memoria, severa quadam
religione continuisset. Tantum facit ad impetran-
dam legis observationem legislatoris exemplum.
Summa Rerum publicarum salus est, vel exulare
planè vitia, vel justè puniri. Non leviter igitur
in tuam legem peccasti, cum turpissimi simul &
gravissimi criminis tam facilis ultor extitisti.
Vix poenam ullam inflixisse censendus es, quia
non ex legis regula. Remittitur potius facinus,*

H h

quàm

quàm punitur, cum sic in puniendo delinquitur. Quid ? Plus Reipublicæ debebas, quàm filio; plus Reipublicæ debebas, quàm adultero: pluris tamen filium, pluris adulterum, quàm Rempubl. æstimasti. Marcus Curtius, uterque Decius, devotas animas impenderunt, quò nutans Romanæ gentis gloria desineret periclitari. Tu nocentia filii lumina non impendisti, quò justitiæ fundatior floreret auctoritas. Non tanti tibi fuit Aſtræa. Maluisti Deam negligere, quàm excæcare fontem. Sedes jam proinde, cum dira furiarum triade, lacrymoso miserrimæ vocis ejulatu iudicibus inclamans, *Discite justitiam*. Admones ceteros, te ipsum crucias. Cogeris extorta per pœnas testatione justitiam commendare, cum exercere non potes; quia contempnisti, cum posses, imò cum deberes. Si quidquid apud inferos durum Rhadamanthus imposuit; si cruciatuum quâdam vicissitudine nunc Tityses, nunc Sisyphus, nunc Ixion; dignissimè luis: Ipsis namq; Numinibus refragatus impiè fuisti, quia non sat strenuè prosequutus æquitatem. Hæc nullo quenquam habent discrimine, *Tros, Rutulûsve fuit*, cum supplicia sceleribus dispensanda sunt. Facilius omnium decorum suorum patiantur jacturam, quàm Justitiæ. Nec enim Numina sint, nisi justa. Tu mihi responde *Mercuri*, facunde nepos *Atlantis*, Deorum nuncie, cælestium arcanorum interpretes: Quid primum in Diis? Justitia. Quid secundum? Justitia. Quid tertium? Justitia.

tia. Te pudeat itaque Zaleuce, qui vili pendisti, quod tanti facit æternus superæ sedis habitator. Omalum? Lenocinantibus paternæ facilitatis illecebris inductus es, ut sacrosanctum tribunalis rigorem temeraras. Iudex eras: animo debebas excludere, quidquid insidias justæ severitatis sententiæ facere potuisset. Mittendus in exilium paternus erat animus, ut disciplina legis vigorem suum obtineret. Quid te Juni Brute? In foro, ante ora Quiritium, filios tuos securi percuti iussisti: quod novarum rerum cupidi, in regnum restituere Tarquinium cogitarent. Exuebas patrem, ut ageres consulem: orbus vivere malebas, quàm publicæ deesse vindictæ. Quid tu Manli Torquate? Gnatum tuum extra ordinem cum Geminio Metio proliatum capitis poena non exemisti, tamen si victor ab hoste superato spolia reportaret? Satius esse judicabas, patrem forti filio, quàm patriam militari disciplina carere. Quid tu Aule Fulvi? Filius ad castra Catilinæ temerario tendebat impetu: medio ab itinere retractum supplicio mortis affecisti. Non illum Catilinæ contra patriam, sed patriæ contra Catilinam genueras. O magnas Heroum animas! Qui spectatores eratis amovendi, poenarum ipsi fuistis exactores. Plus Nemeli, quàm Naturæ tribuistis. Nè longus exemplis sum; paucis dico: tota te, Zaleuce, condemnat Antiquitas. *Marthæ Boneruo.*

EXERCITATIO VIII.

Male est extra legem viventibus: quicquid meruerunt, semper expectant.

MAXIMA pars felicitatis humanæ in virtute consistit. Nam qui extra legem vivunt, conscientiaë stimulis exagitantur velut telis furiarum ardentibus, & in cruciatu perpetuo consenescent: neq; enim indormiscit aquila ista Promethei, ad custodiam menti apposita; sed ubique fontes prosequitur, & occultis ictibus interpellat. Videas eorum membra cogitatione pallefcere, mentem animûmq; hebetari; vultum tristitiam induere, & ante oculos semper pœnam versari quam meruerunt. Tanti est à justitiæ præscripto recedere. imò tanti est velle mori cum non possis, & tamen semper tabescendo mori. Siquidem ex sapientum sententia annorum fomentum sit lætus hilarisque animus: nulla vira potest esse diuturna, quæ in perpetuo dolore trahitur. at verò improborum mentes, neq; somno revocantur ad sanitatem, neque vigiliis: sed quotidie pœnam in procinctu esse putant quam riment, domestico teste convicti, ipsi sese ad supplicium proscibunt. Vis igitur feliciter vivere? vive bene. *Nicolaus Burgundius.*

EXERCITATIO IX.

*Sera nimirum vita est crastina, vive
hodie.*

SERVIRE nulli, viam quò labet flectere,
Quodcunque animo complacitum fuerit age-
re, cum datum sit hominibus; una tamen est
catena, quæ nos aligatos tenet, amor nimirum
vitæ: ita ille nos detinet, ita perplexos reddit, ut
vivere cum nos putemus, prius incipiamus, aut
potius jam desinamus etiam, cum non inceperi-
mus. Neque enim tenacis terræ calcare gramina,
vitalem hanc, & per cuncta rerum meabilem
aërem haurire, id est vivere; sed in vita morari.
Utiq; ad sapientiam vivas oportet, ut diu & bene
vivas. *quis ad illam pervenit, inquit Seneca, attingit
non longissimum, sed maximum finem.* agit hic
quod vult, non desiderat particulatim admoneri,
doctus in totum. Sed abducit plerosque pubes-
centibus genis decora ætas, in vitium flexibilis,
aspera monitoribus, & utilia relinquere pernix.
gaudet illa

Equis canibusq; & aprici gramine campi:
latatur dum fata sinunt, curas canis relinquens
capillis. His, inquit, utile

Pallare, & toto vinum nescire Decembri:
tum juvat moroso & titubante corporis gestu
Stoæ deliria percurrere. Sed quid? etiam ætatem

disponis, cum nec crastino domineris. Crede; nihil sibi quisquam de futuro debet promittere. properat enim *cursu Kita citato, volucrique die Rota precipitis volvitur anni.* Incertum autem est, quam propè versetur vitæ terminus, fortè in illam, quam præs, horam casus incidet. Ita igitur animum tuum forma, tanquam ad extremum ventum sit; nihil differ, vivere propera, & singulos dies, imò momenta singula, singulas vitas existima, & si forte canos rugaque concesserit benignior dicam, an iniquior natura mater? his tu viaticum ab adolescentia, veram minime sapientiam, quære. *Cultura illa est animi quæ extrahit vicia radicitus, & præparat animos ad summa accipienda, eaque mandat his, & ut ita dicam, ferit, quæ adulta fructus uberrimos ferant.* Ut ager, quamvis fertilis, sine cultura fructuosus esse non potest: ita nec animus. Hanc igitur, quisquis vitam amat quære; ne dicaris? fuisse tantum, non vixisse. quære: sed *hodie.* desidiosa nimis vox est, *Cras hoc fiet.* cum enim

—cras hesternum consumpseris, ecce aliud cras Egeret hos annos, & semper parum erit ultra.
 Justus Mulderus Ascanius.

EXER-

EXERCITATIO X.

De puella, quæ maritum occidit.

FACINUS novum & memorabile hæc narro,
quod propè Grudios nuper accidisse fertur.

Virgo quædam egregia forma paucis abhinc
mensibus adolescentem sollicitavit ad nuptias;
peractoque ex more officio, cum adhuc panè
Hymenæus in limine perstreperet, adversum-
que thalamum exornaret incesta vestis, sponsi
sui exosa commercium, alieno congressu genia-
lem torum contaminare cepit. Neque se his li-
mitibus insolens petulantia continuit. Quippe
magis indies magisque stimulante libidine, im-
placabile odium concepit adversus maritum : &
quò facilius cupiditati locum faceret, domestico
jungio totos dies in caupona detinebat. Rede-
untem verò intempesta nocte eadem humani-
tate excipiebat, qua ejecerat. atque (ut est in-
genium mulierum ab ira proclive ad injuriam)
fœdissima linguæ petulantia tacentis patientiam
quotidie exagitabat. Tandem bonus ille vir, ut
aliquando rabiosæ conjugis evitaret insaniam,
rectâ se ad quietem composuit, suavissimòq; illo
cantu, velut Argus à Mercurio delinitus, facile
somnia immersus est. Quid tum sit ? ubi illa
maritum indormisse videt, neque ultrâ verbis
posse ulcisci contumeliâ ; omnia humani mane-
H h 4 fuetique

fuetique animi officia exuit, & in facinus prona
 cogitatio sese porrexit supra muliebris naturæ
 audaciam. Sine mora igitur aggressa sternutan-
 tem, adhibita collo novacula, impavidè jugula-
 vit. Ac ne tum quidem aliquid de crudelitate re-
 misit; sed ne cadaver scelus proderet, tristissimo
 Medæ exemplo secuit in partes, atque infelicitis
 mariti palpitantia membra in lutulento puteo
 dissipavit. Videas tum quotidie apud parentes
 increpare absentiam viri (ajebat enim profectū
 in vicinum oppidum ad mercatum:) videas nunc
 à præmiatoribus occisum fingere, nunc torren-
 tibus undis noctu obrutum, cum titubanti gressu
 referret pedem; imò fata ipsa deòsque palàm in-
 cusare, qui tam citò aperuissent divortio viam.
 Denique ut omnia suspitionis vestigia tolleret,
 infestis unguibus radere genas cœpit, passis esse
 crinibus; inimico questu dolorem mentiri; eā-
 que omnia facere, quæ lugentes solent. Sed quid?
Male est extra legem viventibus; quia eos sem-
 per poena persequitur, quam meruerunt. Interea
 enim dum blanditiis amici squallentem exone-
 rant, dolorisque pertinaciam expugnare persi-
 stunt verborum lenocinio; non tulit fortuna diu-
 tius occultum nefas, neq; sine vindicta esse voluit
 tam execrabile temeritatis exemplum. Igitur ex
 eo solantium numero senex quidam notavit sibi
 in puteo aquis innatare lineam vestem (cui fortè
 ventrem interempti crudelis femina involverat,
 ne vitcera exciderent:) frugalitatis suæ memor,
 extraxit

extraxit curiosa diligentia, atque in conspectu omnium, detecto humano pectore, tota sese tragœdia aperuit. Præterea in culcitro sanguinis relicta vestigia, dubitationi ultrà locum non fecere. Confestim à misericordia ad iram conversis animis, cohiberi vix potuit justissimus parentum furor, quin recenti funere funus cumularet. Sed infra amicorum preces facinus fuit. Interim, ne res sine manifesta ultione decederet, quaestione à Prætorè habitâ, crudelitati suæ nefanda uxor tristissima mortè litavit. *Nicolaus Burgundius.*

EXERCITATIO XI.

Mulier imperio apta.

INJURIAM sequiori sexui fecistis, O Viri, quod feminas ponte, rostris, pœnulâ, laticlavo, trabeâ prohibendas decreveritis. Non illis novercatâ natura: non producere prærogativam potestis, qua præcellatis. Paribus privavistis primordiis, pari conditione, solo corporum habitu discreti. Non soli bellatrices manus geritis; non soli largis scientiarum fluminibus inundamini; non soli rectè consulitis: etiam mulieres Mars, Minerva, Confus instruxit. Dicam? Invidia sola stimulavit, uti tam indignè statueretis; quò tandem generosa feminarum pectorum dotes

idotes obsolecerent, nullis exercitiis exultæ.
 Honoris, dignitatis, auctoritatis socias ferre ne-
 quivistis, sine quibus esse non sustinetis. Siccine
 rependitis pio matrum genitri, quæ frequentes
 vitam relinquunt, ut gnati auspicerentur? Siccine
 in quoddam servitutis jugum compingitis, quæ
 tribus profunt temporibus, ne servi nascamini?
 Discutite veterum scriptorum monumenta, lu-
 strate retrogradam seculorum seriem; muliebri-
 um virtutum vibrantes radii inavolos oculos
 ubique perstringent. Statuæ, flumina, campi, ci-
 vitates, sepulchra testabuntur tacitâ fide, fuisse
 feminas, quæ manibus, animis, ingeniis, mares
 vicerint, Deos stupefecerint, naturam transcen-
 derint. Thyëcia Amazon separari non poterat,
 nisi solius Alcidæ devota victoriis dextera. To-
 myris tremendum Cyri caput utre sanguinolento
 conclusit. Alexandri fulminantes acies Hypo-
 lyte non expavit. In attonitos Tiberis fluctus
 imperterrita Clælia virgineum corpus immisit,
 non tantum obsidione, sed etiam metu patrum
 solutura. Quis in divina Philosophiæ disciplina
 talem te formavit ô Socrates? Aspasia, Diotima.
 Quis apud Triumviros potentem facundia te de-
 fendit, Hortensia? Hortensia. Quis bellaci carmi-
 ne Pharſalicæ acies tecum pugnavit, Lucanæ?
 Pollux tua. Cui refertis acceptam eloquentiam,
 Græchi? matri Corneliæ. Estimavit Octavia-
 nus Cæsar femineum sexum: etenim nihil un-
 quam suscipiendum putavit, nisi prius conjugis
 suæ

sue sententiæ explorasset. Estimavit Justinianus,
 Juris Hercules: uxorem namque suam voluit
 sacrorum consciam, consortemque consiliorum.
 Estimavit Xerxes: cujus in arcano concilio,
 delectos inter Persarum proceres Arthemisia non
 semel absedit. Itē viri, Principes erroris damnate,
 quod imprudentibus, quod infidis, inconstantibus,
 quod rimosis feminarum pectoribus secre-
 tiora sensa crediderint. In hunc modum calum-
 niose proleinditis innocentes animas. Amplius?
 Vitia fingitis, ut insectari possitis. His figmentis
 res sunt. Quæ tua sententia, divine Platonis. *Qua-
 ntilibus partibus; quæ propriè virorum putantur,
 conjungendas esse mulieres; bellicis etiam; quippe
 cum virisq; natura una sit, eandem esse virtutem.*
 Quid vos, ò Trogloditæ: Sacrosanctæ nobis
 fuerunt; & adeo, ut intercursibus suis iratas dex-
 teras in mediis conflictuum furoribus constrin-
 xerint. Quid vos, ò Germani? Reverenda qua-
 dam divinitatis æstimatione censuimus. Quid
 vos, ò Lacones? Dignas judicavimus, quas in
 sancta Corinthe subsellia admitteremus. Quid vos;
 ò Romani? Vestram matrem, pignus imperii,
 fidei virginali commisimus. Quid tu, ò credula
 Antiquitas? Artes, Scientias, Musas cum nomi-
 ne, tum sexu feminino donavi: ipsius justitiæ
 Præsidem, Deam feci, non Deum. Quid vos
 demum ò Dique Deæque omnes? Pandoram
 sumpsimus, feminam sumpsimus, in qua beata
 divinæ potentiæ vires experiremur. Desino. Nec
 enim

enim amplius humana exquirenda sententia,
quando divina decidit. *Matthias Bonerus.*

EXERCITATIO XII.

Parvi magnis prestantiores sunt.

AD EST, si tamen adhuc alibi terrarum
estis, gigantes, hodie pygmei in arenam
descendent, hodie homunciones ad du-
ellum vos provocant: adeste omnes
magni, & qui Maximini caligam aestimatis, par-
vos magnis prestantiores esse ostendam, & ab
omni ævo fuisse. Repetite memoria omnium
temporum ætates; mentiar, nisi magnos fere
omnes, stolidos, inertes, barbaros, impios, con-
trâ, parvos animosos, industrios, morum elegan-
tia & doctrina illustres reperietis. Ecce statim
post Deucalionis & Pyrrha diluvium, quis aure-
um seculum, & candidissimos hominum mores
violavit? Nempe gigantes Enceladus, Centima-
nus Gyges, & minaci Porphyreon statu, & ingens
Tytius.

Per tota novem cui iugera corpora

Porrigitur:

Alique terra omniparentis alumni

qui eo dementiæ processerunt, ut etiam bellum
moverent superis, hoc est, ut Deos penates aris

& focis

& focis deturbarent, & impietatem, furta, latro-
cinia, tyrannidem inveherent. Quod si historiis,
quas suis Poëtæ figmentis decoloraverunt; fides
adhibenda non est; saltem divinis scripturis cre-
dite. Primus Nimrot magnus & ingens venator,
jura naturæ temeravit. nam homines, quos in-
genūos illa creaverat; hic servituti turpiter ad-
dixit; idcōque reprobum & detestandum, non
Deo tantum, sed hominibus sese præbuit. Verum
despectamus parumper oculos ab istis primis se-
culis; & ad sanctissimam Hebræorum Remp.
accedamus. Hic Saul magnus, & toto vertice
supra populum eminens, qualis obsecro fuit?
mansuetus, fortis, pius, ut ad regnum veniret;
sævus, ignavus, impius, ut malè administraret; &
tandem etiam amens, atque insanus, ut sceptro
& simul vita spoliaretur. Magnus pariter fuit
Goliath, & spurius, improbus, nec fortis quidem:
Martem enim ventosa in lingua duntaxat habuit.
David vero parvulus legitur, omni humanitate
præditus, facie & vultu decorus, in proelio invicti
animi, & roboris, in pace mansuetus & prudens,
omnium virtutum cumulo ornatus. Si per pro-
fanas historias vagari & excurrere paululum lu-
beat, Ulysses occurret, quem parum fuisse Home-
rus testatur: tamen

Quis mores hominū multorum vidit & urbes:
cujus providentia nullis potuit insidiis supplantari;
cujus tendiculas nemo hostium indemnis eva-
sit: cuius lingua plus valuit in Trojâ expugnandâ,
quàm

quàm magni Ajacis magnum, & Phœbeia Lampadis instar olypeus : cujus incermis militia ultèrius promovit Græcorum gloriam, quàm millenavium armata multitudo; deniq; cujus industria plus præstitit, quàm Polyphemi monoculi omniumque Ætæorum gigantum procera illa, & stolidida corpora. Occurret etiam Alexander Macedo, magnus quidem rerum gestarum gloria, sed quia statura parvus, victor orbis terrarum : nec enim tanta fortitudo animi, tanta vis, tanta industria in eo fuisset, nisi pusillus fuisset. Occurrunt mille alii, & alii, cum bello, tum pace illustres viri : in Repub. quidem Spartana Lycurgus ipse, & Solon apud Athenienses, Demosthenes, Themistocles, Miltiades & ipsi septem Græcorum sapientes : apud Romanos omnes furiosissimi & seditiosissimi homines magni in historiis leguntur, contra religiosi, fortes, & animosi, Numa Pompilius, Coriolanus, Cæsar Octavianus : docti itidem & eloquentes, Virgilius, Horatius, Persius, Hortensius, Salustius, parvi prædicantur. Et certè si ratio aliqua à natura ipsa haurienda sit, & indaganda, cur parvi magnis præstent, facili negotio reperietur. Cum enim parvi contracta, & quasi juncta ac conglutinata omnia membra sua habeant, magni verò dispersa, & quasi sejuncta, necessum quoque est, ut in istis vires conglobata fortiolem agilloremque corporis structuram faciant, in his separata minus validam gravemque ac ponderosam. Contraideo plausibile vulgi dictum, ideo parvos

parvos prudentiores esse magnis, quia sapientiæ domicilia, cor & cerebrum, in pusillis non ita longè à se distant, quàm in vastis illis & proceris corporibus. Quidquid sanè causa sit, nec enim facilè alias comminisci quèo, videmus pulcherrima & præstantissima ipsius naturæ opera parva esse, & ab exiguitate commendari. Quatuor partes orbis esse scimus, & inter eas minimam Europam: tamen eâ fertilitate agrorum, populorum, & Regnorum multitudine, doctissimorum virorum florentissimis ingeniis alias longè post se relinquit. Et quantula obsecro Roma erit, si cum universa mundi machina conferas? Illa tamen Europam, Asiam, Africam bellis victoriisque peragravit, toti orbi imperium & leges dedit. Jam verò inter bestias, quid leone fortius? taurum tamen, equum, elephantem, & multa alia vasta grandiaque animalia magnitudine corporis non adæquat.

Parva necat morfu spatiosum vipera taurum:

A cane non magno sepe tenetur aper.

Quid solertius prudentia apum? parvæ sunt. Quid laboriosius diligentia formicarum? parvæ sunt. Quid subtilius ingenio aranearum? parvæ sunt. Omnes etiam in aëre aviculæ, quæ dulcissimè cantillant, parvæ sunt: Omnes, quæ altissimè & rapidissimè volant, parvæ sunt. Audis enim Lusciniam per integrum agri tractum molliter & mobiliter discordi concordia minurientem, & tamen vix vides: è contra maximæ volucres aut infelicitè

infeliciter canunt, ut bubo, corvus, cornix, milvius; aut nihil canunt, imò pleræque in genus suum faviunt, humano sanguine vescuntur, rapto vivunt: cujuscmodi sunt Accipitres, Nisi, Aquila, Vultures, Harpyæ, & id genus aves infaustissimæ. In mari verò non ego mirabor cete grandia, non immanes belluas, non squamosas balænas, sed Delphina pium, & Remoram pisciculum minimum, qui naves vastissimas sistere, & remorari potest. Hic fixus hæreo & stupefco in ipsius naturæ miraculis, sed tamen ut ulterius progrediar, faciunt, ipsam naturam semper æmulati præstantissimi artifices, plastæ, pictores, ipsique oratores, qui quidquid magnum, id est, memorabile, & semper æterna posteritatis memoria dignum fecerunt, parvum esse voluerunt. Insignis ille Couis artifex in musca formanda totam ætatem suam consumpsit, quam dum absolvisset, nec opus ejus videre potuerunt lufci, nec artem nisi periti. Et quis non laudet potius Zeuxis uvas aut parvulam artificiosamque Apellis lineam, quàm gigantem Polignoti, aut grandes Colossos, & Euphranoris marmora? Inter scriptores verò, tum Græcos, tum Latinos, qui minùs ferè scripserunt, plus sapientiæ nobis reliquerunt. Epicteti aureum illum de moribus libellum, quis dignis præconiis prosequatur? & tamen pugno concludi posset. Quis non miretur divina Senecæ scripta? & tamen omnia libellis constant. Intellexerunt nempe viri sapientissimi parvam orationem maximi ponderis esse, & fortius

fortius ferire,quàm copiosam illam,& Asiaticam verborum colluviem. Sed vereor ego, ne dum copiosè nimis parvos laudo,longius quàm par sit sese provehat mea dissertatio,& id ipsum vitium incurrat,quod contemnit,aut in aliis ignominiosum reprehendit. I. H.

EXERCITATIO XIII.

Inter Palladii ornamenta Sclopus est.

IN hæc subsellia conscendo, contra Doctorem breviter declamaturus, lectissimi *Juvenes*. Ne miremini: nec inconsultus, nec insolitus hic meus conatus est. nam per eloquentiæ exercendæ rationem licet ut diversum sentiamus, ac loquamur: & Majores nostri in hac ipsa schola Antagonistas delegerunt, quibuscum lingua præliarentur. Togam suam in argumenti patrocini-um produxit: futurum non arbitror, ut ex pallio propositum meum condemnetis. sagum quoddam & insigne Martis mihi erit, ab inimica orationis nuperæ proscriptione *Sclopus* defendenti. Duas causas acturus sum, dum unum agam: & nostram, & *Sclopi*. Illa etenim ætas nostra, ut *Sclopi* præiicere manu sine generosæ mentis infamia non possimus: ejusmodi instrumentum *Sclopus* est, in quo non tantum vim fulminis effictam, sed

artis & ingenii miraculum videamus. Mirari cogor, dum mente contemplor ejus industriam, qui construit: ejus animum, qui displodit. Nihil profecto, præter ætatem, nihil præter dignitatem facimus, si in armis quoque ingenium colimus & usurpamus. Non omne tempus libris adsignandum: dare quoque hæc Palæstra debet, qui pro Principe, qui pro Patria, qui pro Religione depugnent. Non hoc solummodo agendum, ut animis docti prudentesque, sed actibus etiam fortes existamus. Cui numini litamus; quas artes colimus? *Pallas* illa non Sapientiæ tantum præses, verum etiam Belli. Hoc galea, hoc ægis, hoc hasta testatur. quam una ex parte patronam habemus, ex altera quoque; habeamus. Nullus nobis è manibus, è cingulo *Scloppum* detorqueat, nisi ab otiosis & imbecillibus literis tantum censerì velimus. Non est in *Sclopo* crudelitas. & *Juvenes*. finxit adversarius, uti proscinderet. Si taliter sentiendum foret, nec pugio, nec ensis, nec lancea, nec arcus, dirum crudelitatis nomen effugerent. nimirum in idem cum Bombarda conspirant, ut fugitivæ animæ vitam patefaciant. quid? etiam benigni sumus, etiam miseremur; cum non avertenda machinæ violentia tollimus, quem diutius in vivis pati per scelus suum non possumus. hoc namque fit, ne mortis acerbitem subiturus, mortis quoque tyrannico timore crucietur. In equuleo, in carcere, crudelitatem repetimus: quippe præstant, ne moriatur, qui cadaver esse

esse desideret: præstant, ut tam diu necesse pati-
atur, quamdiu expectat. Nec ideo à nobis hæc
machina non usurpanda, quod à Majoribus non
usurpata. pari ratione, veram religionem ample-
cti non debuerimus, quia prisce caruerunt: nec
typis uti, nec aquas aliquandas igni dare, nec in
undis molas statuere, nec bombyces pretiose la-
borantes fovere licebit, si *Sclopus* non tractare.
Nam sicut hunc, sic illa, Majores ignoraverunt.
attribuendum ingeniosæ ac felici nostri tempo-
ris industriæ, quod invenire potuerit, quo faci-
lius victoriam pararemus: & hac inventione
præstitum, quod præcedentia sæcula vicerimus,
subsequenturam posteritatem in admirationem
rapturi. Quisquis es, honores tibi decernendi fu-
erunt, statua ponenda, quod in orbem primus in-
duxeris usum tonantis instrumenti: auctor es;
quod ingenio pugnare didicerimus. auctor es;
quod ori admoveamus intrepidò, manu tracte-
mus audaci, cujus sonum sine consternatione ple-
rique non audiunt. auctor es; quod Jovis officium
exercere cœperimus. Dolebunt nepotes, quod
inventum usurpabunt, in fastis inventorem non
legent. Nequaquam sceleri conjuncta victoria,
quæ *Sclopo* parata: tamen dolose repertum, quod
adversarium simul & spiritum, & defendendi fa-
cultate privemus. Fortiter agit, qui sic pugnat,
ut sibi resisti non possit. luculentum victoriæ
genus est, ingenioso dolo posse superare. In armis
si cum laude dolos versare non liceret; ab *Ænea*

fociisque suis mutatos clipeos ac assumpta Danaorum insignia, grandiloquus Maro non cecinisset. etenim hoc conatus est, ut Anchisiadæ cuncta facinora, laudabilia, magnifica, heroica censerentur. damnandi forent Græci, qui tum demum gloriose sibi conflixisse videbantur, cum non armorum tantum potentia, sed industria quoque calliditate, victoriam peperissent. damnandi forent Romani, qui dolosis stratagematibus, munitissimas urbes, maximos exercitus, potissimam terræ partem devicerunt. Audacis animi robur ostendimus, exonerare Bombardam qui non expavescimus. ipsa miscemus elementa, ut tonemus. dirè sonanti fragore tonitru, coruscanti flamma fulgur simulamus. Miratur ales armigera, non suos in terra Joves audiri. miratur cœlum, infrà se tonitrua debacchari. miratur ipse Juppiter, annum totum nostris fulminibus inquietum; sibi fas esse æstate tantum sua jaculari. Insigniter facis, quisquis *Scelopum* persequeris: crudelitatem doces, quisquis inimicum lenta morte perimendum arbitraris. Gaudebit tali patrono Mezentius, qui

*Mortua quinetiam jungebat corpora vivis,
Componens manibusq; manus, atq; oribus ora,
(Tormenti genus) & sanie taboq; fluentes
Complexu in misero longà sic morte necabat.*
gaudebunt Buisiris, Diomedes, Phalaris, Sylla;
talem si crudelibus aris, ignivomis equis, ferventi tauro, sævo carceri, defensorem reppererint.
Omnis

Omnis ætas Tyrannos execrata: quis suadeat, uti
 simus? moras mortis nullus non damnavit: quis
 excuset? Lugerent mites Musæ, squallerent hi
 parietes, langueret Athenæum, ejuscemodi sen-
 tentiam si probaremus. Esto: vigeant alibi le-
 ges, quæ *Sclopum* ne gestari quidem permittant.
 de vestris ingeniis, ô *Juvenes*, tam sinistrè sta-
 tuere nec libet, nec licet. celsior indoles, gene-
 rosior virtus, in pectoribus istis dominatur, quàm
 ut abuti tam præclara machina cupiatis. Nihil
 conamini, nisi quod cum laude perfici posse ju-
 dicatis: non facitis, quod condemnatura sub-
 sequi queat Metanœa. Ut aurum reliquæque me-
 tallæ, sic arma censenda sunt: isti bona, qui novit
 uti; isti mala, qui nescit. non usurpare proponi-
 tis, nisi rectè: cur subtrahantur? ita me Deus
 nemo dexteræ vestras exarmare poterit, nisi idem
 ingenito candori atrocis injuriæ stigma sit inustu-
 rus. Exesto puer, exesto mulier: animis caretis,
 quibus audeatis. Sic à natura comparatum, ut
 rigidi stetis, arma districta si fulgere tantum vi-
 deritis, non rubere. patrare quomodò queatis,
 quod si fiat, spectare non sultinetis? Pectus Her-
 culeum geras necessum est, quisquis in arenam
Sclopo pugnaturus descendis. lædes fortem ho-
 stem, non sternes: hîc maximum salutis periculum,
 ni te viriliter tuearis. ipso nimirum vulnere fero-
 cior, suo sanguini non timebit, tuo pertinaciter
 insistet. Erras toto cœlo, sola si displosione cer-
 taminis fortunam concludis. Bombardam non

tegamus, si gerimus. quod sine gloria non tractamus, sine dedecore non occultabimus, palam feramus; ut quivis intelligat, inesse nobis animum, qui pugnam non exhorrescat: palam feramus, ut hostis ipse cognoscat, quod imprudentem non simus invasuri. sic generositatis famam merebimur, proditoriae machinationis suspicionem amolierimur. Cur Academiae scita prohibeant? innatae studemus indoli, Principis saluti, Patriae tranquillitati, cum non Minervae tantum, sed Marti simul operamur. Facimus enim, ut aliquando non minus dexteris, quam consiliis, juvare possimus. facimus; ut cum res exiget, pugnare sciamus, non discamus. Accusabit *Palladem*, quod armata sit, quisquis ab Athenais armorum exercitia secludenda judicabit. Amoenissima certe venatio. quae *Sclopos* admittit. quid jucundius adspectu? quam transverberatas eminus feras sublimibus montium jugis delabi. quid suavius factu? quam unica glande impetrare, in quod multorum canum ardens velocitas adlaboret. quid praestantius? quam sic peritis oculis *Bombardam* dirigere, ut alites ipsa volatus mobilitas ab ictu non defendat. Intrepidi sumus hac machina: optamus obvias dari feras, quae nullam victoriam patiantur, nisi difficilem. Quispiam censeat, nobis ipsis ab hoc instrumento verendum? telum imbelli sine ictu conjicit, neque enim tam supinae sumus inertiae, ut nostro corpore plumbum hauriamus, quod alienae neci destinavimus.

virtus, artis & ingenii præstantia fecimus, ut in *Sclopos* imperium habeamus. Hac dixi, lectissimi *Juvenes*: ut experirer, quid in eloquentiæ Palæstra sperare deberem; ut ostenderem, nihil esse, cujus contraria sententia Rhetorico conatu defendi non posset. ignoscetis, quòd in hoc loco peritrepuerim, in quo nil, nisi meras Suadelæ vengeres semper audivistis. Eloquar? optimè mihi perorasse videbor, si non persuasero. *Masibias Bonerus.*

EXERCITATIO XIV.

Historia Politicæ officina est.

CUm vitæ humanæ prudenter instituendæ rationem proponere vellet Cebes ille Thebanus, picturam quandam in æde Saturni se vidisse ingeniosissimè est commentus, quæ tria velut septa contineret. Primum quidem vitam hominis designabat, in quo Opiniones, Cupiditates, Voluptates morabantur; Fortuna regnum tenebat, & aliis quidem munera dividebat, aliis id quod dederat auferebat. Quare hi quidem miserum in modum ejulantes, Fortunam malam appellabant; illi contrà inani & inconsiderata elati lætitia, prosperam Fortunam vocabant, & quasi impetu quodam abrepti, in Incontinen-

nentia, Luxuria, Avaritia, & aliarum cupidita-
 tum domicilium ferebantur. Quos mox Poena,
 Poenam Mœstitia, Mœstitiam Luctus, Luctum De-
 speratio sequebatur. Paucos eripuit Pœnitentia,
 qui cùm ad demonstratam sibi Veram Eruditio-
 nem contendere vellent, à Falsâ sunt abrepti.
 Igitur secundum septum Falsi nominis Eruditio
 dicebatur, in quo Poëtæ, Dialectici, Mathematici,
 Cyrenaici, Peripatetici, Grammatici oberrabant.
 Ex hoc deinde ardua via per tertium septum in
 altum tendebat ad Veram Eruditionem, ad quam
 qui pervenisset, tum demum ad Scientiam reli-
 quâsq; Virtutes mittebatur, quæ cum ad matrem
 suam Beatitudinem, coronandû deducerent. Sed,
 quid hujusmodi pictura cum proposita nobis ad
 differendum quæstione faciat, nunc dicam, nec
 diutius vestram morabor expectationem. In ter-
 tio illo septo Veram Eruditionem Cebes re-
 præsentat: hanc ego si Historiam dicam, à Ve-
 ritatis scopo non aberrabo. *Vides, inquit Senex*
ad Cebetem, juxta portam stare matronam for-
mosam, constanti vultu, atate mediâ, & jam ad
senectutem declinante, veste simplici & ascititi
cultus experte. insistit autem saxo non globoso,
sed quadrato atque immobili: ei adsunt alia dua,
filia ejus, ut videtur: harum igitur media Ern-
ditio est, altera Veritas, altera Suadela. Non-
ne vobis homo sapientissimus ingeniosissimo
hoc commento universam Historiæ naturam,
quam hîc Eruditionem vocat, videtur expressisse?

Formosa,

Formosa, inquit, *est*. quid enim pulchrius *historiâ*, in qua pulcherrima Virtutis imago tori orbi spectanda proponitur? *constanti vultu est*. hoc verò *historiæ* proprium: non Opiniones, aut in utramque partem disceptabiles Dialecticorum quæstiones, sed constantem Veritatis rerumque gestarum conservare memoriam. *Ætate mediâ & jam ad senectutem declinante est*, & hoc *historiæ* convenit, quæ ab ipso orbis conditi principio canæ antiquitatis non admirandas magis quàm imitandas Virtutes complectitur, & ad subsequantium sæculorum deferret posteritatem. *Insistit autem saxo, non globoso, sed quadrato atque immobili*. quis hoc *historiæ* denegat? quæ in solido certitudinis fixa fundamento, non in volubili imperiti vulgi rumore consistit; sin minus, non *historia* est, sed *fabula*. Denique *ei adsunt alia dua, filia ejus, ut videtur, Veritas nempe, & Suadela*. has qui genuinas *historiæ* filias esse negaverit, hunc non solum *historiæ*, sed omnis humanioris literaturæ expertem dicere oportebit. Est itaque vera Eruditio, *Historia*, quæ ad scientiam reliquasque Virtutes aditum patefacit, cum verò *vita hæc nostra, quæ in societate quadam consistit, Virtute scientiæque maximè nitatur*, facile colligo id quod nobis propositum erat, unicam Politicæ officinam *Historiâ* esse. Hæc enim, apud Tullium, *est testis temporum, lux veritatis, vita memoria, magistra vita, nuncia vetustatis*. Et merito. *Plures enim aliorum exemplis docentur,*

docentur, inquit Tacitus; exemplorum verò the-
 saurus historia est, *custos*, ut cum Diodoro lo-
 quar, *Virtutis, testis sceleris, benefica in omne hu-*
manum genus. In duobus, ni fallor, potissimum
 civilis vita est posita; Cive, & Principe: illum
 bonum esse satis est, hunc bonum & sapientem
 esse oportet. Discet itaque Civis virtutem, Prin-
 ceptis Virtutem & Sapientiam. Verum quo ma-
 gistro hanc scholam uterque ingreditur? natura
 enim animum nostrum velut tabulam rasam fe-
 cit, ip qua inscribere quod lubet licet; quinimò
 ad malum potius quisque inclinat, boni amore
 vix ullus ducitur. Non ergo à natura Virtutem,
 aut Sapientiam consequemur. Nec quidem ab
 educatione vel regio sanguine; nam hæc in Aulâ
 sapius prava est, tum ob nimium affluentes de-
 licias, tum ob adulatorum parasitorumque in-
 gentem copiam, quibus nihil potius est, quàm
 voluptati, cui se consecrarunt, suos quoque con-
 ciliare Principes. Unica restat, Eruditio, & qui-
 dem illa Vera, quam Historiam appellamus, &
 vitæ magistra est. In qua, teste Livio, *hos præ-*
cipue salubre ac frugiferum, omnis te exemplis do-
cumenta in illustri posita intueri, ut inde tibi tuæ
Reipubl. quod imitare capias; inde sædum inceptu,
sædum exitu, quod vites. Quotusquisque obsecro
 nostrum est tam abjecti animi degenerisque na-
 turæ, qui dum per antiqua historiarum vagatur
 monumenta, & fortissimorum heroum Virtutes
 velut in speculo intuetur, non commoveatur,

non inardescat, non ad similia præstanda inflammetur? Hinc verè Magnus Alexander Homerum ita adamaverat, ut eum ne noctu quidem à se divelli voluerit, sed communi lectulo donaverit, ut quotiescunque à somno excitaretur, ad Virtutem quoque rerum cum laude gestarum exemplis incitaretur. Videtur mihi omnino, Historia officina esse, in qua Principes omnem apparatus bellicum asservare consueverunt. ibi & tormenta muris diruendis apta, & globi plumbei, & sulphureus pulvis, suo collocata ordine jacent; alibi fulgentes galeæ, thoraces, enses, scuta, hastæ, aliæque id genus missilia pendent, quæ ubi postulaverit necessitas depromuntur, & exercitui adornando, armandisque militibus distribuuntur. Sic Historia omnem Virtutum apparatus vivis intusculptum imaginibus continet, & quasi publicum promptuarium omnibus pater. Hinc si sapientes viros petere velis, quos imitari possis, dabit; si milites fortes, ostendet; si strenuos Imperatores, proferet; hæc patriæ quid debeat, demonstrabit, Prudentiam si suis depictam coloribus videre velis, aspice Fabium Maximum, qui exultantis & temerè gestientis Hannibalis invictas vires cunctando enervavit; si Fortitudinem & in bello robur, Scipiones Pompejosque contemplare, domitores Africæ, orbis triumphatores; si in oppetenda morte constantiam, & servatæ hostibus fidei exemplar, dabit Romana historia M. Attilium Regulum,

Regulum, qui maluit senile corpus eculeo tradere, quam aut Carthaginensium juvenes aliquando Romano Imperio nocituros sui unius gratia reddi, aut semel promissam inimico fidem violare. Iusticiam singularem in Junio Bruto quis non miretur? qui non solum ob alienam uxorem stupro pollutam, Tarquiniis regnum abrogavit, sed & filios in conspectu P. R. quod Tarquiniis favere viderentur, securi cecidit. Longum profecto esset; singula Virtutum genera percurrere, & supervacuum, cum in eorum confesso dicam, qui hæc melius, quam ego dicere possim, noverunt. Labet hic cum Seneca exclamare, *Quid ergo? non ibo per priorum vestigia? ego verò utar viâ veteri.* Eamus omnino, eamus, & antiquorum Virtutes, si non assequi, saltem confectari studeamus. Verum altera, quæ hanc Civilem vitam gubernat, est Prudentia, sine qua, Stagyrîtâ teste, *fieri non potest, ut quisquam verè probus audiat.* Hanc ex historia petendam esse nemo negabit, nisi qui in meridie solem lucere negaverit. Unde modum cum Principibus agendi, secreta eorum consilia tractandi, mandata explendi petes? ex historia. Unde callidam simulandi dissimulandique artem, unde providam invidiam à se removendam rationem discas? ex historia. Unde quinam optimi sint consiliarii, qui ministri probi videbis? ex historia; omnia enim in historia sunt, quibus sive in toga, sive in iago est opus. Hæc fortissimorum Imperatorum bellicas

bellicas artes describit, hæc pugnandi modum docet, hæc subtilissima stratagemata declarat; in hæc delectum militum, ordinatas acies, armatas phalanges; in hæc varia bellicorum tormentorum genera, obsesas urbes, expugnata oppida; in hæc fortes milites, strenuos Duces, impigros Imperatores licet intueri. Si de bello deliberandum sit, hæc optimum dabit consilium, si de retinenda pace quieteque publica conservanda, hæc modum docebit; si de decernendis honoribus, si de statuendis suppliciis, hæc rationem singulorum declarabit. Inter reliqua, quæ ad bene beatæque gubernandam Rempubl. spectant, illud quoque Politici suo commendant Principi, ut in consilium viros maturos & senectute graves adhibeat, scilicet qui longa experientia & rerum usu Prudentiam sibi compararunt, & per diversa vitæ munia vagari, quid optimum & agendum, quid pessimum & fugiendum, didicerunt. Nonne Historia nostra maturus hic vobis videtur consiliarius? quæ neque asperum Tyranni vultum perhorrescit, neque minis deterretur, neque opibus aut præmiis corrumpitur; sed nudam veritatem, quam à majoribus nostris per tot antecedentium sæculorum memoriam didicit, expromit. Hinc providentissimus Regum Alfonso, quos optimos Consiliarios judicaret interrogatus, mortuos inquit; & mortuos quidem corpore, sapientia verò, quam ad perpetuam sui nominis gloriam posteritati historiis consignatam

tam reliquerunt, vivos. Quare ô vos beatos, quicumque relicto Falsæ Eruditionis septo, & opinionum steriliûmque quæstionum tribulis, eoulque Veræ Eruditionis devenistis, ut eam non modò assequi, sed etiam vestro labore nutrire, vestris portare ulnis, è vestro cerebro alteram veluti Palladem mando gignere possitis! Beatos vos, inquam, qui dum Historiam scribitis, Principes prudentes, Cives bonos, felices Respub. redditis. Vos genuini Regum magistri, vos Scientiæ Virtutûmque patres, vos non Urbis sed Orbis Censores. Vestrum nomen, quamvis e corpore felix hic & verè eruditus evolverit animus, vivet tamen quamdiu historia vivet, & vigebit memoria sæculorum omnium. Plura dicerem, nisi Exemplum ipsam hîc loqueretur, noster ille Director & Doctor. Vir & fama Clarissimus, & dignitate Amplissimus, D. *Erycius Puteanus*, qui tam feliciter Historiam nobis in hoc ipso loco quotidie interpretatur, ut nullam Antiquitatis partem, nullam doctrinæ genus, nullum Sapientiæ censum omittere videatur. Et ut ampliùs quoque nobis omnibûsq; profit, scribit ipse Historiam, & ex intervallo aures animosque nostros imbuir, ita quidem, ut in *Palestra Bonæ Mentis* Historiam, in Historia præsentem Politicæ officinam habeamus, quam Posteritas deinceps grato affectu excipiet, & ipsa Æternitas intuebitur. *Georgius Ossolinsky.*

EXERCITATIO XV.

Nil auro melius.

PRÆSTANTISSIMO metallo debitum laudis testimonium daturus, non tam lectissimæ concionis ambire applausum, quàm benignam eloquentiæ sectari venam constitui, & vivida majestate decurrentem. Nulli unquam rei approbantium judicia deerunt, quæ aspectu oculos repentina quadam oblectatione perfundit, & mentem dignitate sui. Aurum id ipsum est; & sic auream exopto vocem, auream genio meo Suedam, quo auri excellentiam, si non celebrare, saltem enarrare in parte possim. Ut maturitate hoc metallum illustre, ita & origine admirabile. Vitcosus quidam humor terræ, pingui Solis calore attemperatæ adhæret; accedit frigus, quo paulatim condensatur, & volventibus deinde sæculis, in solidam ponderosamque evadit massam, eumque fulgorem, qui tam ambitiosè delectat. Tellus, veluti tam chari & pulchri foetus dignitatem admirata, gremio suo involvit, & pertinaci affectu, ut fidelissima parens retinet, donec humana curiositas indefesso labore ex abditis eruat, superque omnia, quibus æstimatio pretium fecit, extollat, nomine condecoret, quod nobilissimum quodque ambit. Cæterum, cum in terrarum spatiis nihil par ipsi reperiretur, in
cœlo

cœlo simile quæsitum est; atque in sublimitatem
 Solis evectum, cum eo sedem obtinuit. Quan-
 tum enim lucidissima illa ætheris lampas astro-
 rum fulgorem coërcet, tantum victam cætera-
 rum deliciarum venustatem auri pulchritudo
 castigat. Potentissimorum quisque Regum, &
 præcipuo inter mortales honore eminentium,
 honoris augmentum ab hoc pretioso metallo
 mutuatus est. Coronæ, diademata, amicula, om-
 niæque regalia insignia, vel ex auro fieri, vel
 distingui solent: Palatia, tecta, interiores pariter
 recessus, & quicquid sive oblectationi, sive qui-
 etæ, sive dignitati consecratum, aurea vibrare
 cælatura. Imò ut mortalium instituta omittam,
 ipse Deus majestatem suam hujus metalli fla-
 grantia exprimere voluit: Cœlorum limina, au-
 reâ stellarum innumerabilium, veluti insignium
 horum venustate conspersit; & sic omnium aci-
 em excellentia æterni domicilii perstrinxit: Ab
 auro sibi cultum in terris à mortalitate exegit:
 sacrarium ex præscripto ejus in Repub. Israël-
 tica erectum, altaria, Antistitum vestimenta, &
 pleraque sacrorum cultum spectantia auro cir-
 cumquaque enituerunt. Postea venerabili hoc
 exemplo perpetua annorum serie, in templorum
 sanorumque ornatu diligentissima æmulatione
 adhibitum; & aurea majestate effulsit, quicquid
 pietas sanctæque religio æstimavit. Aurea prima
 Christi fuerunt in terris vagientis munera, Au-
 rum, inquam, fuit quod Reges, longinqua cunctis
 itinera,

itinerata, Redemptori, & Deo suo, eximia animi devotione obtulerunt. Quid mirum igitur, mortalitatem complecti, quod æternitati gratum fuit: homines amare, quod Deus non repudiavit? Nihil hoc pignore naturæ amabilius, nihil oculis animisque venustius: cujus obtutu gemmæ erubescunt; & adhibere ornantur splendore quem colunt. Quamvis spissum solidumque sit, facile tamen sese flectit, omni que formæ docto artificio aptatur: in minutissimas particulas redigitur, atque adeo pulverem, ut non minus commodè oblectet, quam variè delicias præbeat. Pompæ auro potissimum velut magnifico cultu celebrantur: convivia auro superbiunt: & ubi triclinia, thalamos, mensas aurum premit, omnia ab humana liberalitate munera, uberrimè profluxisse videntur. Et quia præstantissimis dapibus, non parum majestatis hic fulgor addit, qui inter eas exsurgit, optimus ille & exactus ad valetudinem liquor nobile istud metallum cupidissimè ambit. Vinum calici infusum auri quantitatem non exiguam admittit, & cum in tanta angustia nihil vacui curiosæ contemplatione advertatur, locus tamen uni auro patet. Porro cum dignitas ejus maxima sit, dignissimis quibusque in præmia accedit, & æternitate donandis: in pectore amplissimorum virorum, & præclare de patria meritorum tanquam publicum amplissimæ gloriæ indicium conspicitur, atque ita complures laudum pulchritudine raptos, tam æmu-

los virtutis, quam dignitatis accendit. Cate-
 rum quod omnium gratissimum est, vitæ sive
 valetudini promptissime inservit divinus ejus in
 medicina usus, & supra fidem singularis. Pthi-
 febrique hæctica afflictis, morbis (ut Galenus
 testatur) lethali-
 bus, & sui atrocitate corporis
 ruiant minantibus, in solatium venit. Pectus,
 quod illa clades perpetuæ cujusdam tristitiæ
 premunt angustiis, laxat. Quemadmodum ex-
 tero aspectu animum retreat, ita intus adhibi-
 tum, ubi viscera tangit, vim suam potissimum
 exerit. Alia denique morborum genera aliis
 junctum medicamentis egregie refellit : sæpius
 salutis, exitii causa nunquam. Corpori assiduo
 doloris cruciatu omnem omnino cibi usum re-
 spuenti, plurimum, si modico vino delibutum
 sumatur, alimenti suppeditat. Atqui ut hoc ægris
 concedamus, quos & vis morbi saturitate qua-
 dam adimplet; incolumes triduo (ut in Jerosoly-
 mitana obsidione, asseverante Josepho, observa-
 tum est) fideliter nutrit. Igitur quod jam dixi,
 jure repero : Nihil auro præstantius, nihil nobi-
 lius, nihil emendatius natura expolivit. *Gerar-
 dus Folparâus Ab Asperen.*

EXERCITATIO XVI.

Damnosa quid non imminuit dies ?

QUOTIDIANO usu observatum est, ut
 uniuscujusque ætatem sua querela profe-
 quatur simul, atque deponat. Nobis enim
 parentes in pretio sunt, tanquam meliores; cum
 & ipsi invicem majores veneratione prosequan-
 tur. inque vitium magis efferata posteritas, mo-
 res etiam nostros ideam virtutis producit. Planè
 quasi virtus paulatim ad senium, atque interi-
 tum labatur. Si quis enim contemplationem in-
 jecerit super initia rerum omnium, ea primùm
 esse optima, deinde paulatim declinare compe-
 riet. Aurea mortalibus secula Saturnus induxit:
 barbatùsque Jupiter ne argentea quidem aspexit.
 Surgentem Auroram Mulsæ canentes excipiunt:
 susurros animantium Hesperus occultat, & ob-
 scœna vota. hominis infantiam innocentia diri-
 git: juventutem pravus animus, aut violentia
 tuetur: primam ætatem populi Romani virtus
 exercuit, cum prudenti simplicitate: at verò
 crescentes anni, imperium illud ex justissimo at-
 que optimo, crudele fecerunt intolerandumque.
 Primò enim ambitio atque avaritia, deinde mar-
 centes animos libido paulatim invasit: atque ita
 deinceps factum est, ut non solum Marte, sed
 etiam Venere progenitus videretur dominator
 iste populus. Sed,

Damnosa quid non imminuit dies?

Aetas parentum peior avis tulit

Nos nequiores, mox daturos

Progeniem vitiosiore.

Ita est profectò : quisquis enim senectutis annos populi Romani conferet cum adolescentia; ne minimum quidem in iis avitæ frugalitatis observabit exemplum. Quapropter jure Juvenalis exclamat :

Nona etas agitur, pejoraque secula ferri

Temporibus, quorum scelere non invenit ipsa

Nomen, & à nullo posuit natura metallo.

Quid autem nunc dicturus, si & nos respiciat ille Satiricus, in quibus languida quædam vestigia relicta sunt priscæ & Germanicæ virtutis? at sileo : ne si aliena vitia persequar, ipse quoque meo telo vulnus inveniam. *Nicolaus Burgundius.*

EXERCITATIO XVII.

*Quod anima in corpore, id Ethica in
Philosophia.*

OMNIS scientia aut in actione, aut in contemplatione versatur : Philosophia verò, quoniam innumeras artes suo comprehendit ambitu, utrumque hunc finem pro partium munerumque

munerumque diversitate sortitur. Illarum quæ contemplativæ appellantur, summa diversitas est: alia enim ratiocinationem instruit, alia stellas numerat, siderum Planetarumque motus observat, alia terram metitur, in musicis numeris alia versatur, alia naturam inspicit, alia denique circa incorporea, ut vocant, entia occupatur. Quæ in actione consistit, unica est; quam Græci Ethicam, nos Moralem Philosophiam nuncupamus; ut uno verbo dicam, sola Philosophia. Audite Epictetum Philosophum, & non ex illis cathedrariis, sed qui vita moribusque sapiunt: *uti fabri materia, ait, ligna sunt, statuarii æs; sic artis vita materia, est ipsum cujusque vita.* An obsecrum videtur? dicam clarius. quisque artifex illud opus perficit, quod sub ejus cadit scientiam: Philosophus is demum est, qui vitam instruit, virtutibus ornat, munit Sapientia. Etenim quemadmodum homo à supremo rerum molitore. Deo conditus duabus potissimum partibus constat, corpore & anima; illo cum reliquis brutis communi, hac sibi soli propria: ita Philosophus, qui reliquas artes cum aliis communes habet, Ethica à cæteris separatur. Quid homo sine anima? non homo: quid Philosophus sine Ethica? non Philosophus. Nisi forte eum Philosophum dicere velitis, qui argutis Sophismatibus simplicis plebeculæ aures decipit, & ut plausum mereatur, cælestium siderum formas in arena mendaci opere describit; aut illum qui de

parente omnium natura, ipse natura indignus, de
causarum connexionem, de rerum ortu & casu,
de principe nostri parte anima discere, vitam au-
tem suam omni scelerum libidini prostituit.
Philosophus verò is? experlar. Dic sodes, Finem
ultimum causarum utrū novisti? novi; nō-
ne omnia quæ suo gremio natura complectitur,
ob finem agunt? omnino; an & tu? maximè;
quis finis tuus? æterna felicitas; qua ratione ad
hanc pervenitur? nescio; quamobrem? Ethicam
ignoro. Viderisne Philosophum, qui dum de na-
turæ fine disputat, suum ignorat? At iterum quæ-
ro, De principe tui parte anima nunquam audisti?
quidni? immortalē illam esse scis? scio; nec
hac fabrica dissoluta perire? ita verò; quid ergo
post obitum aget? ignoro. ô Philosophum! tū-
ne ignoras? Erubesco rectius dixeris, quod cum
Philosophus sim, animæ immortalitatem nōrim,
bonis præmia, malis poenas rependi sciam, vitam
tamen meam Voluptati specioso Philosophiæ
pallio tectæ tradiderim;

— *Video meliora proboque,*

Detriora sequor.

Sed audi parumper, pauca adhuc ex te volo: Phi-
losophum te esse dicis, quid Philosophus sit scire
cupio. Sapientiæ amator; ergo & sectator? om-
nino; ergo ubi Sapientia, ibi & Philosophus? pla-
nissimè; Sapientia Virtutis comes est, vitium su-
git, ergo & Philosophus? sic est; tūc ergo Phi-
losophus, qui in adversam Sapientiæ contendis
viam?

viam ? qui Virtutem deferis, sectariis Voluptatem ? annon nosti illud Tullii, *Sapiens animus nunquam est in vitio, nunquam turgescit, nunquam tumet, nunquam Sapiens irascitur* ? Sed nempe non in Archimedis Sphæra, aut Stagyritæ Logico organo; non in materia prima, aut meteoris, Virtus latet; Ethica est quæ vitam instruit, mores format, ad veram iter pandit Sapientiam. Hæc lascivienti Voluptati Temperantiæ frænos injicit ; hæc cæcutientem Ignorantiam, Prudentiæ face illuminat ; hæc labentem timiditatem solida Fortitudinis columna sustentat ; hæc omnia jura humana divinæque æquissima lance dispensat. Hæc illa est vitæ dux, Virtutis indagatrix, expultrixque vitiorum ; hæc omnia quæ cadere in hominem possunt sub se habet, eaque despiciens, calus contemnit humanos; hæc deniq; anima est Philosophiæ. Distinguit anima hominem à reliquis brutis; Ethica Philosophum à non Philosophis, amplius dicam, à bestiis. Anima immortalis est, solæque præmii capax ; Ethica, cum reliquæ scientiæ unâ cum eo cujus erant evanuerint, sola manet; manet inquam, vitæ integritate, morum puritate, optimis meritis, fama perenni, præmiûmque sola capeffit, quia sola Virtutis est comes. Anima si è corpore abscesserit, homo esse definit : Ethica si Philosophus caruerit, Philosophus non est, quia caret Sapientia, caret Virtute. Anima æqualem pauperem Regi facit, nec interest utrum exiguum terræ glebam exerceat, an

amplissimarum ditionum habenas gubernet : Ethica inopem divite ditio- rem facit, nec ei inter- est cum Diogene in angusto dolio habitare, aut in Lycéo Stoáve porticu cum Peripateticis vel Zenone disputare. Ad animæ accessum informis & immobilis terræ massa, pulcherrimam huma- næ formæ speciem recipit atque movetur ; ad Ethicæ præcepta

Invidus, iracundus, iners, vinosus, amator,

Nemo adeò ferus est, qui non misescere possit.

Huic, si relicta supervacanea reliquarum rerum scientia, vitam vestram consecraveritis, nomen æternitati inscriberis ; vitam ab omni turbulen- tarum affectionum tempestate securam redde- tis, animum denique immortalem, Virtute duce, comite Sapientia, quam utramque Pallas facit, ad Honoris Gloriæque verticem deducetis. *Geor- gius Ossolinsky De Ossolin.*

EXERCITATIO XVIII.

Maternus affectus.

Sloris mei verecunda paupertas sit enuclean- do, Maternum affectum lepidâ narratione ex- pediam. Erat vidua quædam, stirpis & dig- nitatis splendore facili præcipua ; sed huic Filius curvæ planè mentis, cujus ad Tres viros non se- mel

mel ob nobile latrocinium nomen pervenerat; ad summam, præstigiæ Lavernalis unicum exemplar. Hunc catenato cœtui adscriptum Parens ægerrimè sustinebat, & ut è custodia, & pædicarum crepitu sibi natum vindicaret, tale comminiscitur facinus. Esurienti ad meridiem cum ex more diaria ferret, venenum mero dilutum porrexit. Ille siccis & cupientibus faucibus commodum obsecutus, cœpit incertum obtutum volvere, dentes rictu nudare, dubia balbutire, nubilæ potionis gravedine confici. Quid multis? terræ exanimis procumbere. Nos murmure, & ululabili plangore, planè infando huic schemati congruente, carcerem totum implevimus, donec è Primatibus nescio quis, clamore sancius adcurreret, ut aures suas convitiis ulcisceretur, & Quos nobis, inquit, tumultus ô Daunia pecora? an quia ad viginti pedes sub humum non depressi, aut secretiore caveæ incultu minùs circumventi, pulmones vobis pruriunt? Faxo Magistratus pronunciet, & rerum capitalium vindex rabidas illas fauces obturet, quo minùs transeuntium auribus illatretis. Cum unus nostrum, acerbo gemitu concussus, Meliora verba, Pater: universi ætatis tuæ veneranda genua adoramus, ut bilem suppressas. Ecce incestæ veneficæ, non dicam Genetricis, momentario toxico peremptum pignus. Hic omnes, ut dicta pondus haberent, tetigimus oculos, & per genium illius sanctissimè juravimus, temperato aconito (quis innoxios latices crederet?)

crederet?) juvenem concidisse. Ille truces palpebras, & iratum caput commovens (timebam ne præteritis tristiora adjiceret, & nos sceleris auctores postularer, tanquam Adolescenti spiritum exclusissemus) laevorsum abiit. Nec multis interpositis horis Lictorum, & ministrorum publicorum videmus densam frequentiam, quæ rectoris mulierem lacertis attrahunt. Adhæc pusionum plerique, quibus annorum tenellus impetus lasciviam dictabat, acerrimè atque astuose cœperunt perstreperè, prætextæ gremia saxi onerare, ut rigida illa tempestate indignum crimen expiarent. Inter cætera notavi Feminam non lugubriter ejulare, non trita & horrida palla obfitam, non turbæ venari misericordiam, aut culpa se exonerare: sed modesta gravitate per effusum populum rubore magis quàm lachrymis inundatam incedere; ut facilè appareret ex hac nota, nullis noxiæ conscientia furis exagitari. Cæterum dum hæc taliæque admiror, Patres ad carcerem conveniunt, ut causæ momentis rectè trytinatis, veritatem eruant. Jam cunctis residentibus, instar victimæ in proscenium vidua adducitur: & ut altercationis compendium faceret; priusquàm liquor clepsydris infunderetur, priusquàm præco iuberet, non dubitat nefas adseverare, constanterissimè roborare suspicionem, se parricidali sanguine manus imbuisse; & quod erat apprimè mirabile, obtestari, sumerent supplicium, rota, pice, vel liquida plumbi gravedine. Generis gloriam
flagitio

flagitio causam præbuisse, ne scilicet Crucis macula affinitum candida integritas obliteraretur, neu proavorum manes, & ceræ, pudendo opprobrio violarentur. Hactenus mascula indole, prorsus ut Thebana Timocleia videretur. Nimis vellem, Lector, adfuisses. Sed subinde allachrymans & fletu ad scenam composito, per publicam misericordiam, per iustitiæ iaculparam dexteram, potestatem sibi dari postulat, ut funus quod ipsa fecerat, prosequeretur, & supremo officio mandaret, quem unicum in necem produxerat. Ipsum jacentis corpus in conditorio, se extremi sceleris admonitum. Hanc poenam gravissimam quibusdam gentibus credi, imò legibus sancitum, Homericam circa cadaver debere perpetuam diem excubare. Et, ut sciatis, inquit, **Judices sanctissimi**, me fuga benignitatem vestram non elusuram, nec ab ullo gratiam molituram, hoc unum flagito, ut implacabili consensu in perniciem meam perduretis. Dii Boni, quanta vis lamentabilium questuum, & singultibus impeditarum precum! etiam à compertæ severitatis hominibus extorquent, quam flagitant. Ecce Patrum Conscriptorum, & Concionis calor inexpectato sermone ictus, sensim intepuit, & ad misericordiam impellitur, liberumque sepulturæ tempus facit; hac tamen conditione, ut manibus ritè conditis, matrona revertatur. Ergo ex arbitrio capax dolis suis occasionem nacta, non tepido rore corpus lavat, non spirantibus amomis ungit: sed

sed carissimo filio (nihil enim præter mandragoræ soporiferum succum hauserat) sospitatoris somni nebulam deterfit. Ephebus mimicus ab orco redux, & adhuc poplites ferro graves animo volutans, fidelissimam matrem agnoscit, intelligitque se vitam & libertatem morte invenisse. Nec moratus, in tutum per sacros muros longè relicto capulo, & feralibus pannis, desperatissimus ille devolat. Matrōna verò ut fidem exsolveret, ad vadimonium Optimatibus datum se sistit. Omnibus tandem ubi factum liquidò innotuit, nemo de Consularibus, de Equestribus nemo, ac ne de ipsa quidem plebe quisquam, qui non liberandam clamaret, quam prius diris devoverat. Sic impolluta virtus parricidali velamento spoliata, & sobolis suæ egregia præfica condignam factis mercedem tulit. *Cornelius Breda.*

EXERCITATIO XIX.

Ne tentes, aut perſice.

RECTIUS siccas pelago carinas
Subtrahes; quàm si modò faviente
Africo tactus, metuas relictum
Naufragus æquor.

**Sive longinquos aditurus Indos,
Solis ardenti positos sub ortu,
Sive quâ currus tremulâ recondit
Phœbus in undâ;**

Exitum tristem patitur repressus
Impetus. Poeni furor ingruentis
Fractus, hostili patrios Penates

Solvit aratro.
Raptus in cœlum Phaëthon rubentem
Dexteram sensit Jovis, ut paternum
Gestiit currum stolidus profanâ
Flectere dextrâ.

Icarus fictis agitata alis,
Nescit penna sapienter uti,
Et nimis serò patrium vocavit

Nomen in undis.
Scilicet prudens, animo imminentes
Lancinat curas : dubiosque fluctus
Cautus horrescit, malè pollicenti
Credulus auræ.

NICOLAUS BURGUNDIUS.

EXERCI-

EXERCITATIO XX.

Nulla victoria cupiditatem Alexanderi satiare.

ET quid agis, aut moliris Alexander? quam animo magnitudinem concipis? Jam te Græcia non capit; quia Macedonia angusta est. Expugna Asiam, cupiditatem tamen non vinctes: orbem subjice, & ad plures se mundos hic ardor extendet. Cui Græcia parva est, angustam ille & Asiam inveniet: quem Asia non capit, etiam post Persidem quæret quod oppugnet. Victis & oppressis omnibus, orbem contemner. Quid reliquum est, nisi ut cælum petas, si in terra hostes desint? Ut Deum oppugnes, si mortales omnes domueris. Gigantes imitaberis, tandemque ut Deus fias, impius eris. Sed homo es, & miser es: plus cupis, quam consequi unquam possis: & ne unquam magnus sis, parva videbuntur omnia, quæcumque invaseris. Et quid agis Alexander? Te vince, ut magnus sis; nihil opta, ut omnia habeas. Nactus jam in uno es regno, quo te occupes. Plus est regere Græciam, quam vicisse. Nondum hoc stabilitum est imperium, & ferre Darium non potes? Si felix fuisse, fortunam quoque time: Fallit, cum blanditur. Ac dubiam sanè subis aleam, Asiā-
que

que nisi tuam facis, Gracia tota excidis, & inops es. Et vastis istis votis tuis concedamus omnia : sic tamen vincendus es. In Persas armis, in te vitia sævient : cum victor eris, Fortunam tuam ferre non poteris. Subiges Asianos, ut voluptatibus succumbas : Vinces hostes, & amici te extinguunt. Proficiscere tamen : non hoc bellum, sed latrocinium vocabit Posteritas, & quia exitio gentium clarus eris, infamiam incurres. *Ipse Director.*

EX ORATIONE AVCTORIS, Quam DE PALÆSTRA habuit.

OMnium ore confirmatum est, frustra addisci artes, nisi exerceas : sed Eloquentia, ut artibus omnibus sufficiat, peculiarem etiam usum poscit. Non quicumque docentis mæsto aures implet, mox facundus est : expedire linguam ipse debet, & maturum animi sensum elaborato verborum includere ambitu, ut inter *Suade* alumnos nomen suum profiteatur. Ut scias quàm difficile sit loqui; hoc ante omnia agimus, & in crepusculo rationis molimur. Nondum pedem puer figit, nec vestigia premit, & voces rudi conatu concitat. Vix ostendit natura hominem, cum frangere infantiam incipit : sed ne sic quidem, cum ingenium maturuit, sermo adultus est. Totam aetatem profecto,

fectò, nisi exerceas, balbuties occupat; & nisi loqui puer orsus sit, etiam in senectute infans erit. Totum hoc tamen, quod dico, Eloquentia duntaxat rudimentum, & velut limen est: arte & exercitatione opus, ut pervadas, ac tandem disertus sis. Sed quos limites solertia humani patitur ingenii? Postquam primum siue natura, siue industria miraculum eviuit, scribere; tentavit quisq; etiam sine voce loqui. Lingua orisq; vices ad manum translatae sunt, & sermonis picturam niveum papyri aquor excepit. Parum erat, indicium animi ministerio formare vocis, nisi & absentes posteriq; audirent. Prorsus imperfectum lingua ingenium mortales censuerunt, nisi & calami usus accederet. Quàm verò id arduum, loqui, etiam cùm non loqueris; imò quàm laboriosum, nisi longa exercitatione scriptionis ager subactus sit, is iudicet, qui aternitatis agere negotium consuevit. Stilus profectò nisi manum exarantis quotidie lassaverit, tabellamq; litterarum impleverit sulcis, exitescere non potest. Scribendum est, ut scribas: & jugi exercitatione opus, ut fructum ingenii colligas. Ab agro nemo exspectat semina, sed exigit: minimum est quod seris. Sic arborem plantare satis non est: rigare debes, putare debes, & pertinaci cultu quidquid spera urgere.

SYLLABUS EXERCITATIONVM:

QUIBUS

*Argumenta præcipua, hætenus
tractata, accedunt.*

- I. **O**Mnia promittere Princeps videtur, cum
Imaginem suam donat.
- II. De gradibus ad Eloquentiam.
- III. Pace potius quam bello clarum fieri li-
cet.
- IV. Bellum gerendum in hostili solo.
- V. Amor ingenii neminem unquam divitem
fecit: *Petronius*. Sed Philosophus amore inge-
nii dives est.
- VI. De L. Junio Bruto, & L. Tarquinio Col-
latino. Brutus ad populum de Collatino dimit-
tendo.
Pro Collatino in Brutum.
Pro Bruto in Collatinum.
- VII. Zaleucus, cum filio adultero unum eruit
oculum, sibi alterum, legi suæ non satisfecit.
- VIII. Malè est extra legem viventibus: quic-
quid meruerunt, semper expectant. *Petronius*.
- IX. Sera nimis vita est crastina, vive hodie.
Martialis lib. I. Epigr. xvi.
- X. De puella, quæ maritum occidit.

xi. Mulier imperio apta.

xii. Parvi magnis præstantiores sunt.

xiii. Inter Palladis ornamenta Sclopus est.

xiv. Historia Politicæ officina est.

xv. Damnosa quid non imminuit dies? *Horatius.*

xvi. Nil auro melius.

xvii. Quod anima in corpore, id Ethica in Philosophia.

xviii. Maternus affectus.

xix. Ne tentes, aut perface.

xx. Nulla victoria cupiditatem Alexandri satiare.

Deinceps fuerunt.

xxi. Quod Senatus olim Severo Imperatori acclamavit; Serenissimo Optimoque suo Principi ALBERTO Belgarum populi: πάντες πάντα καλῶς ποιεῖσιν, ἐπειδὴ σὺ καλῶς ἄρχεις. *Omnes rectè faciunt omnia, quia tu rectè imperas.* Xiphilinus.

xxii. Σπυδαίως ζῆν ἀρίστην. Honestè vivere optimum. Epicurus apud Laërtium: Ipse Auctor Directorque Palæstræ usurpat, & Solenne habet.

xxiii. Difficilius Romanis fuit, Italiam, quàm reliquum terrarum orbem vincere.

xxiv. In Magistratibus eligendis, an præter virtutem, genus & nobilitas spectanda?

xxv.

XXV. Ἀκόλας, five Intemperans pejor est, quam ἐξαπὶς, five Incontinens. *Aristoteles lib. 7. ad Nicomach. cap. 8.*

XXVI. Magna Virtutis instrumenta Divitiæ sunt.

XXVII. Non immerito Augustus gratulatur sibi (in Epistola ad Cajum,) quod κλεινῶν, communem seniorum omnium certum & sexagesimum annum evaserit. *Agell. lib. 15. cap. 7.*

XXVIII. Mulierem Smyrnæam, quæ virum & filium interemerat, cum ab his optimæ indolis juvenem, quem ex priori viro enixa fuerat, occisum comperisset, sapienter cum accusatore post centum annos adesse Ateopagitz jusserunt. *Valerius Max. lib. 8. cap. 1. Agell. lib. 12. cap. 7.*

XXIX. An domestico potius quam mercenario milite in bello uti oporteat?

XXX. Doli non doli sunt, nisi astu tolas. *Plautus Captivus.*

XXXI. Pulchrum est bene facere Reipublicæ: etiam bene dicere haud absurdum est. *Salustius.*

XXXII. Majus est, regnum fastidire, quam accipere. *Curtius lib. 4.*

XXXIII. Onerat discentem verba, non instruit; multoque fatius est, paucis tetractaribus tradere, quam errare per multos. *Seneca, De Tranquill.*

XXXIV. Exercitus labore proficit, otio confes-

senescit. *Vegetius lib. 3. cap. 26.*

xxxv. Extrema in hostem devictum Clementia, an Severitate rectius utaris?

xxxvi. Aleator quantum in arte est melior, tanto est nequior. *P. Syrus.*

xxxvii. Regem nasci præstat, quàm eligi.

xxxviii. Sux quem paupertatis pudet, is turpiter ferre paupertatem videtur.

xxxix. Suavissima juventæ pars est, quæ in Academiis agitur.

xl. Acerrima proximorum odia sunt. *Tacit. lib. 4. Hist.*

xli. Legum conditores festos instituerunt dies, ut ad hilaritatem homines publicè cogerentur: tanquam necessarium laboribus interponentes temperamentum. *Seneca de Tranquill.*

xlii. Pax continua periculosa.

xliii. In Convivio ipsa ciborum aut vini recusatio, si dextrè fiat & urbanè, non minùs pulchra, quàm obsequium.

xliv. Facilius est secundùm naturam, quàm contra eam vivere. *Quintil. lib. 12. cap. 11.*

xlv. Magna fortuna, magna servitus est.

xlvi. Boni Principes voto expetendi, qualescumque tolerandi. *Tacit. lib. 4. Histor.*

xlvii. Continentior Scipione Africano Alexander fuit, qui ne oculis quidem contingere inclytam captæ mulieris formam voluit.

xlviii. Vir bonus præstare debet, ne mentiat; atur;

atur; prudens, ne mendacium dicat. *Migidius apud Agell. lib. II. cap. 11.*

XLIX. Judiciis acerbis civitas magis vastatur, quam corrigitur. *Sallust.*

L. Quod in pompis est, itidem esse aiunt in ingeniis: quæ dura & acerba nascuntur, post fiunt mitia & jucunda: sed quæ nascuntur statim vieta & mollia, atque in principio sunt uvida, non matura mox fiunt, sed putria. *Accius Poëta apud Agell. lib. 13. cap. 2.*

LI. Nobilis non fit, sed nascitur: & qui sic natus, reddere ignobiles posteros suos potest; se non potest.

LII. Boni pastoris est tondere pecus, & non deglubere. *Suetonius in Tiberio.*

LIII. Non minus mali quam boni cives Reipub. sunt utiles.

LIV. Temporis unius honesta avaritia est. *Seneca, De Brevit. vita.*

LV. Casta Dido fuit: *Æneam* nec vidit unquam, nec cupivit: mortua, non quia nubere non potuit, sed quia noluit.

LVI. An, negotio tibi dato, & quid omninò faceres definito, contrà quid facere debeas, si eo facto videri possit res eventura prosperius, exque utilitate ejus, qui id tibi negotium mandavit? *Agell. lib. I. cap. 13.*

LVII. Rectius in Republica, civilibûsque functionibus, Vir prudens ducta uxore, quam non ducta, versabitur.

LVIII. Famâ bella stant, & qui recedit, fugere creditur. *Curtius lib. 3. & sapiens.*

LIX. Honeſtus rumor alterum eſt patrimonium.

LX. Proclivius eſt injuriæ, quàm beneficio vicem exſolvere; quia gratia oneri, ultio in quaſtu habetur. *Cornelius Tacit. lib. 4. Hiſtor.*

LXI. Loca ſacra pulcherrima urbium ornamenta ſunt.

LXII. Salubrem Solonis fuiſſe legem arbitramur, quâ cautum erat, ſi oâ diſcordiam diſſenſionemque ſeditio atque diſceſſio populi in duas partes fieret, & ob eam cauſam irritatis animis utrimque arma caperentur, pugnareturque, tum qui in eo tempore in eoque caſu civilis diſcordie non alterutri parti ſeſe adjunxerit, ſed ſolitarius ſeparatûſque à communi malo ſeceſſerit, is domo, patriâ, fortunîſque omnibus careto, exul extorriſque eſto. *Agell. lib. 2. cap. 12.*

LXIII. Virtute decet, non ſanguine niti.

LXIV. Maligna eſt calamitas, & ferè noxius cùm ſuo ſupplicio cruciatur, acquieſcit alieno. *Curt. lib. 6.*

LXV. Rectè Alexander Severus conſiliis pacis & belli litteratos adhibebat, & maximè eos, qui Hiſtoriam nôrant. *Lampridius.*

LXVI. Pulchrior eſt miles in prælio cœſus, quàm in fuga ſalvus. *Livius.*

LXVII. Morum cenſura utiliter in Republica Chriſtiana iſtituatur.

LXVIII. Malè imperando summum imperium amittitur. *Syrus.*

LXIX. Turpius esse dicebat Favorinus Philosophus, exiguè atque frigidè laudari, quàm insectanter & graviter vituperari. *Agell. lib. 9. cap. 3.*

LXX. Præstantius Literarum, an Militaris studium? Mercaturæ, an Agriculturæ?

LXXI. Honestè vivere optimum. *Distum Epicuri apud Laërtium.*

LXXII. Errat longè, mea quidem sententia, qui imperium putat esse gravius aut stabilius, vi quod fit, quam quod amicitia adjungitur. *Terent.*

LXXIII. Platonica in mercibus emendis & vendendis *amisa* cum utilitate Reipub. institui potest. *Et lib. 8. de Legibus.*

LXXIV. Maximum vivendi impedimentum est expectatio, quæ pendet ex crastino. *Seneca, De Brevitate vite, cap. 9.*

LXXV. Neronis vocem, cum de supplicio damnati cujusdam esset subscripturus, *Quàm vellem nescire litteras!* non rectè generosam, magni animi, magnæ lenitatis Seneca pronunciavit, *Lib. 2. De Clementia. Suetonius Nerone.*

LXXVI. Qui benefacta sua verbis adornant, non idè prædicare, quia fecerint; sed ut prædicarent fecisse creduntur. *Plinius lib. 1. Epist. 8.*

LXXVII. Rectène Severus Cæcina vetaverit, Ne quem Magistratum, cui provincia ob-

venisset, Uxor comitaretur. *Tacitus lib. 111. Annal.*

LXXVIII. An Jure bono Romulus Gabinas rapuit?

LXXIX. Principum sacrosancta majestas est, & ne in Tyranno quidem labefactanda.

LXXX. Rectè M. Æmilius Scaurus repetundarum reus, propter vetustissimam nobilitatem, & recentem memoriam patris, absolutus est. *Valerius Maximus lib. 109. cap. 1.*

LXXXI. Pravè Tiberius continuavit imperia, ac pleròsque ad finem vitæ in iisdem jurisdictionibus habuit. *Tacitus lib. 2. Annal.*

LXXXII. Consilarii, Principum & oculi, & aures sunt.

LXXXIII. Ingenuas didicisse fideliter artes Emollit mores, nec finit esse feros. *Ovid. lib. 2. De Ponto Eleg. 6.*

LXXXIV. Fædior ὑπερβολή, sive Cupiditas, quàm θυμὸς, sive Ira.

LXXXV. Pudore & liberalitate liberos retinere satius esse credo, quàm metu. *Terentius.*

LXXXVI. Prudentia indiserta stulta loquacitate melior est. *Cicero apud Agell.*

LXXXVII. Rectè Persæ primum peccatum τὸ ὀρεῖλεν olim statuere, secundum τὸ ἰδέσθαι. *Plutarchus, περὶ τῆς μὴ δεῖν δασείας. Herodotus lib. 1.*

LXXXVIII. Demosthenes hominis improbi causam suspiciens ac defendens, perperam excusat,

excusat, Probos & innocentes defensoribus non egere.

LXXXIX. Sylvarum amœnitas, & præterlabentia flumina & inspirantes ramis arborum auræ, volucrumque cantus, & ipsa latè circumspiciendi libertas, scribentis & lucubrantis felicitatem impediunt. *E. Quintiliano.*

XC. An rectè Frisiorum Legati in Pompeii theatro pronunciaverint, *Nullos mortalium Armis aut Fide ante Germanos esse?*

XCI. Ilium à Græcis captum non fuit.

XCII. Nulla consilia meliora sunt, quàm quæ ignoraverat adversarius antequam facias. *Veget. lib. 3. cap. 26.*

XCIII. Melius est, malum Principem pati qui bonos amicos habet, quàm bonum qui malis utitur.

XCIV. Alit Æmulatio ingenia: & nunc invidia, nunc Admiratio incitationem accendit. *Paterc. lib. 1.*

XCV. Scendenti circa ima labor est: ceterum quantum processeris, mollietur dives & lætius solum. *Quintilianus lib. 12. cap. 10.*

XCVI. Iniqua nunquam regna perpetuò manent. *Seneca Medea.*

XCVII. Difficilius est Rempub. depravatam corrigere, quàm novam instituere.

XCVIII. Ingenia nostra, ut nobiles & generosi equi, melius facili freno reguntur. *Seneca lib. 1. De Ira.*

XCIX. Viri

XXIX. Viri Philologi & linguarum periti
Academiarum lumina sunt.

Ἡ δὲ βίον ἡ ἀρετὴν, ἡ δὲ αὐτὸν ἡ συνήθεια ποιεῖται.
Vitam elige optimam, dulcem eam consuetudo
efficiet. *Plutarchus.*

ERICI PUTEANI
ALLOCUTIO
FAMILIARIS
AD JUVENTUTEM

Somnio Scipionis premissa,

In quâ de Palastrâ B.M.

STUDIA mea omnia & cogitationes, Ne-
bilissimi *Juvenes*, in hunc potissimum sco-
pum dirigi, ut publicè prosum, ne hostes
quidem Litterarum ignorant. Ipsa quæ
dico quotidie & doceo, loquuntur, nunc Philo-
loga, nunc Historica, nunc Politica, simul & usæ
necessaria, & fructu copiosa. Ac tametsi implere
amœnissimæ professionis munus videor, si dun-
taxat dicam doceamque: non tamen vos amare
fatis, nisi & scribam. Scitum vocis jungere adse-
ctus meus cogit: & quasi satis etiam loqui non
possim, dum audior; legi quoque amo, ut nun-
quam non loquar. Sic quidem quoties silentium
hæc

hæc schola induit, & pulpitum obmutescit; vo-
cem in Bibliothecis expedio, & in libris meis
doceos; quasi experiri velim, an & occupati extra
Scholæ septa Auditores mei sustineant. Et quid
ni legere quoque cupiant, quem audiunt? quid
ni per otium admittere fructum, quem occupati
quærant? Sed & voluptatem misceo: quæ bona
est, quoties ad doctrinam ducit, & Sapientiæ, ut
sic dicam, templa. Scribo igitur, non ut formem
tantum animos omnium, sed ut simul delectem:
& quemadmodum stellarum siderumque ima-
gines ornant cælum: ita soleo stili hos labores;
facili aliqua eloquii sirene & amœnitate com-
mendare. *Facula Distinctionum, & Palæstra*
Bonæ Mentis ultimæ sunt, de quibus dum bre-
viter verba facio, veniam ad *Somnium Scipionis*,
hîc nunc explicandum aperiam. Et Distinctio-
nes quidem ipsa necessitas utiles facit. Etenim
orationis partes secernere, & limites figere, qui-
bus sententia concludatur, magna Eloquentiæ
pars est. Utrumque feci, & amœnè feci: Dialogi
velut colore rem totam tinxi: &, ut *Comœdiæ*
aliquam imaginem velut representarem, soccum
indui. Quod si igitur ab hac scena lucem om-
nem removeat; fateri incipiam, morosam *Facu-
lam* esse: si omnem à Litterarum studiis fru-
ctum; sterile pariter, quidquid in Eloquentiæ,
aut Latinitatis campo molior. Sed nemo, opi-
nor, tam rudis, aut tam iniquus, ut sic censcat:
nisi de Litteris, & de me finit malè mereri ve-
lit;

lit; ideoque velit, quia Litteras promoveam. Et
sanè hoc munus meum est, ut promoveam: cum
prodesse simul omnibus iis nitar, qui doctrinam
in hac Schola tractant. Atque utinam tam in ma-
nu mea esset, pro votis cuiusque, Fortunam cui-
que adsignare; quam est, docere & præcipere,
quæ Fortunam mereantur! ostenderem profe-
ctò, quam seriò candidèque amem, quos doceo:
& quanti faciam, qui eruditionis aliqua nota
commendantur. Nunc quod licet facio: &, ut
res cuiusque possim, primùm studia attollo. In-
terim quoque, si elogium scribendum, si testi-
monium consignandum, si litteræ exarandæ; ig-
navam profectò operam meam esse non sino.
Queror potius deesse interdum qui petant: qui
si verecundia retardantur; facilitatem meam ve-
lim discant: si remoram aliam habent; nullum
ego his officiis pretium statuo. Nam si quid
præsto, debere me profiteor; vos autem exigere
jure quodam potestis, quodcumque debeo. Sed
de studiis potius dico: & ingenia Auditorum
meorum optimo expolire cultu satago; ut esse
possint quos commendem; imò ut esse possint,
qui Reipubl. & Religioni, qui Scholæ huic &
Professione apti sint, siquando vacare eam Deus
voluerit. In hanc spem, discere & audire hic ali-
qui debent, ut quandoque doceant: omnes, ut
publico aliquo munere digni evadant. Discere
nemo potest; nisi exerceri simul incipiat, & ex-
periri, quid in publica quandoque luce possit.
Ergò,

Ergò, ut magis etiam amorem meum in honorum artium studiosos exprimerem, *Palæstram* institui, & *Bonæ Mentis* indigiravi: quod nemo hactenus sive cogitavit, sive curavit, feci: non quasi amplius præstare possim, quàm ceteri, sed quòd cupiam. Docuerunt & scripserunt publicè quos audiui: ego hoc ago, ut audiam pariter quos doceo, & legam pariter, quibus scribo. Non contineo amplius claustra, non limina impedio. Quod felix faustumque sit, Institutum meum ecce vulgo. Ad Bonam Mentem patet aditus. nomen dare, quisquis volet, poterit; & Differendo, Recitando, Explicando, Disputando proficere. Hæc enim præcipua *Palæstræ* munia sunt, ut loqui & scribere possis, cum occasio postulat; ut Scriptores intelligere, Res judicare, quæ privatim publicèque utiles sint, id est doctrinam sive Ethicam, sive Politicam spectant. Omnia cur minutim explico, aut persequor? Leges faciunt quas conscripsi, & superesse debet quod ego, atque etiam Arbitr *Palæstræ* dicat. Ergò jam ostendat quisque, quanti litteras, quanti bonam ipsam Mentem æstimet: ostendat, se amare artes, quibus *Principi*, Patriæque placeat. Nam & præmia exspectanda sunt; existant modò qui velint capere: & hæc via ad Rempub. & honores aperietur. Quid verbis opus est? In ipsa quoque *Palæstra* lumen invenies: resplendere poteris, ut publicos Patriæ illos radios merearis. In umbra & in nocte versatur, quisquis
adhuc

adhuc discit: qui si in Solem repente venit, percellitur. Nostram hanc umbram, doctrinae quaedam lumina, & favoris faces mitigant: terre colum diemque poterit, si quis adspexerit: & hunc suavissimi laboris fructum percipiet, ut cum in forum curiamve venerit, non se putet in alium terrarum orbem delatum. Videre in Palæstra dabitur, fieri quodcumque in Republica solet: dicere etiam, quæ in gravi confesso, & leni consilio disputantur. Hæc ipsa Reipublicæ quædam umbra est, Doctrinæ & Prudentiæ officina, stili & sermonis regula, honoris & famæ seminarium: & ut ipsum nomen usurpem, *Palæstra Bonæ Mentis*. Bonam mentem qui habet, omnia habet: & vel arbitrio suo poterit Fortunam omnem temperare. Satis, ut opinor, nunc intelligitis, omnia me vestra causa velle, Auditores, quibus ut prodessem, & favorem adeo conciliarem *Principi*, magna me quietis parte spoliavi. Quid repolco, aut in præmii vicem flagito? quod bonus quisque etiam debere se Doctori publico fateatur: Rogo, ut tractare litteras velicis, ut, quod facitis, mihi porro favere. Mercedem amorem esse cupio: & omnia cum dare arbitrabor, qui amaverit: Thales Milesius hoc à Prienenfi discipulo suo exegit, ut doctrinæ quam tradiderat auctor celebraretur. Magnum profecto exegit, etsi meruit; imò exegit, quod negari sine scelere non debuit: ego tamen rationem istam nullatenus sequar. Iterum dico, Amorem peto, & unius benevolentia

benevolentia facilem mercedem : ingenio suo quisque adscribat, si profecerit : nolo ambitionis macula petitionem meam inficere. Satis igitur, si affectum impetrem, si mei sitis quos doceo; cum & vester esse pari desiderio cupiam. Veteres *Præceptorem sancti valmære parentis Esse loca*. Parentem autem quis non amat? pietatis hoc officium est, à Natura ipsa iussum. Nasci nemo potest, nisi ut filius sit : & doceri nemo, nisi ut Discipulus, qua ratione etiam qui docet, parentis aliquod jus assumit : sed si quos docet, tamquam filios complectitur. Amare debet, ut Amorem exigit. Hoc facio, & hanc velut familiaritatem meam voco, quam voce & doctrina rego: quam alo Philologia & Philosophia: quodam cibo. Quid igitur? benigni este; & si amare tuave honestumque, affectum ostendite. Ostenditis autem, si audire pergitis, & bonam mihi docenti operam frequentemque datis. Eum etiam nunc libellum aggredior; cuius explicationem auro contra caram putet, si quis expenderit. *Somnium Scipionis* est, è *libris de Republ. Marci Tullii Cicer.* Somnium profecto non Somnium, quo magnus ille Orator Platonis exemplo complexus est, quicquid in regno eruditionis utile, iucundum, honestum. Quod ante omnia æstima-
 ri debet, Cicero loquitur, ille

Flos illibatus populi, Sundaq; medulla:
 sed quantum ingenio valuerit, hic ostendit. Historiam delibat, Rempubl. ingreditur, Orbem terrarum

terrarum lustrat, & quasi altius natura hominis
 & felicitas quærenda, Cœlum scandit, numen
 adit, immortalitatem describit. Quid præterea?
 Justitia & pietate huc iri. Sphæras & Stellæ nu-
 merat, Musicam explicat, & in venustissimo Sa-
 pientiæ corpore singula membra expendit. De
 tempore quoque præclara quædam sunt, & quæ
 tempora omnia vincit, de ipsa *Anima*. Gemma
 hoc scriptum est, quod prudentiam simul & vir-
 tutem docet, & meliorem omnem cultum. Gra-
 tiæ, Musæ, Minerva, Mercurius, Apollo hic ha-
 bitant. Omnis eruditionis pulcherrimum si com-
 pendium quæris, hic invenies. Nam quemad-
 modum templum olim Agrippa Romæ struxit,
 quod omnia numina caperet, omniumque Deo-
 rum nomine vocaretur: ita Cicero hunc libel-
 lum, qui omnes artes, & vocabulum quoque tale
 acciperet. *Εγκυκλοπαιδείαν*, ejusmodi vinculum,
 five *Circulum scientiarum* solemus appellare. In
 hoc Somnio igitur *Εγκυκλοπαιδεία*, in hoc Som-
 nio *Scientiarum Circulus*; id est, quicquid sciri
 potest, hic docetur. Sed quo magis scriptum
 istud laudo, onus meum augeo, quod sumpsi: &
 in uno libello explicanda ea omnia, quæ ne in-
 gentes quidem aliorum libri comprehendere
 potuerunt. Deinde simplex alibi argumentum
 est: hic quicquid dixeris reperies. In Senectute
 sola ætas pertractatur; in Amicitia, animorum
 conjunctio; in Paradoxis, siquid à forense usu
 alienum. In Somnio, & Senectutem, & Ami-
 citiam,

citiam, & Paradoxa habes; & quod his omnibus majus est. Ausus tamen fui hanc rem aggredi; difficilem, si vires meas expendo; sed pulchram, & indote ac nobilitate vestra dignam, si doctrinæ & eloquii pondus. Favore & benevolentia vestra fretus, meas ipsius vincam vires, & per expeditum, ut sic loquar, iter incedam. Navem, quam nec contis nec remis moveas, vela impellunt, venti transferunt, & faventis auræ vis: ita ingenium docentis per vada, stagna, remoras adspirans Auditorum benignitas expedit: & tanquam favor Apollinis adsit, tenebræ omnes fugiunt. Sed mitior etiam in hoc Somnium esse volui, quàm alii fortassis hæctenus fuerunt: exultantem velut è Scholis libellum, & Patrocinio destitutum, revoco: Somniare in Trilingui hoc atrio Scipionem fas duco: narra Ciceronem, ut utrique Interpres sim. Ita me Deus, quasi in toto Tullio una hæc pars obscœna esset, latuit; & inter tot libellos velut fratres, hic injuria quadam pressus, filere debuit. Rem dicam; quia difficilimus, & maxime varius, neglectus fuit: & hoc Interpretes egerunt, ne ultra ingenium saperent. Id etiam ferè obtinuit, ut quod primo adspectu abblandiri Auditoribus videtur, id proponatur: quasi id duntaxat pulchrum, quod apparet. Et fortassis tales aliquando litterarum Professio Auditores habuit, quorum morbis consuli debuerit. Hoc profectò erat, cum insanientibus favere: & pelli fortassis solitudo pessimo obsequio

debut. Sed ego mehercle malè de vobis merear, si ita judicem. Defertis hunc honorem Doctori vestro ; ut arbitrio suo Scriptorem sumat, quem explicet : neque ego alium etiam velim, quàm qui maximè placeat : è quo utilem honestamq; voluptatem capiat. Nimirum hos jam progressus fecistis in his litteris ; ut quæ optima sunt ametis : & tantum quoque Doctori tribuitis ; ut quæ optima sunt, existimetis cum seligere posse, & velle explicare. Hujusmodi hic libellus est : quem ut diligenter, seduloque audiat, per Litterarum ego vos honorem rogo. De vestro hâc inprimis fructu agitur, ut boni doctiq; sitis, Virtutis & Doctrinæ præmia cogitetis, quæ insigni & facunda à Cicerone brevitate describuntur. Ergò ad lubentiam, & silentium vos componite ; cras in hac schola Somniare Scipio incipiet. D I X I.

ERYCI PUTEANI

DE SYMBOLO

MONITUM.

REs nuperæ elegantæ, *Symbolum* est : id definitio, *Generosa mentis signum*, & velut *Sapientiæ compendium*, quo decretum animi ; per *Imaginem simulq;* *Dictum breviter*, eruditè eleganter,

eleganter explicamus. Etenim quicumq; doctrinæ ac virtutis studio accensus, cœpit *apud se*, prodit sese, & tanquam in exemplum mores ducit. Contrà, latere amant, qui lucem diemque ferre non possunt; imò nesciri amant, qui dulci correpti otio, sibi se natos arbitrantur. Animo profectò boni, aut mali sumus, strenui, aut ignavi: animum verò qualem quisque possidet, aut Symbolo testatur, aut silentio agnoscit. & testatur, qui honestè occupat. Viri omnes olim magni, aut Sciti, aut Signaquædam; nuper illustres Symbola sua habuerunt. partim ut laude digna facinora, consilia, vota intrepidè aggredierentur, partim ut feliciter præciperent. Inter quos hoc discrimen statuo, ut præcipere possit, qui aggredi non horruerit; aggredi debeat, qui possit præcipere. Sic fama Symbolum velut fulcrum habet: Scitum, velut secundum nomen est. Ut quisque affectus, imaginem usurpat: alius virtutem aliquam laudat, alius vitium detestatur, hic fortunam sustinet, ille injuriam contemnit: hic honestam paupertatem amat, ille luxum & voluptate proscribit. Ut scias in Symbolo omnia esse, hoc destinamus, vovemus, speramus, metuimus, monemus, docemus, probamus, damnamus, & affectum quemcumque animi indicamus. Mentis sermo Symbolum est, sed Bonæ: & ut nos fileamus, figuræ istæ loquuntur tamen, & muta facundia studia cujusque, & nomina celebrant.

In Symbolo Imago, & Dictum est : quemadmodum hominem corpus & anima constituunt. Nec satis, figuram esse, vita opus est, & animari pictura debet.

Ergo & proportionem quadam Imagini Dictum aptabitur; ut accedat quod non exprimunt colores, sed insinuant. Prorsus videnda imago, non legenda est, ut Symbolum habeas. Quotiescumque in verbis est, quod oculos fugerat, venusto corpori vigor accedet. Scitum sive Dictum velut ingenium imaginis puta.

Sed Imago ne vilis sit, cum Dictum magnificum : nec superba, cum Dictum serpit.

Illa, elegans & amœna esse amat, à cœlo, astris, elementis, arboribus, frugibus, floribus, animalibus, instrumentis, machinis. Frustra verò & elegans, & amœna est, nisi honesta sit, & justam magnitudinem habeat.

Hoc, Latinum, sive Græcum esto, & à Scriptore aliquo antiquo, præsertim poëta. Item breve esto; unius, duarum, aut trium vocum. Verius tamen integer, aut pars ejus poterit usurpari.

Totum Symbolum modestum sit, & ingeniosum : non vanum, arrogans, procax; non obscurum, ut Oedypo sit opus; non simplex & obvi-um, ut mysterio, & eruditione careat. Denique non alienum, fortuitum, commune. Nota enim quadam & tessera esse debet, quâ natura & indoles cujusq; terio indicio distinguatur. Miles de
armis

armis loquetur, de segetibus agricola: in castris, an in apalibus agas, Symbolum distinguat. Sic Rex aut Princeps Diademate cingitur, & sceptro armatur: civis & subditus obsequio, officio, fide bonus est: argumenti discrimen nunc purpuram, & aurea majestatis insignia, nunc vilioris fortunæ conditionem aperiet. Dionem, Chrysostomum, Prusæum, qui *συμφορῆς* fuit, aiunt hoc ingenio usum, ut habitu ipso ostentaverit gravitatem, exuviisque Leonis indutus in publicum processerit. Vides Imaginem. Ad summam, ut vita, dignitas, fortuna, mores sunt, & status, Symbola variantur: suum quisque docta imagine, & illustri Scito Genium adumbrat, animum repræsentat.

Exstant *Claudii Paradini*, & *Gabrielis Simonis*, Symbola Heroica: sed quæ nec Symbola omnia sunt, nec Heroica: Erasmus Roterodamus Terminum effinxerat, cum Dicto, *Nulli Cedo*. Pulchrum id sanè, nisi superbum fuisset. Alii alia, rari vera & *γνώσια*. Optimo Serenissimoque *Principi* meo inter alia Symbola hoc quoque nuper dederam à Phidia sive Praxitele simulachrum Alexandri, Bucephalum domantis, cum Dicto è Claudiano de Mallii consulatu, *Peragit tranquilla potestas*, & addit Poëta,

*Quod violenta nequit, mandatæque fortius
urget*

Imperiosa quies.

Mihi nuper imago placebat Ericii, sive Echini
M m 3 animalis,

animalis, in spinas suas erecti; cum Horatiano illo, *Mea Virtute Me Involvo*. Nec placebat tamen, tanquam modestia non permetteret, virtutem jactitari. Epicuri auream gnomen æstimanti: *Σταδίων ἔστι ἀρετῆς*.

ERYCIUS PUTEANUS

LECTORI S.

IN PALESTRA Bona Mentis, ista & plura quadriennio hoc examinata sunt: de quibus omnibus, ut exemplo meo excitarem omnes atque dirigerem, ipse publicè dixi atque disserui, id est, bene de Juventute, de Academia, de Patria mereri conatus sum. Cogitet Juventus, & alacriter se accingat, agnoscat Academia, & Juventutem animet; faveat Patria, & hac studia, has Litteras dignas Juventute, dignasque Academia ostendat.

FINIS.

